

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΜΕ ΘΕΜΑ:

Η ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ: Η ΠΟΛΗ ΠΑΦΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΚΟΛΙΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΑ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ Ε., ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΑ Κ., ΛΕΚΤΟΡΑΣ
ΒΑΜΒΑΚΑΡΗ Μ., ΛΕΚΤΟΡΑΣ

Αθήνα, 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^Ο	
Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΦΟΥ	
1.1 Ιστορική αναδρομή	6
1.2 Εκπαίδευση-σχολεία	10
1.3 Κάτοικοι-απασχόληση	15
1.4 Σύγχρονη εποχή	23
1.5 Στατιστικά στοιχεία	
1.5.1 Παγκύπρια στατιστικά στοιχεία	25
1.5.2 Στατιστικά στοιχεία για την πόλη της Πάφου	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^Ο	
Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	
2.1 Έννοια και τύποι της οικογένειας	29
2.2 Η συζυγική οικογένεια	30
2.3 Η δομή της σύγχρονης οικογένειας	33
2.4 Οι λειτουργίες της σύγχρονης οικογένειας	33
2.5 Η οικογένεια και η κοινωνία	37
2.6 Χαρακτηριστικά της σύγχρονης αστικής-ελληνικής οικογένειας	41
2.7 Στάδια εξέλιξης της κυπριακής οικογένειας	44
2.8 Η κυπριακή οικογένεια σήμερα	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^Ο	
Η ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ	
3.1 Η προσωπικότητα της γυναίκας	49
3.2 Εργασία	
3.2.1 Ιστορική αναδρομή	53
3.2.2 Κοινωνικό φύλο και εργασία	54
3.2.3 Ισότητα των φύλων στις εργασιακές σχέσεις	59

3.2.4 Οικιακή εργασία	60
3.2.5 Εργασία και ελεύθερος χρόνος	61
3.3 Συζυγικές σχέσεις	63
3.4 Οι ρόλοι των συζύγων-ιστορική αναδρομή	
3.4.1 Στην προβιομηχανική περίοδο	66
3.4.2 Στην περίοδο της εκβιομηχάνισης	66
3.4.3 Στη σύγχρονη περίοδο	68
3.5 Ανδρικοί και γυναικείοι ρόλοι στη σύγχρονη οικογένεια σύμφωνα με την παρσονική θεωρία	71
3.6 Η γυναίκα στη μισθωτή εργασία	
3.6.1 Ιστορική αναδρομή της θέσης της γυναίκας στη μισθωτή εργασία	80
3.6.2 Ο τριπλός ρόλος της γυναίκας	81
3.7 Η θέση της Ελληνίδας στην οικογένεια και στην εργασία	
3.7.1 Ιστορική αναδρομή της θέσης της γυναίκας στην Ελλάδα	84
3.7.2 Η εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι-Εμπόδια και προκαταλήψεις της ελληνικής κοινωνίας	86
3.8 Κοινωνικοοικονομικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της επαγγελματικής απασχόλησης των γυναικών	89
3.9 Οικογενειακή οργάνωση-οικιακές εργασίες	94
3.10 Η Κύπρια γυναίκα	
3.10.1 Η θέση και ο ρόλος της Κύπριας γυναίκας στην οικογένεια.....	101
3.10.2 Χαρακτηριστικά της κυπριακής αγοράς εργασίας σχετικά με τη γυναίκα	102

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Μεθοδολογία της επιτόπιας έρευνας	104
4.2 Παρουσίαση και σχολιασμός αποτελεσμάτων	104

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΗΣ-ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ	136
--	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ.....	140
6.1 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 με βάση την ηλικία της γυναίκας	141
6.1.1 Η ηλικία της γυναίκας σε σχέση με τη φροντίδα των παιδιών από το σύζυγο	141
6.1.2 Η ηλικία της γυναίκας σε σχέση με το βαθμό συμφωνίας με το σύζυγο για τις αρχές διαπαιδαγώγησης που εφαρμόζονται	141
6.2 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 με βάση την ηλικία του συζύγου	142
6.2.1 Η ηλικία του συζύγου σε σχέση με τη συμβολή του στη φροντίδα των παιδιών	142
6.2.2 Η ηλικία του συζύγου σε σχέση με τη συμβολή του στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών	143
6.2.3 Η ηλικία του συζύγου σε σχέση με το βαθμό συμφωνίας με τη σύζυγο για τις αρχές διαπαιδαγώγησης	143
6.2.4 Η ηλικία του συζύγου σε σχέση με το ποιου οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται	144
6.3 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 με βάση τον αριθμό των παιδιών	144
6.3.1 Ο αριθμός των παιδιών σε σχέση με το αν η γυναίκα έχει ελεύθερο χρόνο	144
6.4 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 με βάση την μόρφωση της γυναίκας	145
6.4.1 Η μόρφωση της γυναίκας σε σχέση με το εάν ο σύζυγος συμβάλλει στις οικιακές εργασίες	145
6.4.2 Η μόρφωση της γυναίκας σε σχέση με το ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται	146
6.5 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 με βάση την μόρφωση του συζύγου	146
6.5.1 Η μόρφωση του συζύγου σε σχέση με το ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται	146
6.6 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 με βάση το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας	147
6.6.1 Το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας σε σχέση με τη συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες	147
6.6.2 Το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας σε σχέση με τη φροντίδα των παιδιών από το σύζυγο	148

6.6.3 Το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας σε σχέση με την ύπαρξη επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων	149
6.6.4 Το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας σε σχέση με την ύπαρξη βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο	140
6.7 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 με βάση το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα	150
6.7.1 Το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα σε σχέση με το αν η γυναίκα έχει ελεύθερο χρόνο	150
6.7.2 Το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα σε σχέση με την ύπαρξη επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων	150
6.7.3 Το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα σε σχέση με την ύπαρξη βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο	151
6.8 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 μεταξύ άλλων μεταβλητών	152
6.8.1 Η συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες σε σχέση με τη συζήτηση μεταξύ των συζύγων	152
6.8.2 Η συμβολή του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών σε σχέση με το ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται	152
6.8.3 Ο βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης σε σχέση με το ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται	153
6.8.4 Ο βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης σε σχέση με τη συζήτηση μεταξύ των συζύγων...	154
6.8.5 Ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται σε σχέση με τη συζήτηση μεταξύ των συζύγων	154

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	156
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	165
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ	167
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	168

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στα πλαίσια της πτυχιακής μου εργασίας, θέλησα να μελετήσω το θέμα της εργαζόμενης γυναίκας. Συγκεκριμένα, η μελέτη αυτή αφορά την εργαζόμενη γυναίκα και τη συμβολή του συζύγου για την πόλη Πάφο της Κύπρου.

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι η παρουσίαση της θέσης της γυναίκας στην οικογένεια και την εργασία, σε διάφορες χρονικές περιόδους, καθώς επίσης και η παρουσίαση σχετικών θεμάτων όπως ο θεσμός της οικογένειας, της εργασίας, το θέμα των ρόλων των δύο φύλων κ.λπ. Για το σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Επιπλέον, σκοπός της μελέτης είναι να παρουσιαστεί, για την πόλη της Πάφου, η σημερινή κατάσταση που αφορά τις παντρεμένες και εργαζόμενες γυναίκες. Ειδικότερα, στόχος είναι και η διερεύνηση του θέματος της συμβολής του συζύγου τόσο στις οικιακές εργασίες, όσο και στην ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Επιμέρους στόχος είναι να διερευνηθεί και το θέμα της επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων. Για την επίτευξη όλων των παραπάνω, πραγματοποιήθηκε επιτόπια έρευνα με χρήση ερωτηματολογίων, που δόθηκαν σε δείγμα 165 παντρεμένων και εργαζόμενων γυναικών της Πάφου.

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την επιβλέπουσα καθηγήτρια κα. Ε. Θεοδωροπούλου για τη βοήθεια και την άριστη συνεργασία που είχαμε. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις καθηγήτριες κα. Κ. Κουτρούμπα, κα. Μ. Βαμβακάρη και κα. Αικ. Μαριδάκη-Κασσωτάκη για τις χρήσιμες υποδείξεις τους. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια, τις φίλες και ιδιαίτερα την αδελφή μου για τη βοήθεια και συμπαράστασή τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η υπόσταση της γυναίκας, ανέκαθεν έπαιζε σημαντικό ρόλο σε όλους τους τομείς της κοινωνικής μας ζωής. Η θέση της γυναίκας διαφοροποιείται με το πέρασμα των αιώνων. Υπήρξαν εποχές που η γυναίκα λατρεύτηκε ως θεά-μητριαρχία, καθώς επίσης και εποχές που η γυναίκα περιορίστηκε στο σπίτι όταν ο πατέρας ήταν ο αρχηγός της οικογένειας-πατριαρχία. Με τη βιομηχανική επανάσταση, έρχονται και οι μεγάλες αλλαγές σχετικά με το ρόλο της γυναίκας. Η γυναίκα θα ενταχθεί στο χώρο της εργασίας και της παραγωγής και θα οδηγηθεί βαθμιαία στην οικονομική, κοινωνική και νομική ανεξαρτησία.

Σήμερα, η γυναίκα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στους μετασχηματισμούς της οικογένειας, της παιδείας, της επιστήμης και γενικά της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Μέσα από τις πολλές ιδιότητές της – σύζυγος, μητέρα, οικοκυρά, εργαζόμενη-συμπληρώνει και διευρύνει την πορεία του ανθρωπίνου γένους στον αγώνα για ανέλιξη, πρόοδο και ειρηνική συνύπαρξη.

Πιο συγκεκριμένα όμως, επειδή στα πλαίσια της παρούσας πτυχιακής μελέτης θα ασχοληθούμε με την εργαζόμενη γυναίκα κρίνεται σκόπιμο να γίνουν συνοπτικά ορισμένες επισημάνσεις:

- α) Ο ρόλος της γυναίκας στην παραγωγική διαδικασία ήταν "υποβοηθητικός" με εξαίρεση τις τελευταίες τρεις-τέσσερις δεκαετίες
- β) Η γυναίκα άρχισε να διεκδικεί ενεργά την ισότιμη θέση με τον άνδρα μέσα στο εργασιακό περιβάλλον, από τη δεκαετία του '70
- γ) Αποτέλεσμα των διεκδικητικών αγώνων των γυναικών για ισότιμη εργασία υπήρξε η αλλαγή των εθνικών νομοθεσιών, αλλά και των Κανονισμών Διεθνών Οργανισμών, που κατήγγειλαν την "προστατευτικότητα" της γυναίκας έναντι του άνδρα στην Κοινωνία και στην Εργασία
- δ) Το αποτέλεσμα της κατάργησης του προστατευτικού πνεύματος του νομοθέτη (στην Ελλάδα και διεθνώς), δεν το γνωρίζει κανείς πραγματικά και επιστημονικά. Ακόμη και οι γνώμες των γυναικείων οργανώσεων διχάζονται, κοινωνικά όμως έχει επιτελεστεί ένα "ποιοτικό άλμα", τουλάχιστον στους εργασιακούς χώρους των αναπτυγμένων χωρών
- ε) Τα θέματα της σύγχρονης Κοινωνικής Πολιτικής των Κρατών και της διεθνούς κοινότητας είναι πλέον προσανατολισμένα στην προφύλαξη των έργων ισότητας

ανδρών-γυναικών και με έμφαση στις ιδιαίτερες γυναικείες προϋποθέσεις (π.χ. μητρότητα και προστασία της).

ζ) Υπάρχει ένα βασικό νομικό πλαίσιο, τόσο από τη νομολογία σε θέματα ισότητας των δύο φύλων στο διεθνή χώρο όσο και από μια σειρά αποφάσεων του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που πιστοποιούν την προσπάθεια και νομικής προστασίας κατά των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών στους χώρους δουλειάς (Λύτρας, Π 1992).

Στην παρούσα εργασία γίνεται διερεύνηση του θέματος της εργαζόμενης γυναίκας και της συμβολής του συζύγου, για την πόλη Πάφου της Κύπρου. Σκοπός της έρευνας, ήταν να συλλεχθούν τα στοιχεία εκείνα που συνθέτουν το προφίλ της γυναίκας όσον αφορά την οικογενειακή της κατάσταση, την εργασία της αλλά και τη συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες και στην ανατροφή των παιδιών.

Τα στοιχεία της συγκεκριμένης έρευνας συλλέχθηκαν από βιβλιογραφικές πηγές αλλά και από επιτόπια έρευνα που έγινε στην πόλη της Πάφου. Μάλιστα, θεωρήθηκε αναγκαίο να γίνει επιτόπια έρευνα λόγω του ότι δεν υπήρχαν στοιχεία σε προγενέστερες μελέτες που να αφορούν την εργαζόμενη γυναίκα της Πάφου. Χωρίς την επιτόπια έρευνα, δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί ο σκοπός της παρούσας μελέτης.

Η μελέτη χωρίστηκε σε επτά κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην πόλη της Πάφου. Συγκεκριμένα, γίνεται μια αναδρομή για την ιστορία της Πάφου από το 3.000 π.Χ. μέχρι σήμερα. Ειδική αναφορά γίνεται στην εποχή της Αρχαιότητας, στη Ρωμαϊκή εποχή, στη Βυζαντινή εποχή, στην εποχή της Φραγκοκρατίας, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, στην εποχή που η Κύπρος τελεί υπό βρετανική διακυβέρνηση, στην εποχή της Κυπριακής Ανεξαρτησίας μέχρι την τουρκική εισβολή του 1974 και τέλος στο διάστημα από το 1975 μέχρι σήμερα. Επίσης γίνεται ειδική αναφορά για την εκπαίδευση στην πόλη της Πάφου από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας μέχρι το 1960 περίπου που η Κύπρος βρίσκεται υπό βρετανική κυριαρχία. Ακολουθεί μια συνοπτική παρουσία της απασχόλησης των κατοίκων με τη γεωργία και την κτηνοτροφία σύμφωνα με την απογραφή γεωργίας του 1985. Ακόμη, γίνεται αναφορά στην απασχόληση των κατοίκων της Πάφου με τη βιομηχανία και τη βιοτεχνία. Στη συνέχεια παρατίθενται κάποια στοιχεία που αφορούν την πόλη της Πάφου στη σύγχρονη εποχή. Τέλος, στο συγκεκριμένο κεφάλαιο δίνονται κάποια στατιστικά στοιχεία που αφορούν τον πληθυσμό και το εργατικό δυναμικό.

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά το θεσμό της οικογένειας. Καταρχήν γίνεται αναφορά στην έννοια και τους τύπους της οικογένειας. Επίσης γίνεται ειδική αναφορά στον τύπο της συζυγικής οικογένειας. Έπειτα παρατίθενται στοιχεία για τη δομή και τις λειτουργίες της σύγχρονης οικογένειας. Ακόμα, γίνεται αναφορά στη σχέση οικογένειας – κοινωνίας και στα χαρακτηριστικά της σύγχρονης αστικής-ελληνικής οικογένειας. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα στάδια εξέλιξης της κυπριακής οικογένειας, κατά το στάδιο του μεταπολέμου που διήρκησε μέχρι το 1955, το στάδιο του απελευθερωτικού αγώνα 55-59, το στάδιο της κυπριακής ανεξαρτησίας 1960-1974 και το στάδιο της Τουρκικής εισβολής και κατοχής-1974. Τέλος, στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία που αφορούν τη σημερινή κυπριακή οικογένεια.

Το τρίτο κεφάλαιο που είναι και το κεντρικό κεφάλαιο της μελέτης αφορά την εργαζόμενη γυναίκα και τη συμβολή του συζύγου. Πρώτα πρώτα γίνεται μια γενική αναφορά στην προσωπικότητα της γυναίκας στο μεγαλύτερο διάστημα της ιστορίας. Ακολούθως γίνεται μια ιστορική αναδρομή για το θεσμό της εργασίας, μελετάται η σχέση κοινωνικού φύλου-εργασίας, η ισότητα των φύλων στις εργασιακές σχέσεις, το θέμα της οικιακής εργασίας και το σύγχρονο πρόβλημα του ελεύθερου χρόνου και η σχέση του με την εργασία. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στις συζυγικές σχέσεις και το πώς εξελίχθηκαν αυτές κατά τη διάρκεια του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Ακολουθεί μια ιστορική αναδρομή σχετικά με τους ρόλους των συζύγων κατά την προβιομηχανική περίοδο, την περίοδο της εκβιομηχάνισης και τη σύγχρονη περίοδο. Επίσης ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο ζήτημα των ανδρικών και γυναικείων ρόλων στη σύγχρονη οικογένεια, σύμφωνα με την παρσονική θεωρία. Στο κεφάλαιο αυτό, μελετάται η θέση της γυναίκας στη μισθωτή εργασία, μέσα από μια ιστορική αναδρομή της θέσης της γυναίκας στη μισθωτή εργασία και αναφορά στο σημερινό τριπλό ρόλο της γυναίκας. Ακολούθως, μελετάται η θέση της Ελληνίδας στην οικογένεια και στην εργασία. Καταρχήν γίνεται ιστορική αναδρομή για τη θέση της γυναίκας στην Ελλάδα και έπειτα αναφέρονται τα εμπόδια και οι προκαταλήψεις της ελληνικής κοινωνίας για την εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι. Επίσης, παρουσιάζονται οι κοινωνικοοικονομικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της επαγγελματικής απασχόλησης των γυναικών. Στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο αναφέρονται και έρευνες που έγιναν στη Γαλλία και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στις σύγχρονες τάσεις έρευνας σε θέματα κατανομής των οικιακών εργασιών ανάμεσα στους συζύγους, μέσα από μια επισκόπηση των κύριων θεωριών που αναπτύχθηκαν

και των διαφορετικών διερευνητικών προσεγγίσεων που πραγματοποιήθηκαν γύρω από το θέμα αυτό. Το τελευταίο μέρος του τρίτου κεφαλαίου αφορά την Κύπρια γυναίκα. Αρχικά γίνεται αναφορά στη θέση και το ρόλο της Κύπριας γυναίκας στην οικογένεια και ακολούθως παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της κυπριακής αγοράς εργασίας σχετικά με τη γυναίκα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση και ο σχολιασμός των αποτελεσμάτων της επιτόπιας έρευνας. Γίνεται δηλαδή η περιγραφική ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν από την έρευνα, με χρήση γραφημάτων.

Το πέμπτο κεφάλαιο, αφορά το προφίλ της παντρεμένης και εργαζόμενης γυναίκας. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται τα βασικότερα στοιχεία της επιτόπιας έρευνας, που συνάμα αποτελούν τα βασικά χαρακτηριστικά της παντρεμένης και εργαζόμενης γυναίκας της Πάφου.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών που προέκυψαν από τους ελέγχους ανεξαρτησίας.

Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο εξάγονται ορισμένα γενικά συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν από τα τρία προηγούμενα κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΦΟΥ

1.1 Ιστορική αναδρομή

Η Πάφος είναι μία από τις έξι πόλεις-επαρχίες της Κύπρου. Η πόλη είναι κτισμένη στα δυτικά παράλια της Κύπρου και είναι η αρχαιότερη γνωστή ονομαστικά πόλη του νησιού.

Η ιστορία της Πάφου αρχίζει από πολύ παλιά. Αυτό γίνεται φανερό από έρευνες και ανασκαφές. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι στο χωριό Λέμπα της Πάφου βρέθηκε χαλκολιθικός συνοικισμός, ο οποίος ανήκει στο 3.000 π.Χ.

Με την ονομασία Πάφος ήταν γνωστή από την αρχαιότητα η πόλη που σήμερα αναφέρεται ως Παλαίπαφος (Παλαιά Πάφος). Εκεί βρίσκεται σήμερα το χωριό Κούκλια. Η ονομασία Παλαίπαφος υιοθετήθηκε κατά τα αρχαία χρόνια, πιθανόν μετά τον 4^ο αιώνα π.Χ. Η πόλη που κτίστηκε περίπου 16 χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Παλαίπαφου, πήρε την ονομασία Πάφος.

Συνεπώς κατά την Αρχαιότητα υπήρχαν δύο ξεχωριστές πόλεις με την ίδια ονομασία:

A) Η Πάφος που ονομάστηκε αργότερα Παλαίπαφος, δηλαδή το χωριό Κούκλια, που άκμασε από τα Προϊστορικά χρόνια μέχρι και το τέλος της Αρχαιότητας.

B) Η Πάφος που ιδρύθηκε 16 χιλιόμετρα βορειοδυτικά της προηγούμενης πόλης, δηλαδή της Παλαίπαφου. Η καινούρια πόλη ονομάστηκε Νέα Πάφος, για λόγους διαχωρισμού. Σήμερα είναι γνωστή ως Κάτω Πάφος και καταλαμβάνει το χώρο μιας μικρής χερσονήσου όπου βρίσκεται και το λιμανάκι της και οι σπουδαιότεροι των αρχαιολογικών της χώρων. Η πόλη αυτή αναπτύχθηκε από τα τέλη του 4^{ου} π.Χ. αιώνα μέχρι το τέλος της Αρχαιότητας και αργότερα, κατά τα Μεσαιωνικά χρόνια. Αναφέρεται όμως, ότι είχε ιδρυθεί πολύ προηγουμένως, στα χρόνια του αποικισμού της Κύπρου από τους Αχαιούς (Φιλόκυπρος εγκυκλοπαίδεια, 1989).

Η Πάφος (Παλαίπαφος) αποτελούσε την έδρα του βασιλείου της Πάφου, που ήταν ένα από τα σημαντικότερα αρχαία βασίλεια της Κύπρου. Τον 4^ο αιώνα π.Χ. υπήρχαν τα παρακάτω βασίλεια στην Κύπρο: Πάφος, Σαλαμίν, Σόλοι, Κούριον, Κίτιον, Λάπηθος, Κηρύνεια, Μάριον, Αμαθούς, Ταμασός (Χατζηδημητρίου). Η Πάφος παρέμεινε ως έδρα βασιλείου μέχρι τα τέλη του 4^{ου} π.Χ. αιώνα. Τότε ο

Νικοκλής - τελευταίος βασιλιάς του βασιλείου αυτού - μετέφερε την έδρα του βασιλείου του στην Νέα Πάφο. Ο θεσμός των βασιλείων καταργήθηκε αμέσως μετά (312 π. Χ.) από τον Πτολεμαίο Α'. Συνεπώς η Νέα Πάφος δεν είχε διατελέσει πρωτεύουσα βασιλείου παρά μόνο για ελάχιστο χρόνο. Ωστόσο, η πόλη αυτή γνώρισε μεγάλη ακμή. Κατά τα Ελληνιστικά (325 π.Χ. - 58 π.Χ.) και Ρωμαϊκά (58 π.Χ. - 330 μ.Χ.) χρόνια υπήρξε πρωτεύουσα ολόκληρης της Κύπρου (Φιλόκυπρος εγκυκλοπαίδεια, 1989).

Η Πάφος εξακολούθησε να είναι πρωτεύουσα και κατά την περίοδο της ρωμαϊκής κυριαρχίας του νησιού, δηλαδή από τα μέσα του 1ου αιώνα μ.Χ. μέχρι τα μέσα του 4ου μ.Χ. αιώνα. Κατά τη διάρκεια της ρωμαιοκρατίας η Νέα Πάφος φαίνεται να έφτασε στο αποκορύφωμα της ευημερίας και της ανάπτυξής της. Το γεγονός αυτό μαρτυρεί ο μεγάλος αριθμός κτιρίων που σώζονται απ' αυτή την περίοδο και η πλούσια διακόσμησή τους. Η Αγορά, το Θέατρο, το Αμφιθέατρο, το Ωδείο και το Ασκληπιείο είναι σχεδόν όλα κτίσματα της ρωμαϊκής περιόδου. Στη ρωμαϊκή περίοδο ανήκουν επίσης και τα περισσότερα από τα περίφημα ψηφιδωτά της Πάφου.

Η Νέα Πάφος διαδέχθηκε την Παλαίπαφο. Ωστόσο, για διάστημα μερικών αιώνων οι δύο πόλεις συνυπήρχαν, η μία κοντά στην άλλη. Η Νέα Πάφος γνωρίζοντας πρωτοφανή ακμή ως πρωτεύουσα της Κύπρου και η Παλαιά Πάφος διατηρώντας την αίγλη και τη διεθνή φήμη της ως κέντρο λατρείας της θεάς Αφροδίτης.

Η Πάφος από την αρχαιότητα είχε λιμάνι. Τα κατάλοιπά του βρίσκονται στο βυθό της θάλασσας, σκεπασμένα από την άμμο. Στο λιμάνι αυτό έφθαναν έμποροι και προσκυνητές από τις γειτονικές χώρες, για να πάρουν μέρος στις λατρευτικές τελετές στο ιερό της Αφροδίτης. Τότε το λιμάνι γέμιζε με Φοινικικές, Ελληνικές και Αιγυπτιακές τριήρεις και άλλα μικρότερα σκάφη. Από τα σκάφη αυτά έβγαιναν Έλληνες που έφερναν αριστουργήματα τέχνης και άλλα αφιερώματα, Φοίνικες με εμπορεύματα, πορφύρες και αρώματα, Αιγύπτιοι που κουβαλούσαν ζώα και τρόφιμα για πώληση στους προσκυνητές. Από το λιμάνι σχηματιζόταν μια μεγάλη πομπή με προορισμό τους ιερούς κήπους της Αφροδίτης, που ευωδίαζαν από τις δάφνες και τα τριαντάφυλλα (Μιχαηλίδη, 1989).

Η Παλαίπαφος θα αρχίσει να παρακμάζει όταν ο Χριστιανισμός, θα αρχίσει να απειλεί σοβαρά και να εκτοπίζει τους παλιούς θεσμούς και τις ειδωλολατρικές θεότητες. Μόνο όταν η λατρεία της Αφροδίτης παραμερίστηκε από το χριστιανισμό,

οι γραφικοί προσκυνητές σταμάτησαν να έρχονται στην Πάφο. Από το λιμάνι της Πάφου όμως, πέρασαν Έλληνες φιλόσοφοι, Ρωμαίοι αυτοκράτορες, Βυζαντινοί άρχοντες, που έκτιζαν κάστρα και εκκλησιές, φανατικοί Σταυροφόροι, Φράγκοι ιππότες, Ενετοί, τα φουσάτα των Τούρκων και τέλος, τα Βρετανικά στρατεύματα. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί όμως ότι με την επικράτηση του χριστιανισμού, η λατρεία της Αφροδίτης θα σβήσει και μαζί θα τελειώσει και η μακρά ζωή της Παλαίπαφου και θα παραμείνει η Νέα Πάφος.

Κατά τα Ρωμαϊκά χρόνια (58 π.Χ.-330 μ.Χ.) η Νέα Πάφος απαντάται με διάφορες ονομασίες. Οι ονομασίες αυτές δόθηκαν στην πόλη από τους κατοίκους της για λόγους σκοπιμότητας, ειδικότερα δε για να τιμηθούν Ρωμαίοι αυτοκράτορες. Πιθανότατα προς τιμήν του αυτοκράτορα Τιβερίου, που ανήκε στη γενιά των Κλαυδίων, η πόλη της Πάφου απαντάται με την ονομασία Κλαυδία γύρω στα 22 μ.Χ. Το χρόνο αυτό είχε παραχωρηθεί από τον αυτοκράτορα το δικαίωμα παροχής ασύλου στο ναό της Αφροδίτης στην Παλαίπαφο, ύστερα από αίτηση των Παφίων. Ίσως αυτός ήταν και ο λόγος που οι κάτοικοι της Πάφου τίμησαν τον Τιβέριο αλλάζοντας την ονομασία της πόλης τους (<http://dias.aueb.gr>).

Σε επιγραφές που βρέθηκαν, εκτός από Κλαυδία η πόλη απαντάται και με τις προσωνομίες Σεβαστή και Φλαβία. Την προσωρινή Σεβαστή (= Augusta-Αυγούστα) την πήρε η Πάφος προκειμένου να τιμήσει τον αυτοκράτορα Οκταβιανό Αύγουστο. Ο Αύγουστος είχε δώσει χρήματα για να ξανακτιστεί η Πάφος όταν καταστράφηκε το 15 π.Χ. από σεισμούς. Με τις ενέργειες και άλλων αυτοκρατόρων παίρνει αργότερα και άλλα τιμητικά ονόματα. Με παρόμοιο τρόπο, και προς τιμήν του αυτοκράτορα Τίτου Φλαβίου, προσετέθη και η προσωνομία Φλαβία. Η πόλη χαρακτηρίζεται, σε επιγραφές που έχουν βρεθεί, και ως «Σεβαστή Κλαυδία Φλαβία Πάφος, η ιερά μητρόπολις των κατά Κύπρου πόλεων», δηλαδή πρωτεύουσα της Κύπρου. Την εποχή του Αυγούστου, στο ημερολόγιο που χρησιμοποιούσαν στην Πάφο, οι μήνες είχαν ονόματα από την αυτοκρατορική οικογένεια και μετά από αξιώματα του αυτοκράτορα (Χατζηδημητρίου).

Τον 4ο αιώνα μ. Χ. (370) η Νέα Πάφος ερημώθηκε από ισχυρούς σεισμούς. Η πόλη καταστράφηκε τόσο πολύ, που για ένα διάστημα έμεινε ακατοίκητη. Παρόλο που ανοικοδομήθηκε δεν επανέκτησε ποτέ την πρωταγωνιστική θέση της. Στα μέσα του αιώνα αυτού η πρωτεύουσα μεταφέρθηκε στην τουρκοκρατούμενη σήμερα Σαλαμίνα. Στη διάρκεια της βυζαντινής περιόδου (330 μ.Χ.-1191 μ.Χ.) η Πάφος

απέκτησε πολλές και ωραίες εκκλησίες, ανάμεσα στις οποίες και αυτή της Χρυσοπολίτισσας, της μεγαλύτερης πρωτοβυζαντινής βασιλικής της Κύπρου.

Η Νέα Πάφος, που επέζησε ως πόλη των αραβικών επιδρομών (7ος -10ος μ.Χ. αιώνας), όπως επίσης και σεισμών και άλλων καταστροφών, διατήρησε την ονομασία της και κατά τα Μεσαιωνικά χρόνια. Με την ονομασία αυτή την αναφέρουν οι μεσαιωνικοί χρονογράφοι Λεόντιος Μαχαιράς και Γεώργιος Βουστρώνιος, καθώς και άλλοι. Σε παλιούς επίσης, χάρτες, καθώς και σε έγγραφα, η πόλη ανευρίσκεται γραμμένη ως Paphos ή και ως Baffo ή και Baffa. Σε πολλούς παλιούς χάρτες επίσης σημειώνεται και η επαρχία ως Παφία (Paphia). Σε άλλους παλαιούς χάρτες πάλι, του 16ου αιώνα, η Πάφος σημειώνεται ως Paphonea (=Πάφος Νέα). Απαντάται ακόμη και η γραφή Bafa όπως και Bafo, όπως και Paphos nova (=Πάφος Νέα) και άλλα παρόμοια.

Αντίθετα η Παλαίπαφος, που σταδιακά είχε περιέλθει σε κατάσταση πλήρους παρακμής, είχε καταλήξει να είναι ένα μικρό κι άσημο χωριό. Ήδη από τα Βυζαντινά χρόνια είχε μετονομασθεί σε Κου[βού]κλια, προφανώς επειδή είχε περιέλθει στην ιδιοκτησία κάποιων Βυζαντινών αξιωματούχων που ήταν κουβικουλάριοι (όπως θα πρέπει να είχε συμβεί και με το χωριό Κούκλια της επαρχίας Αμμοχώστου). Κουβικουλάριοι ονομάζονταν οι σωματοφύλακες των Βυζαντινών αυτοκρατόρων που ήταν επιφορτισμένοι με τη φρούρηση των ιδιαίτερων αυτοκρατορικών διαμερισμάτων που περιελάμβαναν και τον κοιτώνα. Συχνά σε τέτοιους αξιωματούχους παραχωρούντο από τους Βυζαντινούς αυτοκράτορες τιμάρια στις επαρχίες της αυτοκρατορίας ως ανταμοιβή για προσφερόμενες υπηρεσίες. Ως τιμάριο θα πρέπει να παραχωρήθηκε σε κάποιον κουβικουλάριον και η περιοχή της Παλαιπάφου. Ο χρονογράφος Λεόντιος Μαχαιράς, Κουβουκλία αναφέρει το χωριό που κατέληξε να λέγεται Κούκλια. Η ονομασία Πάφος παρέμεινε πλέον ως ονομασία της Νέας Πάφου.

Κατά την εποχή της Φραγκοκρατίας (1192-1489 μ.Χ.), όταν οι Λουζινιανοί βασίλευαν στο νησί κτίστηκαν το φρούριο Σαράντα Κολώνες και τα φρούρια στο λιμάνι. Ταυτόχρονα η πόλη της Πάφου στολίστηκε με αρκετές γοθικές εκκλησίες. Προς το τέλος της Φραγκοκρατίας όμως, η πόλη άρχισε να παρακμάζει. Κατά την Ενετοκρατία (1489-1571 μ.Χ.) συνεχίστηκε η παρακμή. Η κατάσταση έγινε χειρότερη στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, που κράτησε 300 και πλέον χρόνια (1571-1878 μ.Χ.). Διάφοροι λόγοι, όπως σεισμοί και άλλες καταστροφές, συνέβαλαν ώστε το κέντρο βάρους της πόλης να μετακινηθεί σταδιακά από τη Νέα Πάφο σε ένα νέο

και από πλευράς υγιεινών συνθηκών καλύτερο οικισμό, το Κτήμα. Κτισμένο σε ένα επιβλητικό ύψωμα, έδωσε και το όνομά του στην πόλη. Η ονομασία Κτήμα διατηρήθηκε (όμως πάντοτε παράλληλα και με την ονομασία Πάφος) μέχρι το 1970. Τότε επίσημα καταργήθηκε κι υιοθετήθηκε μόνο η πανάρχαια ονομασία Πάφος.

Η ονομασία Κτήμα ήταν, ωστόσο, προγενέστερη της περιόδου της Τουρκοκρατίας και χρονολογείται από το 12ο αιώνα. Προήλθε από το γεγονός ότι η περιοχή, κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας, αποτελούσε βασιλικό κτήμα (Domaine Royale). Από την ονομασία Βασιλικό Κτήμα (=βασιλική ιδιοκτησία) απαλείφθηκε αργότερα ο χαρακτηρισμός περί της ιδιοκτησίας (Βασιλικό) και παρέμεινε η ονομασία Κτήμα. Η πόλη επί του λόφου πήρε αυτή την ονομασία, που απαντάται σημειωμένη και σε παλαιούς χάρτες (του 16ου αιώνα κ.ε.) ως Chtima ή και Ctima. Η κατεστραμμένη πόλη κοντά στη θάλασσα, όπου εξακολουθούσαν να υπάρχουν το μικρό λιμάνι, το φρούριο με τη μικρή φρουρά του και λίγες καλύβες, έγινε γνωστή τώρα ως Κάτω Πάφος. Ο χαρακτηρισμός Κάτω δόθηκε, επειδή το Κτήμα βρισκόταν πάνω στο λόφο, δηλαδή ψηλότερα.

Από το 1878 μέχρι το 1960 η Κύπρος τελεί υπό βρετανική διακυβέρνηση. Στη διάρκεια της περιόδου αυτής η Πάφος, χάρη σε φωτισμένα τέκνα της, γνώρισε πνευματική και γενικά πολιτιστική άνθιση και εξωραΐστηκε με αξιόλογα νεοκλασικά κτίρια, όπως το Δημοτικό Μέγαρο, η Δημοτική Βιβλιοθήκη και τα γειτονικά με αυτά εκπαιδευτήρια στο κέντρο της πόλης.

Μέχρι την τουρκική εισβολή του 1974, κυρίως λόγω της γεωργικής της θέσης, η Πάφος ήταν μια απομονωμένη πολίχνη. Κατά το διάστημα 1975 μέχρι σήμερα η πόλη γνώρισε μια ραγδαία οικονομική ανάπτυξη με σημείο αναφοράς τον τουριστικό τομέα.

1.2 Εκπαίδευση-σχολεία

Παίρνοντας ως αφετηρία τα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας, η παιδεία στο Κτήμα και στην επαρχία Πάφου, ήταν υποτυπώδης. Κατά τα χρόνια εκείνα, τα παιδιά μάθαιναν ελάχιστα γράμματα, το ψαλτήρι και ανάγνωση, που διδάσκονταν από τον παπά της εκκλησίας. Σε αυτή την εποχή οφείλεται και η ονομασία του παπά σε δάσκαλο, ονομασία που χρησιμοποιείται ακόμα και σήμερα.

Το 1840 λειτούργησε στο Κτήμα το πρώτο αλληλοδιδασκτικό σχολείο, με δάσκαλο τον ιερομόναχο Ιωακείμ και στεγάστηκε στον όντα της παλιάς εκκλησίας

του Αγίου Κενδέα. Αργότερα ο Μητροπολίτης Πάφου Νεόφυτος παραχώρησε τμήμα του κτιρίου της Μητρόπολης για να χρησιμοποιηθεί ως σχολείο. Έτσι, εγκαταλείφθηκε ο όντας του Αγίου Κενδέα και το σχολείο μεταφέρθηκε στην Μητρόπολη. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι ο Μητροπολίτης Πάφου Νεόφυτος, στα 1869 έκαμε μεγάλη δωρεά στα σχολεία της πρωτεύουσας (Λευκωσίας), παρά τη δύσκολη οικονομική κατάσταση του τόπου, αποκλειστικά και μόνο από αγάπη για την παιδεία.

Στις πρώτες δεκαετίες της Αγγλοκρατίας η παιδεία στην περιοχή Πάφου και στο Κτήμα ήταν παραμελημένη. Σύμφωνα με την Έκθεση του Διοικητή Γιάγκ, στην επαρχία Πάφου λειτουργούσαν μόνο δύο σχολεία με κατάλληλους δασκάλους και καλή επίβλεψη, το ένα στο Κτήμα και το άλλο στο χωριό Κάθηκας, που συντηρούσε ο Μητροπολίτης Πάφου.

Αρχικά, οι περισσότεροι δάσκαλοι του αλληλοδιδασκτικού σχολείου ήταν απόφοιτοι των Σχολαρχείων της Λευκωσίας, της Λάρνακας και της Λεμεσού, καθώς επίσης και απόφοιτοι των σχολών των μοναστηριών του Κύκκου, της Τροοδίτισσας και του Μαχαιρά. Οι τελευταίοι λέγονταν γραμματοδιδάσκαλοι. Οι επιμελείς μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων χρησίμευαν ως βοηθοί των δασκάλων και γραμματοδιδασκάλων και λέγονταν πρωτόσχολοι.

Οι μισθοί των δασκάλων την εποχή εκείνη ήταν πολύ χαμηλοί και για να μπορέσει να ζήσει αξιοπρεπώς ο δάσκαλος με την οικογένειά του, οι μαθητές προσέφεραν στο δάσκαλο κάθε Σάββατο διάφορα τρόφιμα, το λεγόμενο Σαββατιάτικο. Το έθιμο αυτό επικράτησε για πολλά χρόνια μετά την Αγγλική κατοχή, οπότε καλυτέρευσαν και οι μισθοί.

Ωστόσο οι μισθοί των δασκάλων εξακολουθούσαν να είναι ανεπαρκείς και για το λόγο αυτό, το επάγγελμα του δασκάλου δεν ήταν επιθυμητό, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί έλλειψη δασκάλων. Το 1912 υπήρχαν στην επαρχία Πάφου 12 κενές θέσεις δασκάλων.

Το 1923 οι δάσκαλοι εξασφαλίστηκαν, αφού το Γραφείο Παιδείας ανέλαβε όλη τη δαπάνη της στοιχειώδους εκπαίδευσης και από τότε οι μισθοί καθορίστηκαν σύμφωνα με μισθολογική κλίμακα.

Οι μαθητές, μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, κουβαλούσαν τα βιβλία και τα χειροποίητα τετράδιά τους μέσα σε πάνινη σάκα, από χοντρό караβόπανο και την οποία έραβε η μητέρα τους. Μαθητικές στολές δεν υπήρχαν και οι μαθητές πήγαιναν στο σχολείο με όποιο ένδυμα είχαν. Πολύ αργότερα

καθιερώθηκε η ποδιά για αγόρια και κορίτσια και η ναυτική μπλούζα για επίσημη στολή.

Από το 19^ο αιώνα στο Αρρεναγωγείο φοιτούσαν μαθητές από τα γύρω χωριά, οι οποίοι έρχονταν καθημερινά είτε με τα πόδια, είτε καβάλα σε γαϊδούρια. Αυτό συνεχίστηκε μέχρι το 1925 περίπου από τους μαθητές που κατοικούσαν στα χωριά και που φοιτούσαν στο Γυμνάσιο, που ιδρύθηκε στο μεταξύ.

Το αλληλοδιδασκτικό σχολείο λειτουργούσε μέχρι και το 1878, οπότε παραμερίστηκε από το Αρρεναγωγείο, τη γνωστή Αστική. Το σχολείο αυτό δεν είχε κατάλληλο οίκημα μέχρι το 1917, όταν με δωρεά του Δημάρχου Νεόφυτου Νικολαΐδη κτίστηκε ένα ωραίο σχολικό κτίριο, το οποίο πήρε την ονομασία «Νεοφύτειος Αστική Σχολή».

Σε αυτό το σχολείο δίδαξαν αξιόλογοι δάσκαλοι, όπως ο Βασίλειος Παπαδάτος και ο Διονύσιος Ιάκας από την Κεφαλληνία, ο Χ. Κισσονέργης, ο Βασίλειος Μαυρογιάννης, ο Γεώργιος Λουκά- απόφοιτος του Διδασκαλείου Αθηνών, ο άριστος εκπαιδευτικός Κοσμάς Λυσιώτης και μερικοί άλλοι. Πολύ σημαντική όμως υπήρξε η συμβολή του Τηλέμαχου Καλλονά, τόσο στη σχολή, όσο και στην κοινωνία του τόπου και ο οποίος θεωρήθηκε ο πνευματικός πατέρας της πόλης κατά την εποχή εκείνη.

Με τις προσπάθειες του Καλλονά, ιδρύθηκε το 1889 σχολαρχείο με δύο τάξεις, για να προστεθούν λίγο αργότερα άλλες δύο. Μερικοί μαθητές, τελειώνοντας το Σχολαρχείο και εφόσον ήταν σωστά προετοιμασμένοι, συνέχιζαν στα Γυμνάσια της Λευκωσίας και της Λεμεσού, όπου φοιτούσαν και μελετούσαν σκληρά για την απόκτηση του απολυτηρίου. Κάποιοι από τους αποφοίτους των Γυμνασίων συνέχιζαν για σπουδές στα Πανεπιστήμια Αθηνών, Γαλλίας και Αγγλίας, αυξάνοντας συνεχώς το μικρό αριθμό των νέων επιστημόνων. Με την ίδρυση του Σχολαρχείου στο Κτήμα ο Τηλέμαχος Καλλονάς, που ήταν διευθυντής της Αστικής, έγινε Σχολάρχης και αργότερα καθηγητής στο Ημιγυμνάσιο και τελικά στο Γυμνάσιο.

Το 1905 μετά από ενέργειες του Νεόφυτου Νικολαΐδη, το Σχολαρχείο μετατράπηκε σε Ημιγυμνάσιο, με διευθυντή τον ιερολογιώτατο Πορφύριο Κυριακίδη. Το Ημιγυμνάσιο λειτούργησε στο κτίριο που ήταν το Σχολαρχείο, δηλαδή στον πρώτο όροφο του κτιρίου που παραχώρησε η Μητρόπολη. Αμέσως μετά την ίδρυση του Ημιγυμνασίου, το Σχολαρχείο, διαλύθηκε παρά τις πολύτιμες υπηρεσίες που πρόσφερε για τόσα χρόνια στην επαρχία της Πάφου.

Το 1915 άρχισε η λειτουργία της μαθητικής βιβλιοθήκης του Ημιγυμνασίου και το 1916 λειτούργησε εργαστήριο Φυσικής. Κατά τις καλοκαιρινές διακοπές λειτουργούσε μέσα στο Ημιγυμνάσιο μια προοδευτική τάξη για μαθητές που ήθελαν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα της πρώτης. Έτσι, οι μαθητές αυτοί κατόπιν εξετάσεων μπορούσαν να περάσουν στη δεύτερη τάξη. Εκτός από τους μαθητές φοιτούσαν και λίγες μαθήτριες.

Από το 1916, με παράκληση του Δημάρχου οι γιατροί Α. Αντωνιάδης και Όμηρος Δημητριάδης επισκέπτονταν κατά διαστήματα τα σχολεία και παρακολουθούσαν την υγεία των μαθητών. Επίσης, με τις ενέργειες του Λοΐζου Φιλίππου ιδρύθηκε μαθητικό συσσίτιο και παιδοκομικός σταθμός. Το 1913 άρχισε τη λειτουργία της και η Νυκτερινή Σχολή, στην οποία δίδασκαν ανιδιοτελώς οι δάσκαλοι του Δημοτικού και οι καθηγητές του Ημιγυμνασίου.

Το 1924 το Ημιγυμνάσιο αναγνωρίστηκε ως πλήρες εξατάξιο Γυμνάσιο, ισότιμο με τα Ελλαδικά και με πρώτο Γυμνασιάρχη τον Πασχάλη Πασχαλίδη. Αρχικά το Γυμνάσιο στεγάστηκε στο σπίτι του Γεωργίου Καθητζιώτη κοντά στο Δημόσιο Κήπο και το 1929 στο καλλιμάρμαρο κτίριο που οικοδομήθηκε με τη μεγάλη δωρεά του Νικολάου Νικολαΐδη, το οποίο και ονομάστηκε «Γυμνάσιο Νικολάου Νικολαΐδη» (σήμερα Νικολαΐδειο Γυμνάσιο). Βέβαια, για να ανταπεξέλθει η Σχολική Εφορεία στα μεγάλα οικονομικά βάρη του νέου σχολείου, έπαιρνε επιχορηγήσεις από τις Μονές Κύκκου και Αγίου Νεοφύτου, από τη Μητρόπολη Πάφου και από την Κυβέρνηση και το Δημαρχείο.

Το 1936, πέντε χρόνια μετά τα γνωστά Οκτωβριανά, ο Άγγλος Διευθυντής Παιδείας Κάλλην αποφάσισε ότι το Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες και για τις γυμνασιακές σπουδές της περιοχής Πάφου-Κτήματος. Μετά από αυτή την απόφαση του Άγγλου Διευθυντή του Γραφείου Παιδείας, η Κυβέρνηση απέκοψε την κυβερνητική χορηγία προς το Γυμνάσιο Πάφου. Επίσης, αποκόπηκε και η επιχορήγηση του Δημαρχείου, αφού τα Κυπριακά Δημαρχεία ελέγχονταν από την Κυβέρνηση. Η μοναδική βοήθεια που παρείχε η Κυβέρνηση, ήταν η εξαίρεση πληρωμής κτηματικού φόρου του οικήματος του Γυμνασίου.

Έπειτα από αυτή την εξέλιξη, η λειτουργία του Γυμνασίου έγινε προβληματική. Όμως η Μητρόπολη, καθώς επίσης και η Μονή του Αγίου Νεοφύτου αλλά και για λίγο καιρό η Μονή Κύκκου, βοήθησαν το ταμείο του Γυμνασίου. Με τον τρόπο αυτό, κατέστη δυνατή η συνέχιση της λειτουργίας του Γυμνασίου και

μάλιστα ανεξάρτητα από την κυβερνητική προστασία, που στην πραγματικότητα ήταν δίκοπο μαχαίρι, με την επιβολή στα επιχορηγούμενα σχολεία κυβερνητικού προγράμματος του Γραφείου Παιδείας, που θεωρήθηκε πρόγραμμα αντεθνικό και ανθελληνικό.

Το 19^ο αιώνα φοιτούσαν στο σχολείο των αγοριών και πολύ λίγα κορίτσια, μόνο στις μικρές τάξεις. Στο Κτήμα ιδρύθηκε Παρθεναγωγείο το 1880, είκοσι χρόνια μετά την ίδρυση του Παρθεναγωγείου Λευκωσίας. Στεγάστηκε στον όντα του ναού του Αγίου Κενδέα, στο ίδιο δωμάτιο όπου στεγάστηκε αρχικά το Αλληλοδιδακτικό σχολείο αρρένων. Έπειτα το Παρθεναγωγείο μεταφέρθηκε σε ένα Τούρκικο σπίτι, μετά στην οικία του Γεωργίου Καθητζιώτη και τέλος στην Μητρόπολη, όπου παλιότερα στεγαζόταν η Αστική Σχολή. Το 1914 το εξατάξιο Παρθεναγωγείο έγινε επτατάξιο, ενώ το 1929 στεγάστηκε οριστικά στο σχολικό κτίριο «Δημήτρειον», που αναγέρθηκε με τη μεγάλη δωρεά του Δημητρίου Κωνσταντινίδη. Μερικές απόφοιτοι του πρώτου Παρθεναγωγείου πήγαν στην Ελλάδα ή στις άλλες Κυπριακές πόλεις για ανώτερες σπουδές.

Από το 19^ο αιώνα ως το 1910 περίπου, οι εξετάσεις των μαθητών γίνονταν ενώπιον πλήθους κόσμου. Οι μαθητές και οι μαθήτριες που είχαν πολλή συστολή, ήταν υποχρεωμένοι να δώσουν προφορικές εξετάσεις μπροστά στα αυστηρά βλέμματα των γονιών τους αλλά και των ξένων. Η μέρα αυτή ήταν μια μέρα αγωνίας και δοκιμασίας, εντούτοις οι δάσκαλοι ήθελαν να την παρουσιάζουν ως γιορτή.

Για την προσχολική ηλικία δεν υπήρχε σχολείο στις πρώτες δεκαετίες του 1900. Έστερα από απόφαση του Γραφείου Παιδείας, το Κτήμα απέκτησε Νηπιαγωγείο το 1923. Το Νηπιαγωγείο στεγάστηκε αρχικά σε ένα σπίτι με ενοίκιο και το 1929 σε ένα μικρό κτίριο, κτισμένο με δαπάνες της Μητρόπολης. Το 1937 το κτίριο συμπληρώθηκε με δαπάνες του Μητροπολίτη Λεοντίου, παίρνοντας την ονομασία «Λεόντειον Νηπιαγωγείον». Το Νηπιαγωγείο λειτούργησε μέχρι το 1939, όταν με απόφαση του Γραφείου Παιδείας έκλεισαν όλα τα Κυβερνητικά νηπιαγωγεία.

Για τη μόρφωση των Τουρκόπαιδων υπήρχαν δύο σχολεία, μία Αστική Σχολή και ένα Παρθεναγωγείο. Αργότερα κτίστηκαν ωραία σχολικά κτίρια για τα Τουρκικά σχολεία καθώς επίσης και ένα Λύκειο.

Γενικά δεν υπήρχαν ξένες σχολές, ούτε Εμπορικές σχολές. Γίνονταν όμως ιδιαίτερες παραδόσεις με διάφορα θέματα, όπως Εμπορικά, μαθήματα Τουρκικής γλώσσας κ.α.

Με τα λιγοστά σχολεία και με περιορισμένο αριθμό δασκάλων, η νεολαία κατάφερε να αφυπνιστεί από την πνευματική νάρκη της Τουρκοκρατίας. Οι πρώτοι απόφοιτοι των σχολείων αυτών, αλλά και οι άλλοι που ακολούθησαν, διακρίθηκαν στην κοινωνία της πόλης με το ήθος τους και έβαλαν τα θεμέλια για μια νέα ζωή.

Στα χρόνια που ακολούθησαν η Πάφος απέκτησε πολλά νέα και ωραία σχολεία διαφόρων κλάδων με άρτια καταρτισμένους καθηγητές, σε βαθμό που η μόρφωση έγινε εύκολη και προσιτή σε όλους (Μιχαηλίδη, 1989).

1.3 Κάτοικοι-απασχόληση

A) ΓΕΩΡΓΙΑ

Η γεωργία υπήρξε από τα αρχαία χρόνια η κύρια απασχόληση των κατοίκων της επαρχίας Πάφου, παρόλο που μετά την τούρκικη εισβολή του 1974 διάφοροι άλλοι τομείς οικονομικής δραστηριότητας και ιδιαίτερα ο τουρισμός άρχισαν να κάνουν αισθητή την παρουσία τους στην όλη οικονομική της ανάπτυξη.

Βασικά στοιχεία διακατοχής της γης: Από τη συνολική έκταση των 139.523 εκταρίων της επαρχίας, τα 42.344 εκτάρια (ποσοστό 30,3%) αποτελούν κρατική γη, τα 2.417 εκτάρια (1,7%) αποτελούν κοινοτική γη και τα 94.762 εκτάρια (68%) ιδιωτική γη. Η ιδιωτική γη κατέχεται κατά 78,7% (74.611 εκτάρια) από Ελληνοκύπριους, κατά 21,1% (20.015 εκτάρια) από Τουρκοκύπριους και κατά 0,1% (136 εκτάρια) από άλλες εθνικότητες. Το ποσοστό της τουρκοκυπριακής ιδιοκτησίας είναι μεγαλύτερο από εκείνο για ολόκληρη την Κύπρο, που είναι 16,8%.

Σύμφωνα με την απογραφή γεωργίας 1985, η οποία κάλυψε όλη την ελεύθερη περιοχή της Κύπρου, η μέση έκταση γεωργικού κλήρου στην επαρχία Πάφου είναι 4,5 εκτάρια (σε σύγκριση με 3,8 εκτάρια για την Κύπρο), το μέσο μέγεθος τεμαχίου είναι 0,8 εκτάρια (σε σύγκριση με 0,7 εκτάρια για την Κύπρο) και ο μέσος αριθμός τεμαχίων κατά γεωργικό κλήρο 5,4 (σε σύγκριση με 5,2 για την Κύπρο). Ωστόσο τα στοιχεία διακατοχής της γης ποικίλουν κατά χωριό. (Φιλόκυπρος εγκυκλοπαίδεια, 1989).

Καλλιέργειες: Οι κύριες καλλιέργειες της επαρχίας Πάφου έχουν ως εξής:

I) Αρδευόμενες καλλιέργειες

Η συνολική αρδευόμενη έκταση της επαρχίας ανερχόταν το 1985 στα 6.116 εκτάρια και αντιπροσώπευε το 19,8% της αρδευόμενης έκτασης της ελεύθερης

Κύπρου που ήταν 30.930 εκτάρια. Η άρδευση γίνεται από φράγματα (3.893 εκτάρια), από διατρήσεις (1.674 εκτάρια), από πηγές (297 εκτάρια) και απ' ευθείας από ποταμούς (252 εκτάρια). Οι αρδευόμενες εκτάσεις βρίσκονται κυρίως στις παράκτιες πεδιάδες της Πάφου και της Χρυσοχούς, οι οποίες αρδεύονται από φράγματα.

Οι αρδευόμενες καλλιέργειες στην επαρχία της Πάφου περιλαμβάνουν κυρίως εσπεριδοειδή, φρουτόδεντρα, αμπέλια, δέντρα ξηρών καρπών, ελιές, μια μεγάλη ποικιλία λαχανικών, βιομηχανικά φυτά, όσπρια ποτιστικά και αρδευόμενα νομευτικά φυτά.

Εσπεριδοειδή: Οι κήποι των εσπεριδοειδών στην επαρχία Πάφου, καταλάμβαναν το 1985 έκταση γης 1.093 εκταρίων. Από αυτά τα 548 εκτάρια καλλιεργούνταν με λεμονιές, τα 313 εκτάρια με πορτοκαλιές, τα 115 εκτάρια με κλεμεντίνια, τα 46 εκτάρια με κιτρομιλιές, τα 45 εκτάρια με γκρέιπφρουτ και τα 26 εκτάρια με μανταρινιές. Οι μεγαλύτερες φυτείες εσπεριδοειδών βρίσκονται στην πόλη της Πάφου και τα χωριά Αργάκα, Γεροσκήπου, Πόλη, Τάλα, Αγία Μαρίνα Χρυσοχούς, Μαντριά, Κούκλια, Γιόλου, Πωμός, Γουδί και Γιαλιά.

Φρουτόδεντρα: Η έκταση των φρουτόδεντρων στην επαρχία Πάφου ανερχόταν το 1985 στα 667 εκτάρια. Τα κυριότερα από τα δέντρα αυτά είναι οι μπανανιές (333 εκτάρια), οι μηλιές (126 εκτάρια), τα αβοκάντο (71 εκτάρια), οι αχλαδιές (59 εκτάρια), οι χρυσομηλιές (24 εκτάρια), οι κερασιές (19 εκτάρια), οι δαμασκηνιές (13 εκτάρια) και οι ροδακινιές (7 εκτάρια). Σε μικρότερη έκταση καλλιεργούνται επίσης οι συκιές, οι μεσπιλιές, οι ροδιές, τα ακτινίδια και οι κυδωνιές. Οι μεγαλύτερες εκτάσεις φρουτόδεντρων βρίσκονται κυρίως στην Πέγεια, την Κισσόνεργα, την πόλη της Πάφου και τα χωριά Στατός- Άγιος Φώτιος, Αργάκα, Κούκλια, Παναγιά, Άγιος Νικόλαος, Πωμός, Αγία Μαρίνα Χρυσοχούς, Αμαργέτη, Στρουμπί, Μαντριά και Νέα Δήμματα.

Η μπανανοκαλλιέργεια στην Κύπρο διεξάγεται σχεδόν αποκλειστικά στην επαρχία Πάφου, όπου βρίσκεται το 95% περίπου των φυτειών. Η μπανανιά ευδοκιμεί στις πεδιάδες της Πάφου και της Χρυσοχούς και ιδιαίτερα στην Πέγεια, την Κισσόνεργα, την πόλη της Πάφου, την Αργάκα, τον Πωμό, τα Κούκλια, τα Νέα Δήμματα, την Αγία Μαρίνα Χρυσοχούς, τα Μαντριά, την Αναβαργό, τη Χλώρακα και τη Γιαλιά καθώς επίσης και στα χωριά Γεροσκήπου, Λέμπα, Τίμη, Έμπα και Αχέλεια, σε μικρότερες όμως εκτάσεις.

Τα αβοκάντο καλλιεργούνται κυρίως στα Κούκλια και την πόλη της Πάφου, ενώ σε μικρότερες εκτάσεις καλλιεργούνται και στα χωριά Πέγεια, Μαντριά, Αχέλεια, Έμπα, Τίμη, Κισσόνεργα, Αργάκα, Πόλη και Αγία Μαρίνα Χρυσοχούς.

Η μηλιά, το κυριότερο φυλλοβόλο οπωροφόρο δέντρο της Πάφου, καλλιεργείται σε σχετικά μεγάλη κλίμακα στα χωριά Στατός-Άγιος Φώτιος, Παναγιά, και Άγιος Νικόλαος. Επίσης, στην πόλη της Πάφου και τα χωριά Στρουμπί, Αμαργέτη, Πολέμι, Χούλου, Γαλαταριά, Γεροσκήπου, Κοιλίνια, Γιόλου, Κάθικας, Πραιτώρι και Δρούσια, απαντώνται μικρότερης έκτασης φυτείες μηλιάς.

Η αχλαδιά καλλιεργείται στην περιοχή της πόλης της Πάφου και στα χωριά Αμαργέτη, Πόλη, Παναγιά, Λυσός, Ίνια, Στατός-Άγιος Φώτιος, Άγιος Ιωάννης, Κελοκέδαρα, Περιστερώνα, Πραιτώρι και Φιλούσα Κελοκεδάρων. Η καλλιέργεια της κερασιάς περιορίζεται κυρίως στα χωριά Παναγιά και Στατός-Άγιος Φώτιος. Η χρυσομηλιά καλλιεργείται κυρίως στα χωριά Αργάκα, Κούκλια, Πέγεια και Αχέλεια, ενώ φυτείες δαμασκηλιάς βρίσκονται στα χωριά Άγιος Νικόλαος και Παναγιά.

Αρδευόμενα αμπέλια: Αν και τα περισσότερα αμπέλια στην Πάφο είναι ξηρικά, ωστόσο το 1985 καλλιεργούνταν στην επαρχία Πάφου περίπου 629 εκτάρια αρδευόμενων αμπελιών (413 εκτάρια επιτραπέζιων και 216 εκτάρια οиноποιήσιμων ποικιλιών). Τα περισσότερα αρδευόμενα αμπέλια βρίσκονταν το 1985 στην πόλη της Πάφου και στα χωριά Τάλα, Πέγεια, Γεροσκήπου, Αχέλεια, Χούλου και Αμαργέτη.

Ελιές: Σύμφωνα με την απογραφή γεωργίας 1985, η αρδευόμενη έκταση με ελιές στην επαρχία Πάφου ανερχόταν στα 94 εκτάρια και βρισκόταν κυρίως στην πόλη της Πάφου και τα χωριά Αχέλεια, Πόλη, Αργάκα, Πωμός, Πέγεια, Μεσόγη, Τσάδα, Μακούντα, Κούκλια, Χούλου, Χολέτρια, Τάλα, Γιόλου, Παχύαμμος, Στενή και Νέο Χωριό.

Ξηροί καρποί: Το 1985, η αρδευόμενη έκταση δέντρων ξηρών καρπών ανερχόταν στα 96 εκτάρια και περιελάμβανε 36 εκτάρια με αμυγδαλιές, 57 εκτάρια με καρυδιές και 3 εκτάρια με πιστακίες. Οι μεγαλύτερες εκτάσεις αρδευόμενων αμυγδαλιών βρίσκονται στην πόλη της Πάφου, τον Πωμό, την Κισσόνεργα, τη Μεσόγη, την Αχέλεια, την Έμπα, την Αναβαργό, την Πόλη και τη Χούλου. Οι καρυδιές καλλιεργούνται κυρίως στην πόλη της Πάφου και τα χωριά Γεροσκήπου, Αχέλεια, Μεσόγη και Πόλη, ενώ οι πιστακίες βρίσκονται στην πόλη της Πάφου και τα χωριά Παναγιά, Ελεδιό, Λεμώννα, Σαλαμιού, Αχέλεια και Στατός-Άγιος Φώτιος.

Λαχανικά: Στην επαρχία Πάφου καλλιεργείται μεγάλη ποικιλία λαχανικών, που η έκτασή τους ανερχόταν το 1985 στα 682 εκτάρια. Τα κυριότερα είδη λαχανικών που

καλλιεργούνται είναι οι πατάτες (368 εκτάρια), τα κρεμμύδια (58 εκτάρια), τα καρπούζια (48 εκτάρια), οι ντομάτες (43 εκτάρια), τα αγγουράκια (31 εκτάρια), τα καρότα (15 εκτάρια), τα πεπόνια (14 εκτάρια), το κολοκάσι (13 εκτάρια), τα μπιζέλια (11 εκτάρια), τα φασολάκια (10 εκτάρια) και τα κραμβιά-λάχανα (10 εκτάρια). Σε μικρότερη έκταση καλλιεργούνται επίσης τα κουνουπίδια, οι αγκινάρες, τα μαρούλια, τα κολοκυθάκια, τα παντζάρια, τα σέλινα, το σπανάκι, τα λάχανα, ο κόλιαντρος, ο μαϊντανός, τα πιπέρια, οι μπάμιες, οι φράουλες, τα σπαράγγια, και άλλα. Τα λαχανικά παράγονται κυρίως στην πεδιάδα της Πάφου. Το κυριότερο λαχανοπαραγωγικό χωριό της επαρχίας είναι τα Μαντριά. Επίσης, σημαντικές εκτάσεις λαχανικών βρίσκονται στην πόλη της Πάφου και τα χωριά Τίμη, Έμπα, Χλώρακα, Γεροσκήπου, Κούκλια, Πέγεια, Αχέλεια, Κισσόνεργα, Αναρίτα και Κολώνη. Μικρότερες εκτάσεις λαχανικών απαντώνται και σε άλλα χωριά της επαρχίας.

Βιομηχανικά φυτά: Σύμφωνα με την απογραφή γεωργίας 1985, στην επαρχία Πάφου, η έκταση των βιομηχανικών φυτών ανερχόταν στα 874 εκτάρια σε σύγκριση με 909 εκτάρια για ολόκληρη την ελεύθερη περιοχή της Κύπρου, δηλαδή ποσοστό 96%. Στην έκταση αυτή περιλαμβάνονταν φιστίκια, καπνός, βαμβάκι και σηςάμι.

Τα φιστίκια καλλιεργούνται κυρίως στη πεδιάδα της Πάφου και ιδιαίτερα στη Γεροσκήπου, την Τίμη, την πόλη της Πάφου, τα Κούκλια, τα Μαντριά, την Αχέλεια, την Αναρίτα, την Αγία Βαρβάρα και την Κολώνη. Επίσης, μικρότερες εκτάσεις φιστικιών καλλιεργούνται στα υπόλοιπα χωριά της πεδιάδας της Πάφου καθώς και σε μερικά χωριά της λοφώδους και ημιορεινής περιοχής της επαρχίας όπως στα Μαμώνια, τη Φασούλα, την Τριμιθούσα, τη Σταυροκόννου, τα Κελοκέδαρα, το Στατό-Άγιο Φώτιο και τη Τσάδα.

Ο καπνός καλλιεργείται κυρίως στην πεδιάδα της Χρυσοχούς και ιδιαίτερα στα χωριά Γουδί, Πόλη Χρυσοχούς, Αργάκα και Σκούλλη. Σε μικρότερη έκταση καλλιεργείται καπνός και στα χωριά Χούλου, Λετύμπου, Λεμώνα, Τσάδα, Χόλη, Κινούσα και Στενή καθώς και στην πόλη της Πάφου.

Το βαμβάκι καλλιεργείται αποκλειστικά στο χωριό Ανδρολίκου, ενώ η καλλιέργεια σησαμιού διεξάγεται σε πολύ μικρή έκταση στα χωριά Γεροσκήπου, Κούκλια, Σίμου, Αναρίτα, Προδρόμι, Αχέλεια, Σαλαμιού και Μαμώνια.

Όσπρια και ποτιστικά: Η συνολική έκταση των αρδευόμενων οσπρίων στην επαρχία ήταν 314 εκτάρια το 1985. Η καλλιέργειά τους διεξαγόταν στις πεδιάδες της Πάφου και της Χρυσοχούς και ιδιαίτερα στα χωριά Μαντριά, Γεροσκήπου, Αργάκα, Τίμη, Κούκλια και Πέγεια καθώς επίσης και στην πόλη της Πάφου. Την πρωτεύουσα θέση

στην κατηγορία των ποτιστικών οσπρίων κατέχει η καλλιέργεια των φασολιών(235 εκτάρια) και ακολουθούν τα λουβιά-μαυρομάτικα(48 εκτάρια), τα κουκιά(26 εκτάρια) και τα ρεβίθια(5 εκτάρια).

Αρδευόμενα νομευτικά φυτά: Παρόλο που τα περισσότερα νομευτικά φυτά της επαρχίας είναι ξηρικά, ωστόσο καλλιεργούνται και μερικά αρδευόμενα, των οποίων η συνολική έκταση ανερχόταν το 1985 στα 266 εκτάρια. Τα αρδευόμενα νομευτικά φυτά βρίσκονται κυρίως στα χωριά Αχέλεια, Ακουρσός, Κούκλια, Τίμη, Γεροσκήπου, Αγία Βαρβάρα, Τάλα, Πόλη, Χρυσοχού, Αναρίτα και Μαντριά καθώς και στην πόλη της Πάφου (Φιλόκυπρος εγκυκλοπαίδεια, 1989).

II) Ξηρικές καλλιέργειες

Οι κυριότερες ξηρικές καλλιέργειες στην επαρχία Πάφου είναι τα σιτηρά, τα νομευτικά φυτά, οι ελιές, τα αμπέλια, οι αμυγδαλιές, οι χαρουπιές και τα ξηρικά όσπρια.

Σιτηρά: Αποτελούν τη βασικότερη καλλιέργεια στις ξηρικές περιοχές της επαρχίας Πάφου. Το 1985 καλλιεργούνταν στην περιοχή περίπου 4.040 εκτάρια γης με σιτηρά, από τα οποία μόνο τα 192 εκτάρια αρδεύονταν. Σε αυτή την έκταση των σιτηρών περιλαμβάνονται 2.056 εκτάρια σιταριού, 1.882 εκτάρια κριθαριού και 102 εκτάρια σιφωναριού. Μεγάλες εκτάσεις σιτηρών καλλιεργούνται στο χωριό Γεροσκήπου, στην πόλη της Πάφου, στο χωριό Πόλη, Σίμου, Αναρίτα, Δρούσια, Ίνια, Κούκλια, Μαντριά, Φύτη, Τίμη, Λυσός, Περιστερώνα, Κοίλη, Χούλου και Νέο Χωριό. Επίσης, σε πολλά άλλα χωριά της επαρχίας απαντώνται μικρότερες εκτάσεις σιτηρών.

Νομευτικά φυτά: Στην επαρχία Πάφου καλλιεργούνται διάφορα ξηρικά νομευτικά φυτά, τα κυριότερα από τα οποία είναι ο βίκος και το κριθάρι για βόσκηση(φάρας). Η έκταση των ξηρικών νομευτικών φυτών ανερχόταν το 1985 στα 2.536 εκτάρια και βρίσκονταν στα κυρίως στα χωριά Δρούσια, Αναρίτα, Πέγεια, Ίνια, Πόλη, Λετύμπου, Περιστερώνα, Σίμου, Κελοκέδαρα, Τίμη και Ανδρολίκου. Νομευτικά φυτά καλλιεργούνται και σε άλλα χωριά της επαρχίας, σε μικρότερη όμως έκταση.

Ελιές: Τα ελαιόδεντρα βρίσκονται είτε σε συμπαγείς εκτάσεις είτε καλλιεργούνται σε συνδυασμό με άλλες ξηρικές ετήσιες καλλιέργειες. Η κυριότερη ποικιλία που καλλιεργείται είναι η κυπριακή λαδοελιά, που χρησιμοποιείται τόσο για επιτραπέζια χρήση όσο και για ελαιοποίηση. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια εισήχθησαν και καλλιεργούνται νέες ποικιλίες ελιάς. Η έκταση των ξηρικών καλλιεργειών ελιών στην επαρχία, ανερχόταν το 1985 στα 400 εκτάρια περίπου και βρίσκονταν κυρίως στα

χωριά Πενταλιά, Κοιλίνια, Πόλη, Δρούσια, Νέο Χωριό, Στατός-Άγιος Φώτιος, Κελοκέδαρα, Γαλαταριά, Σαλαμιού, Χούλου, Ίνια, Αγία Μαρίνα Κελοκεδάρων, Αμαργέτη, Λυσός και Φασούλα. Ξηρικές εκτάσεις ελαιόδεντρων βρίσκονται και στην πόλη της Πάφου, καθώς επίσης και σε άλλα χωριά λοφώδους και ημιορεινής περιοχής της επαρχίας.

Αμπέλια: Τα περισσότερα αμπέλια της επαρχίας Πάφου είναι ξηρικά και τα περισσότερα είναι οινοποιήσιμες ποικιλίες. Σύμφωνα με την απογραφή γεωργίας 1985, η συνολική έκταση των αμπελιών της επαρχίας ανερχόταν στα 10.557 εκτάρια από το σύνολο των 23.368 εκταρίων για ολόκληρη την ελεύθερη Κύπρο, δηλαδή ποσοστό 45,2%. Από την έκταση των 10.557 εκταρίων αμπελιών της επαρχίας, τα 9.928 εκτάρια ήταν ξηρικά και τα υπόλοιπα 629 αρδευόμενα. Οι μεγαλύτερες εκτάσεις ξηρικών αμπελοκαλλιεργειών βρίσκονται στην πόλη της Πάφου και στα χωριά Λετύμπου, Στρουμπί, Πολέμι, Κάθικας, Στατός-Άγιος Φώτιος, Σαλαμιού, Τσάδα, Παναγιά, Αμαργέτη, Κελοκέδαρα, Καλλέπεια, Χούλου, Κοίλη, Γιόλου και Άγιος Ιωάννης. Σε άλλα αμπελοχώρια της επαρχίας, βρίσκονται επίσης μικρότερες εκτάσεις ξηρικών αμπελιών.

Χαρουπιές: Οι χαρουπιές παρόμοια με τα ελαιόδεντρα, απαντώνται είτε σε συμπαγείς εκτάσεις, είτε συγκαλλιεργούνται με άλλες ξηρικές καλλιέργειες, ιδιαίτερα σιτηρά και ελιές. Το 1985 η συνολική έκταση των χαρουπιών της επαρχίας, ανερχόταν στα 542 εκτάρια και οι μεγαλύτερες εκτάσεις βρίσκονταν στην πόλη της Πάφου και τα χωριά Μεσόγη, Αρχιμανδρίτα, Κοίλη, Δρούσια, Πέγεια, Τσάδα, Νέο Χωριό, Κάθικας, Κονιά, Πελαθούσα, Πόλη και Λυσός. Οι χαρουπιές καλλιεργούνται και σε αρκετά άλλα χωριά κυρίως της λοφώδους και ημιορεινής περιοχής της επαρχίας.

Αμυγδαλιές: Η αμυγδαλιές απαντώνται είτε σε συμπαγείς εκτάσεις, είτε σε συγκαλλιέργεια με άλλες ξηρικές καλλιέργειες και καταλαμβάνουν σημαντικές εκτάσεις γης στην επαρχία της Πάφου. Το 1985 η έκταση των καλλιεργειών των αμυγδαλιών της επαρχίας ανερχόταν στα 1.003 εκτάρια, ενώ το σύνολο για την ελεύθερη Κύπρο ανερχόταν στα 2.824 εκτάρια, δηλαδή αντιπροσώπευε ποσοστό 35,5%. Από τα 1.003 εκτάρια αμυγδαλιών της επαρχίας, τα 967 εκτάρια ήταν ξηρικά και τα υπόλοιπα 36 εκτάρια αρδευόμενα. Οι μεγαλύτερες εκτάσεις ξηρικών αμυγδαλιών βρίσκονται στη Λετύμπου, τη Γιόλου, τη Σίμου, την πόλη της Πάφου, καθώς και στα χωριά Θελέτρα, Κελοκέδαρα, Πόλη, Χούλου, Λυσός, Πωμός, Άρμου, Δρούσια, Αρμίνου, Μεσόγη, Παχύαμμος, Αργάκα, Δρύμου, Πενταλιά, Φιλούσα, Λεμόνα, Αμαργέτη, Μαραθούνα και Κινούσα.

Όσπρια ξηρικά: Το 1985 η συνολική έκταση των οσπρίων σε ολόκληρη την ελεύθερη Κύπρο ανερχόταν στα 1.772 εκτάρια, ενώ για την επαρχία Πάφου η συνολική έκταση ανερχόταν στα 882 εκτάρια, δηλαδή ποσοστό 49,8% περίπου. Από τα 882 εκτάρια οσπρίων, τα 568 εκτάρια ήταν ξηρικά και τα 314 αρδευόμενα. Οι μεγαλύτερες εκτάσεις ξηρικών οσπρίων βρίσκονται στα χωριά Σίμου, Περιστερώνα, Λυσός, Γιόλου, Φύτη, Στενή, Δρυνιά, Λάσα, Χρυσοχού και Κανναβιού. Στην κατηγορία των ξηρικών οσπρίων, την πρωτεύουσα θέση κατέχει η καλλιέργεια των κουκιών και ακολουθούν τα ρεβίθια, η λουβιάνα, τα λουβιά-μαυρομάτικα και οι φακές (Φιλόκυπρος εγκυκλοπαίδεια, 1989).

B) ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Η κτηνοτροφία δεν αναπτύχθηκε σε ψηλό βαθμό στην επαρχία Πάφου, σε αντίθεση με τις άλλες επαρχίες της ελεύθερης Κύπρου. Περισσότερο ανεπτυγμένη είναι η αιγοπροβατοτροφία και σε πολύ μικρότερο βαθμό η εκτροφή κοτόπουλων, ενώ η εκτροφή αγελάδων και χοίρων είναι ασήμαντη.

Σύμφωνα με την απογραφή γεωργίας 1985, στην επαρχία Πάφου εκτρέφονταν τα 14% των προβάτων, τα 21% των κατσικών, τα 2% των αγελάδων, το 1% των χοίρων και τα 4% των κοτόπουλων ολόκληρης της ελεύθερης Κύπρου.

Η προβατοτροφία αναπτύχθηκε περισσότερο στα χωριά Κούκλια, Πέγεια, Ίνια, Τίμη, Μαντριά, Πόλη, Κελοκέδαρα, Αναρίτα και Χολέτρια καθώς επίσης και στην πόλη της Πάφου. Η εκτροφή κατσικών αναπτύχθηκε κυρίως στα χωριά Πέγεια, Δρούσια, Ίνια, Αρχιμανδρίτα, Κελοκέδαρα, Κούκλια και Αναρίτα. Η αγελαδοτροφία αναπτύχθηκε περισσότερο στα χωριά Τίμη, Αναρίτα, Προδρόμι, Σίμου, Κούκλια, Γεροσκήπου και Νικόκλεια καθώς και στην πόλη της Πάφου. Η χοιροτροφία και η εκτροφή κοτόπουλων είναι πολύ περιορισμένες και διεξάγονται συνήθως πάνω σε οικιακή βάση (Φιλόκυπρος εγκυκλοπαίδεια, 1989).

Γ) ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ-BIOTEXNIA

α) **Βιομηχανία:** Η επαρχία της Πάφου γνώρισε μικρότερη βιομηχανική ανάπτυξη από τις υπόλοιπες επαρχίες της ελεύθερης Κύπρου. Το γεγονός αυτό οφείλεται σε διάφορους λόγους που σχετίζονται τόσο με χωροταξικά προβλήματα (μορφολογία,

πρόσβαση, απόσταση από τα αστικά κέντρα κ.λπ) όσο και με κοινωνικά προβλήματα (αστικοποίηση, δημογραφική σύνθεση, νοοτροπία κ.λπ)

Η βιομηχανική ανάπτυξη της Πάφου πραγματοποιήθηκε κυρίως μετά την τουρκική εισβολή του 1974. Σύμφωνα με την απογραφή επιχειρήσεων 1985, η οποία περιέλαβε όλες τις επιχειρήσεις που απασχολούσαν ένα ή περισσότερα άτομα, στην επαρχία Πάφου υπήρχαν το 1984, 529 βιομηχανικές μονάδες και εργαστήρια που απασχολούσαν συνολικά 1370 άτομα. Αντίστοιχα, σε όλες τις ελεύθερες περιοχές της Κύπρου υπήρχαν 6.390 βιομηχανικές μονάδες και εργαστήρια που απασχολούσαν 41.824 άτομα. Δηλαδή, στην επαρχία Πάφου υπήρχαν τα 8,3% των βιομηχανικών μονάδων και εργαστηρίων και τα 3,3% των εργοδοτούμενων ολόκληρης της ελεύθερης Κύπρου.

Τα κυριότερα είδη βιομηχανίας που αναπτύχθηκαν στην Πάφο αφορούν είδη διατροφής, υφαντά, ραπτική ενδυμάτων, υποδηματοποιία, βιομηχανία ξύλου, εκτυπώσεις, χρυσοχοΐα, αργυροχοΐα, χημικά προϊόντα, πλαστικά είδη, υαλουργία, μη μεταλλικά ορυκτά, προϊόντα μετάλλου, μη ηλεκτρικές συσκευές και μηχανές, κατασκευή εξώστ αυτοκινήτων, ελαιοχρώματα και βερνικοχρώματα, επεξεργασία φύλλων καπνού, βιομηχανία χαρτιού και διάφορες υπηρεσίες επιδιορθώσεως.

β) Βιοτεχνία: Στην επαρχία Πάφου αναπτύχθηκαν διάφορα είδη βιοτεχνίας, όπως η υφαντική, η κεντητική, η ταπητουργία, η καλαθοπλεκτική κ.α.

Η κεντητική αναπτύχθηκε κυρίως στα χωριά Φύτη, Γουδί, Στατός, Λυσός, Περιστερώνα, Σκούλλη και Ίνια. Βέβαια, τα κέντρα αυτά της κεντητικής δεν υπάρχουν σήμερα. Τα σπουδαιότερα είδη των υφαντών με κεντήματα ήταν μαντηλιές, τραπεζομάντηλα, σεντόνια, μάλλινα σκεπάσματα, γυναικεία νυφικά κ.α.

Η υφαντική αναπτύχθηκε κυρίως στο χωριό Φύτη που ήταν φημισμένο ως επαρχιακό κέντρο υφαντικής. Τα υφαντά που κατασκευάζονται στο χωριό, τα περίφημα «φυθκιώτικα», διακρίνονται για την ποικιλία των σχεδίων τους αλλά και για τους ζωντανούς χρωματισμούς τους.

Η ταπητουργία είναι ανεπτυγμένη στα χωριά Σαλαμιού, Κοιλίνια και Τριμιθούσα, ενώ η καλαθοπλεκτική εξασκείται στο χωριό Μεσόγη. (Φιλόκυπρος εγκυκλοπαίδεια, 1989).

1.4 Σύγχρονη εποχή

Μετά την κατάκτηση της Κύπρου από τους Βρετανούς, οι συνθήκες για όλο το νησί διαφοροποιήθηκαν και επηρέασαν βέβαια αποφασιστικά και την επαρχία της Πάφου. Ετέθησαν κάποιες βάσεις οικονομικής ανάπτυξης, που είχαν ως αποτέλεσμα την κοινωνική και πολιτιστική άνοδο. Έγιναν διάφορα έργα υποδομής, όπως δρόμοι, συστήματα άρδευσης καλλιεργειών κ.α, έφθασε ο ηλεκτρισμός και γενικά, μια γεύση του πολιτισμού. Η λειτουργία μεταλλείων στην επαρχία Πάφου, έδωσε εργασία σε πολλούς κατοίκους της περιοχής, έστω και αν αυτό αποτελούσε εκμετάλλευση από ξένες εταιρείες. Σημαντική ήταν επίσης η ίδρυση και λειτουργία του μεγάλου μεταξουργείου στη Γεροσκήπου, το οποίο συνέβαλε στην οικονομική ανακούφιση πολλών οικογενειών της επαρχίας, τόσο των ατόμων που εργάζονταν στην επιχείρηση αυτή, όσο και πολλών οικογενειών που εξέτρεφαν στα σπίτια μεταξοσκώληκες χωρίς πρόβλημα διαθέσεως της παραγωγής τους.

Το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα η επαρχία της Πάφου βρέθηκε σε πολύ καλύτερη μοίρα, όμως σε σύγκριση με την υπόλοιπη Κύπρο εξακολουθούσε να είναι μακρινή και απομονωμένη (παρά την κατασκευή δρόμων και την εισαγωγή του αυτοκινήτου), με συνέπεια να είναι και περισσότερο παραμελημένη. Η μακρινή απόσταση από τους τόπους παραγωγής των γεωργικών προϊόντων της επαρχίας μέχρι τους τόπους κατανάλωσης (όπως το αστικό κέντρο της Λευκωσίας) ή τους τόπους εξαγωγής (λιμάνια Λεμεσού, Αμμοχώστου) ή και τους τόπους επεξεργασίας (όπως οι μεγάλες οινοβιομηχανίες της Λεμεσού), εξακολουθούσε να αποτελεί σημαντικό πρόβλημα.

Ο μεγάλος αριθμός τουριστών που άρχισε να κατακλύζει την Κύπρο, διοχετευόταν στα ορεινά θέρετρα της επαρχίας Λεμεσού και αργότερα στις παραλιακές περιοχές άλλων πόλεων της Κύπρου και κυρίως της Αμμοχώστου. Γενικά, η επαρχία της Πάφου ήταν η περισσότερο παραμελημένη, ακόμη και μετά την ανεξαρτησία της Κύπρου (1960). Τα πράγματα βέβαια, διαφοροποιήθηκαν ριζικά, μετά την τουρκική εισβολή του καλοκαιριού του 1974 και την κατοχή μεγάλου τμήματος της βόρειας Κύπρου, περιλαμβανομένων της Αμμοχώστου και της Κερύνειας που ομολογουμένως απορροφούσαν μεγάλο ποσοστό του τουρισμού. Από τις αρχές του 1975 αποχώρησαν από την επαρχία της Πάφου οι Τουρκοκύπριοι κάτοικοί της, που κατέφυγαν στο βόρειο τμήμα της Κύπρου-τις κατεχόμενες περιοχές. Στην επαρχία της Πάφου εγκαταστάθηκαν χιλιάδες Ελληνοκύπριοι

πρόσφυγες. Από τότε, πολλές δραστηριότητες αναπτύχθηκαν στην επαρχία της Πάφου και κυρίως η διοχέτευση του τουριστικού ρεύματος που συνδυάστηκε με την οικοδόμηση πολυτελών ξενοδοχειακών συγκροτημάτων.

Επίσης, σημαντικές βελτιώσεις έγιναν και σε έργα υποδομής (όπως στο οδικό δίκτυο), ενώ κατασκευάστηκε και αεροδρόμιο. Ταυτόχρονα, η κατασκευή μεγάλων φραγμάτων και υδατικών έργων, έδωσε σημαντικότερη ώθηση στις καλλιέργειες, τόσο στις παραδοσιακές όσο και σε νέες όπως η μπανανοκαλλιέργεια.

Τα προτερήματα της επαρχίας Πάφου (σημαντικότερες αρχαιότητες, θαυμάσιο κλίμα, ενδιαφέρον τοπίο που συνδυάζει βουνό και θάλασσα, πλούσια χλωρίδα) ανακαλυφθήκαν κατά τα τελευταία χρόνια τόσο από τους ίδιους τους Κυπρίους όσο και από τους χιλιάδες ξένους τουρίστες και επισκέπτες.

Έτσι σήμερα, η πόλη και η επαρχία της Πάφου βαδίζουν με γρήγορους ρυθμούς προς την πρόοδο, την ευημερία και τον εκσυγχρονισμό. Στους ίδιους ρυθμούς βαδίζει και το παραλιακό μέτωπο στην περιοχή της Πάφου, το οποίο αλλάζει όψη και έχει γίνει τόσο κοσμοπολίτικο όσο ήταν και πριν 2.000 ή και περισσότερα χρόνια. Αποκτώντας αρκετά πολυτελή ξενοδοχεία και άλλα τουριστικά καταλύματα, καθώς και έργα τουριστικής υποδομής, η πόλη κατέλαβε μian από τις πρώτες θέσεις ανάμεσα στις αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές του νησιού.

Επίσης, η πόλη διαθέτει σύγχρονο νοσοκομείο, στάδιο, κλειστή αίθουσα αθλοπαιδιών και θέατρο. Το οδικό της δίκτυο εκσυγχρονίστηκε κατά τα τελευταία χρόνια και επεκτείνεται.

Η Πάφος παρουσιάζει σήμερα μian αξιόλογη πολιτιστική δραστηριότητα, που έχει βασικό άξονα το Δήμο της πόλης. Η πολιτιστική δραστηριότητα επικεντρώνεται στην οργάνωση των "Παφίων" (Ιούνιος-Σεπτέμβριος), των Ανθεστηρίων, του Παφίτικου Καρναβαλιού, της Γιορτής του Κατακλυσμού και του εορτασμού της Παγκόσμιας Ημέρας Τουρισμού.

Ο Δήμος Πάφου, επιδιώκοντας την ανάπτυξη στενών σχέσεων με τον ελλαδικό και τον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο, έχει αδελφοποιηθεί με τους Δήμους Καλαμαριάς, Πρέβεζας, Κέρκυρας και Λαμίας. Ο Δήμος είναι μέλος της I.U.L.A. (Διεθνής Ένωση Τοπικών Αρχών) και του Europa Nostra/International Castles Institute, συμμετέχοντας ενεργά στις δραστηριότητές τους. Ο Δήμος έχει αναπτύξει αξιόλογες σχέσεις και με την πόλη Hyeres στη νότια Γαλλία.

Θετικό όμως είναι και το γεγονός ότι στα ενδότερα της επαρχίας τα πράγματα δεν έχουν ακόμη αλλοιωθεί σε τόσο μεγάλο βαθμό. Κατά μήκος των κοιλάδων των

ποταμών, ιδίως στα ορεινά και ημιορεινά, η άγρια βλάστηση εξακολουθεί να υπάρχει. Γραφικά χωριά βρίσκονται κτισμένα στις όχθες των ποταμών και σε κοιλάδες, πολλά δε διατηρούν σε μεγάλο βαθμό τα στοιχεία της ενδιαφέρουσας λαϊκής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Ακόμη, στις κοίτες των μεγάλων ποταμών μπορεί να συναντήσει κανείς τα κατάλοιπα παλαιών νερόμυλων που άλεθαν το σιτάρι στα παλιά χρόνια με κινητήρια δύναμη το νερό.

Η επαρχία της Πάφου είναι ένας χώρος όπου συναντά κανείς τη συνύπαρξη του παλαιού - ακόμη και του πανάρχαιου – με το σύγχρονο. Για παράδειγμα στην καλλιέργεια των χωραφιών που συνήθως χρησιμοποιείται η σύγχρονη μηχανή, σε ορισμένες περιπτώσεις (κυρίως όταν η μορφολογία του εδάφους δεν επιτρέπει τις μηχανές) χρησιμοποιείται το αλέτρι που το σέρνουν τα ζώα, γεωργικό όργανο που ελάχιστα διαφέρει από το αντίστοιχο των αρχαίων χρόνων. Αντίστοιχο παράδειγμα υπάρχει και στην ύφανση, όπου οι γυναίκες χρησιμοποιούν ακόμη τον πατροπαράδοτο αργαλειό (τη βούφα) με ξεχωριστή δεξιοτεχνία και έμπνευση. Ιδιαίτερα φημισμένα υφαντά είναι τα λεγόμενα φυδικιώτικα που κατασκευάζονται στο χωριό Φύτη της Πάφου. Ακόμη μπορεί να συναντήσει κανείς στις αυλές των χωριάτικων σπιτιών τον παραδοσιακό κτιστό φούρνο στον οποίο ψήνονται το ψωμί και τα κουλούρια, καθώς και είδη της παραδοσιακής κυπριακής κουζίνας. Στα χωράφια, ή στις αυλές των εκκλησιών, βρίσκονται σκόρπια απομεινάρια παλαιών μυλόπετρων που αλέθονταν οι ελιές για παραγωγή λαδιού, το οποίο ήταν ανέκαθεν σημαντικό αγροτικό προϊόν, συνδεδεμένο και με την ίδια τη θρησκεία.

Η ζωή στην επαρχία της Πάφου ακολουθεί ακόμη το δικό της ρυθμό γιατί δεν έχει ακόμη αλλοιωθεί αθεράπευτα από το σύγχρονο πολιτισμό.

1.5 Στατιστικά στοιχεία

1.5.1 Παγκύπρια στατιστικά στοιχεία

Η κυπριακή οικονομία, μετά από το πλήγμα της τουρκικής εισβολής το 1974, παρουσίασε μια ραγδαία ανάπτυξη, που προήλθε από τον τομέα των υπηρεσιών. Η εξειδίκευση στις υπηρεσίες είχε δύο αντιφατικές επιδράσεις στην αγορά εργασίας: η ανάπτυξη του κλάδου του τουρισμού έδωσε ώθηση στη ζήτηση χαμηλής ποιότητας εργασίας (σερβιτόροι, πωλητές, ανειδίκευτοι εργάτες κτλ.), ενώ η ανάπτυξη άλλων

κλάδων των υπηρεσιών οδήγησε σε αύξηση της ζήτησης εργασίας των επαγγελματιών και των υπαλλήλων γραφείου.

Ένα άλλο σημαντικό φαινόμενο, που χαρακτηρίζει την κυπριακή αγορά εργασίας τα τελευταία χρόνια, είναι η μεγάλη αύξηση των οικιακών βοηθών. Αυτό κατά ένα μέρος ίσως οφείλεται στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της κυπριακής οικογένειας, δηλαδή η απασχόληση οικιακής βοηθού διευκολύνει τα μέλη του νοικοκυριού να έχουν περισσότερη ανάπαυση. Η απασχόληση οικιακής βοηθού δυνατόν να έχει οικονομικά κίνητρα, δηλαδή παρέχει στην Κύπρια γυναίκα τη δυνατότητα να εργαστεί και να εξασφαλίσει εισόδημα μεγαλύτερο από το κόστος που συνεπάγεται η απασχόληση οικιακής βοηθού (<http://www.simerini.com.cy>).

Σύμφωνα με την απογραφή του 1992 ο πληθυσμός της Κύπρου ανερχόταν σε 615.000 κατοίκους. Ο αντίστοιχος αριθμός ανερχόταν στους 703.529 σύμφωνα με την απογραφή του 2001, ενώ στο τέλος του 2004 ήταν 749.200 (Παράρτημα, πίνακας Πληθυσμός κατά επαρχία). Ακόμη το 1992 ο αριθμός των νοικοκυριών ανερχόταν σε 189.223, το 2001 αυξήθηκε σε 228.371, ενώ το 2004 έφθασε τις 247.700 (Παράρτημα, πίνακας Νοικοκυριά κατά επαρχία).

Με βάση τα αποτελέσματα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, που διενεργείται σύμφωνα με Ευρωπαϊκό Κανονισμό, για το 3ο τρίμηνο του 2005, το Εργατικό Δυναμικό (δηλαδή οι απασχολούμενοι και οι άνεργοι) ανερχόταν στα 368.462 άτομα (άνδρες 207.481 και γυναίκες 160.982). Το 2^ο τρίμηνο του 2005, το Εργατικό Δυναμικό ανερχόταν στα 367.476 άτομα (άνδρες 206.052 και γυναίκες 161.424). Το 3^ο τρίμηνο του 2004 το Εργατικό Δυναμικό αποτελείτο από 353.383 άτομα (άνδρες 197.071 και γυναίκες 156.312) (<http://www.mof.gov.cy>).

Το ποσοστό συμμετοχής στο Εργατικό Δυναμικό των ηλικιών 15-64 ήταν 72,5% του συνολικού πληθυσμού των ηλικιών αυτών. Το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες ήταν 83,5% και για τις γυναίκες 62,3%. Το 2^ο τρίμηνο του 2005 το ποσοστό ήταν 72,6% (άνδρες 83,2% και γυναίκες 62,7%). Το αντίστοιχο ποσοστό για το 3^ο τρίμηνο του 2004 ήταν 72,6% (άνδρες 83,3% και γυναίκες 62,7%) (<http://www.mof.gov.cy>).

Ο αριθμός των εργαζομένων ανερχόταν στα 349.580 χιλιάδες άτομα (άνδρες 199.050 και γυναίκες 150.530). Οι γυναίκες αποτελούσαν το 43,1% των απασχολούμενων. Το 2^ο τρίμηνο του 2005 ο αριθμός των απασχολούμενων ήταν 347.798 άτομα (άνδρες 197.145 και γυναίκες 150.653). Ο αντίστοιχος αριθμός για το

3^ο τρίμηνο του 2004 ήταν 336.687 άτομα (άνδρες 190.337 και γυναίκες 146.350) (<http://www.mof.gov.cy>).

Το ποσοστό απασχόλησης, δηλαδή ο αριθμός των απασχολουμένων ηλικίας 15-64 ως ποσοστό του πληθυσμού των ηλικιών αυτών ήταν 68,7%. Το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες ήταν 79,9% και για τις γυναίκες 58,2%. Το 2^ο τρίμηνο του 2005, το ποσοστό ήταν 68,7% (άνδρες 79,5% και γυναίκες 58,5%). Το 3^ο τρίμηνο του 2004 το ποσοστό ήταν 69,1% (άνδρες 80,3% και γυναίκες 58,7%) (<http://www.mof.gov.cy>).

Σύμφωνα με την κατανομή της απασχόλησης κατά τομέα, το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολουμένων το συγκέντρωναν οι υπηρεσίες με 71,4%, ενώ η βιομηχανία ακολουθούσε με 23,7% και τέλος η γεωργία με μόνο 4,9%. Το 2^ο τρίμηνο του 2005, απασχολούνταν στις υπηρεσίες 70,9%, στη βιομηχανία 24,6% και στη γεωργία 4,5%. Το 3^ο τρίμηνο του 2004 τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν: υπηρεσίες 71,1%, βιομηχανία 23,8% και γεωργία 5,1% (Παράρτημα) (<http://www.mof.gov.cy>).

Ο αριθμός των ανέργων το 3^ο τρίμηνο του 2005 ανερχόταν στις 18.882 άτομα (άνδρες 8.431 και γυναίκες 10.452). Το ποσοστό ανεργίας ανερχόταν σε 5,1% του εργατικού δυναμικού (άνδρες 4,1%, και γυναίκες 6,5%). Το 2^ο τρίμηνο του 2005 ο αριθμός των ανέργων ήταν 19.687 άτομα ή 5,4% (άνδρες 4,3% και γυναίκες 6,7%). Το 3^ο τρίμηνο του 2004, ο αντίστοιχος αριθμός ήταν 16.696 άτομα (άνδρες 3,4% και γυναίκες 6,4%). Το ποσοστό ανεργίας ήταν ψηλότερο για τους νέους 15-24 ετών όπου έφθανε στο 14,7% του εργατικού δυναμικού των ηλικιών αυτών (άνδρες 12,1% και γυναίκες 17,6%). Το 2^ο τρίμηνο του 2005 το ποσοστό ήταν 12,7% (άνδρες 11,8% και γυναίκες 13,7%), ενώ το 3^ο τρίμηνο του 2004 το ποσοστό ήταν 11,3% του εργατικού δυναμικού των ηλικιών αυτών (άνδρες 10,2% και γυναίκες 12,5%) (<http://www.mof.gov.cy>).

1.5.2 Στατιστικά στοιχεία για την πόλη της Πάφου

Η επαρχία της Πάφου γνώρισε συνεχή πληθυσμιακή αύξηση από το 1881 μέχρι το 1960. Αργότερα όμως η ύπαιθρός της άρχισε να ερημώνεται εξαιτίας της αστυφιλίας και έτσι οι κάτοικοί της εμφανίζονται μειωμένοι στην απογραφή πληθυσμού του 1973. Μετά την τουρκική εισβολή του 1974, που είχε σαν αποτέλεσμα την μετακίνηση των Τουρκοκυπρίων κατοίκων της επαρχίας στο κατεχόμενο μέρος της Κύπρου, παρουσιάζεται αισθητή πληθυσμιακή μείωση.

Λαμβάνοντας υπόψη τα σημερινά δεδομένα ο πληθυσμός της ανέρχεται στους 72.000 κατοίκους στο τέλος του 2004, σύμφωνα με στοιχεία της στατιστικής υπηρεσίας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σύμφωνα με τα κυριότερα αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού το 2001 και σε σύγκριση με την προηγούμενη απογραφή το 1992, φαίνεται ότι ο πληθυσμός στην Πάφο και στην ελεύθερη επαρχία Αμμοχώστου αυξήθηκε με ψηλότερους ρυθμούς από τις άλλες επαρχίες την τελευταία δεκαετία. Στην Πάφο η αύξηση προήλθε σε μεγάλο βαθμό από τους αλλοδαπούς.

Επίσης σύμφωνα με την απογραφή του 2001 ο πληθυσμός της επαρχίας Πάφου ανερχόταν στους 67.432 κατοίκους, από τους οποίους οι 47.198 κατοικούν στην αστική περιοχή, ενώ οι υπόλοιποι 20.234 σε αγροτικές περιοχές (Παράρτημα, πίνακας Πληθυσμός κατά επαρχία). Αντίστοιχα, ο πληθυσμός στο τέλος του 2004 ανερχόταν στους 71.900 κατοίκους από τους οποίους οι 51.300 βρίσκονταν στην αστική περιοχή και οι 20.600 στις αγροτικές περιοχές της επαρχίας Πάφου (Παράρτημα πίνακας Πληθυσμός κατά επαρχία). Ο συνολικός αριθμός των νοικοκυριών στην επαρχία της Πάφου το 2001 ήταν 22.527, ενώ στο τέλος του 2004 τα νοικοκυριά ήταν 24.300 (Παράρτημα, πίνακας Νοικοκυριά κατά επαρχία).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^Ο

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

2.1 Έννοια και τύποι της οικογένειας

Οι άνθρωποι περνούν όλη τους τη ζωή-ή έστω το μεγαλύτερο μέρος από αυτήν-μέσα στην οικογένεια. Η οικογένεια και η συγγένεια αποτελούν τους σημαντικότερους κοινωνικούς θεσμούς (Τσαούση, 1997).

Ως οικογένεια ορίζεται «το σύνολο των προσώπων που συνδέονται μεταξύ τους με γάμο και συγγένεια». Ως κοινωνικός θεσμός, η οικογένεια έχει κάποιες λειτουργίες. Μέσα από αυτές τις λειτουργίες προωθείται η ικανοποίηση σημαντικών στόχων τόσο για τα άτομα μεμονωμένα, όσο και για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Έτσι, η οικογένεια εμφανίζεται σε όλες τις εποχές και σε όλες τις κοινωνίες, με ορισμένες παραλλαγές. Από τις παραλλαγές, προκύπτουν και οι διάφοροι τύποι των οικογενειών, σημαντικότεροι από τους οποίους είναι:

- α) Μικρή, συζυγική ή πυρηνική οικογένεια: αποτελείται από τους συζύγους και τα παιδιά τους, ανήλικα ή άγαμα και ζουν όλοι μαζί κάτω από την ίδια στέγη.
- β) Πατριαρχική οικογένεια: είναι η παλαιότερη μορφή της «ευρείας» οικογένειας. Αποτελείται από πρόσωπα ή συζυγικές οικογένειες που κατάγονται από κοινό γενάρχη και ζουν όλοι μαζί.
- γ) Οικογένεια με την ευρεία έννοια: αποτελείται από τον κύκλο των προσώπων που συνδέονται μεταξύ τους με γάμο και με κοινή καταγωγή (άσχετα από το βαθμό συγγενείας τους και από το αν συμβιών ή όχι).
- δ) Μονογονεϊκή οικογένεια: αποτελείται από το παιδί και ένα γονέα – συνήθως τη μητέρα – είτε λόγω διαζυγίου, είτε λόγω θανάτου του ενός συζύγου, είτε λόγω χωρισμού χωρίς διαζύγιο.
- ε) Ανάμεικτη οικογένεια: είναι αυτή που διαμορφώνεται όταν δύο άτομα που έχουν ήδη παιδιά από προηγούμενο γάμο, ξαναπαντρεύονται και δημιουργούν μια καινούρια οικογένεια.
- στ) Μεταγονεϊκή οικογένεια: αποτελείται μόνο από συζύγους που βρίσκονται στην τρίτη ηλικία, των οποίων τα παιδιά έχουν αποχωρήσει λόγω ενηλικίωσης ή δημιουργίας της δικής τους οικογένειας.

ζ) Χωλές οικογένειες: πρόκειται για συζυγικές οικογένειες που έχουν διασπαστεί σε δύο τμήματα όχι γιατί οι σύζυγοι δεν επιθυμούν να συζούν αλλά εξαιτίας μη οικογενειακών λόγων π.χ. επαγγελματικές υποχρεώσεις, μετανάστευση κ.λπ. που αναγκάζουν τους συζύγους να ζουν χωριστά για μεγάλα χρονικά διαστήματα (Θεοδωροπούλου, 2004).

Παρά τους διαφορετικούς τύπους οικογενειών και τα διαφορετικά χαρακτηριστικά τους, εντούτοις η αποστολή της οικογένειας παραμένει η ίδια και συνοψίζεται σε τέσσερις λειτουργίες:

A) τη βιολογική αναπαραγωγή της κοινωνίας,

B) την ανατροφή των απογόνων,

Γ) την κατάλληλη εκπαίδευση και αγωγή των απογόνων και

Δ) την αμοιβαία προστασία των ατόμων που συνδέονται μεταξύ τους με συγγενικούς δεσμούς.

2.2 Η συζυγική οικογένεια

Η συζυγική οικογενειακή μονάδα αποτελεί καθολικό φαινόμενο. Η καθολικότητα αυτή, μπορεί να εξηγηθεί από τις λειτουργίες που επιτελεί η συζυγική οικογένεια και από τη δυσκολία με την οποία μπορεί να επιτευχθεί η επιτέλεση των λειτουργιών αυτών από άλλες κοινωνικές ομάδες. Ο Κίνγκσλεη Ντέηβις διέκρινε τέσσερις κύριες λειτουργίες της συζυγικής οικογένειας: την αναπαραγωγή, τη συντήρηση (των ανήλικων τέκνων), την ένταξη και την κοινωνικοποίηση. Από αυτές οι δύο πρώτες και η τέταρτη είναι οι σπουδαιότερες. Η ένταξη δεν είναι από τις λειτουργίες που συναντώνται παντού. Έχοντας την έννοια της απονομής μιας θέσης στο σύστημα των επαγγελμάτων ή στην κοινωνική ιεραρχία, η ένταξη παρατηρείται σε αυστηρά στρωματωμένες κοινωνίες (όπως είναι π.χ. οι κοινωνίες που έχουν το σύστημα της κάστας). Δεν παρατηρείται όμως πάντα, ούτε και σε σημαντική έκταση, στις βιομηχανικές κοινωνίες.

Συχνά η οικογένεια επιτελούσε και άλλες λειτουργίες. Οι ανθρωπολόγοι υπογράμμιζαν πάντα τις οικονομικές λειτουργίες της οικογένειας στις πρωτόγονες κοινωνίες. Ο δεσμός μεταξύ του πατέρα και της μητέρας δε συνίσταται μόνον, στα σεξουαλικά προνόμια που παρέχονται στους έγγαμους συζύγους. Μάλιστα, πολλές πρωτόγονες κοινωνίες επιτρέπουν τις απεριόριστες προγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις και μερικές κοινωνίες επιτρέπουν εξωγαμικές σχέσεις είτε απεριόριστα είτε,

συνηθέστερα, με συγκεκριμένους συγγενείς. Σημαντικός παράγοντας στη διατήρηση της συζυγικής οικογένειας είναι η οικονομική συνεργασία που βασίζεται στον καταμερισμό της εργασίας μεταξύ των φύλων (Bottomore, 1997).

Η οικονομική συνεργασία ενισχύει ακόμα και τους δεσμούς μεταξύ γονέων και τέκνων και μεταξύ αδελφών. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της συζυγικής οικογένειας στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες, είναι η απώλεια των παραγωγικών αυτών λειτουργιών, που προϋποθέτουν τη συνεργασιακή εργασία των μελών της οικογένειας.

Η ανεξάρτητη συζυγική οικογένεια αποτελεί χαρακτηριστικό τύπο των σύγχρονων βιομηχανικών κοινωνιών. Η επικράτησή της φαίνεται πως οφείλεται στην αύξηση του ατομικισμού που αντικατοπτρίζεται στην ιδιοκτησία, το δίκαιο, τις ευρύτερες κοινωνικές αντιλήψεις για την ατομική ευτυχία και την πραγματοποίηση των ατομικών επιδιώξεων, αλλά και στη γεωγραφική και κοινωνική κινητικότητα. Επίσης, στην εξάπλωση της ανεξάρτητης συζυγικής οικογένειας επέδρασαν η ανάπτυξη της κρατικής μέριμνας για την προστασία του ατόμου από τους κινδύνους της ζωής, το γεγονός δηλαδή ότι το άτομο δεν εξαρτάται πια τόσο πολύ από την οικογένειά του σε στιγμές ανάγκης και δυστυχίας. Η ευρεία επικράτηση της σχετικά αυτόνομης συζυγικής οικογένειας είναι πρόσφατο φαινόμενο, παρατηρήθηκε δε στη μεγαλύτερή της έκταση στις περισσότερο προηγμένες βιομηχανικές κοινωνίες, ιδιαίτερα τις Η.Π.Α. Στον τύπο αυτόν της οικογένειας η αλληλεγγύη βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη σεξουαλική έλξη, στη συντροφικότητα των δύο συζύγων και στη συντροφικότητα μεταξύ γονέων και τέκνων. Τα στοιχεία αυτά δεν φαίνεται να συνιστούν τόσο σταθερή βάση όσο το ευρύτερο σύμπλεγμα των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων (οικονομικών, σεξουαλικών κ.λπ.) που υπάρχει στην εκτεταμένη οικογένεια. Τα διαζύγια είναι συχνά και αυξάνονται στις περισσότερες από τις βιομηχανικές χώρες. Η αλληλεγγύη της ανεξάρτητης συζυγικής οικογένειας είναι μεγαλύτερη όταν υπάρχουν μικρά παιδιά. Όσο όμως μεγαλώνουν τα παιδιά οι δεσμοί τείνουν να χαλαρωθούν ξανά, στην αρχή εξαιτίας των επιδράσεων της ομάδας των ομηλίκων, αργότερα ως αποτέλεσμα της κοινωνικής και γεωγραφικής κινητικότητας.

Διάφορες μελέτες για τη δυτική οικογένεια έθεσαν νέα ερωτήματα σχετικά με την ανάπτυξη της συζυγικής οικογένειας. Μια χρήσιμη επισκόπηση των μελετών αυτών έκανε ο Άντερσον (1980), ο οποίος εξετάζει τρεις βασικές πτυχές της ιστορίας της οικογένειας:

(1) τη δημογραφική. Κύριο παράδειγμα είναι οι εργασίες της Ομάδας για την Ιστορία του Πληθυσμού και της Κοινωνικής Δομής στο Καίμπριτζ, η οποία διατύπωσε το συμπέρασμα ότι τα μεγάλα και σύνθετα νοικοκυριά δεν αποτελούσαν ποτέ τον κανόνα, τουλάχιστον στην Αγγλία, και γενικότερα ότι «η συζυγική οικογενειακή μορφή ήταν ίσως το μονιμότερο και πιο βασικό χαρακτηριστικό του δυτικού οικογενειακού συστήματος»,

(2) η θεώρηση των «συναισθημάτων», που εκφράζεται στα έργα του Αριέξ (1960), του Σόρτερ (1975) και άλλων, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η κατανόηση της ιστορίας της οικογένειας απαιτεί να δοθεί προσοχή όχι τόσο στη σταθερότητά της ή την μεταβολή της δομής όσο στις μεταβολές των σημασιών. Επίσης, προσοχή πρέπει να δοθεί στο γεγονός ότι η σύγχρονη συζυγική οικογένεια πρέπει να εξετασθεί ως προϊόν ιδεών όπως είναι το «σπιτικό», η «οικογενειακή ζωή» και η «ιδιωτικότητα»,

(3) η θεώρηση της οικιακής οικονομίας, η οποία ερμηνεύει τα νοικοκυριά και τις οικογένειες με βάση την οικονομική συμπεριφορά των μελών τους, εξετάζοντας θέματα όπως οι πρακτικές της κληρονομιάς, η γεωργική παραγωγή, η προλεταριοποίηση της εργασίας (Bottomore, 1997).

Υποστηρίχτηκε επίσης, κυρίως από το Σόρτερ (1975), ότι όλοι οι τύποι οικογενειακών συστημάτων, ιδιαίτερα όμως η συζυγική οικογένεια υπέστησαν πολλές μεταβολές στις τελευταίες δεκαετίες. Οι μεταβολές αυτές προήλθαν από την μεταβολή της θέσης της γυναίκας στην κοινωνία και την εμφάνιση του γυναικείου κινήματος. Εμφανίζεται μια νέα «μεταμοντέρνα» οικογένεια, στην οποία τα μέλη δημιουργούν συναισθηματικούς δεσμούς και διαμορφώνουν την πολιτιστική τους ταυτότητα έξω από τον οικογενειακό κύκλο. Χαρακτηριστικό δείγμα της εξέλιξης αυτής είναι το κίνημα της «γυναικείας απελευθέρωσης».

Εκτός όμως από τη συζυγική οικογένεια, οι σύνθετες μορφές οικογένειας είναι συνηθισμένες στις πρωτόγονες κοινωνίες, αλλά και σε πολλές μη-βιομηχανικές κοινωνίες. Για παράδειγμα στην Ευρώπη, η γιουγκοσλαβική μορφή της εκτεταμένης οικογένειας, η ζάντρουγκα, επέζησε ως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Στην Ασία, ακόμα και σε βιομηχανικές χώρες όπως η Ιαπωνία, συναντώνται συχνά διάφοροι τύποι εκτεταμένων οικογενειών.

Εντούτοις, η σημασία της ενιαίας οικογένειας μειώνεται σιγά-σιγά τα τελευταία χρόνια. Οι οικονομικές μεταβολές έπαιξαν σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση αυτή, ιδιαίτερα με τη διαφοροποίηση της απασχόλησης και τη διάδοση ενός πνεύματος ατομικισμού και πλεονεξίας (Bottomore, 1997).

2.3 Η δομή της σύγχρονης οικογένειας

Κατά τον Πάρσονς, η συζυγική οικογένεια των βιομηχανικών κοινωνιών είναι απομονωμένη από την ευρεία ομάδα των συγγενών, συμπεριφέρεται με ορθολογικό τρόπο και διαμορφώνεται σε σύστημα ένταξης διαφοροποιώντας τους ανδρικούς και γυναικείους ρόλους όπως και τους ρόλους του αγοριού και του κοριτσιού. Τα δομικά αυτά χαρακτηριστικά της λευκής αμερικανικής οικογένειας (και, κατ' επέκταση, της οικογένειας στις βιομηχανικές χώρες) θα εξηγούσαν, κατά τον Πάρσονς, την ικανότητά της να ανταποκριθεί στις ανάγκες του βιομηχανικού συστήματος, του οικογενειακού συστήματος και του συστήματος της προσωπικότητας (Μισέλ, 1987).

Η απομονωμένη συζυγική οικογένεια έχει περιορισμένο αριθμό παιδιών και επιτρέπει τη γεωγραφική, την επαγγελματική και την κοινωνική κινητικότητα των ατόμων, σε μια κοινωνία που χαρακτηρίζεται από μια εκτεταμένη και ανταγωνιστική αγορά εργασίας (Τσαούση, 1998).

Στην άποψη του Πάρσονς αντιτάχθηκε η σημασία του ρόλου της συγγένειας. Οι δεσμοί της οικογένειας με τους συγγενείς της δεν δημιουργούν κοινωνικά σύνολα με αυστηρή δομή, ούτε έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα. Είναι χαλαροί δεσμοί, που θεμελιώνονται σε ατομικές επιλογές. Από την άλλη, η οικογένεια δεν αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής δομής, όπως συνέβαινε για παράδειγμα με την αγροτική κοινωνία (όπου η οικογένεια αποτελούσε συστατικό στοιχείο του οικονομικού συστήματος). Στη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία, η οικογένεια ως απομονωμένος κοινωνικός θεσμός, συμβάλλει έμμεσα στη συντήρηση της κοινωνίας. Η έμμεση αυτή συμβολή γίνεται μέσα από τις λειτουργίες της οικογένειας. Οι λειτουργίες της σύγχρονης οικογένειας είναι η κοινωνικοποίηση του ατόμου και η σταθεροποίηση της προσωπικότητας. Η σταθεροποίηση αυτή επιτυγχάνεται με τους συναισθηματικούς δεσμούς των μελών της οικογένειας και τη ευθύνη των γονέων προς τα παιδιά.

2.4 Οι λειτουργίες της σύγχρονης οικογένειας

Οι μεταβολές που επήλθαν στο θεσμό της οικογένειας κατά τους τελευταίους δύο-τρεις αιώνες ήταν πολλές και ποικίλες σε περιεχόμενο. Οι κυριότεροι συντελεστές τους ήταν δύο:

A) Η άνοδος της αστικής τάξης, που επέβαλε ένα νέο τρόπο ζωής και

Β) Οι κοινωνικές συνθήκες που αναπτύχθηκαν στις βιομηχανικές πόλεις και τη σύγχρονη κοινωνία (Τσαούση, 1998).

Συγκρίνοντας την οικογένεια στη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία και σε άλλες ιστορικές ή σύγχρονες παραδοσιακές κοινωνίες, προκύπτει το εξής: όσο πιο απλή είναι η κοινωνική οργάνωση, τόσο περισσότερες και ποικίλες είναι οι ανάγκες που καλύπτει η οικογένεια. Αντίθετα, όσο συνθετότερη και πολυπλοκότερη οργάνωση αποκτά η κοινωνία, διάφορες βασικές λειτουργίες της οικογένειας αποδεδεσμεύονται. Οι ιδιαίτεροι σκοποί της οικογένειας, επιτελούνται πλέον από νέους εξειδικευμένους θεσμούς της κοινωνίας.

Μια από τις σημαντικότερες σύγχρονες εξελίξεις είναι ο περιορισμός της λειτουργίας της οικογένειας ως παραγωγικής μονάδας. Τα μέλη της προσφέρουν την εργασία τους μεμονωμένα, έξω από το σπίτι και κερδίζουν ο καθένας το ατομικό του εισόδημα. Ακόμη και ως μονάδα κατανάλωσης η οικογένεια έχει περιορισθεί. Σε σημαντικό ποσοστό τα μέλη της αυτονομούν εκτός από την παραγωγική τους ικανότητα και την ατομική καταναλωτική τους συμπεριφορά.

Η σύγχρονη οικογένεια έχει χάσει ένα μεγάλο μέρος των λειτουργιών της κοινωνικοποίησης και της αμοιβαίας αγωγής και προστασίας των μελών της. Αυτές τις λειτουργίες, τις έχουν αναλάβει το σχολείο και διάφοροι πολιτικοί και προνοιακοί θεσμοί του σύγχρονου κράτους. Επίσης, το άτομο τείνει να είναι ολοένα και περισσότερο φορέας ατομικών δικαιωμάτων, που του εξασφαλίζουν τη βασική κάλυψή του απέναντι στις κύριες ανάγκες του και τους σημαντικότερους κινδύνους της ζωής του. Το σύγχρονο κράτος πρόνοιας, προσπαθεί να εξασφαλίσει την προστασία του ατόμου. Έτσι, δημιουργεί συνεχώς νέους φορείς μέριμνας και παροχής υπηρεσιών και εξειδικευμένους θεσμούς. Ως αποτέλεσμα όλων αυτών, η οικογένεια χάνει ένα μεγάλο μέρος λειτουργιών και δραστηριοτήτων. Οι κυριότερες λειτουργίες της στρέφονται πλέον γύρω από την κάλυψη συναισθηματικών αναγκών των μελών της.

Μια από τις σημαντικότερες εξελίξεις που παρουσιάζονται τους τελευταίους αιώνες είναι η μετάβαση από τη δημοσιότητα της οικογενειακής ζωής στην ιδιωτικότητα του οικογενειακού χώρου. Σύμφωνα με τον Φιλίπ Αριές, μέχρι τα τέλη του 17^{ου} αιώνα, η ζωή εκτυλίσσεται δημόσια. Από τον 18^ο αιώνα γίνεται εμφανέστερη η αποδέσμευση του ιδιωτικού (οικογενειακού) από το δημόσιο (επαγγελματικό και κοινωνικό) χώρο (Τσαούση, 1998).

Η εμφάνιση της συζυγικής οικογένειας, είναι φαινόμενο κυρίως του 20^{ου} αιώνα. Συνδέεται δε, με την αύξηση του εργατικού εισοδήματος, την ανάπτυξη στεγαστικών προγραμμάτων και την υπερίσχυση της συζυγικής οικογένειας των αστών ως κυρίαρχου προτύπου οργάνωσης και λειτουργίας του οικογενειακού θεσμού.

Επιπλέον, στις τελευταίες δεκαετίες σημειώθηκαν ορισμένες εξελίξεις που επηρέασαν το θεσμό της οικογένειας στις βιομηχανικές κοινωνίες. Η διάδοση του θεσμού της ατομικής επιλογής των συζύγων συνδέεται με τη γεωγραφική, επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα που παρατηρείται στις σύγχρονες κοινωνίες.

Ένα δεύτερο σημαντικό γεγονός είναι η αποδέσμευση της γενετήσιας σχέσης από την μητρότητα, εξαιτίας των σύγχρονων μέσων αντισύλληψης και ελέγχου των γεννήσεων. Η εξέλιξη αυτή έχει πολλά αποτελέσματα. Καταρχήν, καθιστά δυνατή την ελεγχόμενη αναπαραγωγή του ζευγαριού. Έπειτα, απελευθερώνει τις προσωπικές τους σχέσεις και υπογραμμίζει τον συναισθηματικό δεσμό που τους ενώνει (Τσαούση, 1998).

Σημαντικό γεγονός αποτελούν και οι δημογραφικές εξελίξεις που σημειώθηκαν τα τελευταία τριάντα-σαράντα χρόνια. Η μείωση της θνησιμότητας είχε ως αποτέλεσμα την παράταση της διάρκειας ζωής με συνέπεια το διπλασιασμό της διάρκειας του γάμου. Παράλληλα, παρατηρήθηκε περιορισμός της αναπαραγωγικής δραστηριότητας της γυναίκας στις σύγχρονες κοινωνίες. Ακόμη παρατηρείται μείωση του αριθμού των παιδιών και η τεκνογονία πραγματοποιείται στα πρώτα μόνο έτη του γάμου. Όλα αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα, να υπάρχει έντονο το στοιχείο της συντροφικότητας στη σύγχρονη οικογένεια, κυρίως εξαιτίας της διαφορετικής διάρκειας και έντασης των ρόλων της συζύγου. Προηγουμένως, η μικρή διάρκεια του γάμου και η παρατεταμένη αναπαραγωγική δραστηριότητα των συζύγων είχε ως συνέπεια ο ρόλος της μητέρας να καλύπτει όλη τη διάρκεια της έγγαμης ζωής της γυναίκας ή ακόμα και να επεκτείνεται σε μέρος της χηρείας της. Σήμερα ο μητρικός ρόλος καταλαμβάνει μόνο ένα μέρος της δραστηριότητας της γυναίκας στην οικογένεια. Αντίθετα, ο ρόλος της συζύγου παραμένει ενεργός καθ' όλη τη διάρκεια του γάμου.

Βέβαια, η βιομηχανία επηρέασε σε μεγάλο βαθμό το θεσμό της οικογένειας αφού σε πολλές μη βιομηχανικές κοινωνίες, οι συγγενείς αποτελούν τη μοναδική μορφή κοινωνικής θέσης και ατομικής ταυτότητας. Η εκβιομηχάνιση απαιτεί μεγάλη

γεωγραφική και κοινωνική κινητικότητα και ως αποτέλεσμα αυτής της κινητικότητας, οι συγγενικοί δεσμοί αλλοιώνονται. Συγχρόνως παρατηρείται αρκετή ένταση ανάμεσα στις διαφορετικές γενιές, κυρίως στα αρχικά στάδια της εκβιομηχάνισης, καθώς η νεολαία αφομοιώνει γρηγορότερα τον νέο τρόπο ζωής και τα καινούρια επαγγέλματα που παρουσιάζονται. Με την πάροδο του χρόνου, οι παλαιότερες γενιές χάνονται και έτσι οι διαφορές και οι εντάσεις μειώνονται διαρκώς (Νικολάου-Σμοκοβίτη, 1994).

Παρόλα αυτά η οικογένεια εξακολουθεί και σήμερα να εξυπηρετεί πρωταρχικούς σκοπούς της σύγχρονης κοινωνίας. Οι σκοποί αυτοί έχουν κυρίως ανθρωπιστικό και επικοινωνιακό χαρακτήρα και είναι οι εξής:

- i) Συνένωση του βίου των συζύγων για κοινή αντιμετώπιση των δυσκολιών του αγώνα για επιβίωση, με βάση την αμοιβαία συμπαράσταση και αγάπη.
- ii) Διάπλαση της όσο το δυνατόν, τελειότερης προσωπικότητας των μελών της οικογένειας.
- iii) Δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για την ομαλή ψυχική ανάπτυξη καθώς επίσης και την ηθική και πνευματική διαπαιδαγώγηση των παιδιών.
- iv) Εξασφάλιση για τον άνθρωπο ενός ασύλου, ή αλλιώς ενός προστατευτικού κλοιού εναντίον των κινδύνων που υπάρχουν σήμερα για την προσωπικότητά του (Αποστολόπουλος, 1998).

Οι Όγκμπορν και Νίμκοφ θεωρούν την τεχνολογία ως ιδιαίτερα σημαντική για την μεταβολή των λειτουργιών της οικογένειας. Κατά τους συγγραφείς αυτούς, η εμφάνιση του ψυγείου, του καταψύκτη και της βιομηχανίας κονσερβοποιημένων τροφίμων επέτρεψαν τη διάσπαση της καταναλωτικής μονάδας στο εσωτερικό της οικογένειας. Τα μέλη της οικογένειας δεν γευματίζουν το μεσημέρι στο σπίτι χάρη στα εστιατόρια, τα αναψυκτήρια, τις καντίνες στο εργοστάσιο και το σχολείο. Ο τεχνολογικός όμως παράγοντας δεν αποτελεί μοναδική αιτία της αλλαγής στις λειτουργίες της οικογένειας. Η κοινωνική αλλαγή, λίγο – πολύ συνειδητά επιθυμητή, αποτελεί έναν άλλο παράγοντα ο οποίος, κατά τους σοβιετικούς κοινωνιολόγους, έχει μια διαλεκτική σχέση με την τεχνολογική πρόοδο. Στο στάδιο ανάπτυξης που βρίσκονται οι βιομηχανικές βιομηχανικές και ευρωπαϊκές κοινωνίες, ο Πάρσονς πιστεύει πως η οικογένεια δεν ασκεί πια, μακροκοινωνιολογικά, παρά τις λειτουργίες της αναπαραγωγής και της κοινωνικής ταυτοποίησης του παιδιού. Αντίθετα, η σημασία της σύγχρονης συζυγικής οικογένειας είναι, κατά τον Πάρσονς,

αποτέλεσμα των δύο μικροκοινωνιολογικών λειτουργιών της: της κοινωνικοποίησης του παιδιού και της σταθεροποίησης της προσωπικότητας του ενήλικα (Μισέλ, 1987).

2.5 Η οικογένεια και η κοινωνία

Μέχρι το 19^ο αιώνα, η οικογένεια υπήρξε αντικείμενο φιλοσοφικών θεωριών που την αντιμετώπιζαν σαν ενσάρκωση πλατωνικών ιδεών, σχετικών με τη δικαιοσύνη και την αγάπη – άποψη που θριάμβευσε με τον Αύγουστο Κόντ και με τον Προυντόν. Η οικογένεια άρχισε να αντιμετωπίζεται επιστημονικά όταν μερικοί συγγραφείς του δεύτερου μισού του 19^{ου} αιώνα (ο Μόργκαν, ο Ένγκελς, ο Μπαχόφεν και άλλοι) την συνέλαβαν σαν ιστορικό κοινωνικό θεσμό, η δομή και η λειτουργία του οποίου προσδιορίζεται από το βαθμό ανάπτυξης της κοινωνίας στο σύνολό της (Μισέλ, 1987).

Η οικογένεια είναι ιστορικό φαινόμενο και πρέπει να αντιμετωπιστεί σαν συνολικό κοινωνικό φαινόμενο κατά την έκφραση του Μαρσέλ Μως – φαινόμενο αδιαχώριστο από την καθολική κοινωνία (Μισέλ, 1987).

Επιπρόσθετα, η οικογένεια είναι το πιο σημαντικό κοινωνικό περιβάλλον για τον κύκλο ζωής των περισσότερων ανθρώπων. Η οικογένεια ως θεσμός δεν αποτελεί μια ανεξάρτητη κοινωνική ομάδα. Αντίθετα, θεωρείται ένα υποσύστημα που επηρεάζεται άμεσα από τον κοινωνικό περίγυρο, όπως αυτός διαμορφώνεται, ανάλογα με τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούν τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Οι δομές της κοινωνίας επηρεάζουν, δηλαδή, και κατευθύνουν τις συμπεριφορές των ατόμων και, γενικότερα, την οργάνωση του ιδιωτικού βίου και συνεπώς της οικογένειας (Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

Ως κοινωνική ομάδα, η οικογένεια στηρίζεται σε ένα διπλό βιολογικό φαινόμενο:

- 1) τη σεξουαλική σχέση ανάμεσα στους συζύγους
- 2) τη σχέση καταγωγής ανάμεσα στους γονείς και στα παιδιά.

Σε προηγούμενες εποχές, η Πολιτεία και η Κοινωνία, ανέθεταν πολλές λειτουργίες στην οικογένεια, κυρίως με την πατριαρχική της μορφή. Στις πρωτόγονες κοινωνίες, ολόκληρος ο «κοινωνικός βίος» αναπτυσσόταν μέσα στις οικογένειες, ή στις σχέσεις μεταξύ των οικογενειών (Αποστολόπουλος, 1998).

Στην αρχαία Ελλάδα και στην αρχαία Ρώμη η οικογένεια ήταν:

α) Οικονομική, παραγωγική και καταναλωτική μονάδα. Ένα σοβαρό τμήμα των οικονομικών δραστηριοτήτων, λάμβανε χώρα μέσα στα πλαίσια της κάθε οικογένειας, ιδιαίτερα στην κλειστή αγροτική οικιακή οικονομία.

β) Πολιτική μονάδα, επειδή η οργάνωση και η λειτουργία του κράτους στηριζόταν στις οικογένειες και όχι στα άτομα.

γ) Θρησκευτική μονάδα, αφού οι θεοί είχαν ιδιαίτερη παρουσία στον κάθε οικογενειακό «οίκο» και η λατρεία τους γινόταν χωριστά από κάθε οικογένεια.

δ) Παιδαγωγική μονάδα, έχοντας την ευθύνη για τη σωματική, ψυχική και πνευματική ανάπτυξη των παιδιών.

ε) Μονάδα ανθρωπίνων σχέσεων ανάμεσα στα μέλη της. Η ιδιαίτερη ατμόσφαιρα στοργής μέσα στην οικογένεια βοηθά στην ανάπτυξη ορισμένων πτυχών της ανθρώπινης προσωπικότητας (Αποστολόπουλος, 1998).

Η κοινωνική σημασία της οικογένειας άλλαξε με το πέρασμα των χρόνων. Αυτό έγινε κάτω από την επίδραση της μεταβολής των κοινωνικών συνθηκών (ιδιαίτερα με την εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι), καθώς και της μεταβολής των κοινωνικών αντιλήψεων (νέες ευαισθησίες για την ισότητα των δύο φύλων και για την ελευθερία του ατόμου). Εντούτοις, και στη σημερινή εποχή η οικογένεια εξακολουθεί να έχει ιδιαίτερη κοινωνική σημασία:

1) Ως πολιτική μονάδα, αφού κάθε οικογένεια αποτελεί το βασικό κύτταρο κάθε ευνομούμενης Πολιτείας.

2) Ως θρησκευτική μονάδα, αφού ο Χριστιανισμός, εξύψωσε την οικογένεια ως θεσμό και βελτίωσε τον κοινωνικό της ρόλο.

3) Ως παιδαγωγική μονάδα, που είναι απαραίτητη για την ανατροφή των παιδιών και τη δημιουργία κατάλληλου κλίματος για την ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας (Αποστολόπουλος, 1998).

Παρόλα αυτά, η οικογένεια σήμερα είναι πιο πολύμορφη και «ανοικτή» απ' ότι ήταν πριν από 30-40 περίπου χρόνια. Η παραδοσιακή οικογένεια – πυρήνας (nuclear family), δημιουργείται με το γάμο και συναντάται ως βασική μονάδα σε όλες τις άλλες παλαιότερες μορφές οικογένειας (δηλαδή οι γονείς με τα παιδιά τους). Στις μέρες μας συναντούμε και άλλες μορφές οικογένειας, όπως οι μονογονεϊκές οικογένειες (συμπεριλαμβανομένων των ανύπαντρων μητέρων με παιδιά) καθώς επίσης και τα ζευγάρια που συζούν (συμβίωση) με ή χωρίς παιδιά κ.α. Οι δύο τελευταίοι τύποι οικογενειών εμφανίζονται σήμερα με διάφορες παραλλαγές και σε μεγάλη συχνότητα. Ακόμη, τα διαζύγια αυξήθηκαν και η σεξουαλική ηθική έγινε

εντυπωσιακά ανεκτικότερη. Εντούτοις, η παραδοσιακή οικογένεια – πυρήνας εξακολουθεί να κατέχει κεντρικό ρόλο στις κοινωνίες μας και συνεχίζει για πολλούς να αποτελεί το πρότυπο της «πραγματικής» οικογένειας (Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

Η παραδοσιακή οικογένεια εμφανίζει στοιχεία διατήρησης αλλά και μεταβολής. Στην παραδοσιακή οικογένεια μπορούμε να διακρίνουμε τρεις τύπους:

A) Την οικογένεια με την κλασική παραδοσιακή κατανομή των ρόλων μεταξύ των συζύγων. Σε αυτό τον τύπο, ο άντρας κυριαρχεί στο δημόσιο χώρο και η γυναίκα στον ιδιωτικό – οικιακό.

B) Την οικογένεια με την ημιπαραδοσιακή κατανομή της εργασίας. Σε αυτό τον τύπο παραδοσιακής οικογένειας, ο άντρας κυριαρχεί πάντοτε στο δημόσιο χώρο και η γυναίκα του εργάζεται τόσο στο δημόσιο χώρο όσο και στον οικιακό. Η γυναίκα δε, επωμίζεται τον τριπλό ρόλο – πέρα από αυτό της συζύγου – της εξωοικιακά εργαζόμενης, της μητέρας και της νοικοκυράς).

Γ) Τέλος, στα πλαίσια της παραδοσιακής οικογένειας – πυρήνα, έχει κάνει την εμφάνισή του, κυρίως τα τελευταία 30 χρόνια, στη Δύση, ο τύπος της οικογένειας «διπλής σταδιοδρομίας» (double career family). Ο τύπος αυτός συναντάται σε νεότερους και πιο μορφωμένους συζύγους και έχει νεωτεριστικό (ίσως ακριβέστερα μετανεωτεριστικό) χαρακτήρα: και οι δύο σύζυγοι εργάζονται και μοιράζονται τις υποχρεώσεις του νοικοκυριού και την ευθύνη της ανατροφής των παιδιών. Ο ρόλος του άντρα είναι και αυτός – πέρα από το ρόλο του συζύγου – τριπλός (εργαζόμενος, πατέρας και ασχολούμενος με το νοικοκυριό). Πρακτικά όμως, η αποδιαφοροποίηση (στοιχείο του μεταμοντέρνου πολιτισμού) των ρόλων του άντρα και της γυναίκας μέσα στα πλαίσια της παραδοσιακής οικογένειας – πυρήνα δε σημαίνει και την πλήρη εξίσωση των συζύγων. Ωστόσο, τα νεότερα και περισσότερο καλλιεργημένα ζευγάρια τείνουν να υιοθετήσουν αυτό το αποδιαφοροποιημένο, κατά το φύλο, πλέγμα ρόλων μέσα στην οικογένεια (Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

Με τις αλλαγές που παρατηρούνται στο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο των δυτικών κοινωνιών (βιομηχανικό αντί αγροτικό), επήλθαν πολλές μεταβολές στο θεσμό της οικογένειας. Οι αλλαγές αφορούν εκτός από τη μορφή και τις λειτουργίες της οικογενειακής ομάδας, τους συζυγικούς ρόλους, ανδρικούς και γυναικείους. Στο πλαίσιο της οικογενειακής ζωής, παρατηρείται «διαφοροποίηση» και «εξειδίκευση» των συζυγικών ρόλων μέσα στο σπίτι, εξαιτίας των αλλαγών στην παραγωγική διαδικασία. Πράγματι, στο νέο κοινωνικό πλαίσιο οι δουλειές που σχετίζονται με το

σπίτι και την ανατροφή των παιδιών επιβαρύνουν στο μεγαλύτερο βαθμό τις γυναίκες. Αποτελούν υπηρεσίες που προσφέρονται δωρεάν, θεωρούνται ως μη παραγωγικές και δεν είναι ούτε καν κοινωνικά αναγνωρισμένες.

Το σχήμα οικογένειας με «συμπληρωματικούς συζυγικούς» ρόλους, όπου ο άνδρας εργάζεται έξω από το σπίτι και η γυναίκα ασχολείται με τις καθημερινές οικιακές εργασίες, αποτελεί το κυρίαρχο μοντέλο οικογένειας μέχρι το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα.

Μετά το 1960, όμως, πολλοί παράγοντες ευθύνονται για την επικράτηση νέων οικογενειακών σχημάτων. Τόσο η συνεχής εκβιομηχάνιση, όσο και η επικράτηση του καταναλωτικού μοντέλου, με την τάση για μεγιστοποίηση της ευημερίας του νοικοκυριού, οδηγούν στην αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Παράλληλα, ο παραδοσιακός διαχωρισμός των συζυγικών ρόλων τίθεται σε αμφισβήτηση και ευνοείται η σταδιακή επικράτηση του μοντέλου οικογένειας, με «ισότιμους – αδιαφοροποίητους» ρόλους μέσα και έξω από το σπίτι. Έτσι, οι οικογένειες «διπλής σταδιοδρομίας» στις οποίες και οι δύο σύζυγοι έχουν εξωοικιακή επαγγελματική απασχόληση, αυξάνονται συνεχώς (Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

Οι γυναίκες εξακολουθούν να πραγματοποιούν το μεγαλύτερο μέρος των οικιακών εργασιών, αλλά η ανδρική παρουσία μέσα στο σπίτι γίνεται ολοένα και πιο ουσιαστική. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι με την ανδρική βοήθεια στις οικιακές εργασίες, υπάρχει και πλήρης ισότητα. Ταυτόχρονα, τα παραδοσιακά στερεότυπα απορρίπτονται.

Στις σύγχρονες κοινωνίες λοιπόν, η διαφορετική θέση της γυναίκας σε σχέση με αυτή του άνδρα απορρέει από τις διαφορετικές λειτουργίες και τους ρόλους που τους έχουν ανατεθεί μέσα από το κυρίαρχο σύστημα αξιών: στους άνδρες έχουν ανατεθεί περισσότερο οι οικονομικοί και πολιτικοί ρόλοι, ενώ στις γυναίκες η ανατροφή των παιδιών και οι δουλειές του σπιτιού.

Πληθώρα ερευνών, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν διεθνώς, σχετικά με τη διάρθρωση και ανακατανομή των συζυγικών ρόλων επισήμαναν τις εξελίξεις αυτές, ενώ έδειξαν ότι ο βαθμός συμμετοχής των συζύγων στις οικιακές εργασίες εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως τα κοινωνικοοικονομικά τους χαρακτηριστικά και τα οικογενειακά «βάρη». Ταυτόχρονα, η επαγγελματική απασχόληση των γυναικών αποτελεί το σημαντικότερο ρυθμιστικό παράγοντα εξισορρόπησης των συζυγικών πρακτικών μέσα στο σπίτι (Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

2.6 Χαρακτηριστικά της σύγχρονης αστικής-ελληνικής οικογένειας

Η οικογένεια αποτελεί ισχυρό θεσμό στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας. Η ελληνική οικογένεια σήμερα εμφανίζεται κυρίως με τη μορφή της πυρηνικής οικογένειας, τόσο στις αστικές όσο και στις αγροτικές περιοχές.

Ως προς τις λειτουργίες της η ελληνική οικογένεια, εμφανίζει αρκετές ιδιομορφίες, που τη διαφοροποιούν από τη δυτική. Ακόμη, ένα σύνολο παραγόντων, σε συνδυασμό με την ανεπαρκή οικονομική ανάπτυξη, συνέβαλε στη διατήρηση μέχρι σήμερα αρκετών στοιχείων συντηρητισμού.

Κατ' αρχήν, ως προς τη δομή της η σημερινή αστική οικογένεια είναι κυρίως συζυγική (συγκατοίκηση γονέων και ανύπαντρων παιδιών). Η τάση αυτή διαφαίνεται τόσο από τη συνεχή μείωση που παρατηρείται στο μέσο όρο των μελών του νοικοκυριού στη χώρα μας, που είναι ενδεικτικό της εξασθένησης του φαινομένου της συγκατοίκησης τριών γενεών, όσο και από δειγματοληπτικές έρευνες που έγιναν στην Περιφέρεια της Πρωτεύουσας. Η πλειοψηφία των οικογενειών είναι συζυγικές (85% περίπου). Οι διευρυμένες οικογένειες έχουν σχεδόν περιοριστεί στις περιπτώσεις συγκατοίκησης των δύο συζύγων και των παιδιών τους, με παρουσία ενός από τους γονείς των συζύγων. Σχετικά με τις ατομικές αντιλήψεις για τους ρόλους των δύο φύλων και τα πρότυπα οικογένειας που υιοθετούνται, είναι εξαιρετικά δύσκολη η επισήμανση των σημερινών τάσεων και εξελίξεων. Πάντως, σύμφωνα με έρευνες της δεκαετίας του '70, φαίνεται ότι οι ρόλοι των δύο φύλων συμφωνούσαν με τον παραδοσιακό διαχωρισμό. Το μοντέλο οικογένειας με «συμπληρωματικούς» συζυγικούς ρόλους ήταν, όπως φαίνεται, το περισσότερο αποδεκτό. Συγκεκριμένα, 83% από το σύνολο των ερωτηθέντων σε σχετική έρευνα εξέφρασαν την αντίθεσή τους ως προς την άσκηση επαγγελματικής απασχόλησης από τις γυναίκες, και ιδιαίτερα αυτών που έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις. Ακόμη, οι σύγχρονοι τρόποι ζωής, όπως η ελεύθερη συμβίωση και οι εξώγαμες γεννήσεις, με βάση τα δεδομένα της ίδιας έρευνας, δεν ήταν αποδεκτοί από το σύνολο σχεδόν των ερωτηθέντων.

Τα πορίσματα πιο πρόσφατων μελετών δείχνουν, βελτίωση ως προς το βαθμό αποδοχής των σύγχρονων οικογενειακών προτύπων και τρόπων ζωής. Αυτό το γεγονός αποτελεί ένδειξη της εξέλιξης των νοοτροπιών που τα άτομα ενστερνίζονται προς πιο προοδευτικά οικογενειακά σχήματα. Πράγματι, η απασχόληση των γυναικών χωρίς οικογενειακές υποχρεώσεις ήταν αποδεκτή από την πλειοψηφία των

ερωτηθέντων (90%). Ακόμη, 60% ήταν υπέρ της επαγγελματικής απασχόλησης των παντρεμένων γυναικών χωρίς παιδιά, όπως προκύπτει από τα δεδομένα νεότερης έρευνας. Ωστόσο, και εδώ ελάχιστοι (7%) εκφράστηκαν θετικά για την απασχόληση των παντρεμένων γυναικών με οικογενειακές υποχρεώσεις.

Γενικά, στο επίπεδο των ατομικών αντιλήψεων διαπιστώνεται προοδευτική άμβλυνση ως προς τις αξίες και τα πρότυπα οικογένειας που τα άτομα ενστερνίζονται. Το γεγονός αυτό θα συντελέσει στη σταδιακή επικράτηση πιο ισότιμων σχημάτων ανάμεσα στους δύο συζύγους στο πλαίσιο της καθημερινής ζωής.

Όσον αφορά τις τάσεις που επικρατούν ως προς τις κοινωνικοδημογραφικές συμπεριφορές, παρατηρήθηκαν διαφορές ανάμεσα στην ελληνική πραγματικότητα και τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Όπως έχει επισημανθεί σε διάφορες μελέτες, η αμφισβήτηση του θεσμού του γάμου, που διαπιστώθηκε στις περισσότερες δυτικοευρωπαϊκές χώρες στα τέλη της δεκαετίας του '60 και που οδήγησε στη μείωση των γάμων, στην επικράτηση των συμβιώσεων χωρίς γάμο, καθώς και στην αύξηση των διαζυγίων, δεν επηρέασε, όπως φαίνεται την ελληνική πραγματικότητα. Έτσι η γαμηλιότητα δεν παρουσιάζει πτωτικές τάσεις, γεγονός που αντανακλά τη σταθερότητα του θεσμού του γάμου στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας, ενώ οι γεννήσεις χωρίς γάμο των γονέων και οι ελεύθερες συμβιώσεις εξακολουθούν να μην αποτελούν συχνές πρακτικές στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας. Τέλος, ο αριθμός των διαζυγίων, αν και έχει αυξηθεί σημαντικά, κυμαίνεται σε πολύ πιο χαμηλά επίπεδα συγκριτικά με τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες.

Ένα άλλο θέμα που συνδέεται άμεσα με την εξέλιξη των νοοτροπιών είναι οι διαπροσωπικές σχέσεις των συζύγων, και ιδιαίτερα οι συζυγικές ανταλλαγές στον τομέα της οικιακής εργασίας στην καθημερινή ζωή. Αν και δεν έχουν διεξαχθεί σε βάθος μελέτες πάνω σε τέτοια θέματα, από στοιχεία που περιλαμβάνονται σε ευρύτερες έρευνες φαίνεται ότι στον ιδιωτικό χώρο εξακολουθεί να επικρατεί συνήθως το διπολικό σύστημα κατανομής των ρόλων. Οι άνδρες, δηλαδή, διατηρούν τον παραδοσιακό ρόλο του «συζύγου – κουβαλητή», ενώ συμμετέχουν ελάχιστα στις οικιακές εργασίες, δίνοντας απλά «ένα χέρι βοήθειας».

Η Ελληνίδα παραμένει βασικά η κύρια υπεύθυνη για την πραγματοποίηση των οικιακών εργασιών. Ωστόσο, οι νέοι πατέρες ασχολούνται ολοένα και περισσότερο με τα κοινά του σπιτιού, και ιδιαίτερα με τη φροντίδα των παιδιών.

Όσον αφορά τις ενδοοικογενειακές σχέσεις η θέση του πατέρα ως αρχηγού εξασθενεί, ενώ η κοινωνικοποίηση των νέων εξακολουθεί να περνάει από τα

οικογενειακά κανάλια. Εξάλλου, παρά τη διαπίστωση ότι γονείς και παιδιά αποφασίζουν από κοινού για ορισμένα θέματα, ωστόσο, σημαντικές αποφάσεις, εξακολουθούν, σε μεγάλο βαθμό, να λαμβάνονται από τους γονείς.

Τέλος, σχετικά με τις σχέσεις που διατηρεί η οικογενειακή ομάδα με τους συγγενείς, σε αντίθεση με την αντίληψη ότι η σύγχρονη αστική οικογένεια απομονώνεται από το συγγενικό της δίκτυο, οι δεσμοί και οι σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της παραμένουν αρκετά ισχυροί. Οποσδήποτε, οι σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες, η απομάκρυνση ορισμένων συγγενών εξαιτίας της εσωτερικής μετανάστευσης καθιστούν αναπόφευκτη την αλλαγή της υπάρχουσας ισορροπίας και συντελούν στη σχετική εξασθένηση των παραπάνω τάσεων και αξιών μεταξύ των νεότερων.

Πάντως, οι σχέσεις και οι ανταλλαγές τόσο μεταξύ των στενών συγγενών όσο και με το ευρύτερο συγγενικό δίκτυο δεν περιορίζονται μόνο στο επίπεδο της κοινωνικότητας, δηλαδή συχνές επαφές και επισκέψεις. Αφορούν ανταλλαγές, σχέσεις αλληλοβοήθειας και γενικότερα, συμπαράστασης στο πλαίσιο της καθημερινής ζωής, όπως π.χ. βοήθεια στην ανατροφή και τη φύλαξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας, σε περίπτωση ασθένειας κ.λπ.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι η ελληνική οικογένεια είναι «συζυγική». Ωστόσο, αν και οι αντιλήψεις και οι στάσεις των ατόμων για τους συζυγικούς ρόλους έχουν αμβλυνθεί, στις καθημερινές πρακτικές το διπολικό σύστημα κατανομής των ρόλων φαίνεται ότι εξακολουθεί να επικρατεί. Η ανδρική παρουσία στις δουλειές του νοικοκυριού παραμένει δεν έχει ακόμη ουσιαστική σημασία. Ακόμη, η συχνότητα των επαφών με τους συγγενείς και το επίπεδο των ανταλλαγών στην καθημερινή ζωή αποτελούν βασικές συντεταγμένες της (Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

2.7 Στάδια εξέλιξης της κυπριακής οικογένειας

Όσον αφορά την εξέλιξη της Κυπριακής οικογένειας κατά τα τελευταία χρόνια, αυτή μπορεί να διακριθεί σε τέσσερα στάδια. Αυτά τα τέσσερα στάδια που θα παρουσιαστούν παρακάτω, είχαν σημαντική επίδραση στη δομή και τη λειτουργία της Κυπριακής οικογένειας:

A) Το στάδιο του μεταπολέμου που διήρκησε μέχρι το 1955

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του σταδίου αυτού, είναι η οικονομική δυσπραγία στις περισσότερες οικογένειες, η ανεργία, η μετανάστευση σε άλλες χώρες (π.χ. Αγγλία, Αυστραλία, Αφρική) και η εσωτερική μετακίνηση, κυρίως των ανδρών, σε αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής και εργασίας. Η μέση παραδοσιακή Κυπριακή οικογένεια (εκτεταμένη και αυτοδύναμη) άρχισε να δέχεται τις έμμεσες επιπτώσεις του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Δηλαδή, η οικογένεια άρχισε να ξενιτεύει τα παιδιά της και να διασπάται για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις υλικές ανάγκες των μελών της.

B) Το στάδιο του απελευθερωτικού αγώνα 55-59

Παρόλο που χρονικά ήταν ένα σύντομο στάδιο, πιστεύεται ότι είχε πολύ σοβαρή επίδραση πάνω στην Κυπριακή οικογένεια. Στο στάδιο αυτό υπάρχει έντονη ανασφάλεια και απειλή με τις εκτεταμένες συλλήψεις και φυλακίσεις. Από τη μια πλευρά, τα νεαρά μέλη της οικογένειας συμμετέχουν στον αγώνα. Δεν υφίστανται τον έλεγχο της οικογένειας. Από την άλλη πλευρά, η οικογένεια συσπειρώνεται και ενώνεται για να αντιμετωπίσει την απειλή του ξένου κατακτητή. Έτσι βγαίνοντας από αυτό το στάδιο, η οικογένεια διαφοροποιείται. Η διαφοροποίηση αυτή αφορά τόσο τις κοινές αξίες και τα ιδεώδη, όσο και τους ρόλους και τη θέση των μελών της οικογένειας. Οι νέοι, ως οι πρωταγωνιστές του αγώνα για ελευθερία, κερδίζουν μια ξεχωριστή θέση και μια πιο φιλελεύθερη αντιμετώπιση από τους μεγάλους. Παράλληλα, διαφοροποιείται και ο ρόλος της γυναίκας με τη συμμετοχή της στον κοινό αγώνα.

Γ) Το στάδιο της Κυπριακής ανεξαρτησίας 1960-1974

Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, το εθνικό-πολιτικό σκηνικό ήταν πολυτάραχο. Τα χαρακτηριστικά δεν ήταν ομοιόμορφα. Ανάλογες ήταν και οι επιδράσεις στην Κυπριακή οικογένεια. Η ασφάλεια και η οικονομική ανάταξη της

πρώτης περιόδου επισκιάζεται από την απειλή της Τουρκικής ανταρσίας του 63-64 και της εσωτερικής διαμάχης του 72-74. Μετά από το κλίμα της ενότητας στο στάδιο του αγώνα, που είχε θετικές επιδράσεις στην Κυπριακή οικογένεια, έρχεται ένα κλίμα διάσπασης και εσωτερικής διχόνοιας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την τάση «ενδοστρέφειας» της οικογένειας ως τρόπου προστασίας και άμυνας.

Στο διάστημα αυτό, παρατηρείται μια έντονη εσωτερική μετανάστευση κυρίως προς τις παράλιες πόλεις. Η μετανάστευση γίνεται βασικά για αναζήτηση καλύτερων συνθηκών εργασίας και ζωής. Κυρίως μεταναστεύουν τα νεαρά μέλη των οικογενειών αλλά και ολόκληρες οικογένειες. Έτσι, παρατηρείται σταδιακή απογύμνωση των αγροτικών περιοχών, κυρίως των απομακρυσμένων κοινοτήτων. Το κυριότερο από όλα είναι ότι παρατηρείται η μετάβαση από την εκτεταμένη οικογένεια στην Κυπριακή-πυρηνική. Βέβαια, η οικογένεια μπορεί να έχει πάρει κάποια από τα χαρακτηριστικά της πυρηνικής οικογένειας (μέγεθος, διαμονή στις πόλεις κ.λπ.), αλλά στη λειτουργία της συνεχίζει ακόμα να έχει στη διάθεσή της δίκτυα στήριξης στην πλατύτερη οικογένεια αλλά και στην κοινότητα, που λόγω των κοντινών αποστάσεων και άλλων ευνοϊκών παραγόντων συνεχίζουν να λειτουργούν προς όφελός της.

Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό του σταδίου αυτού είναι η ένταξη της γυναίκας στην εξωοικιακή εργασία. Αυτό είναι αποτέλεσμα των εξελίξεων που παρατηρήθηκαν στα προηγούμενα στάδια αλλά και των αυξημένων αναγκών της οικογένειας, η οποία άρχισε να γίνεται περισσότερο καταναλωτική.

Δ) Το στάδιο της Τουρκικής εισβολής και κατοχής – 1974

Οι επιπτώσεις της Τουρκικής εισβολής στην Κυπριακή οικογένεια είναι γνωστές. 70.000 οικογένειας ξεριζώθηκαν από τα σπίτια τους και σκορπίστηκαν στο υπόλοιπο νησί, πολλοί ήταν οι νεκροί και οι αγνοούμενοι. Οι επιπτώσεις της εισβολής στην οικογένεια ήταν οι εξής:

- Απώλεια των μέσων επιβίωσης, ανασφάλεια και εξάρτηση,
- Κατάλυση των παραδοσιακών ρόλων και χάος,
- Αποδυνάμωση των συστημάτων εξουσίας και χαλάρωση,
- Αποστέρηση από τις πηγές στήριξης και αποξένωση,
- Αποχωρισμός από πρόσωπα και πράγματα – πένθος,
- Κρίση αξιών στο κοινωνικό/ προσωπικό επίπεδο και σύγχυση,

- Απώλεια της οικίας ως εστίας/ συμβόλου της οικογενειακής ταυτότητας και στίγμα

Παρόλα αυτά, η Κυπριακή οικογένεια κατάφερε να βγει από την τόσο μεγάλη κρίση. Αυτό φαίνεται ότι οφείλεται στους εξής παράγοντες:

- α) Είχε την ηθική και υλική συμπαράσταση από τους οργανωμένους φορείς και το κοινωνικό σύνολο.
 - β) Είχε αποθέματα δυναμισμού από την ιστορική και παραδοσιακή της οργάνωση.
 - γ) Η κοινωνική οργάνωση του ελεύθερου μέρους του νησιού, που διατηρήθηκε, βοήθησε στην επανένταξη.
 - δ) Ο νόστος για την κατεχόμενη γη, στο συναισθηματικό επίπεδο, επέβαλε στην οικογένεια σαν ύψιστη αναγκαιότητα την ανασύνταξη για την επιστροφή.
- (Πανελλήνιο συνέδριο Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική σ' ένα μεταβαλλόμενο κόσμο, 1994).

2.8 Η κυπριακή οικογένεια σήμερα

Εξαιτίας της έλλειψης εξειδικευμένων μελετών παραθέτονται τα κάποια στοιχεία στατιστικών ερευνών:

- Η Κυπριακή οικογένεια είναι στην πλειοψηφία της αστική.
- Το ποσοστό γεννητικότητας έχει αυξητική τάση.
- Τα ποσοστά γεννήσεων εκτός γάμου είναι χαμηλά.
- Οι οικογένειες με ένα γονιό (συνήθως μητέρα) τείνουν να αυξάνουν, κυρίως λόγω διαζυγίου – χωρισμού.
- Η παραβατικότητα βρίσκεται γενικά σε χαμηλά επίπεδα με τάσεις αύξησης του σοβαρού εγκλήματος, κυρίως από νεαρά άτομα.
- Η έκταση του προβλήματος της χρήσης ουσιών δεν είναι γνωστή, προκύπτουν όμως έντονες ανησυχίες από σοβαρή αύξηση των περιστατικών που παρουσιάζονται στο Δικαστήριο για καλλιέργεια και διακίνηση ουσιών.
- Το εθνικό πρόβλημα της κατοχής και του εκτοπισμού συνεχίζει να επηρεάζει σοβαρά το κοινωνικό σύνολο.

Σύμφωνα με την έρευνα της Εθνικής Επιτροπής για το Διεθνές Έτος Παιδιού «Η δομή της Κυπριακής οικογένειας και η θέση του έφηβου σ' αυτή», που έγινε το 1982 και την έρευνα του Τμήματος Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας «Η ανατροφή

του παιδιού στην Κύπρο», που έγινε το 1989, μερικά χαρακτηριστικά της Κυπριακής οικογένειας είναι:

i) Υπάρχει συναλλαγή στην Κυπριακή οικογένεια και οι σχέσεις γονιών-παιδιών λειτουργούν σε ικανοποιητικά επίπεδα.

ii) Η αγάπη και το ενδιαφέρον των γονιών εκφράζονται με ποικίλους τρόπους (προστασία, φροντίδα, συντήρηση, παροχή εκπαιδευτικών ευκαιριών κ.α.).

iii) Οι δημοκρατικοί θεσμοί μέσα στην Κυπριακή οικογένεια λειτουργούν ανάλογα με το κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο των γονιών. Διαφωνίες και συγκρούσεις παρουσιάζονται σε θέματα που αφορούν κυρίως τις εξόδους, τη μελέτη, τις παρέες, τη συμπεριφορά.

iv) Η έρευνα του 1982 επισημαίνει σχετικό πρόβλημα στο θέμα της επικοινωνίας γονιών-παιδιών. Περισσότερη επικοινωνία υπάρχει σε πρακτικά θέματα όπως φαγητό, μαθήματα, παρέες, βοήθεια στο σπίτι. Λιγότερη επικοινωνία υπάρχει σε άλλα θέματα όπως οι συζητήσεις, οι κοινές ασχολίες και άλλα ενδιαφέροντα. Σαν εμπόδιο στην επικοινωνία αναφέρεται από τους γονείς κυρίως, το γεγονός ότι είναι απασχολημένοι. Από τους εφήβους προβάλλεται το θέμα της διαφωνίας.

v) Η έρευνα του 1989 φέρνει στην επιφάνεια τη διάσταση του περιορισμένου χρόνου των γονιών για ουσιαστική επικοινωνία με τα παιδιά τους. Αυτό οφείλεται στο ότι η Κυπριακή οικογένεια στην προσπάθειά της να εξασφαλίσει τις καλύτερες συνθήκες και τις καλύτερες ευκαιρίες για την ίδια και τα μέλη της ξεχνά τον ουσιαστικό της ρόλο. Μια άλλη άποψη είναι ότι οι συνθήκες μιας διεθνούς ανταγωνιστικής καταναλωτικής κοινωνίας έχουν επιβάλει αυτά τα επίπεδα επικοινωνίας και στη σημερινή Κυπριακή οικογένεια.

vi) Μια θετική εξέλιξη στο θέμα της επικοινωνίας γονιών-παιδιών είναι η προσέγγιση του πατέρα προς τα παιδιά. Η σχέση τους γίνεται στενότερη, αντικαθιστώντας τη μακρινή πατριαρχική σχέση σεβασμού που επικρατούσε στην Κυπριακή οικογένεια σύμφωνα με τη μελέτη του Baslwick “The Greek Cypriot Family in a Changing Society”, 1972.

vii) Στον τομέα των σχέσεων των συζύγων και την κατανομή των ρόλων, σύμφωνα με την έρευνα του 1989, η έννοια της «οικοκυράς» και του «κουβαλητή» φαίνεται να διαφοροποιούνται με τη συμμετοχή της γυναίκας στην παραγωγή. Ωστόσο, παραδοσιακά στερεότυπα επηρεάζουν ακόμα σοβαρά την κατανομή των ρόλων ανάλογα με το κοινωνικό και μορφωτικό επίπεδο των συζύγων. Μια άλλη διάσταση στο θέμα των ρόλων, είναι πως οι διευρυμένοι ρόλοι της γυναίκας (οικογένεια/ σπίτι,

εργασία, κοινότητα) εξαντλούν το χρόνο της ή ακόμα και τον επιμηκύνουν σε βάρος της ξεκούρασής της αλλά και της προσωπικής της ανάπτυξης. Η αναγνώριση αυτού του διευρυμένου ρόλου της γυναίκας επιβάλλει και αναγνώριση των αναγκών της στη διαμόρφωση πολιτικής και τη λήψη αποφάσεων σε θέματα που αφορούν την οικογένεια.

viii) Η φροντίδα των παιδιών στην Κυπριακή οικογένεια συνεχίζει να θεωρείται πολύ σημαντικός ρόλος. Η Κυπριακή οικογένεια αλλά και η Κυπριακή κοινωνία είναι παιδοκεντρικές. Μάλιστα, υπάρχει μια τάση υπερπροστατευτισμού με την παρατεταμένη οικονομική/ κοινωνική εξάρτηση των παιδιών (σπουδές κ.λπ.) και την ιδιαίτερη έμφαση που δίδεται στην κάλυψη των υλικών και εκπαιδευτικών αναγκών (φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα κ.λπ.). Παρόλα αυτά, εξαιτίας της πλήρους απασχόλησης των γονιών, η φυσική φροντίδα και προστασία των παιδιών έχει μερικών αναληφθεί από άλλους φορείς (Σταθμοί, Νηπιαγωγεία, Λέσχες) κυρίως στις αστικές περιοχές και τα προάστια. Η εκτεταμένη οικογένεια συνεχίζει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, κυρίως στη φροντίδα των βρεφών από τους παππούδες και στενούς συγγενείς.

ix) Τέλος, σχετικά με το θέμα της βίας μέσα στην οικογένεια είναι ένα φαινόμενο που εμφανίζεται αυξημένο τα τελευταία χρόνια, με κύρια θύματα τις γυναίκες και τα παιδιά. Το θέμα, λόγω της φύσης του και της φύσης της Κυπριακής κοινωνίας (στενές σχέσεις, αλληλογνωριμία, κοινωνικό κύρος) δεν είναι εύκολο να ερευνηθεί. Όμως, από διάφορα περιστατικά που έρχονται στην επιφάνεια γίνεται φανερό πως υπάρχει αυξητική τάση. Ανησυχητικό είναι το θέμα της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών από μέλη της οικογένειας. Παρά το γεγονός ότι το πρόβλημα έχει μικρό αριθμητικό μέγεθος, εντούτοις έχει μεγάλο κοινωνικό μέγεθος που προσβάλλει τα ήθη και τις αξίες της Κυπριακής κοινωνίας και έτσι γίνεται αισθητό από το κοινωνικό σύνολο.

(Πανελλήνιο συνέδριο Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική σ' ένα μεταβαλλόμενο κόσμο, 1994).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ

3.1 Η προσωπικότητα της γυναίκας.

Η γυναικεία μορφή πρωταγωνιστεί καθημερινά σε όλους τους τομείς της κοινωνίας μας. Η γυναίκα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στους μετασχηματισμούς της οικογένειας, της παιδείας, της επιστήμης και γενικά της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Τόσο από τη θέση της μητέρας, όσο και της συζύγου και της εργαζόμενης συμπληρώνει, διευρύνει και ολοκληρώνει την πορεία του ανθρώπινου γένους στον αγώνα για εξέλιξη, πρόοδο και ειρηνική συνύπαρξη.

Η προσωπικότητα της γυναίκας, οι επαγγελματικές δραστηριότητες και οι ικανότητές της, η σεξουαλική συμπεριφορά της, η κοινωνική της θέση και γενικά η παρουσία της στο σημερινό οργανωμένο σύνολο της ανθρωπότητας δίνει μια διαφορετική διάσταση στην εικόνα του κόσμου. Η γυναίκα με παραμερισμένες τις προκαταλήψεις, τις αναστολές και την παρελθοντική της μειονεκτικότητα, κάνει τη δική της επανάσταση με όραμα την πλήρη ισότητα με τους άνδρες και στόχο την αναβάθμιση της θέσης της μέσα στο κοινωνικό σύνολο (Οικογενειακός Σύμβουλος).

Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας η γυναίκα έπαιξε σημαντικό ρόλο σε όλα τα επίπεδα της εξέλιξης και διαμόρφωσης του ανθρώπινου γένους.

Υπήρξαν δε και εποχές κατά τις οποίες η γυναίκα λατρεύτηκε ως θεά. Ιστορικές μαρτυρίες αναφέρουν επίσης ότι για μεγάλα χρονικά διαστήματα, υπήρξαν κοινωνίες που διαφεντεύτηκαν από γυναίκες. Είχαμε δηλαδή μητριαρχία. Αυτό πρέπει να συνέβη σε όλο τον κόσμο και γίνεται φανερό από τα ευρήματα τάφων και αγαλματίδια που παριστάνουν τη θεά της γονιμότητας και άλλες γυναικείες μορφές.

Βέβαια το μεγαλύτερο διάστημα της ιστορίας καλύπτεται από την πατριαρχία. Για πολλούς αιώνες, ο πατέρας είναι ο αρχηγός της οικογένειας και ο συνδετικός κρίκος στη γενεαλογία. Όμως η άποψη αυτή, αν εξεταστεί κριτικά, θα διαπιστώσουμε ότι τόσο η θέση του άντρα, όσο και της γυναίκας είχε σχέση με τους πολιτικούς, θρησκευτικούς και φυλετικούς θεσμούς της κάθε κοινωνίας και της κάθε εποχής. Για τα γεγονότα αυτά, αν ανατρέξει κανείς σε ιστορικές πραγματείες θα διαπιστώσει ότι, πράγματι η γυναίκα καταπιέστηκε φοβερά, στερήθηκε βασικά ανθρώπινα δικαιώματα και αντιμετωπίστηκε σαν μηχανή που γεννά παιδιά.

Ακόμη και στις μέρες μας, εύκολα μπορεί να διαπιστωθεί ότι σε ορισμένες κοινωνίες που υπάρχουν θρησκευτικές προκαταλήψεις, η γυναίκα βρίσκεται σε μειονεκτική θέση. Για παράδειγμα στη Μέση και Άπω Ανατολή, η γυναίκα περιορίζεται στις «κατ' οίκον» εργασίες για όλη της τη ζωή ή αν βγει έστω για λίγο έξω, πρέπει να καλύψει σώμα και πρόσωπο. Ακόμη, σε διάφορα μέρη της γης, η γυναίκα θεωρείται άνθρωπος δευτέρου βαθμού.

Ωστόσο, αυτή η «παραδοσιακή» υπεροχή του άντρα ίσως να είναι αδικαιολόγητη. Και αυτό διότι δεν υπάρχει κανένας φυσικός νόμος που θέτει τον άντρα υπεράνω της γυναίκας.

Η λανθασμένη αυτή άποψη της υπεροχής του άντρα, που μέχρι σήμερα, υιοθετείται από κάποιους, δημιούργησε το μύθο των «Αμαζόνων» στην αρχαιότητα. Η παράδοση και ο μύθος παρουσιάζουν αυτές τις γυναίκες, να δημιουργούν δική τους κοινωνία, να πολεμούν τους άντρες και να κυνηγούν έφιππες. Μάλιστα έκοβαν το ένα τους στήθος για να μπορούν να τοξεύουν καλύτερα.

Αυτή η παράδοση περικλείει μέσα της μια ουσιαστική αντίδραση των καταπιεσμένων γυναικών. Η φαντασία έπλασε τις γυναίκες αυτές σαν τον αντίποδα της ανδρικής παντοδυναμίας.

Από τη μια, ο άντρας εξαιτίας της σωματικής του διάπλασης κατάφερε να επιβληθεί στο γυναικείο φύλο. Από την άλλη, η γυναίκα λόγω του ρόλου που της ανέθεσε η φύση (εγκυμοσύνη, γέννηση παιδιών, λιγότερη μυϊκή δύναμη) παραγκωνίστηκε από τον άντρα. Έτσι φτάσαμε στο σημείο να θεωρείται το ισχυρό φύλο ο άντρας και το ασθενές, η γυναίκα. Αυτή η διάσταση και ο διαχωρισμός των δύο φύλων πέρασε δια μέσου των αιώνων και διατηρείται ως τις μέρες μας σε αρκετές κοινωνίες.

Στην αρχαία Ελλάδα και στην κλασική Αθήνα, παρά το γεγονός ότι ο πολιτισμός έφτασε σε υψηλά επίπεδα, η θέση της γυναίκας δεν ήταν σημαντική. Εξαίρεση αποτελούσαν οι περίφημες «εταίρες» που προκαλούσαν το θαυμασμό για τη μόρφωση και την καλλιέργειά τους. Ωστόσο, οι αρχαίοι Έλληνες, δεν είχαν το θεσμό της πολυγαμίας όπως γινόταν με τους ανατολίτες. Δεν ήταν όμως ούτε πιστοί σύζυγοι.

Στην αρχαία Ελλάδα συναντούμε και φεμινιστικά παραδείγματα που προκάλεσαν έντονη αντίδραση αλλά και θαυμασμό. Σημαντικό είναι το παράδειγμα της «Λυσιστράτης». Η Λυσιστράτη ήταν αυτή που οργάνωσε τις γυναίκες σε μια αντιπολεμική διαμαρτυρία. Μάλιστα, η Λυσιστράτη παρότρυνε τις γυναίκες να

απέχουν από κάθε σεξουαλική δραστηριότητα, προκειμένου οι άνδρες να σταματήσουν τους καταστρεπτικούς πολέμους.

Επίσης, η περίπτωση της Καλλιπάτειρας, έχει μείνει χαραγμένη στην ιστορία. Η Καλλιπάτειρα ήταν η πρώτη που παραβίασε τους αυστηρούς κανόνες που απαγόρευαν στις γυναίκες να παρακολουθήσουν τους ολυμπιακούς αγώνες. Έτσι, ντύθηκε άντρας και εισχώρησε μέσα στο ανδρικό πλήθος με σκοπό να παρακολουθήσει τους δικούς της που ήταν έτοιμοι να διεκδικήσουν τη νίκη.

Μια ιδιόμορφη περίπτωση είναι και αυτή των αρχαίων Ρωμαίων γυναικών. Διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο στην κοινωνία που έζησαν. Μάλιστα από μερικές από αυτές εξαρτιόταν η υγεία του κοινωνικού συνόλου. Οι παρθένες της Εστίας συμβόλιζαν την ηθική και ήταν η εγγύηση της οικονομικής ακμαιοτήτας του ρωμαϊκού κράτους. Ακόμη, υπήρχαν οι γυναίκες – σύζυγοι που ονομάζονταν *casta puella*, οι οικοδέσποινες (*mater familias*) που ήταν υπεύθυνες για την εκπαίδευση και τον τρόπο συμπεριφοράς των γιων τους.

Στο τέλος της Δημοκρατίας παρατηρείται μια προσπάθεια χειραφέτησης της ρωμαίας γυναίκας. Πολλές γυναίκες έφταναν εύκολα στο διαζύγιο ή απολάμβαναν τη ζωή τους μέσα σε μια αχαλίνωτη ασυδοσία. Κάποιες άλλες γυναίκες, προκειμένου να αλλάξουν τρόπο ζωής και να μην αποτελούν πλέον το πρότυπο της καλής κοπέλας, έγιναν εταίρες. Μάλιστα έγιναν περιβόητες για τη μόρφωση και την πνευματική τους δραστηριότητα. Μερικές από αυτές τις γυναίκες, ανέπτυξαν και πολιτική δραστηριότητα, βοηθώντας τους συντρόφους τους να ανεβούν στα ανώτατα αξιώματα του κράτους. Σε μουσεία όλου του κόσμου συναντούμε συχνά προτομές διάσημων γυναικών της Ρώμης, όπως η Αγριππίνα, μητέρα του Νέρωνα, η Φαυστίνα, κόρη του Μάρκου Αυρήλιου, η Βαρβία Ορβιάνα, γυναίκα του Αλέξανδρου Σεβήρου, η Ιουλία Δόμνα, γυναίκα του Σεπτίμιου Σεβήρου, η Ιουλία Μαίσα, που την χαρακτήρισαν την τελειότατη ρωμαία σύζυγο, η Μεσσαλίνα, γυναίκα του αυτοκράτορα Κλαύδιου και άλλες.

Κατά τα βυζαντινά χρόνια οι γυναίκες των μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων συναντούν πολλές δυσκολίες. Η έλευση του Χριστιανισμού δεν τις ωφέλησε. Αντίθετα υποτίμησε την προσωπικότητά τους. Επιπλέον πολλοί πατέρες της εκκλησίας περιφρόνησαν τη γυναίκα, θεωρώντας την ως πηγή αμαρτίας. Γενικότερα, ο λόγος που παρουσιάζεται η γυναικεία μορφή ως αμαρτωλή έχει τις ρίζες του στην αφόρητη καταπίεση της γυναίκας από τον άνδρα και την υποτίμηση της αξίας της για να επικρατεί ευκολότερα ο πατριαρχισμός του μεσαίωνα. Παρόλα αυτά όμως,

αρκετές γυναίκες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ιστορία του Βυζαντίου. Επιπλέον, υπήρξαν πιο δυναμικές από τους άντρες τους.

Σημαντικό παράδειγμα είναι η σύζυγος του Αυτοκράτορα Ιουστινιανού, Θεοδώρα. Η Θεοδώρα άσκησε μεγάλη επιρροή στη διαφύλαξη και ενίσχυση της εξουσίας του άνδρα της. Κάποιες άλλες σπουδαίες γυναίκες της βυζαντινής εποχής είναι η Ειρήνη η Αθηναία, η Άννα η Κομνηνή, η Ειρήνη Δούκα. Αυτές, καθώς επίσης και άλλες ξεχώρισαν από το πλήθος των βυζαντινών γυναικών, εξαιτίας της καταγωγής ή της μόρφωσής τους. Εντούτοις, η πλειοψηφία των γυναικών εκείνης της εποχής ζούσαν κάτω από το φόβο και την καταπίεση. Οι άνδρες που κατείχαν όλα τα αξιώματα της πολιτείας, περιόριζαν τη θέση της γυναίκας νομικά. Η γυναίκα ήταν αναγκασμένη να ζει στο περιθώριο και την αφάνεια. Η σχέση μεταξύ άνδρα και γυναίκας, ήταν μια σχέση κυρίου και δούλης.

Κατά τη διάρκεια του μεσαίωνα, η γυναίκα χαρακτηρίστηκε ως «η πύλη της κολάσεως». Η φράση αυτή δίνει ξεκάθαρα τη θέση της γυναίκας στα χρόνια του σκοταδισμού και της εκμετάλλευσης που επικρατούσε μεταξύ των ανθρώπων. Η θέση της γυναίκας ήταν ακόμα πιο δυσχερής εξαιτίας της κλειστής φεουδαρχικής οικονομίας. Είχε να υποστεί τον έλεγχο από τον άνδρα – σύζυγο και την καταπίεση από τον άνδρα – φεουδάρχη. Οι σύζυγοι των φτωχών κτημόνων ήταν αναγκασμένες να εργάζονται στα κτήματα των γαιοκτημόνων για λίγα χρήματα ή για λίγη τροφή. Οι γυναίκες δεν είχαν το δικαίωμα να παντρευτούν άνδρα που ανήκε σε άλλο φέουδο. Έπρεπε να επιλέξουν σύζυγο από φέουδο που ανήκαν οι ίδιες προκειμένου να αυξηθεί το προσωπικό του αφέντη, μετά τη γέννηση των παιδιών.

Η θέση της γυναίκας παραμένει η ίδια και στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Η γυναίκα περνά τις περισσότερες ώρες της στο σπίτι, ασχολείται με το ράψιμο και υφαίνει την προίκα της. Κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων, ο έρωτας θεωρείται αμαρτία. Ο πατέρας είναι αυτός που επιβάλλει στην κόρη του αυτόν που θα παντρευτεί. Όμως, όταν ξεκίνησε ο απελευθερωτικός αγώνας του 1821 οι γυναίκες της σκλαβωμένης Ελλάδας έπαιξαν σπουδαίο ρόλο. Οι άνδρες είχαν βγει στα βουνά, να πολεμήσουν. Οι γυναίκες έγιναν υπεύθυνες για το σπίτι και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών (Οικογενειακός Σύμβουλος, 1996).

3.2 Εργασία

3.2.1 Ιστορική αναδρομή

Με τον όρο εργασία, ορίζεται ως η εκτέλεση εργασιών που επιτρέπει στους ανθρώπους την εξασφάλιση του βιοπορισμού τους μέσα στο εξωτερικό περιβάλλον τους (Watson, 1995).

Ο ορισμός αυτός δεν είναι τόσο απλός. Οι άνθρωποι δεν αποκομίζουν απλώς τα προς το ζην. Η εργασία μετασχηματίζεται και δημιουργεί ένα βιοτικό επίπεδο που απέχει από την απλή επιβίωση. Πέρα από αυτό, η εργασία που κάνουν οι άνθρωποι καταλήγει να είναι στενά συνδεδεμένη και με την αντίληψή τους για τον εαυτό τους.

Όλες οι κοινωνίες έχουν παραδεχτεί την αναγκαιότητα της εργασίας για να επιβιώσουν, ανεξάρτητα αν κάθε τύπος κοινωνίας προσδίδει σ' αυτήν διαφορετικό περιεχόμενο και προορισμό. Για παράδειγμα, στις πρωτόγονες κοινωνίες, η εργασία αποσκοπούσε στην εξασφάλιση των αγαθών που επέτρεπαν την επιβίωση των μελών τους (τροφή, στέγη, ενδυμασία). Στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες η εργασία αποκτά όχι μόνο οικονομική, αλλά και κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική σημασία (ΕΚΚΕ, Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης, Κασσιμάτη, 1998).

Σύμφωνα με τη φιλοσοφία του Karl Marx, η ιστορία των ανθρώπων πηγάζει από τις δραστηριότητές τους και μάλιστα από την παραγωγική τους δραστηριότητα, την εργασία (Νικολάου-Σμοκοβίτη, 1994).

Σημαντικές είναι οι απόψεις που δημιουργούνται για την εργασία με το πέρασμα των χρόνων. Μερικές γενικές αντιλήψεις για την εργασία που έχουν εμφανισθεί ιστορικά είναι:

α. Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι ο μόνος «αγαθός» βίος ήταν η σχολή. Η εργασία είχε την έννοια της αντιμετώπισης βασικών αναγκών της ζωής. Ήταν μια απαξιωτική δραστηριότητα. Έτσι, η εργασία αναφερόταν στις ταπεινότερες ομάδες και κυρίως στους δούλους. Η δουλεία ήταν ένας κοινωνικός θεσμός που επέτρεπε στους Έλληνες να διατηρούν την άποψή τους για την εργασία. Ότι δηλαδή η εργασία ήταν κάτι που έπρεπε να αποφεύγεται.

β. Οι Ρωμαίοι ακολουθούσαν τους Έλληνες. Οι Εβραίοι, θεωρούσαν μεν την εργασία ως δυσάρεστη αγγαρεία, που όμως μπορούσε να έχει κάποιο ρόλο στην άφεση αμαρτιών και στην ανάκτηση του πνευματικού μεγαλείου του ανθρώπου.

γ. Ο πρώιμος χριστιανισμός τροποποίησε την ακραία ελληνιστική άποψη. Αναγνώρισε ότι η εργασία πιθανώς να έκανε κάποιον να αποτραπεί από αμαρτωλές σκέψεις και συνήθειες. Μέσα από τη χριστιανική αντίληψη, η εργασία θεωρήθηκε ως τιμωρία λόγω της Πτώσης και του προπατορικού αμαρτήματος.

δ. Η Μεταρρύθμιση και ο προτεσταντικός χριστιανισμός είχαν ως αποτέλεσμα τη θετική αντιμετώπιση της εργασίας μέσα στις δυτικές κοινωνίες. Με το Λούθηρο υποβάλλεται η ιδέα ότι η εργασία μπορεί να είναι ένας τρόπος να υπηρετεί κανείς το Θεό. Η προτεσταντική εργασιακή ηθική καθιέρωσε την ιδέα ότι η εργασία ισοδυναμούσε με θρησκευτική «αποστολή».

ε. Η ανάπτυξη του νεωτερικού βιομηχανικού καπιταλισμού, η εργασιακή ηθική αναπτύσσεται και διαδίδεται ευρύτερα.

Σύμφωνα με την νεωτερική εργασιακή ηθική, η εργασία αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση της προσωπικής και κοινωνικής ανέλιξης, του γοήτρου, της αρετής και της τελείωσης του ανθρώπου.

3.2.2 Κοινωνικό φύλο και εργασία

Οι διαφορές ως προς τους κοινωνικούς ρόλους των δύο φύλων είναι σημαντικός παράγοντας διάρθρωσης σε όλες τις κοινωνίες, καθώς και στις περισσότερες δραστηριότητες που σημειώνονται στις κοινωνίες αυτές (Burstein).

Κατά την προβιομηχανική περίοδο, η διάκριση ανάμεσα στους ανδρικούς και γυναικείους ρόλους δεν ήταν έντονη. Βέβαια, τότε ο χώρος της εργασίας και της οικίας συνεπίπτανε. Κατά τη νεότερη εποχή, πραγματοποιείται ο διαχωρισμός οικιακού και εργασιακού βίου. Αυτή την περίοδο ο διαχωρισμός ανδρικών και γυναικείων ρόλων γίνεται εντονότερος. Κατά τη φεουδαρχική περίοδο, ο οικιακός και εργασιακός τομέας αποτελούσαν γενικά μια ενιαία σφαίρα. Τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες συνεισέφεραν στην ανάπτυξη των οικογενειακών οικονομικών συμφερόντων. Αυτό συνέβαινε τόσο στην περίπτωση που τα οικογενειακά οικονομικά συμφέροντα ήταν θέμα απλώς επιβίωσης όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των χωρικών, όσο και στην περίπτωση διατήρησης της ανωτερότητας και της τιμής στους κόλπους των ευγενών. Όμως η ενότητα οίκου-εργασίας, αλλά και παραγωγής-κατανάλωσης, άρχισε να διασπάται με την μεταβολή της οικονομικής βάσης της κοινωνικής ζωής. Η σταθερή στροφή των χωρικών προς τη μισθωτή εργασία, έφερε και την αλλαγή στους ρόλους των δύο φύλων. Αυτό διότι τα

γυναικεία καθήκοντα για παράδειγμα της εγκυμοσύνης και του θηλασμού δεν μπορούσαν να συνδυάζονται εύκολα με την παραγωγική εργασία, που διεκπεραιωνόταν όλο και περισσότερο σε ένα περιβάλλον μακριά από την οικία. Στην περίπτωση κατά την οποία οι γυναίκες μπορούσαν να αποκτήσουν εργασία, βρίσκονταν τότε εκτεθειμένες στην εκμετάλλευση περισσότερο από τους άνδρες, που ήταν «περισσότερο αδέσμευτοι από βιολογική άποψη».

Γενικά, αυτές οι τάσεις σημειώνονταν με διαφορετικό ρυθμό σε διάφορους παραγωγικούς κλάδους και σε διαφορετικές περιοχές. Σε κάποιες περιοχές, οι γυναίκες εργαζόμενες προτιμούνταν έναντι των ανδρών, ενώ σε κάποιες άλλες, υπήρχε ένα πρότυπο απασχόλησης οικογενειακών μονάδων. Παρόλα αυτά, η τάση ήταν οι γυναίκες να εξαρτώνται όλο και περισσότερο από τους άνδρες. Κάποιες φορές, όταν τα ημερομίσθια των ανδρών χειρωνακτών ήταν χαμηλά και δεν μπορούσαν να υποστηρίξουν γυναίκες και παιδιά, αυτές χρεώνονταν στην κοινότητα. Οι γυναίκες της εργατικής τάξης, έμεναν στο σπίτι ως οικιακές σκλάβες. Οι γυναίκες της μεσαίας τάξης από την άλλη, έμεναν σπίτι σαν «άχρηστα» οικιακά διακοσμητικά ή ως τεκούσες τους άρρενες κληρονόμους της περιουσίας. Στα πιο πρόσφατα στάδια της βιομηχανικής καπιταλιστικής ανάπτυξης, οι οίκοι της μεσαίας τάξης έχασαν τη δυνατότητά τους να απασχολούν υπηρέτες. Ταυτόχρονα, τα ημερομίσθια της εργατικής τάξης επέτρεπαν όλο και περισσότερο στους άνδρες να υποστηρίζουν μη εργαζόμενες συζύγους και παιδιά. Έτσι, το πολιτισμικό κανονιστικό πρότυπο διαμορφώθηκε σε γενικές γραμμές, για τις γυναίκες, να αναλαμβάνουν τον οικιακό ρόλο, ενώ για τους άνδρες, να εργάζονται και να κερδίζουν το βασικό οικογενειακό εισόδημα.

Ιστορικά, το πρότυπο αυτό, εξελίχθηκε με την ανάπτυξη συγκεκριμένων «πατριαρχικών ιδεολογημάτων», όπως αυτά που εντοπίστηκαν, για παράδειγμα, από τη Hamilton (1978). Επισήμανε την επίδραση του προτεσταντικού τρόπου σκέψης στην απόδοση «μιας άνευ προηγουμένου ιδεολογικής σπουδαιότητας» στον οίκο και την οικογένεια, καθώς και στην καθιέρωση του προτύπου της ιδεώδους γυναίκας ως της πιστής και υποστηρικτικής «καθωσπρέπει συζύγου». Μέχρι τον 19^ο αιώνα, αυτό είχε εξελιχθεί σε μια ισχυρή «οικιακή ιδεολογία» που έκανε τις εργαζόμενες συζύγους και μητέρες να παρουσιάζονται ως κάτι το αφύσικο και ανήθικο (Watson, 1995). Η πολιτισμική βάση του καταμερισμού εργασίας βάσει του γενετήσιου φύλου παρέμενε στη σκιά. «Η κατανομή καθηκόντων μεταξύ ανδρών και γυναικών έφτασε να θεωρείται ως φυσική επιταγή. Η φύση όριζε όλες οι γυναίκες να είναι πάνω απ’

όλα σύζυγοι και μητέρες». Στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, υπήρχε η τάση προς την τετραμελή οικογένεια. Επίσης, υπήρχε ο συσχετισμός της οικογένειας προς ένα οικογενειακό μοντέλο σύμφωνα με το οποίο ο μισθός του άνδρα-«κουβαλητή του σπιτιού» επαρκούσε για τη συντήρηση μιας οικογένειας. Την οικογένεια αυτή φρόντιζε στο σπίτι μια σύζυγος και μητέρα πλήρους απασχόλησης.

Βέβαια, οι γυναίκες δεν είχαν πιστέψει το «μύθο του καταμερισμού εργασίας βάσει γενετήσιου φύλου» ή το «μύθο της μητρότητας». Οι γυναίκες δεν αποδέχονται πλήρως την ιδέα ότι η αμειβόμενη απασχόλησή τους θα έπρεπε να εκτιμάται λιγότερο από τον οικιακό τους ρόλο. Ούτε υιοθετούν τις αξίες που συνδέονται με τον οικιακό ρόλο. Συμμορφώνονται προς τις αξίες αυτές γιατί δεν βλέπουν κάποια ρεαλιστική εναλλακτική. Η προσέγγισή τους στην αμειβόμενη απασχόληση και η αποδοχή του διπλού εργασιακού τους φορτίου αντανακλά την υποχρεωτική μορφή εμπειρίας για τις γυναίκες. Δεν σημαίνει όμως, ότι οι γυναίκες αποδέχονται άκριτα το μύθο του καταμερισμού εργασίας βάσει γενετήσιου φύλου και το μύθο της μητρότητας.

Σύμφωνα με τον Purcell, η πραγματική κατάσταση της αγοράς εργασίας και η πολιτισμική προτεραιότητα που αποδίδεται στους ρόλους μητέρας-συζύγου αλληλενισχύονται. Οι στάσεις των γυναικών απέναντι στην εργασία και την οικογένεια δεν ακολουθούν απλώς τις ευκαιρίες στην αγορά εργασίας, σύμφωνα με τον Dex (1988). Από τη δεκαετία του '40 μέχρι και το 1965, οι στάσεις μεταβλήθηκαν ανεξαρτήτως της γυναικείας εμπειρίας στην αμειβόμενη απασχόληση, δηλαδή οι στάσεις άρχισαν να μεταβάλλονται προτού αναπτυχθεί η εμπειρία των γυναικών από την αμειβόμενη απασχόλησή τους. Το θέμα δεν είναι ότι οι γυναίκες απλώς αντιδρούν στις μεταβολές που σημειώνονται στη ζήτηση εργασίας, «το γεγονός ότι οι γυναίκες είναι προετοιμασμένες να αποδεχτούν την κύρια ευθύνη για τη φροντίδα των παιδιών, και στη συνέχεια να δομήσουν τη συμμετοχή τους στην αμειβόμενη απασχόληση γύρω από τη διαθεσιμότητα του συζύγου τους να καλύψει τα κενά στη φροντίδα των παιδιών, έχει εν μέρει τη ρίζα του σε στάσεις» (Watson, 1995).

Βέβαια, ίσως να ήταν αναμενόμενο ότι θα μπορούσε να υπάρξει μια μετατόπιση προς την κοινή συμμετοχή ανδρών και γυναικών στα οικιακά καθήκοντα. Αυτό είναι αποτέλεσμα του αυξημένου επιπέδου αμειβόμενης απασχόλησης στις έγγαμες γυναίκες και μητέρες και της απλούστευσης των οικιακών εργασιών που επήλθε με όλες τις οικιακές συσκευές. Μια τέτοια πεποίθηση ενθαρρύνθηκε σε μεγάλο βαθμό και από τη μελέτη των Young και Willmott (1975), που είδαν στη

«συμμετρική οικογένεια» το πρότυπο του μέλλοντος. Ακόλουθη έρευνα στα τέλη της δεκαετίας του '70 εξέφραζε πολύ μικρότερη αισιοδοξία όσον αφορά την εξισωτική τάση ως προς την κατανομή των οικογενειακών εργασιακών καθηκόντων. Για παράδειγμα, μια αμερικανική μελέτη 750 αστικών νοικοκυριών έδειξε ότι, στις περιπτώσεις που οι άνδρες συνεισέφεραν στα οικιακά καθήκοντα ή στα καθήκοντα φροντίδας των παιδιών, έτειναν να διαδραματίζουν το ρόλο τους σε μια ώρα της ημέρας κατά την οποία η πίεση έχει μειωθεί και οι εργασίες που πρέπει να γίνουν είναι οι πιο ευχάριστες-όπως το να διαβάζεις μια ιστορία στα παιδιά για να τα πάρει ο ύπνος (Watson, 1995).

Ακόλουθες μελέτες όπως εκείνη του Gershuny (1992) δείχνουν μετατόπιση προς μια κατάσταση όπου η οικιακή εργασία που γίνεται από άνδρες και γυναίκες κατανέμεται σχεδόν εξίσου. Επίσης, ο Wheelock (1990) εισηγείται, βάσει μιας μελέτης στην οποία οι γυναίκες εργάζονταν ενώ οι άνδρες ήταν άνεργοι, ότι το μετατοπιζόμενο πρότυπο των αμειβόμενων εργασιακών ρόλων μεταξύ ανδρών και γυναικών θεωρείται ως τάση προς μια πιο εξισωτική προσέγγιση στην οικιακή εργασία. Ωστόσο, η μελέτη της Morris σε οικογένειες ανέργων εργατών χαλυβουργίας δείχνει μικρότερη επίδραση της αμειβόμενης απασχόλησης των ανδρών και των γυναικών στις οικιακές δραστηριότητες. Η Morris αναφέρει τη δική της «εντύπωση...., ότι μέσα στο πλαίσιο της κουλτούρας της εργατικής τάξης, υπάρχουν ισχυρά αισθήματα ενάντια στην ανδρική εμπλοκή σε καθήκοντα που κατά κανόνα θεωρούνται ιδιαιτέρως θηλυπρεπή». Άρα, οι διαφορετικές πρακτικές κατανομής των οικιακών εργασιών, που αναφέρονται παραπάνω είναι αποτέλεσμα διαφορετικών ερευνητικών σχεδιασμών (Morris, 1990).

Επίσης, ο Edgell (1980) δείχνει ότι η πλειοψηφία των οικογενειών της μεσαίας τάξης που μελέτησε, ακολουθούσε ένα πρότυπο για το διαχωρισμό ρόλων. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο πρότυπο, η σύζυγος εκτελούσε ένα ξεχωριστό φάσμα οικιακών καθηκόντων, καθώς και καθηκόντων που σχετίζονταν με την ανατροφή των παιδιών, με μεγαλύτερη συχνότητα απ' ότι ο σύζυγος. Γενικά υποχωρούσε στην εξουσία του συζύγου της στις “πιο σημαντικές” περιοχές λήψης αποφάσεων. Η σημαντικότερη επίδραση στο πρότυπο διανομής των ρόλων ήταν ο προσανατολισμός του συζύγου προς την αμειβόμενη εργασία ενώ της συζύγου προς την οικιακή και όχι ο κύκλος της εργασίας ή της οικογενειακής σταδιοδρομίας. Έτσι, αποδεικνύεται η σπουδαιότητα του νοήματος που τα άτομα προσδίδουν στους εργασιακούς τους ρόλους-είτε πρόκειται για ρόλους αμειβόμενης απασχόλησης είτε για οικιακούς

ρόλους. Και αυτό εξακολουθεί, όπως φαίνεται, να ισχύει και όταν οι οικογένειες είναι σε θέση να ανταποκριθούν οικονομικά στη μισθωτή οικιακή εργασία. Στα τέλη της δεκαετίας του '80 στη Βρετανία, υπήρξε μια ραγδαία εξάπλωση στη χρήση μισθωτής οικιακής εργασίας από υψηλόμισθα νοικοκυριά διπλής σταδιοδρομίας, σύμφωνα με τους Gregson και Lowe (1994). Η έρευνά τους δείχνει ότι η μίσθωση εργασίας καθαριστριών και νταντάδων δεν δημιουργεί ένα πιο εξισωτικό πρότυπο σε ότι αφορά την ανάθεση ρόλων μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Όταν οι γυναίκες βρίσκονται σε αμειβόμενη απασχόληση, ο εργασιακός τους προσανατολισμός εξακολουθεί να επηρεάζεται πολύ σημαντικά από τις συνέπειες του γυναικείου κοινωνικού φύλου τους. Μια μελέτη πεντέμισι χιλιάδων γυναικών παραγωγικής ηλικίας στη Βρετανία έδειξε ότι τα κορίτσια έχουν την τάση να βασίζονται στις αποφάσεις τους σχετικά με την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση και την εργασία στην παραδοχή ότι θα γίνουν σύζυγοι και μητέρες. Τα αγόρια προσδοκούν ότι θα είναι αυτοί που θα κερδίζουν τον κύριο μισθό και ότι η αμειβόμενη απασχόληση θα είναι η κύρια διά βίου απασχόλησή τους. Αντίθετα, τα κορίτσια αναμένουν έναν εργασιακό βίο που θα διακόπτεται από τη γέννηση και την ανατροφή των παιδιών. Συνήθως χαρακτηρίζεται από μερική απασχόληση, ούτως ώστε να είναι σε θέση να εκτελούν και την οικιακή εργασία που προϋποθέτει η φροντίδα συζύγου, παιδιών και σπιτιού. Ακόμη και στην περίπτωση που αυτές εργάζονταν με πλήρες ωράριο, μόνο μια μειοψηφία των υπό μελέτη γυναικών είπαν ότι μοιράζονταν εξίσου με τους συζύγους τους τις οικιακές εργασίες.

Μελέτες δείχνουν ότι σημαντικοί παράγοντες για τους εργασιακούς προσανατολισμούς των εργαζόμενων γυναικών είναι και οι οικονομικοί. Αλλά, υπάρχουν ποικίλες άλλες «αμοιβές» που είναι σημαντικές για τους προσανατολισμούς των ανθρώπων.

Σημαντικό όμως είναι και το γεγονός ότι οι εργασιακοί προσανατολισμοί και οι στάσεις της γυναίκας έναντι της εργασίας επηρεάζονται σημαντικά και από παράγοντες που σχετίζονται με τον ίδιο τον εργασιακό χώρο. Η McNally (1979) ισχυρίζεται ότι συχνά συμβαίνει κάτι τέτοιο και τονίζει τη σπουδαιότητα παραγόντων, όπως η φύση των εργασιακών καθηκόντων, οι προοπτικές παραγωγής και η πολιτική των εργοδοτών αναφορικά με τη στρατολόγηση εργατικού δυναμικού και τις συνθήκες εργασίας. Προσπαθεί όμως να δείξει και ότι οι γυναίκες δεν προσαρμόζονται παθητικά στους περιορισμούς που αντιμετωπίζουν, βασιζόμενη στη μελέτη της, των προσωρινών υπαλλήλων γραφείου που, όπως λέει,

«αντιπροσωπεύουν το κατεξοχήν παράδειγμα της ικανότητας των γυναικών να διαπραγματεύονται ενεργητικά τις περιοριστικές δομές με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες» (Watson, 1995).

Ταυτόχρονα, σημαντική είναι και η δύναμη των περιορισμών που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στον τομέα της αμειβόμενης απασχόλησης. Η Kanter (1982) θεωρεί τη δομή ευκαιριών που τους προσφέρονται στην εργασία τους ως έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις στάσεις και τη συμπεριφορά των γυναικών. Υποστηρίζει ότι η παρατηρούμενη τάση τους να αφοσιώνονται, να δεσμεύονται και να είναι φιλόδοξες σε μικρότερο βαθμό απ' όσο οι άνδρες στις εργασιακές τους σταδιοδρομίες έχει να κάνει περισσότερο με τη δομή ευκαιριών στην οποία βρίσκονται και λιγότερο με την κοινωνικοποίηση και την ανατροφή τους. Ισχυρίζεται ότι αυτό που κατά κανόνα θεωρείται ως βιολογική διαφορά φύλου-η μεγαλύτερη τάση των εργαζόμενων γυναικών να περιορίζουν τις φιλοδοξίες τους, να αναζητούν ικανοποιήσεις εκτός εργασίας, να ονειρεύονται την απόδραση και να δημιουργούν ομάδες κοινωνικής συναναστροφής με συναδέλφους τους στις οποίες προτεραιότητα έχουν οι διαπροσωπικές σχέσεις,-είναι στην πραγματικότητα μια «δομική» διαφορά. Το επιχείρημα αυτό στηρίζεται στην παρατήρηση ότι οι άντρες τείνουν να εμφανίζουν τα ίδια χαρακτηριστικά όταν βρίσκονται μειονεκτικά τοποθετημένοι στη δομή ευκαιριών (Watson, 1995).

3.2.3 Ισότητα των φύλων στις εργασιακές σχέσεις

Μέχρι πριν μερικές δεκαετίες, ο ρόλος της γυναίκας στην παραγωγή ήταν «βοηθητικός». Έτσι, δεν ήταν δυνατό να σκεφθεί κανείς ως αντικείμενο μελέτης το θέμα «της ισότητας των δύο φύλων στο εργασιακό περιβάλλον». Οι γυναίκες αποτελούσαν φθηνό εργατικό δυναμικό, που έρχονταν να καλύψουν τις ανάγκες της βιομηχανικής κοινωνίας. Ο κύριος ρόλος της γυναίκας ήταν στο σπίτι (μητέρα, σύζυγος, νοικοκυρά).

Στο ερώτημα αν υπάρχουν ανδρικά και γυναικεία επαγγέλματα, η απάντηση δεν βρίσκεται στις παραδοσιακές προκαταλήψεις της ανδροκρατικής κοινωνίας. Υπάρχουν βιολογικοί λόγοι, λειτουργικοί ή σοβαρού δημοσίου συμφέροντος που μπορούν να δικαιολογήσουν τον αποκλεισμό του ενός φύλου από συγκεκριμένο επάγγελμα.

Με τον όρο βιολογικοί λόγοι, νοούνται οι διαφορές που αναφέρονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε φύλου, όπως η μητρότητα. Δηλαδή βιολογικά χαρακτηριστικά θεωρούνται τα τυπικά χαρακτηριστικά του φύλου και όχι οι απόψεις μιας κοινωνίας ή μιας εποχής. Οι λειτουργικές διαφορές στηρίζονται στα καθήκοντα και στους ρόλους των δύο φύλων στην οικογένεια, θέμα που θα θίξουμε σε επόμενο κεφάλαιο.

Βέβαια, η θηλυκοποίηση ορισμένων εργασιών θα έχει ως αποτέλεσμα να διαφεύγουν τον έλεγχο της σύγκρισης με την αμοιβή των ανδρών-αφού δεν θα υπάρχουν άνδρες στην ίδια εργασία-και την κατά συνέπεια αμοιβή των επαγγελματιών αυτών με χαμηλότερους μισθούς. Η θηλυκοποίηση αυτή, αποτελεί την πρωταρχική αιτία της διαφοράς του μισθού. Τα μικτά επαγγέλματα είναι πάντοτε και παντού σχετικά καλύτερα αμειβόμενα (Βουτυράς, 1981).

Όμως από τη δεκαετία του '80 κυρίως, η γυναίκα άρχισε να διεκδικεί μια ισότιμη θέση με τον άνδρα στο εργασιακό περιβάλλον (Δουλκέρη, 1990).

Η εικόνα της γυναικείας εργασίας άλλαξε. Έπαυσε να είναι κάτι το δευτερεύον και το πρόσκαιρο. Επίσης, οι διακρίσεις σε βάρος της γυναίκας από τη νομοθετική σκοπιά έχουν καταργηθεί (Δουλκέρη, 1990).

Σήμερα μιλάμε για εφαρμογή της «αρχής της ισότητας» στην αμοιβή, στους όρους και συνθήκες εργασίας και στην απαγόρευση κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών. Τα επιχειρήματα που τόσο εύκολα έθεταν οι πολέμιοι της γυναικείας εργασίας, όπως της «φύσης» (η γυναίκα είναι πλάσμα που ξέρει μόνο να ελκύει και όχι να αγωνίζεται, να μάχεται), του «προορισμού» (ο προορισμός της γυναίκας και η θέση της είναι στο σπίτι, στην οικογένεια για τη φροντίδα του άντρα της και των παιδιών της) κ.α. έχουν πια ανατραπεί. Σίγουρα οι οικονομικοί λόγοι είναι εκείνοι που ωθούν τις γυναίκες στην εργασία έξω από το σπίτι. Είναι όμως και άλλοι λόγοι, όπως η προσωπική φιλοδοξία, η ανάγκη του να προσφέρει κάτι στο κοινωνικό σύνολο, ή απλά το να ξεφύγει από τη ρουτίνα του νοικοκυριού (Δουλκέρη, 1990).

3.2.4 Οικιακή εργασία

Οικιακή εργασία, αποτελούν τα οικιακά καθήκοντα, όπως το μαγείρεμα, το πλύσιμο, τα ψώνια και η φροντίδα των εξαρτώμενων μελών του σπιτιού, παιδιών υπερήλικων ή ασθενών.

Η πλειοψηφία των εργαζόμενων αποκλειστικά σε οικιακές εργασίες είναι οι γυναίκες, οι οποίες τοποθετούνται στον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας με τον τίτλο της νοικοκυράς. Όπως παρατηρεί ο Williams (1988), ο ορισμός της οικιακής εργασίας που επικρατεί στη σχετική γραμματεία είναι εκείνος της «μη αμειβόμενης εργασίας που αναλαμβάνουν οι γυναίκες στα δικά τους νοικοκυριά». Η κοινωνικοοικονομική κατάταξή τους είναι πολύ δυσκολότερη απ' όσο είναι στα περισσότερα επαγγέλματα. Αυτό συμβαίνει διότι η οικιακή εργασία δεν είναι αμειβόμενη ή εξαρτημένη εργασία και τα βιώματα που έχουν οι νοικοκυρές ορίζονται από πολύ διαφορετικές κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, ανάλογα με τη διαφορετική οικονομική θέση των συζύγων τους. Παρόλα αυτά, μέλη των γυναικείων κινήματων, ενδιαφέρθηκαν για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος και έχει γίνει αξιοσημείωτη χρήση των μαρξικών εννοιών στο πλαίσιο της συζήτησης που είναι γνωστή ως «αντιπαράθεση σχετικά με την οικιακή εργασία» (Watson, 1995).

Στο διάλογο αυτό, οι περισσότεροι συμφωνούν ότι οι νοικοκυρές εργάζονται για λογαριασμό των συζύγων τους και των οικογενειών τους. Εκτός από αυτό, η εργασία τους συμβάλλει και στη διατήρηση του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος με την «αναπαραγωγή» του εργατικού δυναμικού μέσω της τεκνοποίησης, αλλά και με τη συντήρησή του, τη φροντίδα του συζύγου και των παιδιών. Ο διάλογος αυτός, αφορά θέματα όπως το αν ή όχι οι νοικοκυρές προσφέρουν «παραγωγική εργασία» ή αν δημιουργούν «υπεραξία». Προκύπτει τελικά ότι η μη αμειβόμενη εργασία που εκτελείται κυρίως από γυναίκες, στην οικιακή εργασία, έχει μεγάλη σημασία για την οικονομία συνολικά.

3.2.5 Εργασία και ελεύθερος χρόνος

Έχει υποστηριχθεί ότι ο σκοπός του ανθρώπου είναι να δείξει την αξία του μέσα από την εργατικότητα του. Οφείλει να φροντίζει για την οικογένειά του και τον εαυτό του με σκληρή και τίμια δουλειά. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να ζει καλά και να επωφελείται από τη γενική ευημερία (Daly, 1996, Νικολάου-Σμοκοβίτη, 1994).

Με τη μετάβαση από τον παραγωγικό προς τον καταναλωτικό προσανατολισμό, ο σύγχρονος εργαζόμενος παίρνει από το περιβάλλον του διάφορα μηνύματα, τα οποία πολλές φορές αντιφάσκουν. Από τη μια πλευρά ακούει ότι πρέπει να αγοράσει προϊόντα, να καταναλώσει υλικά αγαθά γιατί αλλιώς υπάρχει ο κίνδυνος να καταρρεύσει ο παραγωγικός μηχανισμός και να βρεθεί ξαφνικά άνεργος. Πολλές

φορές αγοράζει οικιακές ή άλλες συσκευές τις οποίες μπορεί να μην έχει ανάγκη. Σε αυτό βοηθούν και οι πιστωτικοί οργανισμοί που δίνουν τη δυνατότητα στον καταναλωτή να ξοδέψει όσο θέλει. Επίσης, οι πιστωτικές κάρτες αυξάνουν την καταναλωτική μας ικανότητα.

Από την άλλη πλευρά, ο εργαζόμενος πιέζεται να δουλέψει σκληρότερα και να βοηθήσει στην περικοπή των εξόδων, όταν τα πράγματα γίνουν δύσκολα για τον εργοδότη. Κανένας δεν πρέπει να είναι ενάντια στον αυτοματισμό, αφού αυτός θα βελτιώσει το επίπεδο διαβίωσης και θα αυξήσει το χρόνο ξεκούρασης (Νικολάου-Σμοκοβίτη, 1994).

3.3 Συζυγικές σχέσεις

Για πολλά χρόνια οι σχέσεις των δύο φύλων ήταν αυστηρά καθορισμένες. Με τη λήξη της μητριαρχίας η κοινωνία μας έγινε ανδροκρατική-πατριαρχική. Ο άντρας έγινε κυρίαρχος και συγκεντρώνει όλα τα προνόμια σε όλες σχεδόν τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Ο άντρας είναι κυρίαρχος στον τομέα της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής, της πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας και της σεξουαλικής ελευθερίας (Χουρδάκη, Μαρούδα, Σταύρου, 1989).

Οι γυναίκες είχαν αποδεχτεί την εξάρτησή τους από τον άντρα. Αυτός μπορεί να ήταν είτε ο πατέρας, είτε ο αδελφός είτε ο σύζυγός τους. Η κοινωνική θέση της γυναίκας εξαρτιόταν από την κοινωνική θέση του άντρα από τον οποίο εξαρτιόταν. Μέχρι πρόσφατα η γυναίκα αντλούσε κύρος από την υπόσταση των αντρών της οικογένειας.

Στην περίπτωση που η γυναίκα έτρεφε κάποιες φιλοδοξίες, τις τοποθετούσε στον άντρα, γιο ή αδελφό και ξόδευε όλες της τις δυνάμεις για την προώθησή του. Αυτός ήταν ένας τρόπος, για να καταξιωθεί και η ίδια μέσα από την επιτυχία του άντρα.

Από τον 19^ο αιώνα και ιδιαίτερα τον 20^ο αιώνα , δημιουργούνται οι όροι για σημαντικές προσπάθειες για ισότητα στις σχέσεις των δύο φύλων. Μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα οι άντρες είχαν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι. Μόνο εκείνοι μπορούσαν να αποκτούν, να κληροδοτούν και να κληρονομούν περιουσίες. Είχαν το δικαίωμα για προγαμιαίες σεξουαλικές εμπειρίες και την ανοχή για εξωσυζυγικές δραστηριότητες. Γυναίκες που είχαν προγαμιαίες ή εξωσυζυγικές σχέσεις, πλήρωναν ακόμα και με την ίδια τη ζωή τους για αυτές τις πράξεις. Η κοινωνία ήταν ανδροκρατική. Το επίσημο καθεστώς της μονογαμίας ουσιαστικά εφαρμοζόταν μόνο στις γυναίκες. Οι άντρες για παράδειγμα είχαν το δικαίωμα να χωρίσουν τη γυναίκα τους για μοιχεία, ενώ η γυναίκα δεν είχε το ίδιο δικαίωμα. Σε αυτό συντελούσε και το γεγονός ότι η γυναίκα δεν είχε οικονομική αυτοδυναμία (Χουρδάκη, Μαρούδα, Σταύρου, 1989).

Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο και τη βιομηχανική επανάσταση, η γυναίκα αποκτά εξωοικιακή απασχόληση και αρχίζουν οι μεγάλες αλλαγές. Η βιομηχανική ανάπτυξη μειώνει τη σημασία της αντρικής μυϊκής υπεροχής. Η γενίκευση της εκπαίδευσης ανατρέπει και καταρρίπτει το μύθο της πνευματικής κατωτερότητας της γυναίκας. Η ένταξη της γυναίκας στο χώρο της εργασίας και της

παραγωγής την οδηγεί βαθμιαία στην οικονομική ανεξαρτησία και στη συνέχεια στο δρόμο προς την κοινωνική και νομική ανεξαρτησία (Χουρδάκη, Μαρούδα, Σταύρου, 1989).

Σύμφωνα με την παραδοσιακή ακαδημαϊκή θέση, η μετάβαση από τις οικογενειακές μορφές παραγωγής στην καπιταλιστική παραγωγή είχε σαν αποτέλεσμα την αλλαγή από ανδροκρατούμενες συζυγικές σχέσεις προς πιο ισότιμες. Με τη μετάβαση, οι συζυγικές σχέσεις έγιναν πιο ισότιμες λόγω της διαφορετικής λειτουργικότητας ανδροκρατούμενων συζυγικών σχέσεων σε οικογένειες που απασχολούνται σε οικογενειακή παραγωγή και σε οικογένειες που τα μέλη τους εργάζονται για μισθό. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τους Mitterauer και Sieder (1982), στην οικογενειακή παραγωγική μονάδα, «υπήρχε ανάγκη για σαφώς καθορισμένη και αδιάκοπη εξουσία». Ο πατριαρχικός χαρακτήρας της ευρωπαϊκής οικογένειας την εποχή της οικογενειακής παραγωγής και η καταπίεση και εκμετάλλευση της γυναίκας από το σύζυγο και των παιδιών από τον πατέρα προέκυψε από την ανάγκη να εξασφαλιστεί η ζωή της οικογένειας με τη συγκέντρωση δουλειάς και καθηκόντων σε αυτήν, πράγμα που απαιτούσε μια γερά ιεραρχημένη οργάνωση (Καβουνίδη, 1996).

Άλλοι συγγραφείς, όπως π.χ. ο Goode (1963), που έχουν ισχυριστεί ότι η μετάβαση από οικογενειακές μορφές παραγωγής στην καπιταλιστική παραγωγή είχε σαν αποτέλεσμα πιο ισότιμες συζυγικές σχέσεις, έχουν βασιστεί σε αλλαγές στη συσχέτιση οικονομικών πόρων που έλεγχαν οι δύο σύζυγοι, και όχι σε διαφορές στη λειτουργικότητα διαφόρων σχημάτων συζυγικών σχέσεων σε οικογένειες που απασχολούνται στους δύο τύπους παραγωγής. Ενώ ο έλεγχος των οικονομικών πόρων της οικογενειακής παραγωγής από τους άντρες τους επέτρεψε να έχουν μεγάλη συζυγική ισχύ, με την εξάπλωση της καπιταλιστικής παραγωγής, οι γυναίκες απέκτησαν πρόσβαση σε μισθωτές εργασίες, άρα και πρόσβαση σε οικονομικούς πόρους που δεν έλεγχαν οι άντρες τους. Βελτιώθηκε έτσι η διαπραγματευτική θέση των γυναικών (Καβουνίδη, 1996).

Σήμερα η ισοτιμία ανάμεσα στα δύο φύλα έχει αποκατασταθεί νομικά σε μεγάλο βαθμό. Αυτή η μεγάλη αλλαγή έχει επιδράσεις στην κοινωνική και την προσωπική μας ζωή.

Με την πορεία προς την ισοτιμία ανάμεσα στα δύο φύλα μειώνονται τα παλιά προβλήματα της ανισότητας. Παράλληλα με τις κατακτήσεις της γυναίκας, δημιουργούνται νέες ευθύνες και υποχρεώσεις, για τις οποίες αυτή ήταν ανέτοιμη.

Αυτό ήταν φυσικό αφού προηγήθηκαν τόσοι αιώνες αγωγής για υποταγή, για εξάρτηση.

Στην εποχή μας ο άντρας βλέπει με την εξελισσόμενη ισοτιμία το ρόλο του να ελαφρώνει από πολλά βάρη, αλλά του είναι δύσκολο ακόμη να στερηθεί από όλα του τα προνόμια. Η αυξανόμενη οικονομική, κοινωνική και σεξουαλική ισότητα της γυναίκας φαίνεται να απειλεί το γόητρό του και το αίσθημα δύναμης και υπεροχής. Έτσι τα παλιά πρότυπα του άντρα-παντοδύναμου-προμηθευτή και της υποταχτικής εξαρτημένης γυναίκας δεν μπορούν πια να οδηγήσουν σε μια ικανοποιητική ή βιώσιμη κατάσταση (Χουρδάκη, Μαρούδα, Σταύρου, 1989).

3.4 Οι ρόλοι των συζύγων-ιστορική αναδρομή

3.4.1 Στην προβιομηχανική περίοδο

Στην προβιομηχανική περίοδο, ο χώρος εργασίας συνέπιπτε με το χώρο κατοικίας. Στο πλαίσιο της οικογένειας, υπήρχαν ξεχωριστοί γυναικείοι και ανδρικοί ρόλοι. Οι ρόλοι αυτοί όμως, ήταν ισότιμοι. Η θέση δε, που κατείχε κάθε σύζυγος δεν ήταν κατώτερη από τη θέση του άλλου.

Οι γυναίκες είχαν ως κύρια απασχόληση την ανατροφή των παιδιών και τις καθημερινές οικιακές εργασίες. Ταυτόχρονα, είχαν και άλλες ασχολίες: ύφαιναν, έραβαν και μπάλωναν τα ρούχα. Συχνά εργάζονταν και στα χωράφια. Παρά το γεγονός ότι υπήρχε σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στις ανδρικές και τις γυναικείες εργασίες, οι άνδρες από μόνοι τους δεν μπορούσαν να λειτουργήσουν τη γεωργική εκμετάλλευση που, αναμφίβολα, στηριζόταν στη συμβολή δύο ξεχωριστών εργατικών χεριών (Davis, 2000, Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

Έτσι, την περίοδο αυτή, οι γυναίκες είναι συνεργάτες των ανδρών στην οικογενειακή επιχείρηση. Η συμβολή τους είναι σημαντική για τη βιωσιμότητα της οικογενειακής μονάδας. Με αυτό τον τρόπο, υπάρχει μια σχετική εναρμόνιση και συνταύτιση οικιακών και παραγωγικών εργασιών στο πλαίσιο της προβιομηχανικής οικογένειας. Η εργασία των γυναικών, είτε στο σπίτι είτε στην αγροτική επιχείρηση είτε στην οικοτεχνία είτε στο εμπόριο, δε διαφοροποιείται από αυτή των ανδρών. Αντίθετα, θεωρείται και αυτή εξίσου παραγωγική, και αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του ρόλου τη γυναίκας.

Η οικογένεια και η οικιακή οικονομία αποτελούσαν, λοιπόν, τους ρυθμιστικούς παράγοντες των κοινωνικών ρόλων κατά την προβιομηχανική περίοδο. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η εργασία των γυναικών, που συνδυάζεται με την οικιακή εργασία, εξαρτάται από τις εκάστοτε ανάγκες της οικογένειας και δε θεωρείται ως μη παραγωγική.

3.4.2 Στην περίοδο της εκβιομηχάνισης

Με την εκβιομηχάνιση όλων των δυτικών κοινωνιών, από το 19^ο ήδη αιώνα, η οικογένεια παύει να είναι μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης και γίνεται, μονάδα κατανάλωσης. Με την εισαγωγή των μηχανών στη βιομηχανία προέκυψε η ανάγκη

για προσαρμογή στη ζωή της πόλης, αφήνοντας πίσω τις αγροτικές εργασίες. Ταυτόχρονα, παρατηρείται αναδίπλωση και σταθεροποίηση της οικογενειακής ομάδας με την επικράτηση των «πυρηνικών – συζυγικών» οικογενειών που λειτουργούν αυτόνομα. Έτσι, με το φυσικό και χωρικό διαχωρισμό της κατοικίας και των μέσων επιβίωσης του νοικοκυριού – της εργασίας – η ισορροπία που υπήρχε στην παραδοσιακή οικογένεια διαταράσσεται.

Σύμφωνα με τα νέα οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα, η «παραγωγική» εργασία των μελών της οικογένειας μεταφέρεται έξω από το σπίτι. Ο αριθμός των γυναικών με εξωοικιακή, αμειβόμενη εργασία περιορίζεται. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, «ιδανική σύζυγος είναι αυτή που κάθεται σπίτι της». Η «νοικοκυρά» δηλαδή είναι μια «γυναίκα που δε δουλεύει», ενώ η προσωπική της εργασία μέσα στο σπίτι δε μετράει, είναι σαν να μην υπάρχει.

Με αυτό τον τρόπο, ο ρόλος των γυναικών που κατοικούν στις πόλεις σταδιακά περιορίζεται, εφόσον αποσύρονται από κάθε είδους παραγωγική εργασία και αρχίζουν να αγοράζουν ότι προηγουμένως κατασκεύαζαν. Οι γυναίκες μεταβάλλονται από παραγωγικές σε καταναλώτριες. Επίσης, όπως επισημαίνουν πολλοί ανθρωπολόγοι και ιστορικοί, μόλις εισάγεται ένας τεχνολογικός νεωτερισμός, υπάρχει η τάση να οικειοποιείται από τους άνδρες.

Εξάλλου, η οικιακή εργασία, όπως αναφέρει στη μελέτη της η Marlyse Rouchol, αποτελεί, κατά κάποιο τρόπο, «αυτό που απομένει στην οικογένεια, όταν αυτή παύει να είναι παραγωγική μονάδα». Από τη μια πλευρά η οικιακή εργασία δεν είναι αναγκαία για την επιβίωση των μελών της οικογένειας και μπορεί να αντικατασταθεί από την αγορά υπηρεσιών και καταναλωτικών αγαθών. Από την άλλη όμως, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ανατροφή και την εκπαίδευση των παιδιών, καθώς και για την εκπλήρωση των συναισθηματικών αναγκών της οικογένειας, όπως διαμορφώνονται την περίοδο αυτή.

Εκτός όμως από τα αρνητικά σημεία υπάρχουν και τα θετικά όσον αφορά τη γυναικεία θέση κατά την περίοδο της εκβιομηχάνισης. Όπως υποστηρίζει η Caroline Davidson, η θέση των γυναικών βελτιώνεται σημαντικά εξαιτίας των τεχνολογικών αλλαγών (ηλεκτρισμός, γκάζι, τρεχούμενο νερό στο σπίτι κ.λπ.) που συντελούνται την περίοδο αυτή, και που τη διευκολύνουν στην πραγματοποίηση των εργασιών του νοικοκυριού. Εξάλλου, συνεχίζοντας, παρατηρεί ότι η διάκριση ανάμεσα σε γυναικείες και ανδρικές εργασίες πάντοτε υπήρχε. Η μόνη μεταβολή που παρατηρείται την περίοδο αυτή είναι η αλλαγή της οικονομικής θέσης της γυναίκας.

Δηλαδή, η γυναίκα που εργαζόταν προηγουμένως απασχολείτο στη γη ή στην επιχείρηση του άνδρα της ή του πατέρα της, ενώ τώρα εξαρτάται οικονομικά πάντοτε από τον άνδρα της.

Όπως διαπιστώνουμε, η εμφάνιση του ρόλου της νοικοκυράς και της οικιακής-μη παραγωγικής εργασίας είναι αποτέλεσμα του χωρικού διαχωρισμού της κατοικίας και των μέσων επιβίωσης της οικογένειας. Οι ρόλοι των γυναικών μέσα στην οικογένεια αναδιαρθρώνονται, λοιπόν, λόγω της εξάρτησής τους από τον αρχηγό της οικογένειας. Ακόμη, η τεχνική και η βιομηχανική επανάσταση, καθώς και η αστικοποίηση συντελούν, όπως υποστηρίχτηκε, στη μεγαλύτερη εξειδίκευση των ανδρικών και γυναικείων ρόλων, αλλά και στη σταδιακή «επιδείνωση» της θέσης των γυναικών.

3.4.3 Στη σύγχρονη περίοδο

Μέχρι το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, υπερισχύει το μοντέλο οικογένειας με «συμπληρωματικούς ρόλους». Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, οι δραστηριότητες του συζύγου και της συζύγου είναι μεν διαφορετικές, αλλά έχουν μια λειτουργική σχέση μεταξύ τους, και αλληλοσυμπληρώνονται. Η πλειοψηφία των παντρεμένων γυναικών δεν εργάζεται. Η άσκηση εξωοικιακής επαγγελματικής δραστηριότητας θεωρείται ότι δεν μπορεί να συμβιβαστεί με την ανατροφή των παιδιών. Έτσι, το ποσοστό των γυναικών με επαγγελματική απασχόληση εμφανίζει πτωτικές τάσεις από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι και το 1960.

Την περίοδο αυτή η κοινωνιολογία της οικογένειας κυριαρχείται από τη δομολειτουργική θεωρία του Πάρσονς, ο οποίος θεωρεί την οικογένεια ως ένα υποσύστημα που διατηρεί σχέσεις με την κοινωνία στο σύνολό της. Όσον αφορά τη δομή και τις λειτουργίες της ο Πάρσονς υποστηρίζει ότι αυτή βασίζεται στον αυστηρό διαχωρισμό των ρόλων. Ο πατέρας ασκεί το «μηχανιστικό» ρόλο και είναι υπεύθυνος για την επιβίωση των μελών της οικογένειας. Η γυναίκα ασκεί τους «εκφραστικούς» ρόλους και είναι υπεύθυνη για την ανατροφή των παιδιών, εξασφαλίζοντας έτσι τη συνοχή της οικογενειακής ομάδας.

Η μορφή οικογένειας παρσονικού τύπου, αποτελεί το πιο διαδεδομένο μοντέλο στις βιομηχανικά αναπτυγμένες κοινωνίες την περίοδο αυτή, όμως σταδιακά αμφισβητείται και εκ των πραγμάτων απορρίπτεται. Πράγματι, μετά το 1960 η ταχύτερη οικονομική ανάπτυξη στις δυτικές χώρες συντελεί στη διεύρυνση των

δυνατοτήτων συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Ακόμη, η επικράτηση των νέων καταναλωτικών προτύπων, που στοχεύουν στην αύξηση των δαπανών, σε συνδυασμό με την τάση μεγιστοποίησης της ευημερίας του νοικοκυριού είχαν θετική επίδραση στη γυναικεία απασχόληση. Οι νέες καταναλωτικές αντιλήψεις θεωρούνται, λοιπόν, η κινητήρια δύναμη των μεταβολών στην αγορά εργασίας και της σημαντικής αύξησης του αριθμού των γυναικών με επαγγελματική εξωοικιακή απασχόληση την περίοδο αυτή (Darity-William, 1993, Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

Η σημαντική αυτή εξέλιξη οδηγεί σταδιακά στον επαναπροσδιορισμό των κοινωνικών ρόλων των συζύγων. Οι οικογένειες «διπλής απασχόλησης», με «αδιαφοροποίητους συζυγικούς ρόλους», αυξάνονται συνεχώς, ενώ η συμμετοχή του άνδρα στην οικιακή εργασία γίνεται ολοένα και πιο ουσιαστική. Παράλληλα, η εργαζόμενη σύζυγος και μητέρα αποτελεί πλέον το καινούριο γυναικείο μοντέλο με κύρος. Αντίθετα η θέση της γυναίκας – νοικοκυράς θεωρείται υποδεέστερη.

Εκτός, όμως, από τους παραπάνω παράγοντες, που έχουν σχέση με τη διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης, διάφοροι παράγοντες φαίνεται ότι συντέλεσαν στην εξέλιξη αυτή. Οι πιο σημαντικοί είναι οι εξής:

α) Οι τεχνολογικές αλλαγές που διευκολύνουν και απλοποιούν την πραγματοποίηση των οικιακών εργασιών. Έτσι, οι γυναίκες εξοικονομούν σημαντικό χρόνο και αφιερώνουν πλέον λιγότερο χρόνο στις δουλειές του σπιτιού. Ταυτόχρονα, με την επαναξιολόγηση και τη μηχανοποίηση της οικιακής εργασίας που επιχειρείται, διευκολύνεται η συμμετοχή των ανδρών στον τομέα αυτό.

β) Οι αυξανόμενες κοινωνικές παροχές από το κράτος. Η αύξηση του αριθμού των παιδικών σταθμών και των νηπιαγωγείων σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες διευκολύνει τις παντρεμένες γυναίκες με παιδιά – στην ένταξή τους στην αγορά εργασίας και στην άσκηση εξωοικιακής επαγγελματικής απασχόλησης.

γ) Οι αλλαγές στον κύκλο ζωής των γυναικών. Παλαιότερα, η εργασία των γυναικών ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τον κύκλο ζωής τους και κανονιζόταν από τους ρυθμούς της οικογένειας. Οι σύγχρονες δημογραφικές τάσεις που παρατηρούνται σε όλες τις δυτικές κοινωνίες κατά τον 20^ο αιώνα (αφορούν τη χαμηλή γεννητικότητα και θνησιμότητα), σε συνδυασμό με τη διάδοση του ελέγχου των γεννήσεων, αλλάζουν τον κύκλο ζωής των γυναικών. Έτσι, οι γυναίκες μπορούν να επιλέξουν πόσα παιδιά θα αποκτήσουν, καθώς επίσης και τη χρονική περίοδο που θα τα γεννήσουν. Ακόμη, απελευθερώνονται νωρίς από τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις και έχουν τη

δυνατότητα να συμμετέχουν ή να επανακάμψουν – εφόσον διέκοψαν – στην αγορά εργασίας.

δ) Η επιστροφή του συζύγου στο σπίτι. Η αλλαγή αυτή συνδέεται με τους μετασχηματισμούς που πραγματοποιήθηκαν όσον αφορά τους τρόπους ζωής και γενικότερα με την άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Από τη μια, οι δραστηριότητες αναψυχής και ελεύθερου χρόνου πραγματοποιούνται και από τους δύο συζύγους, και από την άλλη η ανδρική παρουσία στο σπίτι γίνεται εντονότερη.

ε) Η σταδιακή μεταβολή των αντιλήψεων των ατόμων για τους ρόλους των δύο φύλων. Η γυναικεία εξωοικιακή επαγγελματική απασχόληση αντιμετωπίζεται από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού πιο θετικά. Ακόμη, δε θεωρείται πλέον ασυμβίβαστη με τις οικογενειακές υποχρεώσεις.

Από τη δεκαετία του '60 ξεκινάει, μια μικρή επανάσταση. Οι γυναίκες εργάζονται περισσότερο, για να ανταπεξέλθουν στο διπλό τους ρόλο. Συγχρόνως, παραμένουν ο συνδετικός κρίκος στη σχέση μεταξύ οικογένειας και εργασίας, ενώ διατηρούν την ισορροπία στη σχέση αυτή. Η οικιακή εργασία, παύει να είναι εμπόδιο για την επαγγελματική εξέλιξη των γυναικών. Επίσης παρατηρείται σταδιακή μετάβαση από το «συζυγικό τύπο οικογένειας» στο «συντροφικό», όπου όλες οι ευθύνες και οι υποχρεώσεις θα επιβαρύνουν εξίσου και τους δύο συζύγους.

Ωστόσο, είναι απαραίτητο να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι η ταύτιση των συζυγικών ρόλων δε συνεπάγεται και ισότητα σε όλα τα επίπεδα. Δε θα πρέπει να υπερτιμηθεί ούτε ο ρόλος της γυναικείας επαγγελματικής απασχόλησης. Αυτή δεν αποτελεί, προς το παρόν, επαρκή προϋπόθεση για την πλήρη ισότητα (Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

3.5 Ανδρικοί και γυναικείοι ρόλοι στη σύγχρονη οικογένεια σύμφωνα με την παρσονική θεωρία

Το οικογενειακό υποσύστημα τείνει, κατά τον Πάρσονς, να διαφοροποιήσει τις λειτουργίες των φύλων και των γενεών. Ο Πάρσονς είναι ιδιαίτερα γνωστός για τη θεωρία του των εξαρτημένων από το φύλο οικογενειακών ρόλων. Σύμφωνα με τον Πάρσονς οι ανδρικοί και γυναικείοι ρόλοι, δεν αναφέρονται μόνο σε αξίες και σε κανόνες αλλά και σε λειτουργίες μέσα στο οικογενειακό υποσύστημα. Ο εκτελεστικός ρόλος του σύζυγου συνδέεται με τη λειτουργία του στην όλη οικογενειακή ζωή. Έχοντας μία απασχόληση και ένα παραδεκτό εισόδημα, (ο σύζυγος – πατέρας) επιτελεί μία λειτουργία ή ένα πλέγμα λειτουργιών που είναι ουσιαστικές για την οικογένεια ως σύστημα: της εξασφαλίζει μία θέση στην κοινότητα. Ο σύζυγος-πατέρας, μπορεί να επιτελεί και άλλες σημαντικές λειτουργίες μέσα στην οικογένεια. Όμως, εξαιτίας της σημασίας του στην επαγγελματική ζωή, που θεωρείται συστατικό του οικογενειακού του ρόλου, στην κοινωνία μας, μπορεί αδιάστατα να χαρακτηριστεί ο σύζυγος-πατέρας, ως ο εκτελεστικός ηγέτης της οικογένειας. Κατά τον Πάρσονς ο άνδρας αντιπροσωπεύει τον κόσμο της εργασίας. Έχει το καθήκον να παρέχει όλα τα απαραίτητα αγαθά μέσα από το εισόδημά του. Με τον ίδιο τρόπο, η σύζυγος-μητέρα οφείλει να διατηρήσει τη συνοχή της οικογενειακής ομάδας. Για την εκπλήρωση του σκοπού αυτού, διαδραματίζει τον εκφραστικό ρόλο. Η γυναίκα έχει υποχρέωση να παρέχει συναισθηματική υποστήριξη σε όλα τα μέλη της οικογένειας, παροτρύνοντας το σύζυγο για καλύτερα αποτελέσματα στη δουλειά του και διαπαιδαγωγώντας τα παιδιά τους κατά τέτοιο τρόπο ώστε να είναι έτοιμα να αναλάβουν τις ευθύνες τους στο μέλλον (Νικολάου-Σμοκοβίτη, 1994). Αν η έγγαμη γυναίκα ασκούσε και αυτή εκτελεστικό ρόλο, θα κινδύνευε να ανταγωνιστεί το σύζυγό της-πράγμα που, κατά τον Πάρσονς, θα μπορούσε να βλάψει την οικογενειακή συνοχή. Στη διαφορετική κατανομή των ανδρικών και γυναικείων ρόλων μέσα στην οικογενειακή ομάδα, ο Πάρσονς αποδίδει μια σειρά από επιπτώσεις: ο πατέρας ασκεί στην πράξη την εξουσία και η σύζυγος δεν μπορεί να αντισταθμίσει τον αποκλεισμό της από την επαγγελματική ζωή παρά αφιερωμένη στην κοινωνική ζωή. Ανάμεσα στις περισσότερες αποδεκτές μορφές της κοινωνικής αυτής ζωής είναι η συμβολή της γυναίκας στις εθελοντικές οργανώσεις και στις δραστηριότητες της κοινότητας στην οποία κατοικεί (Μισέλ, 1987).

Η εξειδίκευση των ανδρικών και των γυναικείων ρόλων αποσκοπεί να συντηρήσει το οικογενειακό υποσύστημα και να εξασφαλίσει μια βάση για την κοινωνικοποίηση του παιδιού. Απαιτεί τη διαφοροποίηση των ρόλων του πατέρα και της μητέρας. Ο πατέρας έχει τον εκτελεστικό ρόλο συνδέσμου με την κοινωνία και το ρόλο του προμηθευτή των υλικών αγαθών της οικογένειας ενώ η γυναίκα έχει τον εκφραστικό ρόλο μέσα στην οικογένεια. Πρωταρχικός ρόλος του ενήλικα άνδρα στην κοινωνία μας είναι η εξασφάλιση των πόρων ζωής της οικογένειας. Μέσα από το επάγγελμα του άνδρα, προσδιορίζεται και η θέση της οικογένειας στο κοινωνικό σύνολο. Από αυτά προκύπτει πως η συμμετοχή του συζύγου στις οικιακές εργασίες είναι ελάχιστη, ενώ το νοικοκυριό και τα παιδιά είναι οι κύριες δραστηριότητες του γυναικείου ρόλου. Η γυναίκα εκφράζει καλύτερα τη συναισθηματική ζωή της οικογένειας αφού αυτή βρίσκεται κοντύτερα στα παιδιά από ότι είναι ο πατέρας. Κατά τον Πάρσονς, αυτή η διπολική και σε συνάρτηση με το φύλο δομή θα παίζει αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Το αγόρι συνδέεται με τον πατέρα και ταυτίζεται με αυτόν, το κορίτσι συνδέεται με την μητέρα και διαδραματίζει μαζί με εκείνην ένα ρόλο πρωταρχικό στη συναισθηματική ζωή της οικογένειας (Μισέλ, 1987).

Η θεωρία του Πάρσονς (είναι μια περιγραφή του τι συμβαίνει μέσα στη μεσοαστική αμερικανική οικογένεια) κατά κάποιο τρόπο επαληθεύεται επιστημονικά από τις έρευνες του Ρόμπερτ Μπέηλς και του Μόρρις Ζέλντιτς. Ο Ρόμπερτ Μπέηλς έδειξε πως η ικανοποιητική λειτουργία μιας μικρής ομάδας απαιτεί τη διαφοροποίηση των εκτελεστικών λειτουργιών, που ανατίθενται σε ένα αποτελεσματικό ηγέτη, από τις εκφραστικές λειτουργίες που ανατίθενται στο κοινωνιομετρικό άστρο. Αφού ανάλυσε 56 ποικίλες κοινωνίες, οι 46 από τις οποίες εμφανίζουν διαφοροποιημένη δομή σύμφωνα με το παραπάνω σχήμα, ο Μόρρις Ζέλντιτς βεβαιώνει πως επαλήθευσε τις δύο αρχικές του υποθέσεις – δηλαδή πως:

- α) «Αν η οικογένεια-πυρήνας αποτελεί ένα κοινωνικό σύστημα που παραμένει σταθερό στο χρόνο, η διαφοροποίηση των ρόλων μέσα σε αυτή πρέπει να σημαίνει διαφοροποίηση του ρόλου του εκτελεστικού ηγέτη και του εκφραστικού ρόλου.
- β) «Αν η οικογένεια-πυρήνας διαμορφώνεται με την «κανονική» αλληλοσυμπλήρωση ενός ενήλικα άνδρα, μιας ενήλικης γυναίκας και των παιδιών τους, ο ενήλικας άνδρας θα παίζει το ρόλο του εκτελεστικού ηγέτη ενώ η ενήλικη γυναίκα θα παίζει το ρόλο του εκφραστικού ηγέτη» (Μισέλ, 1987).

Παρόλα αυτά δημιουργούνται τα εξής ερωτήματα:

(α) η κατανομή των ρόλων κατά τον Πάρσονς, είναι χαρακτηριστική όλων των τύπων οικογενειών;

(β) οι εκτελεστικοί και εκφραστικοί ρόλοι είναι ασυμβίβαστοι;

(γ) η κατανομή αυτή των ρόλων, αποτελεί παράγοντα που συντελεί στην ευτυχία και την ολοκλήρωση του ζευγαριού;

α) Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων 24 αμερικανικών μελετών σχετικών με το διαχωρισμό των ρόλων του ζευγαριού προέκυψε ότι δεν ισχύει για όλα τα θέματα ούτε η εξουσία του πατέρα ούτε η επικράτηση της γνώμης της μητέρας στις αποφάσεις που αναφέρονται στα παιδιά και την ανατροφή τους ή στην οικογενειακή ζωή. Στην αμερικανική πραγματικότητα, ο διαχωρισμός των ανδρικών και γυναικείων ρόλων σε ρόλους εκτελεστικούς και εκφραστικούς και η κατανομή καθηκόντων και ευθυνών που ο διαχωρισμός αυτός επιφέρει, δεν φαίνεται να ακολουθούν τη θεωρία του Πάρσονς. Μάλιστα, ο Ρ. Σέντερς και οι συνεργάτες του στις Ηνωμένες Πολιτείες και η Α. Μισέλ στη Γαλλία έδειξαν πως στην πλειοψηφία των αστεακών αμερικανικών και γαλλικών οικογενειών υπάρχει μια τάση ισότητας δύναμης (Μισέλ, 1987).

Εξάλλου, εδώ και 40 χρόνια περίπου, το ποσοστό των εγγάμων γυναικών και μητέρων παιδιών μικρής ηλικίας όλο αυξάνει. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει τη μείωση του γοήτρου της αστικής οικογένειας και την όλο μεγαλύτερη συμμετοχή των εγγαμων γυναικών στον εκτελεστικό ρόλο (Μισέλ, 1987).

Βέβαια, το Παρσονικό πρότυπο μπόρεσε να ικανοποιήσει ένα μεγάλο μέρος των λευκών οικογενειών των μεσαίων τάξεων της Αμερικής και της Δυτικής Ευρώπης. Όμως δεν είχε την ίδια επιτυχία σε άλλες κοινωνικές τάξεις ή σε άλλες εθνότητες. Για παράδειγμα, στην εργατική οικογένεια, η γυναίκα έχει τον κύριο ρόλο στις οικονομικές αποφάσεις του ζευγαριού. Επίσης έχει, κατά κανόνα, τον κύριο ρόλο στη διαχείριση των αγαθών του νοικοκυριού. Αυτό επαληθεύτηκε στη Γαλλία, στη Γερμανία, στην Αγγλία και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Επομένως, ο ρόλος εξουσίας της εργάτριας δεν συμφωνεί με το Παρσονικό σχήμα (Μισέλ, 1987).

Ταυτόχρονα, το παρσονικό πρότυπο δεν βρίσκει εφαρμογή στη μαύρη οικογένεια. Το παρσονικό σχήμα άνδρας – βιοπαλαιστής και γυναίκα – οικοκυρά, που τόσο εκθειάζει ο Ντ. Μοϋνιχαν, καταδικάζεται από αρκετούς κοινωνιολόγους της οικογένειας (Χάϊμαν, Ρόντμαν, Ρ. Μπέλλ). Οι κοινωνιολόγοι αυτοί θεωρούν πως η κατανομή των ανδρικών και γυναικείων ρόλων σε εκτελεστικούς και εκφραστικούς δεν αρμόζει στη μαύρη οικογένεια, οι ιδιομορφίες της οποίας συνδέονται με τη βαριά

κληρονομιά της στηριγμένης στη δουλεία κοινωνίας. Μάλιστα, ο Ρόμπερτ Μπέλλ του Πανεπιστημίου Τέμπλ υποστηρίζει πως ο γάμος και ο εκτελεστικός ρόλος μπορεί να είναι δευτερεύουσας σημασίας για το νέγρο άνδρα. Αντίθετα, ο γονεϊκός ρόλος είναι κεφαλαιώδους σημασίας για τη μαύρη γυναίκα – ακόμα και την άγαμη. Κατά το συγγραφέα αυτό, για μερικές μαύρες γυναίκες «ο γάμος καθεαυτός θεωρείται ως κάτι όχι μόνο αρνητικό αλλά και ενδεχόμενα επικίνδυνο για το γονεϊκό ρόλο, τον οποίο ασκούν. Στην πραγματικότητα, ο γάμος σημαίνει τη δημιουργία κινδύνου υπεξαίρεσης των απαραίτητων για την ανατροφή των παιδιών οικονομικών και ατομικών τους δυνατοτήτων από το σύζυγο. Τα στοιχεία μας δείχνουν πως, ορισμένες από τις μαύρες αυτές γυναίκες των λιγότερο ευνοημένων τάξεων, όχι μόνον αντιπαθούν το γάμο αλλά και τον απεχθάνονται – γιατί συχνά θεωρούν πως ο γάμος κάνει περισσότερο επίπονη μια ήδη δύσκολη καθημερινή ζωή». Εδώ ασφαλώς βρίσκεται η βάση του πολλαπλασιασμού των μονογονεϊκών οικογενειών κατά τα τελευταία χρόνια, οικογενειών μέσα στις οποίες η γυναίκα αναλαμβάνει τον εκτελεστικό ρόλο (Μισέλ, 1987).

β) Η θεωρία της οικογένειας στην αστική γενικά ιδεολογία (και κατά τον Πάρσονς, που απλώς συστηματοποίησε την ιδεολογία αυτή) στηρίζεται στο αξίωμα ότι, αφού οι εκτελεστικοί και οι εκφραστικοί ρόλοι είναι ασυμβίβαστοι, το ίδιο φύλο δεν μπορεί να διαδραματίσει και τους δύο. Έτσι διαφοροποιούνται και οι ρόλοι ανάλογα με το φύλο. Όμως, όπως σημειώνει ο Σλέητερ, η απόδειξη του ασυμβίβαστου αυτού εξαρτάται από την απόδειξη ότι η εκφραστική και η εκτελεστική συμπεριφορά συνιστούν πραγματικά αντίθετους ρόλους. Με βάση την απόδειξη αυτή θα μπορούσε να συμπεράνει κανείς, όπως συμπεράνε ο Πάρσονς, ότι ο εκτελεστικός αποκλείει τον εκφραστικό ρόλο και το αντίθετο. Στην πραγματικότητα, σύμφωνα με το Σλέητερ, η θεωρία του Πάρσονς παραβλέπει την περίπτωση του γονέα που κυριαρχεί μέσα στην οικογένεια. Έτσι, γνωρίζουμε πολλές κουλτούρες στις οποίες ο ένας γονέας (συνήθως η μητέρα), είναι ταυτόχρονα και περισσότερο εκφραστικός και περισσότερο εκτελεστικός από τον άλλο όσον αφορά την ανατροφή του παιδιού. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο Μάρραιη Στράους έκανε ένα πείραμα. Κατά το πείραμα αυτό, ζήτησε από αμερικανικές οικογένειες, αποτελούμενες από τον πατέρα, την μητέρα και ένα παιδί σχολικής ηλικίας, να λύσουν ένα παιχνίδι. Οι πειραματιστές, που ήταν έξω από το παιχνίδι, παρατηρούσαν την οικογενειακή διαντίδραση και σημείωναν την εκπλήρωση από τα μέλη της οικογενειακής ομάδας των εκτελεστικών ρόλων ηγεσίας και των εκφραστικών ρόλων στήριξης και ενθάρρυνσης. Τα μέλη της οικογενειακής

ομάδας έπαιρναν δύο βαθμούς: ένα βαθμό εκτελεστικού και ένα βαθμό εκφραστικού ρόλου. Με βάση τη θεωρία του Πάρσονς, θα έπρεπε να βρει κανείς υψηλότερους βαθμούς εκφραστικού ρόλου στις μητέρες και υψηλότερους βαθμούς εκτελεστικού ρόλου στους πατέρες. Όμως, αντίθετα, η ανάλυση των στοιχείων έδειξε πως, σε σχέση με τις συζύγους, οι σύζυγοι είχαν υψηλότερους βαθμούς τόσο στον εκφραστικό όσο και στον εκτελεστικό ρόλο (αυτό ήταν ιδιαίτερα εμφανές στις μεσαίες τάξεις). Τα αποτελέσματα αυτά υποδηλώνουν πως οι εκτελεστικοί και οι εκφραστικοί ρόλοι δεν είναι εκ διαμέτρου αντίθετοι και, επομένως, πως μπορούν να συνδυάζονται στο ίδιο άτομο. Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει πως η στέρηση του εκτελεστικού ρόλου ηγεσίας που προκαλούν οι κοινωνικές απαγορεύσεις στη γυναίκα, σημαίνει και την ταυτόχρονη αναστολή του εκφραστικού της ρόλου. Δηλαδή, ο ένας περιορισμός επισύρει κάποιον άλλο – διαπίστωση που, αν ληφθεί υπόψη η λογική της ανθρώπινης ανάπτυξης, έχει περισσότερες πιθανότητες από την Παρσονική θεωρία να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα (Μισέλ, 1987).

γ) Ο τύπος αστικής οικογένειας (με την κατανομή των ρόλων) που εκθειάζεται ως ο ιδανικός στη θεωρία του Πάρσονς, δεν μπορεί να εξασφαλίσει την ανάπτυξη της προσωπικότητας των μελών της, γυναίκας ή άνδρα. Είναι, λοιπόν, δύσκολο να θεωρήσει κανείς πως αυτός ο τύπος οικογένειας ευνοεί την ευτυχία και την αρμονία του ζευγαριού. Τη θεωρία του Πάρσονς, διαψεύσαν οι αμερικανικές και οι γαλλικές εμπειρικές έρευνες (Μισέλ, 1987).

Για παράδειγμα, τα αποτελέσματα της έρευνας της Σάλλυ Κότλαρ σε 50 επιτυχημένα και 50 αποτυχημένα ζευγάρια διαμαρτυρόμενων λευκών οικογενειών, δεν επιβεβαίωσαν ότι η διαφοροποίηση των ρόλων ανάλογα με το φύλο μπορεί να εξασφαλίσει την επιτυχία του γάμου. Η έρευνα αποκάλυψε, πως η επιτυχία αυτή εξαρτάται σε κάποιο βαθμό από το κατά πόσον άνδρες και γυναίκες αντιλαμβάνονταν το ρόλο τους ως στοργικού και πρόθυμου να στηρίζει τον άλλο. Επιπλέον, η αντίληψη των γυναικών ως προς την πρωταρχικότητα του εκτελεστικού ρόλου του συζύγου δεν διαδραματίζει κανένα ρόλο στην επιτυχία του γάμου (Μισέλ, 1987).

Επίσης, στη Γαλλία, μια έρευνα που έγινε μεταξύ 450 παρισινών οικογενειών, τις οποίες προσδιόρισε μια πιθανολογική δειγματοληψία, αποκάλυψε πως η διαφοροποίηση των ρόλων σε συνάρτηση με το φύλο παρεμποδίζει τη διαντίδραση (την επικοινωνία και τη συμφωνία) και την ικανοποίηση των στόχων του ζευγαριού όπως και την ικανοποίηση της συζύγου. Πιο συγκεκριμένα, η απόκτηση του επιθυμητού αριθμού παιδιών και γενικά η υλοποίηση των όσων το ζευγάρι

προγραμματίσει, η μεταξύ του συμφωνία και επικοινωνία, η ικανοποίηση της γυναίκας από το γάμο, συνδέθηκε από τα ζευγάρια αυτά αρνητικά με την αυξημένη εξουσία του συζύγου, την ανάθεση του νοικοκυριού στη γυναίκα και την εξειδίκευση των αποφάσεων και των οικιακών καθηκόντων σε συνάρτηση με το φύλο. Τα περισσότερα από τα ζευγάρια που απέκτησαν όσα παιδιά ήθελαν και κατάφεραν να έχουν την οικογενειακή ζωή που είχαν γενικά προγραμματίσει, περιλαμβάνονταν μεταξύ των ζευγαριών ισοτίμων συζύγων. Ανάλογες με τις τάσεις αυτές των παρισινών οικογενειών παρατηρήθηκαν και στις αμερικανικές οικογένειες (Μισέλ, 1987).

Επομένως, η διαφοροποίηση των ρόλων σε ανδρικούς και γυναικείους δεν ευνοεί την ολοκλήρωση του ζευγαριού και την επιτυχία του γάμου. Αυτό επιτυγχάνεται με την ελαστικότητα και την ισότητα των ρόλων των συζύγων.

Βέβαια, τα συμπεράσματα αυτά ισχύουν για τις αστικές οικογένειες του Παρισιού και της Μιννεάπολης (οικογένειες, στις οποίες αναφέρονταν οι παραπάνω έρευνες). Μελετώντας τη δυνατότητα των οικογενειών να επιλύουν τα προβλήματά τους, οι Έρβινγκ Τάλλμαν και Γκάρντ Μίλλερ διατύπωσαν την άποψη πως οι προσδιοριστικοί παράγοντες της δυνατότητας αυτής είναι πιθανό να ποικίλλουν σε συνάρτηση με την κοινωνική τάξη. Με πειραματικές εργαστηριακές έρευνες βρήκαν πως οι μεσοαστικές οικογένειες έλυναν καλύτερα τα προβλήματά τους όταν η δομή τους βασιζόταν στην ισότητα. Δηλαδή όταν τα μέλη της οικογένειας είχαν ενθαρρυνθεί και εξουσιοδοτηθεί να συμβάλλουν στην επίλυση των προβλημάτων άσχετα από τη θέση τους μέσα στην οικογένεια. Αντίθετα, η δυνατότητα των εργατικών οικογενειών να επιλύσουν προβλήματα που τους τέθηκαν πειραματικά, ήταν μεγαλύτερη όταν ο σύζυγος κυριαρχούσε στα πλαίσια οικογενειακών δομών που έμοιαζαν να εξαρτώνται λιγότερο από την εσωτερική στήριξη και περισσότερο από προσδοκίες παραδοσιακών ρόλων. Θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι τα συμπεράσματα των Έρβινγκ Τάλλμαν και Γκάρντ Μίλλερ αναφέρονται αποκλειστικά στο συγκεκριμένο τύπο προβλημάτων, τα οποία οι οικογένειες έπρεπε να επιλύσουν. Στην έρευνα των συγγραφέων αυτών, η οικογενειακή ομάδα είχε να επιλύσει ένα μικρής σημασίας πρόβλημα (έπρεπε να ανακαλύψει έναν κανόνα παιχνιδιού). Η έρευνα των Ρ. Χίλλ, Μ. Στάϊκος και Κ. Μπάκ στο Πόρτο – Ρίκο απέδειξε πως, όταν πρόκειται για βασικότερα προβλήματα όπως για παράδειγμα την επιτυχία του οικογενειακού προγραμματισμού, ένας από τους αποφασιστικότερους παράγοντες της επιτυχίας αυτής είναι η βασισμένη στην ισοτιμία των συζύγων και αντίθετη προς τον

περιορισμό των δικαιωμάτων της συζύγου οικογενειακή οργάνωση. Όπως σημείωσαν οι συγγραφείς αυτοί: «Σε γενικές γραμμές, όσο πιο περιοριστική ήταν η οικογενειακή οργάνωση, τόσο το ποσοστό των ζευγαριών που χρησιμοποιούσαν μεθόδους οικογενειακού προγραμματισμού ήταν μικρότερο, τόσο η χρησιμοποίηση αυτή ήταν πιο ακατάστατη και πιο βραχυχρόνια και τόσο, σαν αποτέλεσμα μιας τέτοιας χρησιμοποίησης, ήταν υψηλότερος ο δείκτης αποτυχιών». Η γαλλική έρευνα είχε καταλήξει στα ίδια συμπεράσματα. Επομένως, στη Γαλλία όπως και στις Ηνωμένες Πολιτείες, η επιτυχία του οικογενειακού προγραμματισμού φαίνεται ότι συνδέεται, σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, με μια κατανομή των συζυγικών ρόλων βασισμένη στην ισότητα. Αντίθετα, σύμφωνα με τη θεωρία του Πάρσονς, θα έπρεπε να διαπιστωθεί περισσότερη επιτυχία στα ζευγάρια με διαφοροποιημένους ρόλους. Έτσι λοιπόν, η παρσονική οικογένεια που βασίζεται στη διαφοροποίηση των ρόλων σε συνάρτηση με το φύλο, δεν φαίνεται να αποτελεί την καλύτερη λύση για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ενήλικα ή για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει το ζευγάρι. Σίγουρα, οι πιο σύγχρονοι τύποι οικογενειών, ένας από τους οποίους είναι η οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας, θα μπορέσουν να ανταποκριθούν καλύτερα στις απαιτήσεις αυτές (Μισέλ, 1987).

Διαφαίνονται ήδη καινούριες οικογενειακές δομές που έχουν αναπτυχθεί σε κάποιο βαθμό. Μεταξύ εκείνων που έχουν ήδη γίνει αντικείμενο κοινωνιολογικών ερευνών είναι η ελεύθερη ένωση, η οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας, η κοινοβιακή οικογένεια και η μονογονεϊκή οικογένεια.

Η ελεύθερη ένωση, στηρίζεται στην έννοια του ατόμου αντί της έννοιας του ρόλου-φύλου. Δημιουργείται μια καινούρια οικογενειακή δομή. Τα ζευγάρια τα οποία συμβιώνουν, θεωρούν τον εαυτό τους ως ισότιμο με τα νόμιμα παντρεμένα ζευγάρια και όχι αντικείμενο κοινωνικού στιγματισμού εκ μέρους του περιβάλλοντός τους.

Η οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας είναι μια οικογένεια όπου και οι δύο σύζυγοι έχουν επαγγελματική απασχόληση και συμμετέχουν στις οικιακές εργασίες. Η οικογένεια αυτή τοποθετεί τη συζυγική σχέση σε μια βάση συνεργασίας και όχι διαχωρισμού των ρόλων των φύλων.

Η κοινοβιακή οικογένεια αποτελεί μian εμπειρία που, αποτολμούν τα ζευγάρια τα οποία, χωρίς να θυσιάζουν τη συζυγική τους οικειότητα, ζουν κοινοβιακά. Αυτό τον τύπο οικογένειας υιοθέτησαν πολλοί νέοι του Κόλπου του Σαν Φραντσίσκο (Μισέλ, 1987).

Ένας άλλος τύπος οικογένειας είναι και η μονογονεϊκή. Η αύξηση του αριθμού των μονογονεϊκών οικογενειών οφείλεται στην εξάλειψη των προκαταλήψεων ως προς τις άγαμες μητέρες, στην επιθυμία των γυναικών για αυτονομία, στην αύξηση των διαζυγίων, στη μείωση της γαμηλιότητας και των δευτέρων γάμων.

Οι διάφοροι πειραματισμοί που εμφανίζονται στις δυτικές βιομηχανικές κοινωνίες μαρτυρούν τη βαθιά κρίση της οικογένειας παρσονικού τύπου. Ο τύπος αυτός, είναι περισσότερο διαδεδομένος στις γενεές μεγαλύτερης ηλικίας των μεσαίων τάξεων αυτών των κοινωνιών. Στην οικογένεια παρσονικού τύπου οφείλεται ο διαχωρισμός των γενεών και των φύλων και η κοινωνική απομόνωση της οικογένειας. Η απομόνωση αυτή έχει, άλλωστε, αποτυπωθεί και στο χώρο. Οι αρχιτέκτονες κτίζουν κατοικίες που έχουν σχεδιαστεί και νοούνται με βάση αυτή την παρσονική οικογένεια. Το γεγονός ότι σήμερα, νεαρά ζευγάρια ενώνονται για να γκρεμίσουν τα τείχη που περισφίγγουν την οικογενειακή κατοικία και ιδρύουν κοινόβια, είναι ένα σύμβολο της έλλειψης ικανοποίησης από την κοινωνική απομόνωση της συζυγικής οικογένειας και από το διαχωρισμό ανδρικών και γυναικείων ρόλων. Ταυτόχρονα απορρίπτουν και τις ηθικές επιταγές που διαχώριζαν τους άνδρες από τις γυναίκες περιορίζοντας τους πρώτους στον επαγγελματικό ρόλο και τις δεύτερες στα οικιακά. Από την άλλη, ο πολλαπλασιασμός των οικογενειών παρσονικού τύπου στις μεσαίες τάξεις των δυτικών βιομηχανικών κρατών είναι πρόσφατος – αφού αρχίζει με τον 19^ο αιώνα. Φαίνεται όμως πως η ανθρωπότητα, με τις πολλές εφευρετικές ικανότητες που διαθέτει, δεν θα μείνει στο πρότυπο αυτό. Διαγράφονται ήδη άλλες οικογενειακές δομές οι οποίες θα φθάσουν στο σημείο να προστεθούν στις οικογένειες παρσονικού τύπου ή και να τις αντικαταστήσουν. Οι οικογένειες παρσονικού τύπου θα φαίνονται όλο και περισσότερο σαν παραδοσιακές δομές που σφίγγουν την προσωπικότητα του ατόμου (ιδιαίτερα του παιδιού και της γυναίκας) (Μισέλ, 1987).

Πρέπει να σημειωθεί εδώ πως η θεωρία του Τάλκοτ Πάρσονς για την οικογένεια κλονίστηκε σοβαρά και από τις απόπειρες των αμερικανών θεωρητικών να προσδιορίσουν τη βιωσιμότητα του σύγχρονου κοινωνικού συστήματος σε συνάρτηση με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: πολυπλοκότητα των δομικών σχέσεων, υψηλός βαθμός επικοινωνίας και διαντίδρασης μεταξύ των συστατικών μερών του, ελαστικότητα της οργάνωσης, έλλειψη αξεπέραστων εξαναγκασμών στις σχέσεις των συστατικών μεταξύ τους, ικανότητα του ίδιου του συστήματος να

αυτοπροσδιορίζεται κ.λπ. Αυτή είναι μια καινούρια οπτική, η οποία σπάζει την ταύτιση του κοινωνικού συστήματος με το οργανικό πρότυπο που τείνει προς την ομοιόσταση-ταύτιση που βρίσκουμε στην κοινωνιολογία του Πάρσονς. Η οικογένεια θα μπορούσε έτσι να θεωρηθεί σαν ένα κοινωνικό σύστημα, η βιωσιμότητα του οποίου συνδέεται με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: άνοιγμα τόσο προς τα μέσα όσο και προς τα έξω, μορφογόνο ικανότητα – δηλαδή ικανότητα δημιουργίας καινούριων δομών προκειμένου το σύστημα να προσαρμοστεί στις καινούριες συνθήκες, οργάνωση και ρύθμιση της συμπεριφοράς που βασίζονται κυρίως στην επικοινωνία και την πληροφόρηση, κ.λπ. Είναι φανερό πως η υιοθέτηση αυτής της πρόσβασης θα οδηγούσε στην ανατροπή μιας κάπως στατικής αντίληψης της οικογενειακής ομάδας, η οποία παραμένει στη βάση της κοινωνιολογίας της οικογένειας, ιδιαίτερα με την αντιμετώπιση της διαφοροποίησης των ανδρικών και γυναικείων ρόλων ως προϋπόθεση της βιωσιμότητας της οικογενειακής ομάδας. Επιπλέον, οι πολυάριθμες εμπειρικές έρευνες που έγιναν στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ευρώπη θέτουν σε αμφισβήτηση την παρσονική θεωρία τόσο όσο την αμφισβητούν και οι θεωρητικοί (Μισέλ, 1987).

Η εφαρμογή της θεωρίας του σύγχρονου συστήματος στην οικογένεια άρχισε να νομιμοποιείται όχι μόνο με την καθημερινή πρακτική εκατομμυρίων νεαρών ζευγαριών των δυτικών χωρών (αν και η στατιστική σημασία της πρακτικής αυτής δεν έχει ακόμα προσδιοριστεί) αλλά και με την επίσημη επικύρωσή της από τη σουηδική κυβέρνηση η οποία πρότεινε στη σουηδική κοινωνία και τη διεθνή κοινή γνώμη ένα πρότυπο κατάργησης των παραδοσιακών ανδρικών και γυναικείων ρόλων μέσα στην οικογένεια (Μισέλ, 1987).

Κεντρική ιδέα του σουηδικού προτύπου είναι πως «ο διπλός ρόλος δεν πρέπει να ανατίθεται αποκλειστικά στη γυναίκα και το δικαίωμα συνδυασμού της αμειβόμενης απασχόλησης με τον ενεργό γονεϊκό ρόλο αποτελεί στοιχείο της ποιότητας της ζωής στο οποίο πρέπει να έχουν όλοι δικαίωμα». Πρέπει επομένως, να καταργηθεί η μέχρι τώρα αποκλειστικότητα της γυναίκας στο διπλό οικογενειακό και επαγγελματικό ρόλο. Ακόμα, πρέπει να δημιουργηθούν οι κοινωνικές δομές που θα επιτρέψουν στη σύζυγο να εργάζεται έξω από το σπίτι και στο σύζυγο να ασχολείται με τα παιδιά και την οικογένεια. Η ελαστικότητα των ρόλων και η κατανομή τους από τους συζύγους μεταξύ τους θα αντικαταστήσουν έτσι τον ξεπερασμένο διαχωρισμό ρόλων.

3.6 Η γυναίκα στη μισθωτή εργασία

3.6.1 Ιστορική αναδρομή της θέσης της γυναίκας στη μισθωτή εργασία

Η είσοδος της γυναίκας στη μισθωτή εργασία ταυτίζεται χρονικά με τη βιομηχανική επανάσταση, δηλαδή με τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς που έφερε στον κόσμο η εμφάνιση της μηχανής. Η πρώτη βιομηχανική επανάσταση, που συνδέεται με την εφεύρεση του ατμού, είχε σαν αποτέλεσμα την μετακίνηση των ανθρώπων προς τα αστικά κέντρα, όπου άρχισαν να ιδρύονται οι πρώτες βιομηχανίες (Βουτυρά, 1981).

Όταν κυριαρχούσε ο γεωργικός τομέας, η βιοτεχνία και το εμπόριο, οι γυναίκες εργάζονταν στο πλευρό των ανδρών τους. Η βιομηχανική επανάσταση διαφοροποίησε τις ασχολίες ανδρών και γυναικών και επέφερε το χωρικό διαχωρισμό μεταξύ κατοικίας και εργασίας (Βουτυρά, 1981, Davis, 2000).

Οι ιδιοκτήτες των νέων μέσων παραγωγής, των εργοστασίων, ζητούσαν εργατικό δυναμικό. Όμως ζητούσαν φθηνά εργατικά χέρια. Αυτό οδήγησε στη χρησιμοποίηση γυναικών, αλλά και παιδιών στη βιομηχανία. Το παράδειγμα της βιομηχανίας ακολούθησε και το εμπόριο. Η εκμετάλλευση των εργαζομένων κατά τα πρώτα χρόνια της βιομηχανικής εκρήξεως και οι σκληρές συνθήκες εργασίας έγιναν αφορμή για τη δημιουργία της εργατικής νομοθεσίας. Όλα αυτά βέβαια, αφορούν τις βιομηχανικές χώρες της Δύσης, και κυρίως στην Αγγλία, Γερμανία, Γαλλία. Στην Ελλάδα, όλα αυτά ήρθαν αργότερα, όπως και η είσοδος των γυναικών στη μισθωτή εργασία (Βουτυρά, 1981).

Στις χώρες της Δύσης, με τη βιομηχανική έκρηξη και το καθεστώς του οικονομικού φιλελευθερισμού, δημιουργήθηκαν απάνθρωπες συνθήκες εργασίας και τα ημερομίσθια ήταν σε εξευτελιστικά επίπεδα. Τα αποτελέσματα του φιλελεύθερου καθεστώτος συνοψίζονται, κατά τους Rivero και Savatier σε μία φράση: απίστευτη αθλιότητα της εργατικής τάξεως. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των εργοδοτών οδηγούσε σε μειώσεις μισθών. Από την άλλη, οι εργαζόμενοι δέχονται τους χαμηλούς μισθούς, διότι δεν έχουν άλλη επιλογή. Η εξευτελιστική αμοιβή υποχρέωνε να εργαστούν τόσο οι γυναίκες όσο και τα παιδιά. Η εργασία τους ήταν απαραίτητη προκειμένου να συντηρηθεί η οικογένεια (Βουτυρά, 1981).

Όλα αυτά οφείλονταν στο ότι δεν υπήρχε προστατευτική εργατική νομοθεσία και στο ότι υπήρχε μεγάλη προσφορά εργατικών χεριών και μικρή ζήτηση. Η

εργασία-εμπόρευμα, που επέβαλε ο φιλελευθερισμός και το κεφαλαιοκρατικό καθεστώς, βασιζόταν στο νόμο της προσφοράς και της ζήτησης. Γι' αυτό τα ημερομίσθια ήταν σε τόσο χαμηλά επίπεδα.

Η θλιβερή αυτή κατάσταση είχε όμως και σαν συνέπεια να κλονισθεί από τον 19^ο αιώνα το ταμπού κατά της εργασίας των γυναικών. Ας σημειωθεί ότι στην αυγή του 20^{ου} αιώνα εργαζόταν ήδη στη Γαλλία το 39% του γυναικείου πληθυσμού, στην Ιταλία το 32%, στη Γερμανία και το Βέλγιο το 30% (Βουτυρά, 1981).

Δύο λοιπόν οι λόγοι της ανισότητας στις αμοιβές της εργασίας. Ο φιλελεύθερος καπιταλισμός και το ότι οι γυναίκες δέχτηκαν αρχικά τη μειωμένη αμοιβή.

Δεν θα ήταν σωστό να «φορτώσουμε» στη βιομηχανική επανάσταση και στον καπιταλισμό την κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι γυναίκες. Μπορεί να είναι υπεύθυνοι για την κατάσταση που δημιουργήθηκε στη βιομηχανική εργασία. Αλλά η κατάσταση της γυναίκας στην κοινωνική συγκρότηση έχει ρίζες πολύ απώτερες και βαθύτερες. Δεν είναι δυνατό να αποκοπεί η κατάσταση στη μισθωτή εργασία από τη γενικότερη θέση της γυναίκας στην κοινωνία (Βουτυρά, 1981).

Μπορούμε να πούμε πως αφετηρία για την αρχή της ίσης αμοιβής ανδρών και γυναικών αποτέλεσαν οι παγκόσμιοι πόλεμοι. Γιατί οι γυναίκες άρχισαν να χρησιμοποιούνται σε εργασίες που δεν εκτελούσαν ως τότε, αλλά έπρεπε να αντικαταστήσουν τους άνδρες στις εργασίες αυτές. Έτσι, μετά το τέλος του πρώτου πολέμου, ο Καταστατικός Χάρτης της Διεθνούς Οργανώσεως Εργασίας του 1919 έθετε έστω και έμμεσα το θέμα της ισότητας στις αμοιβές στο άρθρο 41: Οι κανόνες που θεσπίζονται σε κάθε χώρα στο θέμα των συνθηκών εργασίας πρέπει να εξασφαλίζουν μια ίση οικονομική μεταχείριση σε όλους τους εργαζόμενους που νόμιμα κατοικούν στη χώρα (Βουτυρά, 1981).

Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, η Διακήρυξη της Φιλαδέλφειας του 1944 επιβεβαίωσε ότι όλοι οι άνθρωποι, οποιοδήποτε και αν είναι το φύλο τους έχουν το δικαίωμα στην υλική πρόοδο και την πνευματική ανάπτυξη σε καθεστώς ελευθερίας και αξιοπρέπειας, στην οικονομική ασφάλεια και με ίσες ευκαιρίες (Βουτυρά, 1981)

3.6.2 Ο τριπλός ρόλος της γυναίκας

Ο σημερινός «τριπλός» ρόλος της γυναίκας θα μπορούσε κατά την Monique Pieltre να συνοψισθεί σε τρία μεγάλα στάδια τοποθετημένα στη διαδρομή της

ιστορίας: της μητέρας, που ανάγεται στις πιο απομακρυσμένες εποχές, της συζύγου μετά, σχεδιασμένη σε ορισμένους αρχαίους πολιτισμούς, που την προήγαγε ο χριστιανισμός και τέλος της γυναίκας σαν αυτόνομης προσωπικότητας, χειραφετημένης σιγά – σιγά από το τέλος του Μεσαίωνα.

Ο J. Fontanet, τ. υπουργός της Εργασίας της Γαλλίας, στην ομιλία του κατά την εναρκτήρια σύνοδο του Διεθνούς Ινστιτούτου Κοινωνικών Σπουδών της Γενεύης την 15/4/1975 τόνισε πως η προώθηση της γυναικείας εργασίας θα πρέπει να εκδηλωθεί με σειρά μέτρων ή με την τόνωση των ήδη ληφθέντων (Βουτυρά, 1981).

Όσον αφορά στον επαγγελματικό σχηματισμό της γυναίκας, για λόγους που δεν ευθύνεται πάντα η δημόσια εξουσία, αλλά πολλές φορές οφείλονται στην αργή εξέλιξη των ηθών, ο σχηματισμός αυτός είναι σήμερα πολύ καθυστερημένος. Ο Fontanet είναι της γνώμης πως μια γυναικεία επαγγελματική σταδιοδρομία, εκτός εξαιρέσεων, δεν μπορεί να εξελιχθεί ακριβώς όπως μια ανδρική, χωρίς το φόβο να επιβληθούν στη γυναίκα αυτή περιορισμοί που θα την είναι αβάσταχτοι ή που θα την εμποδίσουν να απολαύσει πλήρως τους ρόλους που της έταξε η ζωή.

Ένα άλλο σημαντικό σημείο: Ενώ το 1973 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε να προβεί σε δικαστική δίωξη κατά των χωρών – μελών της Ε.Ο.Κ. που παραβιάζουν την ίση αμοιβή, καθώς και να υιοθετήσει νέες προτάσεις που θα καταργούσαν τις δυνατότητες υπεκφυγών, εντούτοις, όπως αναφέρει η επίσημη έκδοση της Γεν. Διευθύνσεως Πληροφοριών της Ε.Ο.Κ. με τον τίτλο «Η Κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας» η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα πως ο μακροπρόθεσμος στόχος της εργατικής ισοτιμίας ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες εξαρτάται από την ουσιαστική αλλαγή της σημερινής νοοτροπίας πάνω σε αυτό το πρόβλημα και «αποφάσισε να δώσει προτεραιότητα στη μέριμνα για την ύπαρξη ευκολιών, που θα δώσουν τη δυνατότητα στις γυναίκες να συνδυάζουν τις οικογενειακές τους ευθύνες με τις επαγγελματικές τους φιλοδοξίες» (Βουτυρά, 1981).

Σαν αιτίες των διακρίσεων απέναντι στη γυναίκα αναφέρονται:

- Η νοοτροπία, η στάση απέναντί της και οι κοινωνικές προκαταλήψεις.
- Η διπλή εκμετάλλευση της γυναίκας στην οικογένεια.
- Ο αποκλεισμός της γυναίκας από την πλήρως παραγωγική εργασία, δηλαδή η εκμετάλλευση του γυναικείου δυναμικού υπό ειδικές συνθήκες. Έτσι, οι εργασίες που προορίζονται για γυναίκες χαρακτηρίζονται συχνά από έλλειψη επαγγελματικής κατάρτισης και επισύρουν χαμηλούς μισθούς και δυσάρεστες συνθήκες εργασίας.

- Τέλος, ο αποκλεισμός της από την πολιτική και κοινωνική ζωή (Βουτυρά, 1981).

Η πορεία όμως προς την «μεταβιομηχανική» κοινωνία θα είναι ευνοϊκή για τη γυναικεία εργασία. Πραγματικά βιομηχανική, κατά τον Raymond Aron, είναι η κοινωνία εκείνη στην οποία η βιομηχανία είναι η πιο χαρακτηριστική μορφή παραγωγής. Και σαν βιομηχανικές θεωρούνται οι χώρες, σε αντίθεση προς τις γεωργικές, που μεγάλο τμήμα του ενεργού πληθυσμού απασχολείται στο δευτερογενή τομέα, στη βιομηχανία. Θεωρούνται όμως ότι έχουν εισέλθει στην μεταβιομηχανική εποχή εκείνες οι χώρες στις οποίες ο τριτογενής τομέας, οι υπηρεσίες, απασχολούν όσους το σύνολο των δύο άλλων τομέων, του γεωργικού και του βιομηχανικού (Βουτυρά, 1981).

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, όταν δέσποζε ο πρωτογενής γεωργικός τομέας και η μικροβιοτεχνία οι γυναίκες εργάζονταν, στο πλευρό των ανδρών τους. Με την επικράτηση της βιομηχανίας η εργαζόμενη γυναίκα βρέθηκε σε μειονεκτική θέση. Γιατί η βιομηχανική εργασία απαιτούσε φυσική δύναμη και τεχνικές γνώσεις, στα οποία υστερούσε. Έτσι, η επικράτηση του τριτογενούς τομέα στην απασχόληση θα είναι ευνοϊκό στοιχείο για τη γυναικεία εργασία (Βουτυρά, 1981, Γαλατά, 1996).

Επισημαίνεται πως η «δημογραφική επανάσταση» των καιρών μας αποτελεί ένα ακόμα ευνοϊκό στοιχείο για τη γυναικεία απασχόληση. Η «επανάσταση» αυτή έχει σαν κύρια χαρακτηριστικά της: α) την επιμήκυνση του χρόνου ζωής (σε διάστημα λιγότερο από έναν αιώνα διπλασιάστηκε), β) τη μείωση της θνησιμότητας και γ) τον έλεγχο των γεννήσεων (Βουτυρά, 1981).

Έτσι η μείωση της παιδικής θνησιμότητας απελευθερώνει τη γυναίκα από μία σκλαβιά χιλιετηρίδων: η ζωή τους δεν θα αφιερώνεται πια για τη διατήρηση του ανθρωπίνου γένους. Η ελάττωση των γεννήσεων στις προηγμένες χώρες περιορίζει σημαντικά την περίοδο που η γυναίκα αφιέρωνε στις μητρικές φροντίδες. Σε αυτό συντελεί και η επιμήκυνση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης των παιδιών (Βουτυρά, 1981).

3.7 Η θέση της Ελληνίδας στην οικογένεια και στην εργασία

3.7.1 Ιστορική αναδρομή της θέσης της γυναίκας στην Ελλάδα

Με το πέρασμα των χρόνων, σε πολλούς πολιτισμούς, που αφορούν είτε την Αρχαία Ελλάδα, είτε την Κίνα, είτε την Ινδία, είτε τη Ρώμη, είτε το Βυζάντιο, είτε το Μεσαίωνα, είτε την Αναγέννηση κάποιες γυναικείες προσωπικότητες «έλαμψαν» και έμειναν στην ιστορία. Όμως, αυτές οι γυναικείες μορφές είναι τόσο λίγες που δεν κατόρθωσαν να ανατρέψουν το παγκόσμιο καθεστώς της ανισότητας των δύο φύλων.

Με αφετηρία την Ελληνική Μυθολογία, η γυναίκα θεωρείτο υπεύθυνη για τον ανθρώπινο πόνο. Σύμφωνα με τον μύθο της Πανδώρας η περιέργεια της γυναίκας την οδήγησε να ανοίξει το «κουτί» όπου βρίσκονταν όλα τα κακά του κόσμου. Κατά τη διάρκεια αυτής της εποχής, θαυμάζεται η μυϊκή δύναμη, η αρρενωπότητα και όλοι οι μυθικοί ήρωες είναι άνδρες. Αλλά και στον Όλυμπο «κυρίαρχοι» είναι οι άνδρες, ενώ οι γυναίκες είναι «κυριαρχούμενες». Ο Όμηρος μιλάει για την υπομονετική Πηνελόπη που περιμένει τον Οδυσσέα της μένοντας πιστή και πλέκοντας συνεχώς. Οι δε αιχμαλωτισμένες νέες γυναίκες προορίζονταν για τη σαρκική απόλαυση των νικητών (Δουλκέρη, 1986).

Ο Πυθαγόρας, ο Σολομών ή ο Ευριπίδης δε φαίνεται να είχαν πολύ καλή γνώμη για τις γυναίκες. Ο Αριστοτέλης εξηγεί σαν κάτι το «φυσικό» την ανισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα και την ανωτερότητα του αρσενικού. Στον Αριστοφάνη, εμφανίζεται για πρώτη φορά το γυναικείο κίνημα με τα έργα του «Λυσιστράτη» και «Συνέλευση Γυναικών».

Η αναφορά αυτή μας οδηγεί στις δύο πόλεις την Αθήνα και τη Σπάρτη, όπου η θέση της γυναίκας ήταν τελείως διαφορετική. Η Αθηναία ήταν κλεισμένη σε χωριστό διαμέρισμα στο γυναικονίτη, μακριά από τα βλέμματα των ανδρών, στο πίσω μέρος του σπιτιού. Μόνο όταν γίνονταν ορισμένες θρησκευτικές γιορτές ή θυσίες, οι γυναίκες μπορούσαν να βγουν έξω από το σπίτι. Ο προορισμός των γυναικών ήταν να γεννούν παιδιά. Ένας νόμος του Σόλωνα ρύθμιζε τη δημόσια εμφάνιση των γυναικών, ώστε να μην είναι «άτακτη και ακόλαστη». Ενώ λοιπόν οι γυναίκες δεν έβγαιναν έξω από το σπίτι τους χωρίς τη συνοδεία δούλων, οι άνδρες είχαν τις γυμναστικές τους ασκήσεις, τις δημόσιες συζητήσεις, από όπου αποκλείονταν οι γυναίκες.

Από την άλλη πλευρά, στη Σπάρτη, η γυναίκα είχε μια πιο σεβαστή θέση σε σύγκριση με τις υπόλοιπες Ελληνίδες. Τα παιδιά, κορίτσια και αγόρια, ανήκαν στην πολιτεία που αποφάσιζε για τη μόρφωση και της ζωής τους. Ο Λυκούργος διέταζε τα νέα κορίτσια να ασκούνται γυμνά και να συμμετέχουν στα αθλήματα για να αντισταθμίσουν τη λεπτότητα του κορμιού τους. Αλλά και η νομική θέση της γυναίκας στη Σπάρτη όπως και στις άλλες δωρικές νομοθεσίες (Θούριοι, Γόρτυς), ήταν διαφορετική σε σχέση με τις ιωνικές νομοθεσίες. Η γυναίκα ήταν ικανή να συνάπτει νομικές πράξεις χωρίς την ανάγκη επιτρόπου του «κυρίου». («Κύριος» ήταν ένας αρσενικός επίτροπος, ο πατέρας ή ο σύζυγος ή ο πρωτότοκος γιος ή άλλο συγγενικό πρόσωπο). Αντίθετα στις ιωνικές νομοθεσίες η γυναίκα ήταν κάτω από την εποπτεία κάποιου άρρενος συγγενούς.

Στην Παλαιά Διαθήκη, βρίσκουμε την επανάληψη του μύθου της Πανδώρας. Η περιέργεια της Εύας την οδηγεί στο να δοκιμάσει τον απαγορευμένο καρπό. Έτσι, γίνεται υπεύθυνη για τους πόνους της ανθρωπότητας. Σύμφωνα με το Χριστιανισμό όλα τα άτομα είναι ίσα μεταξύ τους χωρίς διάκριση φύλου, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης, ο προορισμός όμως των δύο φύλων είναι διαφορετικός. «Η γυνή να φοβείται τον άνδρα» διακηρύσσεται.

Έπειτα, κατά τους Βυζαντινούς χρόνους η θέση της γυναίκας δεν άλλαξε σημαντικά. Εξακολουθεί να είναι μειονεκτική. Οι γυναίκες έβγαιναν σπάνια από το σπίτι τους και πάντα συνοδεύονταν. Οι γυναίκες απαγορευόταν να ασκούν δημόσια αξιώματα. Οι νόμοι του Ιουστινιανού προστάτευαν την ένωση ανδρών και γυναικών με το γάμο και απαγόρευαν τις πρόσκαιρες ελεύθερες ενώσεις. Μόνο οι γυναίκες της αριστοκρατίας, αυτοκρατόρισσες ασχολούνταν με διοικητικές υποθέσεις, με τα γράμματα και τις τέχνες. Μερικά παραδείγματα είναι η Ελένη, η μητέρα του Μ. Κωνσταντίνου, η Υπατία, καθηγήτρια Φιλοσοφίας, η Θεοδώρα, η Άννα Κομνηνού, η Πουλχερία, η Ευδοκία, η κόρη του Αθηναίου φιλόσοφου Λεόντιου που με δική της πρωτοβουλία οργανώθηκε το Πανεπιστήμιο στην Κωνσταντινούπολη, γράφηκε ο Θεοδοσιανός Κώδικας και επισκευάστηκαν τα τείχη. Ακόμη η Ειρήνη Κατακουζηνού, η αυτοκράτειρα Μαρτίνα που συνόδευε το σύζυγό της σε επιθέσεις ενάντια στους Πέρσες. Αλλά αυτές ήταν οι εξαιρέσεις.

Όσον αφορά τη νεότερη ιστορία, στην Επανάσταση του 1821, οι γυναίκες δίνουν τη ζωή τους για τη λευτεριά. Παραδείγματα αποτελούν η Τζαβέλαινα, η Μπουμπουλίνα, η Μαντώ Μαυρογένους και άλλες. Οι γυναίκες ήταν εκείνες που δημιούργησαν ένα Ζάλογγο, όπου πέθαιναν η μία μετά την άλλη χορεύοντας το

«Χορό του Ζαλόγγου», πέφτοντας στον γκρεμό για να μην πέσουν στα χέρια των Τούρκων. Τα δημοτικά τραγούδια, η λαϊκή ποίηση υμνούν τόσες ηρωικές μορφές γυναικών που πολέμησαν πλάι στους άνδρες, καθώς επίσης και γυναίκες που προτίμησαν να πεθάνουν παρά να πέσουν στα χέρια των εχθρών.

Αλλά και στους νεότερους απελευθερωτικούς αγώνες ενάντια στον κατακτητή, στην Εθνική Αντίσταση, στον εμφύλιο, οι γυναίκες αγωνίσθηκαν μαζί με τους άνδρες. Ή τέλος και στα χρόνια της τελευταίας δικτατορίας του 1967-1974, πάλι οι γυναίκες αγωνίσθηκαν μαζί με τους άνδρες, φυλακίστηκαν για την αποκατάσταση της δημοκρατίας και της ελευθερίας. Στις δύσκολες ώρες της ιστορίας, ο διαχωρισμός των φύλων παύει να ισχύει (Δουλκέρη, 1986).

3.7.2 Η εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι-Εμπόδια και προκαταλήψεις της ελληνικής κοινωνίας

Η οικονομική αυτοτέλεια, αποτελεί το «κλειδί» για τη χειραφέτηση, ανεξαρτησία και απελευθέρωση της γυναίκας. Μόλις η γυναίκα μπήκε στην παραγωγή, τότε άρχισε να διεκδικεί ίσα δικαιώματα με τον άνδρα, να επιβάλλει την παρουσία της «στα κέντρα λήψης αποφάσεων» κ.λπ. Γεννιέται με άλλα λόγια το «φεμινιστικό κίνημα». Γι' αυτό το λόγο και ο Έλληνας Νομοθέτης από τη μια μεριά, και η ελληνική παράδοση από την άλλη μεριά και το κοινωνικό κατεστημένο: σχολείο, οικογένεια μέσα μαζικής επικοινωνίας, προσπαθούσαν να προωθήσουν την «παραδοσιακή εικόνα» της γυναίκας, μητέρας – συζύγου – νοικοκυράς, ενός ατόμου ανίκανου, αδύναμου, που εξαρτιόταν από τον πατέρα ή το σύζυγο. Το άγχος, η μόνιμη φροντίδα των γονιών του κοριτσιού ήταν η «αποκατάσταση» του κοριτσιού με το γάμο. Δεν υπήρχε κανένα μήνυμα σχετικό με τη διεκδίκηση μιας οικονομικής θέσης της Ελληνίδας στην κοινωνία. Αποστολή και προορισμός της γυναίκας παρέμενε η δημιουργία της οικογένειας, η αφοσίωση σε αυτή και η ανατροφή των παιδιών.

Για πολλά χρόνια παρέμενε αυτός ο κανόνας. Μοναδική εξαίρεση αποτελούσε η εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι, αν υπήρχε οικονομική ανάγκη. Ο ανδρικός εγωισμός θιγόταν αν δούλευε η γυναίκα των μεσαίων στρωμάτων. Βέβαια, οι προκαταλήψεις αυτές δεν αφορούσαν την εργάτρια ή την αγρότισσα οι οποίες εργαζόνταν από ανάγκη επιβίωσης. Ούτε βέβαια τη γυναίκα με πανεπιστημιακό

πτυχίο γιατί οι πανεπιστημιακές σπουδές, της έδιναν «το δικαίωμα» να εργάζεται έξω από το σπίτι.

Η οικογένεια αποτελούσε το κύριο επιχείρημα που υποστήριζαν για να εμποδίσουν τη γυναίκα να εργασθεί έξω από το σπίτι. Με την εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι, υποστήριζαν ότι ο οικογενειακός δεσμός χαλαρώνει και η οικογένεια διαλύεται. Έτσι η γυναίκα αφοσιωνόταν στα παιδιά και στο σύζυγό της. Δεν είχε δικά της ενδιαφέροντα. Βέβαια μπορεί σε πολλά σπίτια η γυναίκα να διοικούσε, στην ουσία και να αποφάσιζε για όλα τα θέματα της οικογένειας. Όμως, κρυβόταν και παρουσιαζόταν ότι ο αφέντης ήταν ο άνδρας. Ο άνδρας παρουσιαζόταν ισχυρός στο περιβάλλον του, η δε γυναίκα υπάκουη, ταπεινή. Έτσι η ιδανική σύζυγος ήταν η γυναίκα χωρίς προσωπικότητα, χωρίς ενδιαφέροντα αλλά με κάποια «προίκα».

Από την άλλη πλευρά, οι γυναίκες που αποφάσιζαν να συνεχίσουν να εργάζονται μετά το γάμο, είχαν την οικονομική ανεξαρτησία, είχαν όμως να αναλάβουν και την εργασία μέσα στο σπίτι. Το νοικοκυριό, η φροντίδα των παιδιών, η παρακολούθησή τους στο σχολείο ήταν δική τους και μόνο ευθύνη. Ο άνδρας τους, το κοινωνικό περιβάλλον, αλλά και οι ίδιες οι γυναίκες δέχονταν αυτή την κατάσταση. Δούλευαν έξω από το σπίτι, τις ίδιες ώρες ή μπορεί και περισσότερες από τον άνδρα του, έφερναν τα ίδια λεφτά στο σπίτι ή μπορεί και περισσότερα. Αυτό όμως δεν είχε καμία σημασία. Οι «προνομιούχες» άλλωστε που είχαν κάποια βοήθό στο σπίτι, είτε κάποια γιαγιά, ήταν ελάχιστες, αλλά και οι παιδικοί σταθμοί ήταν επίσης λίγοι.

Η οικογένεια λοιπόν, αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για την επαγγελματική εξέλιξη της γυναίκας μέχρι τα τελευταία χρόνια. Εξάλλου οι διευθυντές – άνδρες ήταν αρκετά επιεικείς στις γυναίκες – μητέρες και τους επέτρεπαν να φεύγουν καμιά ώρα νωρίτερα και σαν αντιστάθμισμα να μην τις προάγουν. Αντίθετα, ήταν υπερβολικά αυστηροί με άλλες γυναίκες οι οποίες ήταν ανύπαντρες και είχαν επαγγελματικές φιλοδοξίες. Φυσικά, ο μικρός αριθμός των παντρεμένων εργαζόμενων γυναικών οφείλεται όχι μόνο στις προκαταλήψεις σχετικά με την εργασία των γυναικών έξω από το σπίτι, στην επικράτηση μιας κυρίαρχης ιδεολογίας της ελληνικής κοινωνίας σχετικά με τον κοινωνικό ρόλο της γυναίκας, αλλά κυρίως στις «δομές» της ελληνικής κοινωνίας. Οι βρεφονηπιακοί σταθμοί δεν κάλυπταν τις ανάγκες και έτσι δεν μπορούσαν να εργασθούν οι μητέρες μικρών παιδιών. Αλλά και οι μητέρες παιδιών σχολικής ηλικίας αντιμετώπιζαν το πρόβλημα, εφόσον το ωράριο των σχολείων δεν συμβάδιζε με το ωράριο των δημόσιων

υπηρεσιών ή των καταστημάτων. Η μητρότητα λοιπόν αναγκαστικά αποτελούσε ένα κύριο εμπόδιο της εργασίας έξω από το σπίτι για την πλειοψηφία των γυναικών στην Ελλάδα (Δουλκέρη, 1986).

Βέβαια, με το πέρασμα των χρόνων, η ιδεολογία έχει αλλάξει, οι προκαταλήψεις έπαψαν να υπάρχουν και οι δομές της ελληνικής κοινωνίας βοηθούν περισσότερο τη γυναίκα να εξελιχθεί και στον επαγγελματικό τομέα. Δεν υπάρχουν όμως νεότερες έρευνες για τα συγκεκριμένα στοιχεία.

3.8 Κοινωνικοοικονομικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της επαγγελματικής απασχόλησης των γυναικών

Η επαγγελματική απασχόληση των γυναικών, είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις διαδικασίες εκβιομηχάνισης, καθώς επίσης και με την επικράτηση των σύγχρονων καταναλωτικών προτύπων. Εδώ και 50 περίπου χρόνια παρατηρείται αύξηση της επαγγελματικής δραστηριότητας των έγγαμων γυναικών στις βιομηχανικές χώρες. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής και σε όλες αυτές τις χώρες, το ποσοστό των οικονομικά ενεργών έγγαμων γυναικών αυξήθηκε γρηγορότερα από το συνολικό οικονομικά ενεργό γυναικείο πληθυσμό (Μισέλ, 1987). Ωστόσο, η επαγγελματική απασχόληση των γυναικών παρουσιάζει πολλές ιδιοτυπίες και εναλλαγές από χώρα σε χώρα, που παρουσιάζονται παρακάτω.

Για παράδειγμα στη Γαλλία, το ποσοστό των οικονομικά ενεργών έγγαμων γυναικών ηλικίας 20-24 ετών αυξήθηκε από 36% το 1954, σε 45% το 1962 και σε 51% το 1968. Κατά την ίδια περίοδο, το ποσοστό οικονομικά ενεργών έγγαμων γυναικών ηλικίας 25-35 ετών αυξήθηκε από 32% σε 40%. Το 1962, οι 32 στις 100 έγγαμες γυναίκες ήταν οικονομικά ενεργοί ενώ, το 1968, οι 34 στις 100. Έτσι, το 1968, οι 55,3 στις 100 οικονομικά ενεργούς γυναίκες ήταν έγγαμες ενώ, το 1954, έγγαμες ήταν οι 48 στις 100 (Μισέλ, 1987).

Ακόμη, στις Ηνωμένες Πολιτείες, μεταξύ 1940 και 1970, το ποσοστό εργαζόμενων γυναικών αυξήθηκε από 15% το 1940 σε 41% το 1971. Το 1973, τα 19 εκατομμύρια έγγαμων αμερικανίδων αποτελούσαν το 60% του συνόλου των εργαζόμενων γυναικών. Το 1975, οι αμερικανίδες γυναίκες αποτελούσαν το 39,8% του συνολικού οικονομικά ενεργού πληθυσμού των Ηνωμένων Πολιτειών. Στις δυτικές βιομηχανικές χώρες, ο γάμος δεν είναι πια το κύριο εμπόδιο στην επαγγελματική εργασία των γυναικών (Μισέλ, 1987).

Οι τάσεις στις περισσότερες βιομηχανικές χώρες είναι οι ίδιες με εκείνες που παρατηρήθηκαν στη Γαλλία και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Όμως, υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των χωρών. Έτσι, στην Ισπανία, το ποσοστό των γυναικών στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό είναι πολύ χαμηλό. Είναι μικρότερο του ποσοστού της Σοβιετικής Ένωσης κατά 50%. Αλλά οι συγκρίσεις μεταξύ χωρών απαιτούν μεγάλη προσοχή. Οι γαλλικές στατιστικές ελαχιστοποιούν κατά κανόνα τη γυναικεία συμμετοχή γιατί, μέχρι τώρα, η δήλωση της μερικής γυναικείας απασχόλησης εμποδιζόταν από την παροχή του επιδόματος του ενός μισθού ανά

οικογένεια. Αντίθετα, στις αγγλοσαξονικές χώρες (Ηνωμένες Πολιτείες, Αγγλία), η μεγάλη συχνότητα μερικής απασχόλησης οδηγεί στην υπερεκτίμηση της γυναικείας συμμετοχής. Έτσι το 1973 στις Ηνωμένες Πολιτείες, λιγότερο από 1 στις 10 έγγαμες οικονομικά ενεργούς γυναίκες είχε πλήρη απασχόληση ολόκληρο το έτος. Η αναλογία αυξάνει στο 20% ως προς τις νεαρές αμερικανίδες μητέρες ενός τουλάχιστον παιδιού κάτω των 3 ετών. Στη Μεγάλη Βρετανία, 30% των οικονομικά ενεργών γυναικών έχουν μερική απασχόληση έναντι μόνο 5% των ανδρών (Μισέλ, 1987).

Στη Γαλλία όπως και στις Ηνωμένες Πολιτείες, στην άνοδο του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών δεν συνέβαλαν οι έγγαμες χωρίς παιδιά γυναίκες αλλά εκείνες που έχουν ένα ή δύο παιδιά. Έτσι, από το 1962 μέχρι το 1968, το ποσοστό απασχόλησης των έγγαμων Γαλλίδων με ένα παιδί αυξάνει από 39% σε 44%. Το ποσοστό αυτό αυξάνει από 26% σε 29% για τις έγγαμες γυναίκες με δύο παιδιά. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, «τον Μάρτιο του 1973, οι οικογένειες είχαν 1,5 εκατομμύριο παιδιά λιγότερα από όσα είχαν το 1970 – αλλά 650.000 περισσότερα αμερικανάκια είχαν μια επαγγελματικά εργαζόμενη μητέρα. Σε 64 εκατομμύρια παιδιά νεότερα των 18 ετών, τα 26 ήταν παιδιά εργαζόμενων μητέρων» (Μισέλ, 1987).

Ακόμα πιο σημαντικό είναι πως, στη Γαλλία όπως και στις Ηνωμένες Πολιτείες, από το 1968 και μεταξύ των γυναικών που έχουν παιδιά, η μεγαλύτερη αύξηση των ποσοστών απασχόλησης παρατηρείται μεταξύ των γυναικών με μικρά παιδιά (Μισέλ, 1987).

Τα ποσοστά οικονομικής δραστηριότητας μειώνονται με τον αριθμό των παιδιών. Εξάλλου, όσο μικρότερο είναι το παιδί τόσο λιγότερες είναι οι έγγαμες γυναίκες που μπορούν να εργαστούν – αλλά, μεταξύ 1962 και 1968, σε όλες τις ομάδες ηλικίας και σε όλες τις κατηγορίες, αυξάνεται ο αριθμός των γυναικών που κατάφεραν να ξεπεράσουν τα εμπόδια που δημιουργεί η φροντίδα των παιδιών και η νεαρή τους ηλικία. Έτσι το 1968, πάνω από 1 στις 2 έγγαμες γυναίκες ηλικίας 25-29 ετών και με παιδί ηλικίας μικρότερης των 7 ετών, είχε κάποια επαγγελματική δραστηριότητα (54% των γυναικών με παιδί μικρότερο των 3 ετών, 51% των γυναικών με παιδί 3-6 ετών, ενώ επτά χρόνια νωρίτερα, τα ποσοστά αυτά ήταν 42% και 38% αντίστοιχα). Ενώ όμως, η αύξηση που παρατηρείται κατά την περίοδο αυτή αφορά και τις μητέρες δύο ή τριών παιδιών, λιγότερο από το ένα τρίτο των γυναικών με 2 ή περισσότερα παιδιά, από τα οποία το ένα ηλικίας μικρότερης των 7 ετών, είχαν κατά το 1968 κάποιο επάγγελμα. Τα δεδομένα αυτά τονίζουν πως η μητρότητα δεν

αποτελεί πια για τις Γαλλίδες ψυχολογικό εμπόδιο – αφού περισσότερες από τις μισές μητέρες ενός παιδιού έχουν επαγγελματικά απασχόληση. Το εμπόδιο δεν είναι εφεξής ψυχολογικό αλλά κοινωνιολογικό: ύστερα από τη γέννηση του δεύτερου παιδιού, τα εμπόδια που συγκεντρώνονται είναι πολλά ώστε να επιτρέπεται στις γυναίκες να έχουν επαγγελματική απασχόληση. Από τα εμπόδια αυτά, σημειώνονται εκείνα της ανεπάρκειας του κοινωνικού εξοπλισμού και των χαμηλών γυναικείων απολαβών οι οποίες δεν επιτρέπουν το έξοδο για την φύλαξη των παιδιών (Μισέλ, 1987).

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, από το 1940 μέχρι το 1970, το ποσοστό εργαζόμενων μεταξύ των μητέρων παιδιών μικρότερων των 6 ετών αυξήθηκε από 9% σε 30%. Στα 26 εκατομμύρια αμερικανόπαιδων των οποίων η μητέρα εργάζεται, 6 εκατομμύρια είναι ηλικίας κάτω των 6 ετών. Στη Σουηδία, το 1972, 45% των μητέρων με παιδί μικρότερο των 7 ετών ήταν εργαζόμενες. Στην Ιαπωνία, το 1972, 20% των έγγαμων εργαζόμενων γυναικών είχαν παιδιά προσχολικής ηλικίας (Μισέλ, 1987).

Η ένταξη των γυναικών στο εργατικό δυναμικό και οι συμπεριφορές τους απέναντι στην επαγγελματική τους απασχόληση έγιναν αντικείμενο πολλών θεωρητικών συζητήσεων, οι οποίες όμως, έχουν περισσότερη σχέση με την οικονομική διάσταση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Επίσης, πολλές εμπειρικές μελέτες που πραγματοποιήθηκαν έδωσαν έμφαση στη διερεύνηση τόσο των ενδογενών όσο και των εξωγενών παραγόντων που επιδρούν στο μέγεθος της γυναικείας επαγγελματικής απασχόλησης. Στους ενδογενείς παράγοντες εντάσσονται τα ατομικά χαρακτηριστικά των γυναικών (π.χ επίπεδο εκπαίδευσης, βαθμός εξειδίκευσης, κοινωνική προέλευση, θέση στο επάγγελμα κ.λπ), ενώ στους εξωγενείς παράγοντες ανήκουν για παράδειγμα οι συνθήκες της αγοράς εργασίας, τα οικογενειακά «βάρη» (αριθμός και ηλικία παιδιών) των γυναικών, οι νοοτροπίες, οι αντιλήψεις και τα στερεότυπα που επικρατούν σε μια δεδομένη κοινωνία κ.λπ.

Συγκεκριμένα, η κοινωνικοοικονομική προσέγγιση, η οποία αναφέρεται κυρίως στην επίδραση των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών των γυναικών ως προς την άσκηση εξωοικιακής επαγγελματικής απασχόλησης, έδειξε ότι η συμμετοχή τους εξαρτάται από τα ατομικά τους χαρακτηριστικά ή άλλως τα «εφόδιά» τους. Διαπιστώθηκε, λοιπόν, ότι οι γυναίκες που προέρχονται από μεσαία κοινωνικά στρώματα, εργάζονται πιο συχνά συγκριτικά με αυτές που προέρχονται από κατώτερα. Επίσης, οι γυναίκες των μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων εγκαταλείπουν πιο δύσκολα την εργασία τους. Αντίθετα, οι γυναίκες των κατώτερων

κοινωνικών στρωμάτων, διακόπτουν την εργασία τους πολύ πιο εύκολα (Μαράτου Αλιμπράντη, 1999).

Επιπρόσθετα, πολλές έρευνες επισήμαναν ότι η επιθυμία των γυναικών για επαγγελματική απασχόληση αυξάνεται ανάλογα με το βαθμό εξειδίκευσης και το επίπεδο εκπαίδευσής τους. Έτσι, οι γυναίκες που εξασκούν ανώτερα επαγγέλματα εγκαταλείπουν πολύ δυσκολότερα την εργασία τους σε σύγκριση με τις εργάτριες, που συχνά παρουσιάζουν πολλές διακοπές και επανακάμψεις στον επαγγελματικό τομέα. Εξάλλου, οι λόγοι που ωθούν συνήθως τις τελευταίες, στο να έχουν κάποια επαγγελματική απασχόληση, είναι οικονομικοί και όχι το ενδιαφέρον για την εργασία τους ή την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους.

Όσον αφορά τα αντικειμενικά οικογενειακά βάρη των γυναικών, η πλειονότητα των μελετών έδειξε την άμεση επίδραση της οικογενειακής κατάστασης των γυναικών και το μέγεθος της οικογένειας στη θέση τους στην αγορά εργασίας. Δηλαδή, οι ανύπαντρες γυναίκες εργάζονται συχνότερα από τις παντρεμένες, ενώ ο μεγαλύτερος αριθμός παιδιών συνεπάγεται μείωση των ποσοστών των γυναικών που εργάζονται.

Επιπλέον, οι οικογενειακές υποχρεώσεις ασκούν συχνά αρνητική επιρροή στην επαγγελματική εξέλιξη των γυναικών και επηρεάζουν αρνητικά τη σταδιοδρομία τους. Οι διακοπές και οι επανακάμψεις, λόγω των διαφόρων γεγονότων του κύκλου ζωής, αποτελούν συνηθισμένο φαινόμενο στις γυναικείες σταδιοδρομίες. Αν η έλλειψη κοινωνικού εξοπλισμού εμποδίζει την πλειονότητα των Γαλλίδων να εργαστούν μετά τη γέννηση του δεύτερου παιδιού και την πλειονότητα των Αμερικανίδων να εργαστούν μετά τη γέννηση του πρώτου παιδιού, το υψηλό μορφωτικό επίπεδο ωθεί, αντίθετα, τις γυναίκες να υπερπηδήσουν αυτά τα εμπόδια και να καλύψουν τις ελλείψεις του κοινωνικού εξοπλισμού: Πράγματι, η χάρη στην εκπαίδευσή τους ικανοποιητικά αμειβόμενη εργασία επιτρέπει στις μορφωμένες γυναίκες να αντιμετωπίσουν τα έξοδα φύλαξης δύο παιδιών (Μισέλ, 1987).

Οι γυναίκες πρέπει να είναι τουλάχιστον επιπέδου Γυμνασίου ώστε να ξεπεράσουν το εμπόδιο που δημιουργεί η παρουσία ενός παιδιού. Οι γυναίκες πρέπει να είναι τουλάχιστον επιπέδου λυκείου ώστε να ξεπεράσουν το εμπόδιο που δημιουργεί η παρουσία δύο παιδιών. Λιγότερο από μία στις δύο Γαλλίδες με Απολυτήριο Λυκείου (45%) μπορεί να εργαστεί όταν έχει δύο παιδιά. Η αναλογία αυτή φτάνει το 58% όταν η γυναίκα είναι εκπαιδευτικού επιπέδου ανώτερου του Λυκείου.

Τα γαλλικά δεδομένα επισημαίνουν πως το πολυτιμότερο κεφάλαιο των γυναικών είναι η εξύψωση του εκπαιδευτικού τους επιπέδου. Η απόκτηση ενός διπλώματος ανώτερου από εκείνο του Απολυτηρίου του Λυκείου, επιτρέπει στις γυναίκες να αντιμετωπίσουν το γάμο και την οικογένεια με προϋποθέσεις πολύ καλύτερες από εκείνες που έχουν με κατώτερα διπλώματα (Μισέλ, 1987).

Πάντως, νεότερες έρευνες αναφέρουν ότι τα οικογενειακά γεγονότα (γάμοι, γεννήσεις κ.λπ) επηρεάζουν ολοένα και λιγότερο τον επαγγελματικό κύκλο των παντρεμένων γυναικών.

Σχετικά με τα κίνητρα για εργασία, όπως έχει αποδειχθεί, οι οικονομικοί λόγοι παίζουν σημαντικό ρόλο στην απόφαση μιας γυναίκας να εργαστεί. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα σύγχρονα μοντέλα κατανάλωσης επιβάλλουν πλέον, την ύπαρξη δύο μισθών σε κάθε νοικοκυριό. Εξάλλου, από μελέτες που έγιναν σχετικά με την προσφορά της γυναικείας εργασίας, ενισχύεται η άποψη ότι η οικονομική συνεισφορά των γυναικών στην οικογένεια αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία. Το γυναικείο εισόδημα αποτελεί βασικό μέρος του οικογενειακού εισοδήματος, γεγονός που επιτρέπει τη βελτίωση του επιπέδου ζωής της οικογένειας (Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

Ακόμη, όπως διαπιστώθηκε, η γυναικεία εργασία είναι απαραίτητη για την επιβίωση της οικογένειας σε περιόδους ανεργίας, ασθένειας ή ατυχήματος του συζύγου. Στις περιπτώσεις αυτές, συχνά οι γυναίκες αποφασίζουν να συμμετάσχουν ή να επανακάμψουν – εάν είχαν διακόψει – στην αγορά εργασίας (Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

3.9 Οικογενειακή οργάνωση-οικιακές εργασίες

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, θα δούμε τις σύγχρονες τάσεις έρευνας σε θέματα κατανομής των οικιακών εργασιών ανάμεσα στους συζύγους. Αυτό θα γίνει μέσα από μια επισκόπηση των κύριων θεωριών που αναπτύχθηκαν και των διαφορετικών διερευνητικών προσεγγίσεων που πραγματοποιήθηκαν γύρω από το θέμα αυτό.

Καταρχήν υπάρχει η προβληματική ότι ο γάμος και η έγγαμη συμβίωση δεν αποτελεί παρά μια μορφή ανταλλαγής. Επίσης επικρατεί η άποψη ότι δεν είναι δυνατό να διασφαλιστεί ανάμεσα στους δύο συζύγους ισότητα σε όλα τα επίπεδα, και ιδιαίτερα στον τομέα της οικιακής εργασίας. Διάφορες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν στη δεκαετία του '60, χρησιμοποιώντας την έννοια της διαφοροποίησης των ανδρικών και γυναικείων ρόλων και της συζυγικής αλληλεπίδρασης, προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τις συζυγικές συμπεριφορές δίνοντας έμφαση στη μορφή που έχουν οι συζυγικές ανταλλαγές και στους παράγοντες που επιδρούν και τις διαφοροποιούν.

Η έρευνα των R. Blood και D. Wolfe, είναι μια από τις πρώτες έρευνες που τοποθετείται στα πλαίσια της γενικότερης προβληματικής για τη συζυγική διαντίδραση. Οι συγγραφείς αυτοί υποστηρίζουν ότι ο τρόπος κατανομής των οικιακών εργασιών ανάμεσα στους δύο συζύγους είναι αποτέλεσμα μιας ορθολογικής διευθέτησης και εξαρτάται από τα προσόντα-εφόδια, που διαθέτει κάθε σύζυγος.

Έτσι, όπως διαπίστωσαν, η εξουσία ενός συζύγου ως προς τις συζυγικές ανταλλαγές, ενισχύεται όσο αυξάνουν τα εφόδια που διαθέτει αυτός. Δηλαδή, όσον αφορά τις συζυγικές ανταλλαγές, προηγούνται οι σύζυγοι με υψηλότερη κοινωνική θέση, μεγαλύτερο μισθό, υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο και εξειδίκευση. Ακόμη, οι γυναίκες που εργάζονται ενισχύουν τη θέση τους έναντι των νοικοκυρών κ.λπ. Πάντως, η έρευνά τους έδειξε ότι οι σύζυγοι με υψηλό εισόδημα συμμετέχουν λιγότερο στις οικιακές εργασίες σε σύγκριση με τους συζύγους με χαμηλότερο εισόδημα. Υπάρχουν, δηλαδή, τρία επίπεδα παραγόντων που, προσδιορίζουν το βαθμό της ανδρικής συμμετοχής: η σταδιοδρομία, η επαγγελματική επιβάρυνση των συζύγων και οι αντιλήψεις τους για τους ρόλους.

Η θεωρία των εφοδίων αποτελεί μια από τις σημαντικότερες θεωρίες και συνδέεται με τις δομολειτουργικές θεωρίες της περιόδου που υπαινίσσονταν την κοινωνική κατασκευή των συζυγικών ρόλων. Η συγκεκριμένη θεωρία υπήρξε

αντικείμενο αμφισβητήσεων. Όμως, χρησιμοποιήθηκε, με διάφορες παραλλαγές, ευρύτατα κατά την τελευταία εικοσαετία του 20^{ου} αιώνα.

Πληθώρα εμπειρικών ερευνών που διεξήχθησαν στο πλαίσιο της θεωρίας των εφοδίων κατέληξαν σε παρόμοια αποτελέσματα. Σε όλες τις έρευνες δίνεται έμφαση στην επίδραση της επαγγελματικής απασχόλησης των γυναικών στην οικογενειακή οργάνωση.

Η Andree Michel, χρησιμοποιώντας τη «διαντιδραστική προσέγγιση» στη έρευνά της, διαπίστωσε ότι η επαγγελματική κατάσταση των γυναικών και ο βαθμός εξειδίκευσής τους, επηρεάζουν το βαθμό συμμετοχής των ανδρών στον τομέα των οικιακών εργασιών. Πράγματι, ανάμεσα στα ζευγάρια που οι γυναίκες εργαζόντουσαν μεν, αλλά ήταν ανώτερα στελέχη, υπήρχε πιο ισότιμος και αποτελεσματικός διαχωρισμός των οικιακών εργασιών.

Εντούτοις, η παρουσία του συζύγου στις καθημερινές οικιακές εργασίες εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από τη δυνατότητά του να βοηθήσει, δηλαδή από τη διάρκεια εργασίας του (από το ωράριό του, από το αν έχει βάρδιες κ.λπ), από τον ελεύθερό του χρόνο και το χρόνο που παραμένει στο σπίτι.

Όσον αφορά τη φροντίδα των παιδιών, οι άνδρες προτιμούν τις ελαφρές και πιο ευχάριστες δραστηριότητες, όπως τη βόλτα, το παιχνίδι και το διάβασμα των παιδιών. Οι υπόλοιπες οικιακές εργασίες για παράδειγμα το πλύσιμο, το μαγείρεμα κ.λπ. επιβαρύνουν σχεδόν εξολοκλήρου τις γυναίκες. Χαρακτηριστικό είναι, επίσης, ότι ο μεγαλύτερος αριθμός παιδιών δε φαίνεται να αυξάνει το ποσοστό των ανδρών που βοηθούν, το αντίθετο μάλιστα. Στις βιομηχανικά αναπτυγμένες κοινωνίες και σύμφωνα με τα στοιχεία εμπειρικών μελετών που έγιναν σε αυτές, η εξουσία της συζύγου είναι αντιστρόφως ανάλογη του αριθμού των παιδιών της δηλαδή όσο περισσότερα παιδιά υπάρχουν στην οικογένεια, τόσο πιο ανισότιμοι είναι οι ρόλοι των συζύγων (Μούσουρου, 1989). Ο βαθμός συμμετοχής των συζύγων διαφοροποιείται από τον κύκλο της οικογενειακής ζωής.

Έπειτα, μέσα από τα αποτελέσματα των πρώτων ερευνών χρήσης χρόνου, από τα μέσα της δεκαετίας του '50, φάνηκαν οι ανισότητες ανάμεσα στα δύο φύλα όσον αφορά τη διάθεση χρόνου των ατόμων στον τομέα της οικιακής εργασίας. Η χρονική επιβάρυνση των γυναικών και των ανδρών σε δραστηριότητες που σχετίζονται με τις δουλειές του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών διαφέρει και εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως από την ημέρα της εβδομάδας, τον αριθμό των παιδιών της οικογένειας, την επαγγελματική κατάσταση των γυναικών, την κοινωνική θέση

των συζύγων κ.λπ. Έτσι, η διάρκεια του χρόνου που αφιερώνεται στις οικιακές εργασίες μεταβάλλεται ανάλογα με την κοινωνική θέση των γυναικών. Στα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα, ο χρόνος που αφιερώνεται στις οικιακές εργασίες είναι λιγότερος, ενώ αυξάνεται σημαντικά στα κατώτερα. Ακόμη, οι ανδρικοί χρόνοι που αφιερώνονται στις οικιακές εργασίες, αυξάνονται σαφώς στα ζευγάρια που η γυναίκα έχει εξωοικιακή επαγγελματική απασχόληση.

Ακόλουθες μελέτες, που πραγματοποιήθηκαν σχετικά με θέματα χρήσης χρόνου κατέληξαν σε παρόμοια αποτελέσματα. Γενική, εξάλλου, ήταν η διαπίστωση ότι οι άνδρες διαθέτουν πολύ λιγότερο χρόνο καθημερινά σε εργασίες που έχουν σχέση με το σπίτι (μια ώρα περίπου) συγκριτικά με αυτό των γυναικών, που είναι τετραπλάσιος και κυμαίνεται από 4 μέχρι 8 ώρες, ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες.

Ένα άλλο φαινόμενο που παρατηρήθηκε, είναι ότι οι γυναίκες που δεν εργάζονται διαθέτουν πολύ περισσότερο χρόνο για την πραγματοποίηση των οικιακών εργασιών σε σύγκριση με τις γυναίκες που έχουν εξωοικιακή επαγγελματική απασχόληση. Οι εργαζόμενες γυναίκες περιορίζουν σημαντικά (κατά ένα τρίτο περίπου) τον αντίστοιχο χρόνο τους. Το γεγονός αυτό, δείχνει ότι οι εργαζόμενες γυναίκες συμπίεζουν, γενικά, το χρόνο τους καθημερινά, στην προσπάθειά τους να ανταπεξέλθουν στο διπλό τους ρόλο και ότι αντιμετωπίζουν διαφορετικά τις οικιακές εργασίες.

Σχετικά με τον ελεύθερο χρόνο των ατόμων, φάνηκε σε γενικές γραμμές ότι ο γυναικείος χρόνος υπολείπεται από τον ανδρικό, ενώ εξαρτάται και αυτός από τις ιδιαίτερες οικογενειακές, κοινωνικές και επαγγελματικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε ζευγάρι.

Γενικά, οι χρόνοι των ανδρών και των γυναικών ποικίλλουν και εξαρτώνται από τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά, τις ιδιαίτερες οικογενειακές συνθήκες του καθενός και από την επαγγελματική κατάσταση των γυναικών.

Επίσης, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, η επαγγελματική απασχόληση των γυναικών διαφοροποιεί τις συμπεριφορές των ανδρών μέσα στο σπίτι και, γενικά, επιδρά θετικά ως προς το βαθμό συμμετοχής τους στον τομέα των οικιακών εργασιών.

Ωστόσο, νεότεροι ερευνητές υποστήριξαν ότι οι συζυγικές πρακτικές κατανομής των οικιακών εργασιών δεν υπακούουν μόνο σε στατικά δεδομένα (π.χ στα ατομικά εφόδια), αλλά και σε δυναμικά (δηλαδή στη διάρθρωση των

σταδιοδρομιών κ.λπ.). Η θεωρία των εφοδίων από μόνη της δεν επαρκεί για μια σε βάθος μελέτη των συζυγικών ανταλλαγών.

Επίσης, όπως επισημαίνει η Chantal Nicole – Drancourt: «Ο τύπος των συζυγικών ανταλλαγών, όπως διαμορφώνεται σε κάθε ζευγάρι, φαίνεται ότι είναι αποτέλεσμα των λογικών επαγγελματικών τροχιών του ατόμου, οι οποίες επηρεάζουν τις οικογενειακές στρατηγικές με τρόπο ώστε τα προσόντα κάθε ατόμου να προβάλλονται και να αξιοποιούνται».

Ξεκινώντας από την αντίληψη αυτή, οι διάφορες εμπειρικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν γύρω από την προβληματική αυτή έδειξαν ότι υπάρχει αλληλεπίδραση ανάμεσα στη δυναμική εξέλιξη των γυναικείων σταδιοδρομιών και στην οικογενειακή οργάνωση. Η Agnes Pitrou στη έρευνά της επισημαίνει ότι ανάμεσα στα ζευγάρια που οι γυναίκες εμφανίζουν συνεχές προφίλ εργασίας, χωρίς διακοπές και επανακάμψεις, επικρατούν πιο ισότιμες συζυγικές σχέσεις μέσα στο σπίτι. Αντίθετα, η ασυνέχεια στην πορεία των γυναικείων σταδιοδρομιών, με συνεχείς εισόδους και εξόδους από την αγορά εργασίας (π.χ. λόγω εγκυμοσύνης), συνδέεται αναμφισβήτητα με τις ιδιαίτερες οικογενειακές συνθήκες και τα αυξημένα οικιακά καθήκοντα των γυναικών. Ακόμη, φάνηκε ότι το συνεχές προφίλ εργασίας συναντάται πιο συχνά στα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα, όπου η ποιότητα στις συζυγικές σχέσεις αποτελεί βασικό στοιχείο της καθημερινής οικογενειακής οργάνωσης.

Εκτός από τα παραπάνω, οι δομές της κοινωνίας επηρεάζουν και κατευθύνουν τις συμπεριφορές των ατόμων. Ο «ρόλος» αποτελεί, εξάλλου, ένα πλέγμα δικαιωμάτων και καθηκόντων, που διέπεται από τα κοινωνικά χαρακτηριστικά κάθε ατόμου (ηλικία, φύλο, κοινωνική τάξη, επάγγελμα κ.λπ.), σε μια δεδομένη κοινωνία.

Ωστόσο, η χρήση της έννοιας των «ρόλων των φύλων» στις εμπειρικές διερευνήσεις παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία στη διεθνή βιβλιογραφία, ως προς το εννοιολογικό της περιεχόμενο, και χρησιμοποιείται, κυρίως, σε τρεις περιπτώσεις:

- 1) Πρώτον, για να μας δείξει σε μακροκοινωνιολογική κλίμακα την ύπαρξη διαφοροποιήσεων ως προς τους κοινωνικούς ρόλους, δηλαδή ότι δεν είναι ταυτόσημοι οι ρόλοι των γυναικών και των ανδρών.
- 2) Δεύτερον, για να μας δείξει σε μικροκοινωνιολογική κλίμακα την ύπαρξη ξεχωριστών ανδρικών και γυναικείων εργασιών και αρμοδιοτήτων.
- 3) Τρίτον, για να μας υποδείξει την ύπαρξη διαφορετικών αντιλήψεων ως προς τις στάσεις και τις υποκειμενικές αντιλήψεις των ατόμων.

Πάντως, η έννοια του ρόλου που, ως επί το πλείστον, χρησιμοποιείται, αφορά ένα δομημένο σύνολο κανόνων συμπεριφοράς που συνδέονται με μια συγκεκριμένη κατάσταση μέσα σε ένα σύστημα αλληλεπιδράσεων, ενώ, ακόμη, προσδιορίζει τις προτιμήσεις που εκφράζει κάποιος πάνω σε μια συγκεκριμένη θέση.

Οι περισσότερες εμπειρικές έρευνες αναφέρονται στην επισήμανση των εξελίξεων και των μετασχηματισμών σχετικά με τις αντιλήψεις των ατόμων έναντι του ισχύοντος συστήματος των κοινωνικών ρόλων ανάλογα με το φύλο. Αν και αυτό αποτελεί ένα πολύπλοκο θέμα για να διερευνηθεί, μελέτες που πραγματοποιήθηκαν τόσο στην Ευρώπη όσο και στις ΗΠΑ καταλήγουν, συνήθως, σε παρόμοια αποτελέσματα. Γενικά, υπάρχει η εντύπωση ότι οι παραδοσιακές αντιλήψεις και οι στάσεις των ατόμων για τους ρόλους των δύο φύλων φθίνουν. Ακόμη, τα παραδοσιακά στερεότυπα απορρίπτονται, όπως φάνηκε, συχνότερα από τα νεότερα άτομα, τα πιο μορφωμένα, και αυτά που ανήκουν στα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα.

Πολλοί κοινωνιολόγοι επιχείρησαν να ερμηνεύσουν τις διαφοροποιήσεις ως προς τους τρόπους ζωής των οικογενειών και τη διαφοροποίηση των ρόλων, σε σχέση με πολιτισμικούς παράγοντες, αφού οι αντιλήψεις των ατόμων αποτελούν δείκτες που αντανakλούν τις επιδράσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος και προσανατολίζουν τις κοινωνικές δραστηριότητες.

Υποστηρίχτηκε, λοιπόν, ότι, εκτός από τα ατομικά εφόδια, δυνάμει των οποίων δημιουργούνται, εξελίσσονται και διαμορφώνονται οι διάφορες κοινωνικές καταστάσεις, οι πολιτιστικοί παράγοντες εμπλέκονται και επηρεάζουν τις συμπεριφορές των ατόμων.

Η αμερικανική έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Jean Atkinson και Ted Huston έδειξε ότι ανάμεσα στους συζύγους που υιοθετούσαν παραδοσιακά πρότυπα για την οικογενειακή ζωή υπήρχε αυστηρός διαχωρισμός των ρόλων στον τομέα της οικιακής εργασίας. Αντίθετα, στις περιπτώσεις που οι σύζυγοι ενστερνίζονταν πιο προοδευτικά οικογενειακά σχήματα οι τρόποι ζωής είχαν σαφώς πιο ισότιμο χαρακτήρα.

Ο George Menahem, χωρίζοντας, εξάλλου, το δείγμα της έρευνάς του (755 γυναίκες) σε τέσσερα μοντέλα οικογένειας ανάλογα με τις αντιλήψεις τους για την οικογενειακή ζωή, διαπίστωσε ότι στις «συζυγικές προοδευτικές οικογένειες» και στις «συζυγικές οικογένειες συντροφικού τύπου» υπήρχε πιο ισότιμος διαχωρισμός

των οικιακών εργασιών συγκριτικά με τις «συζυγικές παραδοσιακές» και τις «συζυγικές ενδιάμεσες οικογένειες».

Επιπρόσθετα, στην προσπάθεια εξορθολογισμού των οικογενειακών σχέσεων, ο J. Kellerhals κ.α. υποστήριζε ότι τρεις λογικές φαίνεται να εμπλέκονται στην οικογενειακή δυναμική:

- α) Η λογική της επικερδούς αξιοποίησης των ατομικών προσόντων, που επηρεάζουν την κατανομή της εργασίας.
- β) Η λογική της συναισθηματικής σχέσης, που αποτελεί εκ προοιμίου επιδίωξη κάθε ζευγαριού.
- γ) Η λογική των πολιτιστικών αξιών, που κατευθύνουν και διαπερνούν τις περισσότερες φάσεις της συζυγικής ζωής.

Οι J. Curie και V. Hajjar επισήμαναν ότι το άτομο είναι υποχρεωμένο-ασυνείδητα πολλές φορές-να κάνει τις επιλογές του. Οι τρόποι ρύθμισης και οι ατομικές στρατηγικές αποτελούν, λοιπόν, το «σύστημα» των ανταλλαγών. Το μοντέλο ζωής αποτελεί μια από τις βασικές παραμέτρους ρύθμισης του συστήματος των δραστηριοτήτων. Ανακάλυψαν, λοιπόν, τέσσερα μοντέλα οικογένειας, που απορρέουν, φυσικά, από το σύστημα συζυγικών ανταλλαγών που επικρατεί σε κάθε νοικοκυριό, τις ιδιαίτερες οικογενειακές συνθήκες, αλλά και από τη διασύνδεσή τους με τη δομή των πολιτισμικών επιδράσεων και συγκεκριμένα τον τύπο της κοινωνικότητας κάθε ζευγαριού.

Όπως γίνεται φανερό, όλες οι προσεγγίσεις οι οποίες εντάσσονται στο πλαίσιο της προβληματικής της διασύνδεσης των πολιτισμικών παραγόντων με τις συμπεριφορές στο πλαίσιο της οικογενειακής ζωής κατέληξαν σε παρόμοια συμπεράσματα, επιβεβαιώνοντας την επίδραση των πολιτισμικών παραγόντων στη ρύθμιση των τρόπων ζωής.

Όπως είδαμε και σε προηγούμενα κεφάλαια, οι διάφοροι παράγοντες που συντέλεσαν στις αλλαγές ως προς τους γυναικείους και ανδρικούς ρόλους στο πλαίσιο της οικογένειας διαγράφονται, κυρίως, στη διαδικασία συνολικής εξέλιξης των κοινωνιών. Συνδέονται δε, άμεσα με τη μετάβαση από την αγροτική οικιακή οικονομία, όπου υπήρχε ανάμειξη οικογένειας-επιχείρησης, στη βιομηχανική-καταναλωτική.

Με την εκβιομηχάνιση, λοιπόν, η προσωπική εργασία των γυναικών στο σπίτι χάνει την αξία της, και το μοντέλο οικογένειας με «συμπληρωματικούς ρόλους» υπερτερεί. Ωστόσο, η μαζική είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας μετά το

1960 οδηγεί στον επαναπροσδιορισμό των γυναικείων και ανδρικών ρόλων και στη σταδιακή επικράτηση των οικογενειών με «αδιαφοροποίητους» συζυγικούς ρόλους μέσα και έξω από το σπίτι. Οπωσδήποτε, η συνεχής αύξηση που παρατηρείται στον αριθμό των γυναικών που θέλουν να εργαστούν δεν οφείλεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες απελευθερώθηκαν από τις οικιακές εργασίες, αλλά, απλά, στο ότι το παραδοσιακό μοντέλο της γυναίκας-νοικοκυράς φθίνει.

Στο ατομικό επίπεδο, οι σύγχρονες διερευνητικές προσεγγίσεις αντιλαμβάνονται την οικογένεια ως ένα υποσύστημα που δεν προϋποθέτει προκαθορισμένα μοντέλα. Στην οικογένεια αναπτύσσονται παιχνίδια εξουσίας και ατομικές στρατηγικές, τα οποία επιδρούν καθοριστικά ως προς τη μορφή των συζυγικών ανταλλαγών όσον αφορά την κατανομή και την πραγματοποίηση των καθημερινών οικιακών εργασιών.

Σε γενικές γραμμές, οι έρευνες που διεξήχθησαν γύρω από την προβληματική της έννοιας της διαφοροποίησης των ανδρικών και γυναικείων ρόλων και τη διαντιδραστική προσέγγιση κατέληξαν σε παρόμοια αποτελέσματα: η ένταση της συμμετοχής του συζύγου και οι συζυγικές ανταλλαγές, αν και ακόμη φαίνεται να υπάρχει μεγάλη απόσταση από την πλήρη αμοιβαιότητα και εξίσωση, ποικίλλει και επηρεάζεται από τα ατομικά βιολογικά χαρακτηριστικά του καθενός (ηλικία, φύλο κ.λπ.), τα εφόδια που κάθε σύζυγος διαθέτει (βαθμός εκπαίδευσης, επαγγελματική κατάσταση και χαρακτηριστικά απασχόλησης, κ.λπ.) και τα αντικειμενικά οικογενειακά «βάρη» (Gill K, Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

Εξάλλου, στο πλαίσιο της δυναμικής προσέγγισης φάνηκε ότι όχι μόνο τα εφόδια, αλλά και η δυναμική εξέλιξη των σταδιοδρομιών των γυναικών διαφοροποιούν τις συζυγικές ανταλλαγές και αποτελούν τον άξονα για τη μορφή των κοινωνικών σχέσεων μέσα στο σπίτι. Ακόμη, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται και ο ρόλος των πολιτισμικών επιδράσεων. Αναμφίβολα, δηλαδή, οι αξίες που κάθε άτομο ενστερνίζεται ρυθμίζουν και προσδιορίζουν κι αυτές, σε μεγάλο βαθμό, τους τρόπους ζωής των οικογενειών (Μαράτου-Αλιμπράντη, 1999).

3.10 Η Κύπρια γυναίκα

3.10.1 Η θέση και ο ρόλος της Κύπριας γυναίκας στην οικογένεια

Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του παραδοσιακού προτύπου οικογένειας είναι ο διαχωρισμός των ρόλων των δύο συζύγων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το διαχωρισμό της θέσης τους τόσο στο περιβάλλον της οικογένειας όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Ο σύζυγος εργάζεται για να εξασφαλίσει τα «προς το ζην» και εκπροσωπεί την οικογένεια στον κοινωνικό και δημόσιο χώρο. Έτσι, αναλαμβάνει ένα ρόλο αρχηγού και προστάτη. Η σύζυγος, περιορίζεται στο σπίτι, φροντίζοντας το νοικοκυριό και τα παιδιά. Ο ρόλος της είναι οικιακός, συναισθηματικός και δευτερεύοντας (Η Κύπρια Γυναίκα-έρευνα, 1982).

Ωστόσο, σήμερα πολλοί παράγοντες συμβάλλουν στην αλλαγή των παραδοσιακών αξιών και αντιλήψεων που ρυθμίζουν τη λειτουργία της οικογένειας και τη θέση και το ρόλο των δύο συζύγων. Μερικοί από αυτούς είναι η άνοδος του μορφωτικού επιπέδου της γυναίκας, η επαγγελματική της απασχόληση, η αποδοχή του γάμου σαν υπόθεσης εκλογής κ.α.

Το παραδοσιακό πρότυπο Κυπριακής οικογένειας όπου «ο σύζυγος πατέρας έχει απόλυτη εξουσία και αποφασίζει για όλα τα θέματα που αφορούν τα μέλη της» φαίνεται να μην είναι πλέον αντιπροσωπευτικό της κυπριακής κοινωνίας. Σύμφωνα με έρευνα της Ομάδας Ψυχοκοινωνικών Ερευνών, (1982) παρατηρείται ότι στο σύγχρονο πρότυπο οικογένειας υπάρχει η τάση για αμοιβαιότητα, συνεργασία και γενικά ισοτιμία σε ότι αφορά την άσκηση εξουσίας από τους συζύγους. Το αυταρχικό δικαίωμα του άντρα που επέβαλλαν οι παραδοσιακές αξίες και αντιλήψεις έχει αρχίσει να αλλοιώνεται. Τη θέση του παίρνει η συμμετοχική διαδικασία, τουλάχιστο σε ότι αφορά τη λήψη οικογενειακών αποφάσεων. Ορισμένα κατάλοιπα πατριαρχικής εξουσίας που διαφαίνονται, αφορούν κυρίως τις περιπτώσεις λιγότερο μορφωμένων γυναικών και ηλικιωμένων.

Η μόρφωση της γυναίκας φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο στη μείωση της αντρικής εξουσίας και στη δημιουργία αμοιβαιότητας και ισοτιμίας ανάμεσα στους συζύγους. Συγκεκριμένα, η ανώτερη/ πανεπιστημιακή μόρφωση ανυψώνει τη θέση της γυναίκας. Με αυτό τον τρόπο, η γυναίκα μπορεί να συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων, καθώς επίσης και να παίρνει μόνη της αποφάσεις σε θέματα που αφορούν την ίδια.

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από την έρευνα της Ομάδας Ψυχοκοινωνικών Ερευνών είναι ότι η απόλυτη αντρική εξουσία έχει εξασθενήσει. Στις σχέσεις μεταξύ των συζύγων, η γυναίκα έχει αρχίσει να καταλαμβάνει μια πιο ισότιμη θέση. Όμως δεν είναι δυνατό να εκτιμηθεί από τη συγκεκριμένη έρευνα (λόγω έλλειψης επαρκών στοιχείων) ο βαθμός στον οποίο το παραδοσιακό πρότυπο οικογένειας έχει αντικατασταθεί από το γνήσιο δημοκρατικό πρότυπο που προϋποθέτει διάλογο και συνεργασία. Εντούτοις, η θέση της Κύπριας μέσα στην οικογένεια βρίσκεται σε μια εξελικτική πορεία. Όπως διαφαίνεται και μέσα από τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας η θέση της γυναίκας βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο προς την ισοτιμία (Η Κύπρια Γυναίκα-έρευνα, 1982).

3.10.2 Χαρακτηριστικά της κυπριακής αγοράς εργασίας σχετικά με τη γυναίκα

Η κυπριακή οικονομία, μετά από το πλήγμα της τουρκικής εισβολής το 1974, παρουσίασε μια ραγδαία ανάπτυξη, που προήλθε από τον τομέα των υπηρεσιών. Η εξειδίκευση στις υπηρεσίες είχε δύο αντιφατικές επιδράσεις στην αγορά εργασίας:

- α) η ανάπτυξη του κλάδου του τουρισμού έδωσε ώθηση στη ζήτηση χαμηλής ποιότητας εργασίας (σερβιτόροι, πωλητές, ανειδίκευτοι εργάτες κτλ.), ενώ
- β) η ανάπτυξη άλλων κλάδων των υπηρεσιών οδήγησε σε αύξηση της ζήτησης εργασίας των επαγγελματιών και των υπαλλήλων γραφείου.

Ένα άλλο σημαντικό φαινόμενο, που χαρακτηρίζει την κυπριακή αγορά εργασίας τα τελευταία χρόνια, είναι η μεγάλη αύξηση των οικιακών βοηθών. Αυτό κατά ένα μέρος ίσως οφείλεται στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της κυπριακής οικογένειας, δηλαδή η απασχόληση οικιακής βοηθού διευκολύνει τα μέλη του νοικοκυριού να έχουν περισσότερη ανάπαυση. Η απασχόληση οικιακής βοηθού δυνατόν να έχει οικονομικά κίνητρα, δηλαδή παρέχει στην Κύπρια γυναίκα τη δυνατότητα να εργαστεί και να εξασφαλίσει εισόδημα μεγαλύτερο από το κόστος που συνεπάγεται η απασχόληση οικιακής βοηθού.

Παραδοσιακά οι γυναίκες στην Κύπρο αφιέρωναν μεγάλο μέρος του χρόνου τους στην οικογένεια, ενώ η συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας ήταν μικρή. Τις τελευταίες δεκαετίες αυτή η νοοτροπία έχει αλλάξει δραστικά, κυρίως λόγω της μεγάλης έφεσης για ανώτερες σπουδές μεταξύ των γυναικών. Παρόλα αυτά, ο ρόλος της γυναίκας - οικοκυράς εξακολουθεί να είναι έντονο χαρακτηριστικό της κυπριακής κουλτούρας, με αποτέλεσμα ακόμη και σήμερα πολλές γυναίκες να μη συμμετέχουν

στην αγορά εργασίας, λόγω οικογενειακών ευθυνών, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τη φροντίδα των παιδιών.

Η αγορά υπηρεσιών οικιακής βοηθού προσφέρεται ως λύση, διότι είναι δυνατό η αμοιβή από τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας να είναι ψηλότερη από το κόστος αγοράς οικιακής βοήθειας. Με την εφαρμογή οικονομετρικών μεθόδων έχει εκτιμηθεί η επίδραση που έχει η οικιακή βοήθεια και χαρακτηριστικά του νοικοκυριού και των μελών του στη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό.

Η ηλικία της συζύγου έχει αρνητική επίδραση στην πιθανότητα συμμετοχής της στην αγορά εργασίας. Αντίθετα, η επίδραση της μόρφωσης είναι θετική, για παράδειγμα γυναίκες με τριτοβάθμια εκπαίδευση έχουν 30,3% μεγαλύτερη πιθανότητα να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας σε σύγκριση με γυναίκες με μόνο πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Όσον αφορά την επίδραση των οικιακών βοηθών, αυτή φαίνεται ότι είναι θετική, όμως πολύ μικρή (ενισχύεται κάπως όταν υπάρχουν μικρά παιδιά στην οικογένεια). Κατά συνέπεια, οι εκτιμήσεις μας δείχνουν ότι η απασχόληση οικιακής βοηθού είναι “είδος πολυτελείας”, με την έννοια ότι διευκολύνει περισσότερο την οικογένεια να έχει μεγαλύτερη ανάπαυση, παρά τη σύζυγο να συμμετέχει στην αγορά εργασίας.

Σχετικά με το θέμα των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών, φαίνεται καθαρά ότι υπάρχουν σημαντικές διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, των οποίων οι απολαβές είναι κατά μέσο όρο 40% περίπου πιο κάτω από τις απολαβές των ανδρών με τα ίδια χαρακτηριστικά. Οι διακρίσεις στις απολαβές είναι πιο έντονες στις ηλικίες 30-40 και ακολούθως μειώνονται με την αύξηση της ηλικίας. Επίσης, οι διακρίσεις είναι μεγαλύτερες ανάμεσα σε άτομα χαμηλής μόρφωσης. Αυτό πιθανόν σχετίζεται με το ότι αυτά τα άτομα ασχολούνται κυρίως με χειρονακτικές εργασίες, όπου οι άνδρες έχουν φυσικό πλεονέκτημα.

Οι διακρίσεις προς όφελος των εργαζομένων στο δημόσιο τομέα αυξάνονται με την ηλικία. Ίσως αυτό είναι συνέπεια τού ότι οι μισθολογικές αυξήσεις στη δημόσια υπηρεσία είναι αυτόματες και οι προαγωγές βασίζονται περισσότερο στα χρόνια υπηρεσίας παρά στην παραγωγικότητα του εργαζομένου. Αντίθετα, στον ιδιωτικό τομέα δε συμβαίνει κάτι τέτοιο και τα χρόνια υπηρεσίας δεν λαμβάνονται σοβαρά υπόψη (<http://www.simerini.com.cy>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Μεθοδολογία της επιτόπιας έρευνας

Στο κεφάλαιο αυτό παρατίθεται η στατιστική ανάλυση της έρευνας της πτυχιακής μελέτης. Σκοπός της έρευνας ήταν να εντοπισθούν τα χαρακτηριστικά στοιχεία που συνθέτουν τη φυσιογνωμία της παντρεμένης-εργαζόμενης γυναίκας της Πάφου. Πιο συγκεκριμένα στόχος ήταν να διαπιστωθεί κατά πόσον ο σύζυγος συμβάλλει στην εκτέλεση των οικιακών εργασιών αλλά και στην ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Επίσης, στόχος ήταν να διαπιστωθεί κατά πόσον υπάρχει επικοινωνία στις συζυγικές σχέσεις.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της διανομής ανώνυμων ερωτηματολογίων. Αρχικά, σχεδιασμός και η προπαρασκευή του ερωτηματολογίου έγινε κατά το χρονικό διάστημα Σεπτέμβριο-Οκτώβριο. Ακολούθως, τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν και συμπληρώθηκαν από 165 παντρεμένες και εργαζόμενες γυναίκες, οι οποίες είναι μόνιμοι κάτοικοι της πόλης Πάφου της Κύπρου. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε στο πρώτο δεκαπενθήμερο του Νοέμβρη.

Στη συνέχεια, έγινε η στατιστική ανάλυση. Στην περιγραφική στατιστική χρησιμοποιήθηκαν τα προγράμματα Microsoft Excel και Statgrafics. Για την κατασκευή των διαγραμμάτων χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα Microsoft Excel. Για το στατιστικό έλεγχο συσχέτισης και ανεξαρτησίας των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα Statgrafics.

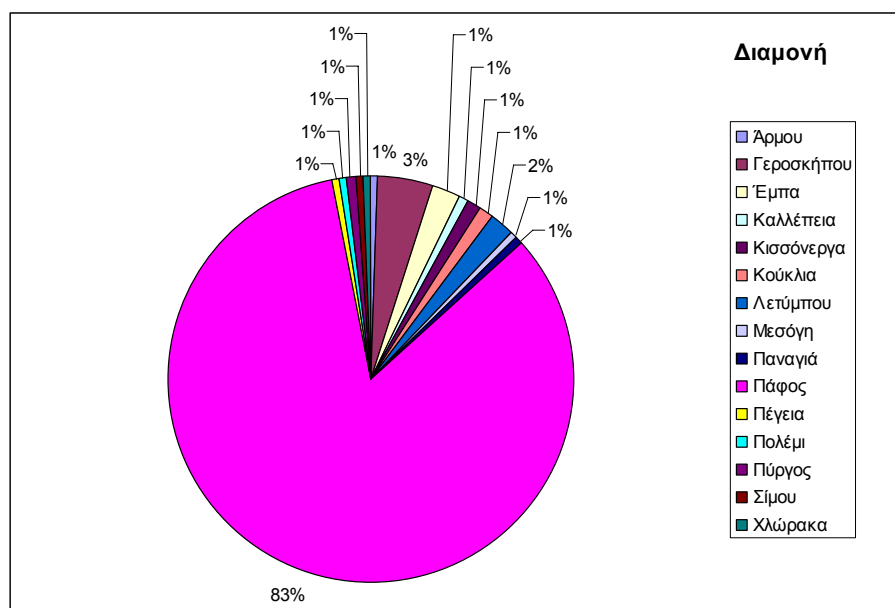
Σε αυτό το κεφάλαιο περιλαμβάνεται η περιγραφική ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν από την έρευνα. Η σειρά με την οποία παρουσιάζονται οι κατανομές είναι η ίδια με αυτή των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου.

4.2 Παρουσίαση και σχολιασμός αποτελεσμάτων

Παρακάτω αναφέρονται τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας. Παράλληλα, παρουσιάζονται και τα ανάλογα για κάθε ερώτηση γραφήματα.

4.2.1 Διαμονή

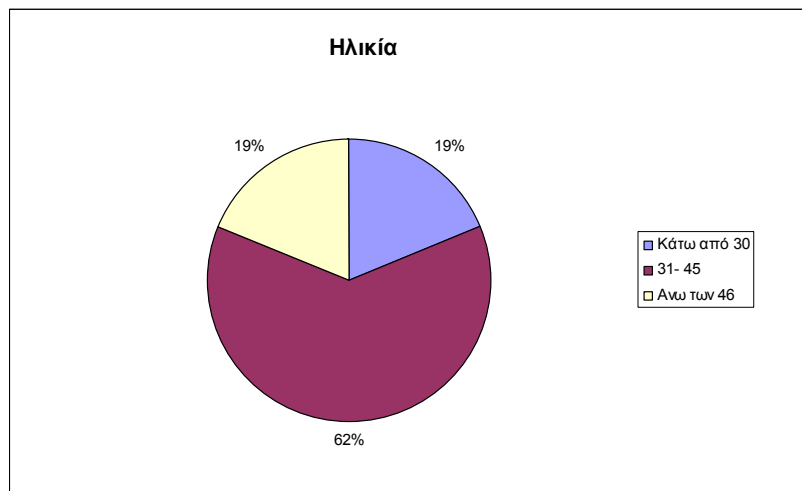
Από έρευνα σε 164 παντρεμένες και εργαζόμενες γυναίκες, προέκυψε ότι το 83% (137 γυναίκες) κατοικούν στην πόλη της Πάφου, 3% (7 γυναίκες) στη Γεροσκήπου, 2% (3 γυναίκες) στο χωριό Λετύμπου και από 1% κατοικούν στα χωριά Άρμου (1 γυναίκα), Έμπα (4 γυναίκες), Καλλέπεια (1γυναίκα), Κισσόνεργα (2 γυναίκες), Κούκλια (2 γυναίκες), Μεσόγη (1 γυναίκα), Παναγιά (1 γυναίκα), Πέγεια (1 γυναίκα), Πολέμι (1 γυναίκα), Πύργος (1 γυναίκα), Σίμου (1 γυναίκα) και Χλώρακα (1 γυναίκα).

Γράφημα 4.1: Διαμονή

4.2.2 Κατανομή ηλικιών

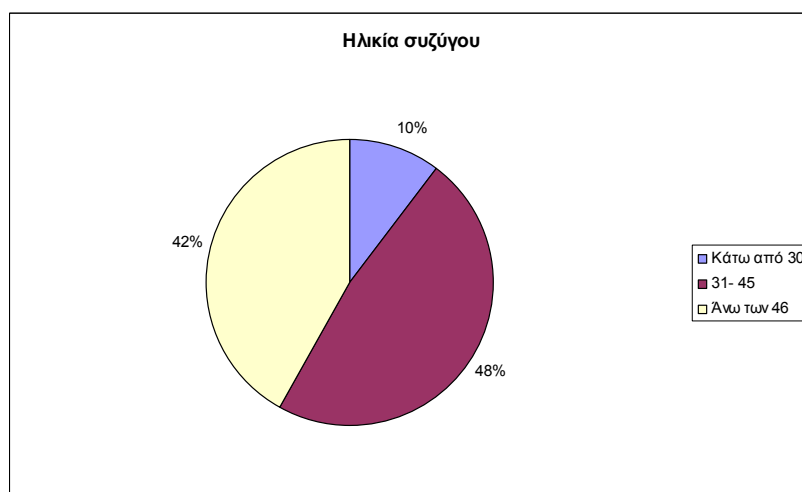
Από τις 164 γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα, το 19% (31 γυναίκες) είναι κάτω από 30 χρονών, το 62% (102 γυναίκες) είναι ηλικίας 31-45 χρονών και το υπόλοιπο 19% (31 γυναίκες) είναι πάνω από 45 χρονών.

Γράφημα 4.2: Ηλικία

4.2.3 Κατανομή ηλικιών συζύγων

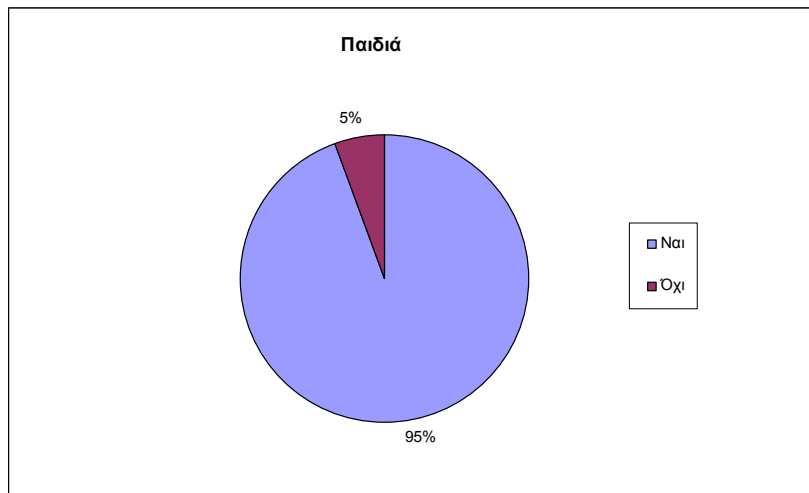
Οι ηλικίες των συζύγων των ερωτηθέντων έχουν ως εξής: το 10% των συζύγων (17 άτομα) είναι κάτω από 30 χρονών, το 48% (78 άτομα) είναι ηλικίας 31-45 χρονών και 42% (69 άτομα) είναι πάνω από 45 χρονών.

Γράφημα 4.3: Ηλικία συζύγου

4.2.4 Παιδιά

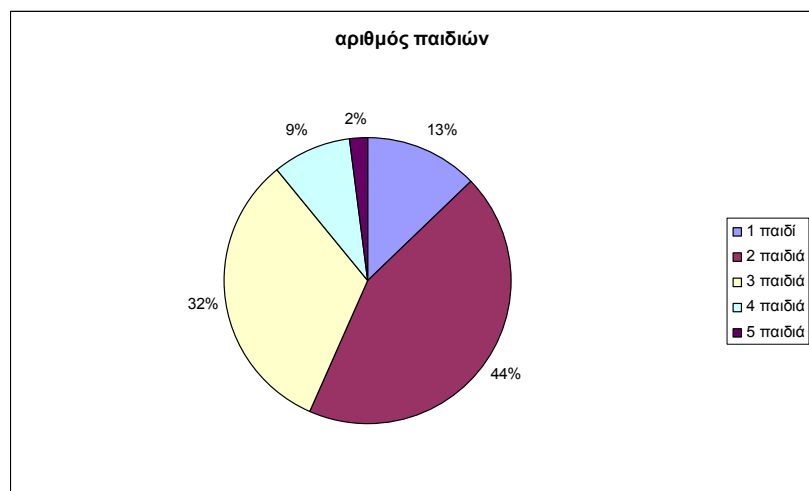
Από τους 164 ερωτηθέντες, ποσοστό 95% (155 οικογένειες) έχουν παιδιά, ενώ το υπόλοιπο 5% (9 οικογένειες) δεν έχει παιδιά.

Γράφημα 4.4: Παιδιά

4.2.5 Αριθμός παιδιών

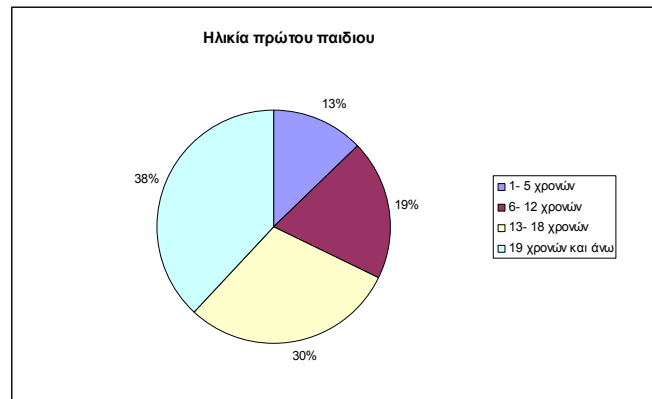
Από τις 155 οικογένειες που έχουν παιδιά, το 13% (20 οικογένειες) έχουν 1 παιδί, 44% (68 οικογένειες) έχουν 2 παιδιά, 32% (50 οικογένειες) έχουν 3 παιδιά, 9% (14 οικογένειες) έχουν 4 παιδιά και 2% (3 οικογένειες) έχουν 5 παιδιά.

Γράφημα 4.5: Αριθμός παιδιών

4.2.6 Ηλικία πρώτου παιδιού

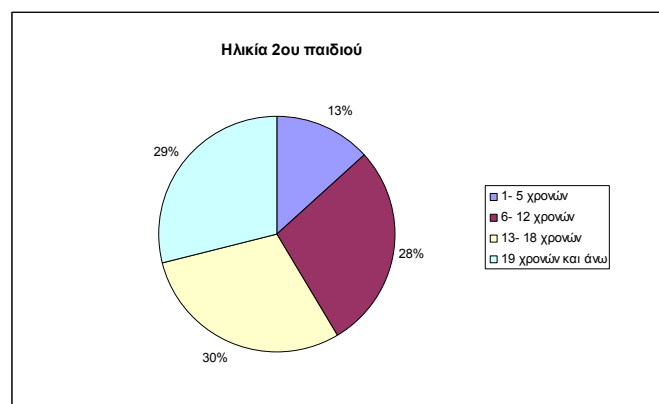
Στην ερώτηση για την ηλικία του πρώτου παιδιού, από τις 155 οικογένειες που έχουν παιδιά οι 20 (13%) απάντησαν ότι το πρώτο τους παιδί είναι ηλικίας 1-5 χρονών, οι 30 (19%) απάντησαν ότι είναι 6-12 χρονών, οι 46 (30%) απάντησαν ότι είναι 13-18 χρονών και τέλος οι 59 (38%) απάντησαν ότι το πρώτο τους παιδί είναι 19 χρονών και άνω.

Γράφημα 4.6: Ηλικία πρώτου παιδιού

4.2.7 Ηλικία δεύτερου παιδιού

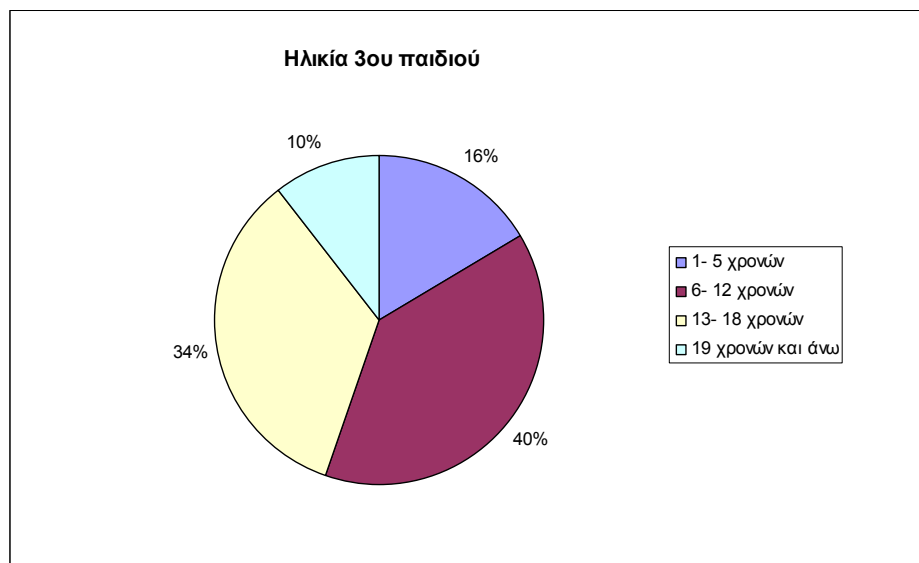
Από το σύνολο του δείγματος, οι 135 οικογένειες έχουν 2-5 παιδιά. Από αυτές, οι 18 (13%) απάντησαν ότι το δεύτερο παιδί είναι ηλικίας 1-5 χρονών, οι 38 (28%) απάντησαν ότι είναι ηλικίας 6-12 χρονών, οι 40 (30%) είπαν ότι είναι ηλικίας 13-18 χρονών και τέλος οι 39 (29%) απάντησαν ότι το δεύτερο παιδί είναι 19 χρονών και άνω.

Γράφημα 4.7: Ηλικία δεύτερου παιδιού

4.2.8 Ηλικία τρίτου παιδιού

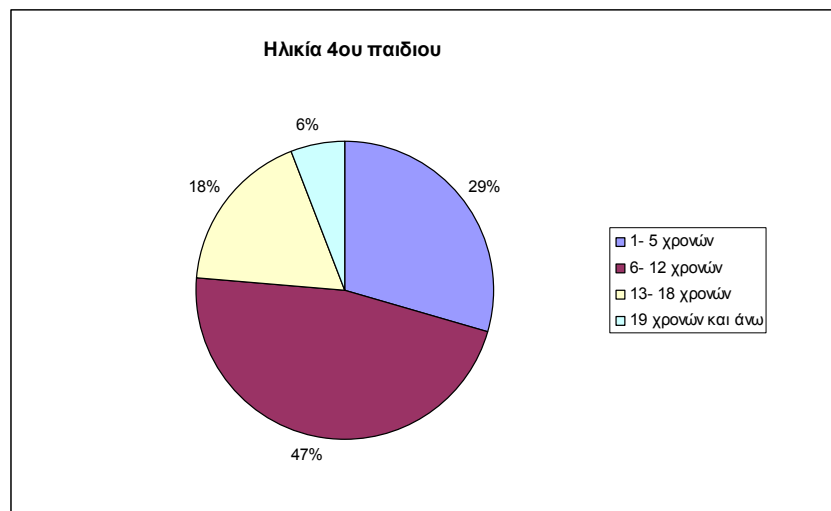
Στην ερώτηση για την ηλικία του τρίτου παιδιού, 67 οικογένειες έχουν 3-5 παιδιά. Από αυτές, οι 11 (16%) απάντησαν ότι το τρίτο παιδί είναι ηλικίας 1-5 χρονών, 26 (40%) απάντησαν ότι το τρίτο παιδί είναι ηλικίας 6-12 χρονών, 23 (34%) απάντησαν ότι το τρίτο παιδί είναι ηλικίας 13-18 χρονών και 7 (10%) απάντησαν ότι το τρίτο παιδί είναι 19 χρονών και άνω.

Γράφημα 4.8: Ηλικία τρίτου παιδιού

4.2.9 Ηλικία τέταρτου παιδιού

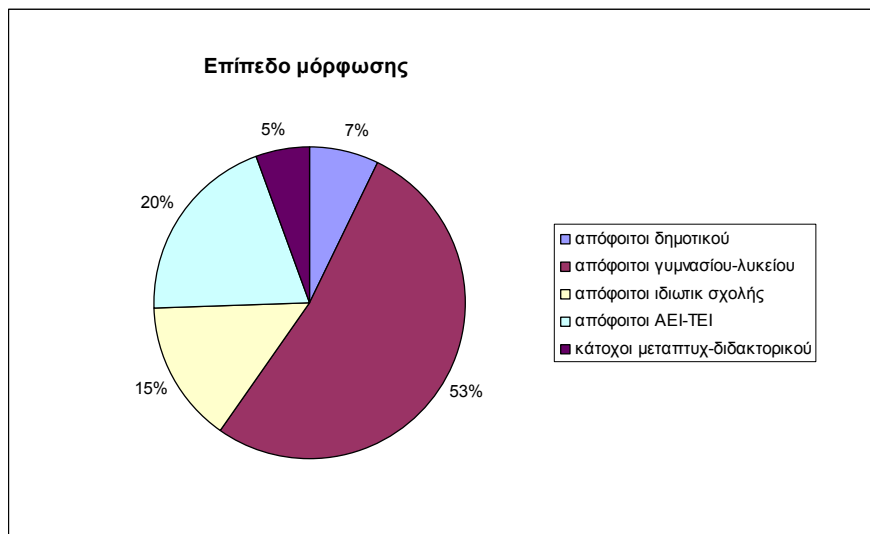
Στην ερώτηση για την ηλικία του τέταρτου παιδιού, 17 οικογένειες έχουν 4-5 παιδιά. Από τις 17 οικογένειες, οι 5 (29%) απάντησαν ότι το τέταρτο παιδί είναι ηλικίας 1-5 χρονών, οι 8 (47%) απάντησαν ότι το τέταρτο παιδί είναι ηλικίας 6-12 χρονών, οι 3 (18%) είπαν ότι το τέταρτο παιδί είναι ηλικίας 13-18 χρονών και 1 (6%) οικογένεια απάντησε ότι το τέταρτο παιδί είναι 19 χρονών και άνω.

Γράφημα 4.9: Ηλικία τέταρτου παιδιού

4.2.10 Επίπεδο μόρφωσης

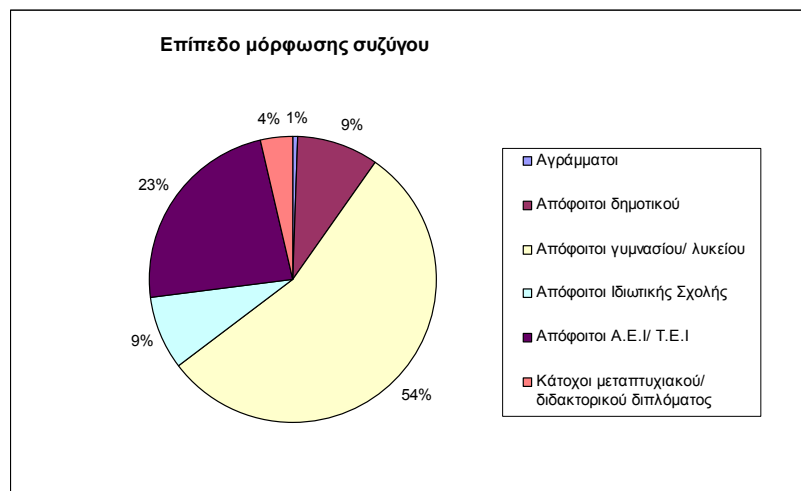
Στην ερώτηση που αφορά το επίπεδο μόρφωσης των παντρεμένων και εργαζόμενων γυναικών, ποσοστό 7% (12 γυναίκες) απάντησαν ότι είναι απόφοιτοι δημοτικού, 53% (86 γυναίκες) απάντησαν ότι είναι απόφοιτοι γυμνασίου – λυκείου, 15% (24 γυναίκες) απάντησαν ότι είναι απόφοιτοι ιδιωτικής σχολής, 20% (33 γυναίκες) είπαν ότι είναι απόφοιτοι Α.Ε.Ι – Τ.Ε.Ι και 5% (9 γυναίκες) απάντησαν ότι είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού – διδακτορικού διπλώματος.

Γράφημα 4.10: Επίπεδο μόρφωσης

4.2.11 Επίπεδο μόρφωσης συζύγου

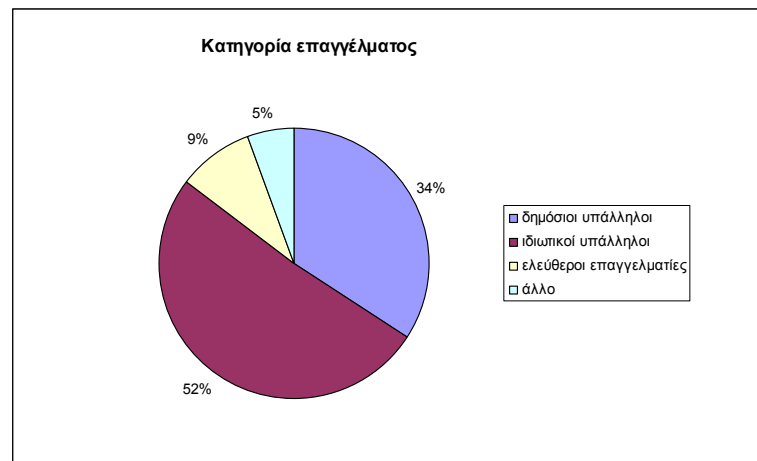
Στην ερώτηση που σχετίζεται με το επίπεδο μόρφωσης του συζύγου, 1% (1 άτομο) απάντησε ότι ο σύζυγος είναι αγράμματος, 9% (15 άτομα) απάντησαν ότι ο σύζυγος είναι απόφοιτος δημοτικού, 54% (90 άτομα) είπαν ότι ο σύζυγος είναι απόφοιτος γυμνασίου-λυκείου, 9% (14 άτομα) είπαν ότι ο σύζυγος είναι απόφοιτος ιδιωτικής σχολής, 23% (38 άτομα) απάντησαν ότι είναι απόφοιτος Α.Ε.Ι-Τ.Ε.Ι και 4% (6 άτομα) απάντησαν ότι ο σύζυγος είναι κάτοχος μεταπτυχιακού-διδακτορικού διπλώματος.

Γράφημα 4.11: Επίπεδο μόρφωσης συζύγου

4.2.12 Κατηγορία επαγγέλματος

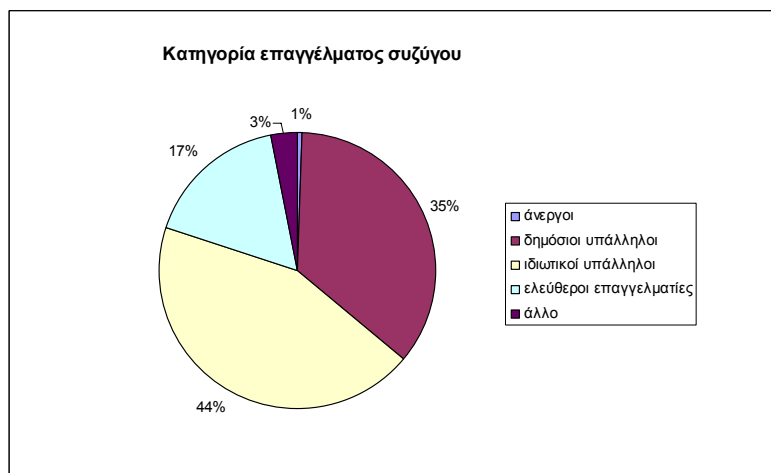
Όσον αφορά το επάγγελμα, 34% (56 γυναίκες) απάντησαν ότι εργάζονται ως δημόσιοι υπάλληλοι, 52% (84 γυναίκες) απάντησαν ότι είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι, 9% (15 γυναίκες) απάντησαν ότι είναι ελεύθεροι επαγγελματίες και 5% (9 γυναίκες) απάντησαν άλλο (π. χ ημικρατικοί υπάλληλοι).

Γράφημα 4.12: Κατηγορία επαγγέλματος

4.2.13 Κατηγορία επαγγέλματος συζύγου

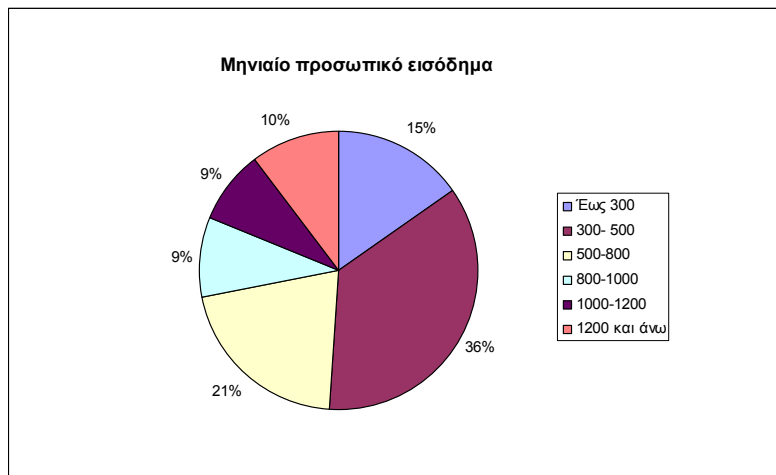
Στην ερώτηση που αφορά το επάγγελμα του συζύγου, 1% (1 γυναίκα) απάντησε ότι είναι άνεργος, 35% (58 γυναίκες) απάντησαν ότι ο σύζυγος είναι δημόσιος υπάλληλος, 44% (72 γυναίκες) απάντησαν ότι ο σύζυγος είναι ιδιωτικός υπάλληλος, 17% (28 γυναίκες) απάντησαν ότι ο σύζυγος είναι ελεύθερος επαγγελματίας και 3% (5 γυναίκες) απάντησαν άλλο (π. χ ημικρατικός υπάλληλος).

Γράφημα 4.13: Κατηγορία επαγγέλματος συζύγου

4.2.14 Μηνιαίο προσωπικό εισόδημα

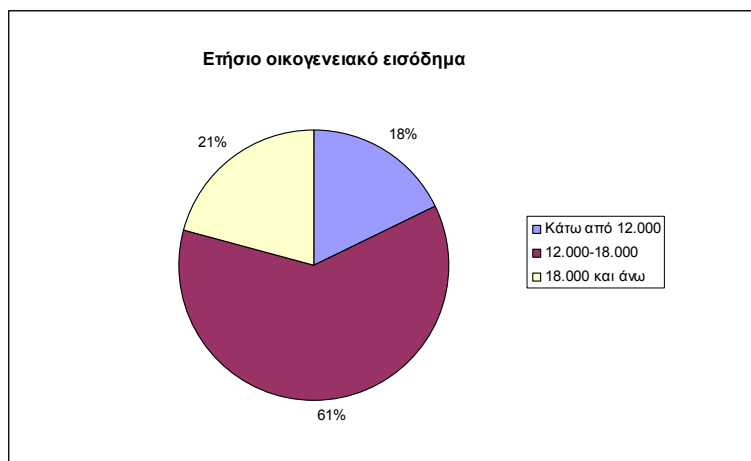
Για το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα, 15% (25 γυναίκες) απάντησαν ότι αυτό είναι μέχρι £300, 36% (59 γυναίκες) απάντησαν ότι κυμαίνεται μεταξύ £300-500, 21% (34 γυναίκες) απάντησαν ότι το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα είναι £500-800, 9% (15 γυναίκες) απάντησαν ότι είναι £800-1000, 9% (14 γυναίκες) είπαν ότι είναι £1000-1200 και 10% (17 γυναίκες) απάντησαν ότι είναι από £1200 και άνω.

Γράφημα 4.14: Μηνιαίο προσωπικό εισόδημα

4.2.15 Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

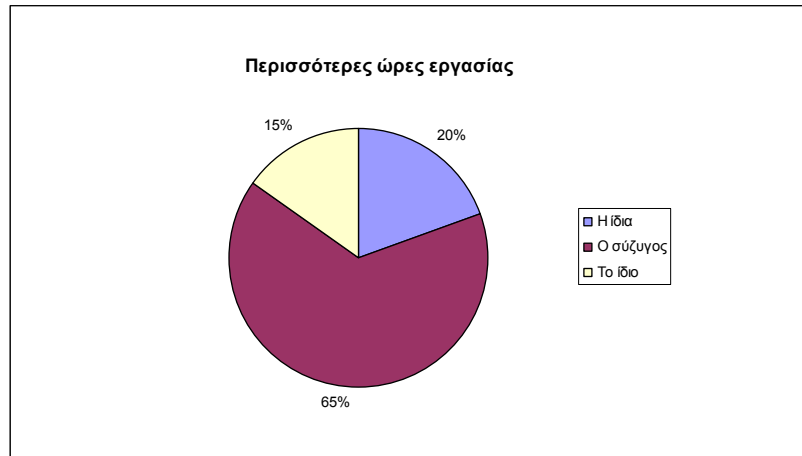
Όσον αφορά το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα, 18% (29 γυναίκες) απάντησαν ότι αυτό είναι κάτω από £12.000, 61% (101 γυναίκες) απάντησαν ότι είναι £12.000-18.000 και 21% (34 γυναίκες) απάντησαν ότι το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα είναι πάνω από £18.000.

Γράφημα 4.15 : Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

4.2.16 Περισσότερες ώρες εργασίας

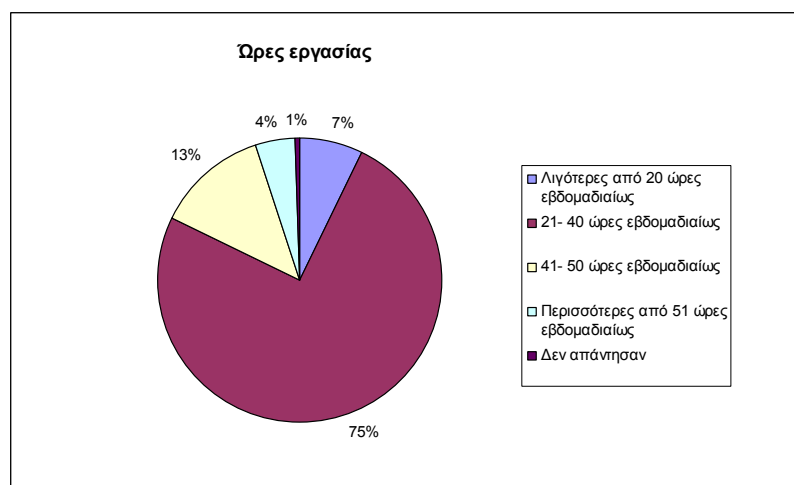
Στο ερώτημα ποιος εργάζεται περισσότερες ώρες, 20% (32 γυναίκες) απάντησαν η ίδια, 65% (107 γυναίκες) απάντησαν ο σύζυγος και 15% (25 γυναίκες) απάντησαν ότι και οι δύο σύζυγοι εργάζονται τις ίδιες ώρες.

Γράφημα 4.16: Περισσότερες ώρες εργασίας

4.2.17 Ώρες εργασίας

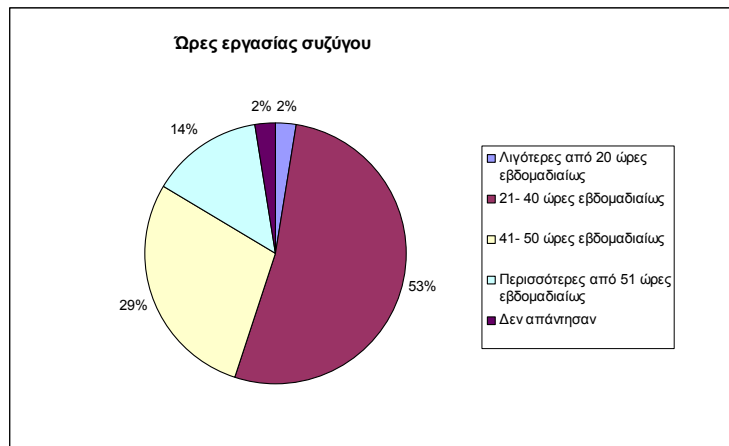
Στην ερώτηση πόσες ώρες εργάζεσθε εβδομαδιαίως, 7% (12 γυναίκες) απάντησαν ότι εργάζονται λιγότερες από 20 ώρες εβδομαδιαίως, 75% (123 γυναίκες) απάντησαν ότι εργάζονται 21-40 ώρες, 13% (21 γυναίκες) απάντησαν ότι εργάζονται 41-50 ώρες, 4% (7 γυναίκες) είπαν ότι εργάζονται περισσότερες από 51 ώρες εβδομαδιαίως και 1% (1 γυναίκα) δεν έδωσε απάντηση.

Γράφημα 4.17: Ώρες εργασίας

4.2.18 Ώρες εργασίας συζύγου

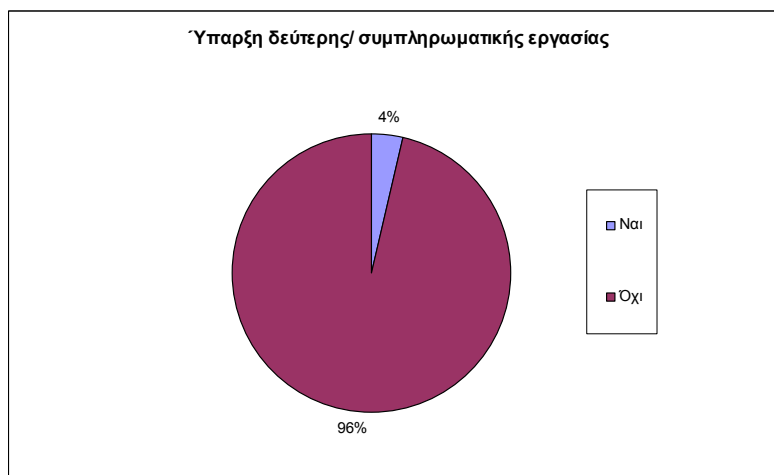
Στην ερώτηση πόσες ώρες εργάζεται ο σύζυγος εβδομαδιαίως, 2% (4 γυναίκες) απάντησαν λιγότερες από 20 ώρες εβδομαδιαίως, 53% (86 γυναίκες) απάντησαν 21-40 ώρες, 29% (47 γυναίκες) απάντησαν 41-50 ώρες, 14% (23 γυναίκες) απάντησαν περισσότερες από 51 ώρες εβδομαδιαίως και 2% (4 γυναίκες) δεν απάντησαν στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Γράφημα 4.18: Ώρες εργασίας συζύγου

4.2.19 Ύπαρξη δεύτερης/ συμπληρωματικής εργασίας

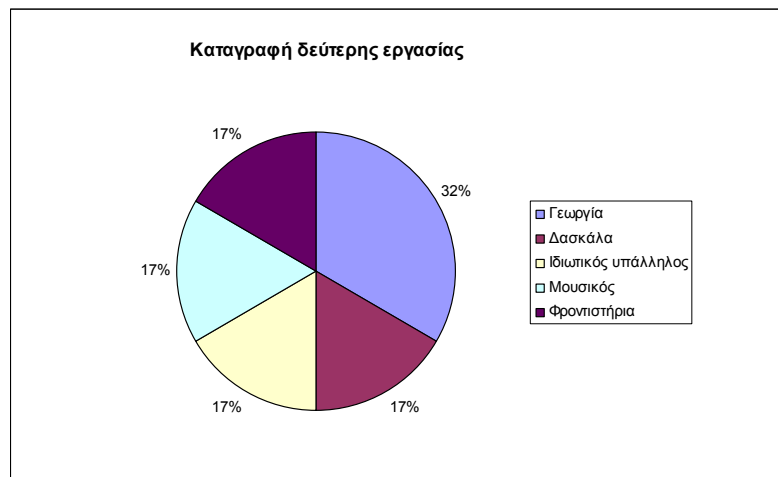
Στην ερώτηση αν οι γυναίκες έχουν δεύτερη/ συμπληρωματική εργασία, το 96% (158 γυναίκες) απάντησε αρνητικά και το υπόλοιπο 4% (6 γυναίκες) απάντησε θετικά.

Γράφημα 4.19: Ύπαρξη δεύτερης/ συμπληρωματικής εργασίας

4.2.20 Καταγραφή δεύτερης εργασίας

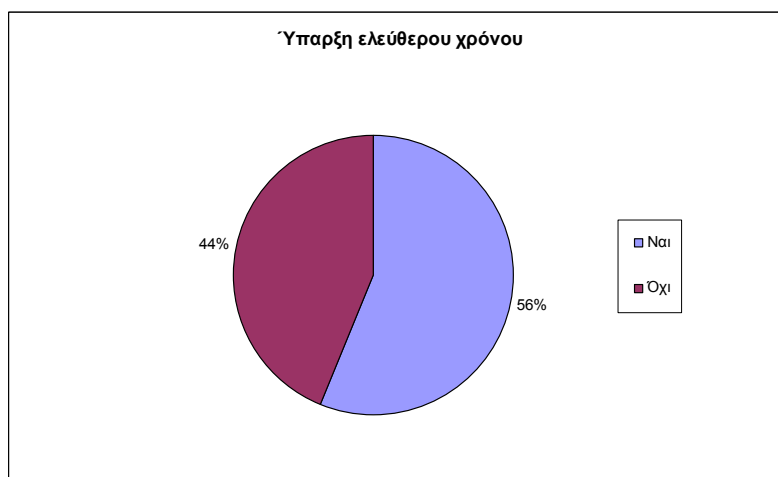
Από τις 6 γυναίκες που έχουν δεύτερη/συμπληρωματική εργασία, οι 2 είπαν ότι ασχολούνται με τη γεωργία (32%), η 1 (17%) ότι είναι δασκάλα, η 1 (17%) ότι εργάζεται ως ιδιωτικός υπάλληλος, η 1 (17%) απάντησε ότι είναι μουσικός και η τελευταία (17%) ότι εργάζεται σε φροντιστήρια.

Γράφημα 4.20: Καταγραφή δεύτερης εργασίας

4.2.21 Ύπαρξη ελεύθερου χρόνου

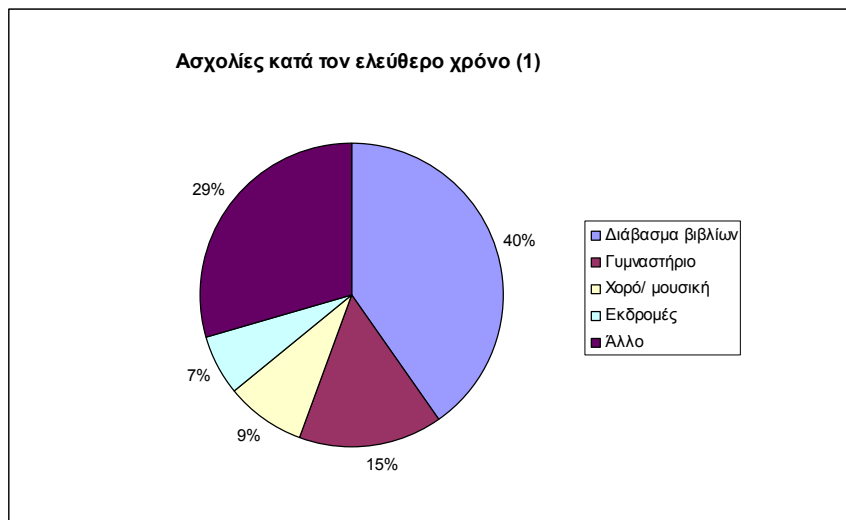
Στο ερώτημα αν οι εργαζόμενες γυναίκες έχουν ελεύθερο χρόνο, το 56% (92 γυναίκες) απάντησε θετικά, ενώ το υπόλοιπο 44% (72 γυναίκες) απάντησε αρνητικά.

Γράφημα 4.21: Ύπαρξη ελεύθερου χρόνου

4.2.22 Ασχολίες κατά τον ελεύθερο χρόνο (1)

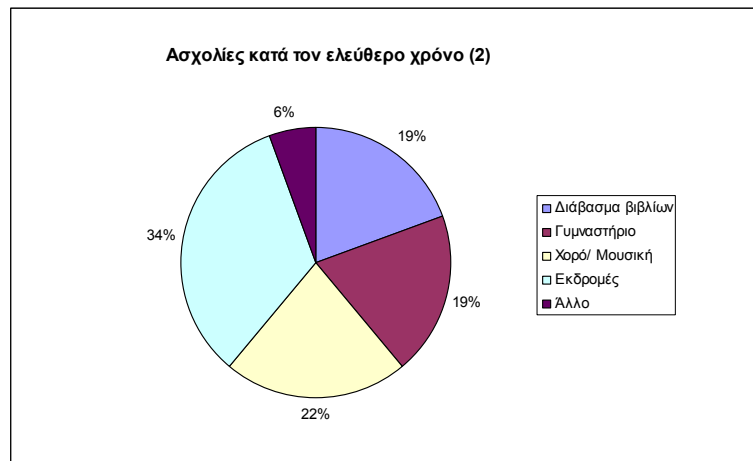
Στο ερώτημα πώς περνάτε τον ελεύθερο σας χρόνο-καταγράψτε 2 ασχολίες κατά σειρά προτίμησης, οι απαντήσεις είχαν ως εξής(για την πρώτη επιλογή):40% (37 γυναίκες) απάντησαν ότι διαβάζουν βιβλία, 15%(14 γυναίκες) ότι πηγαίνουν στο γυμναστήριο, 9% (8 γυναίκες) ότι ασχολούνται με χορό/μουσική, 7% (6 γυναίκες) ότι πηγαίνουν εκδρομές και 29% (27 γυναίκες) απάντησαν άλλο (π. χ με τις δουλειές του σπιτιού, παρακολούθηση τηλεόρασης).

Γράφημα 4.22: Ασχολίες κατά τον ελεύθερο χρόνο (1)

4.2.23 Ασχολίες κατά τον ελεύθερο χρόνο (2)

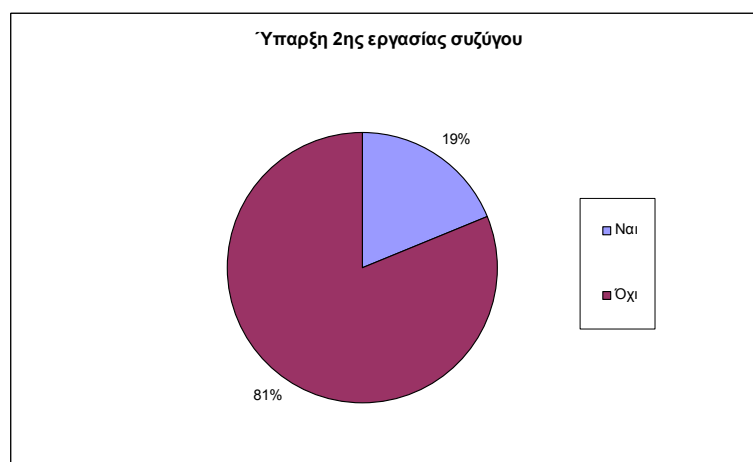
Όσον αφορά την καταγραφή μιας δεύτερης ασχολίας κατά τον ελεύθερό τους χρόνο, απάντησαν 36 γυναίκες. Από αυτές, 19% (7 γυναίκες) είπαν ότι διαβάζουν βιβλία, 19% (7 γυναίκες) ότι πηγαίνουν στο γυμναστήριο, 22% (8 γυναίκες) απάντησαν ότι ασχολούνται με το χορό/μουσική, 34% (12 γυναίκες) είπε ότι πηγαίνει εκδρομές και 6% (2 γυναίκες) απάντησαν άλλο.

Γράφημα 4.23: Ασχολίες κατά τον ελεύθερο χρόνο (2)

4.2.24 Ύπαρξη 2ης εργασίας συζύγου

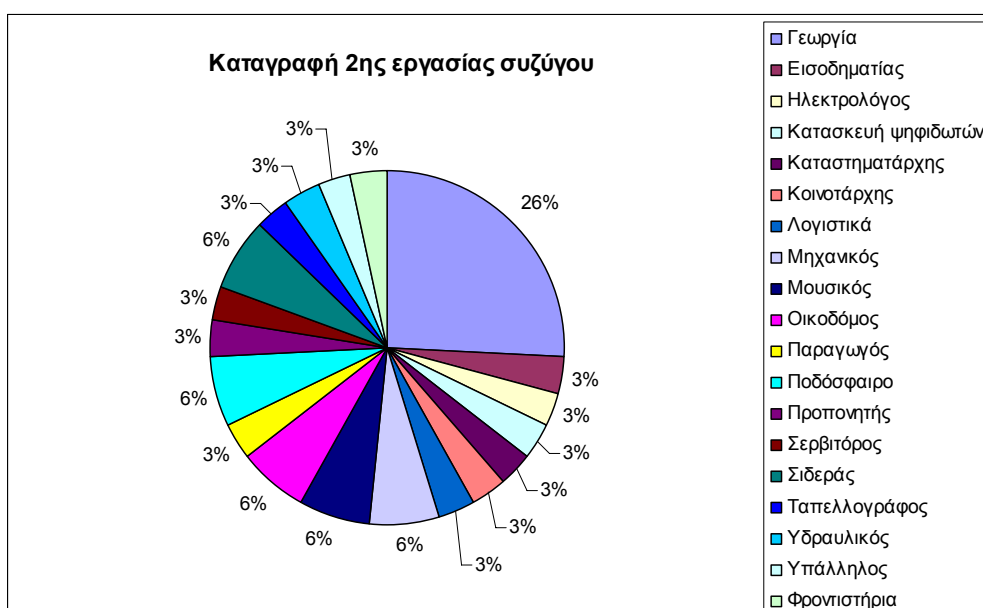
Στην ερώτηση αν ο σύζυγος έχει 2^η εργασία, το 19% (31 γυναίκες) απάντησαν ναι, ενώ το υπόλοιπο 81% (133 γυναίκες) απάντησαν όχι.

Γράφημα 4.24: Ύπαρξη 2^{ης} εργασίας συζύγου

4.2.25 Καταγραφή 2^{ης} εργασίας συζύγου

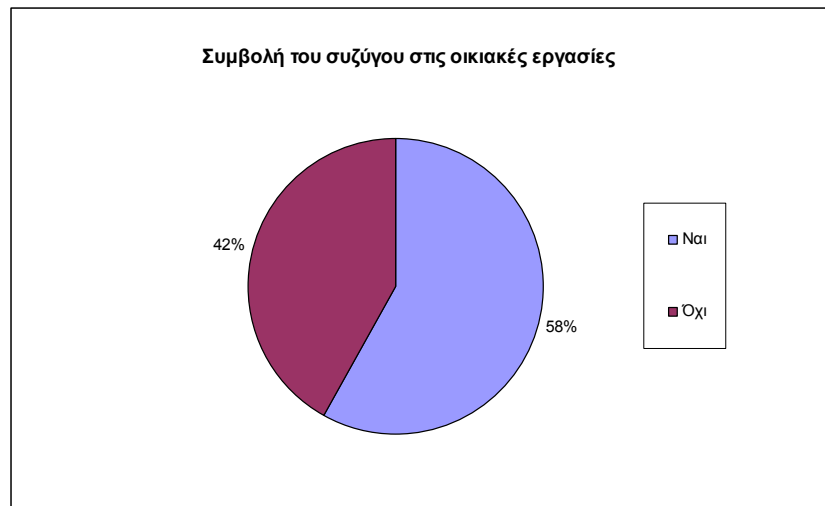
Από τις 31 γυναίκες που απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση, οι 8 (26%) απάντησαν ότι ο σύζυγος ασχολείται με τη γεωργία, 1 (3%) είπε ότι είναι εισοδηματίας, 1 (3%) ότι είναι ηλεκτρολόγος, 1 (3%) είπε ότι ο σύζυγος ασχολείται με την κατασκευή ψηφιδωτών, 1 (3%) ότι είναι καταστηματάρχης, 1 (3%) ότι είναι κοινοτάρχης, 1 (3%) απάντησε ότι ο σύζυγος ασχολείται με τα λογιστικά, 2 (6%) απάντησαν ότι είναι μηχανικός, 2 (6%) είπαν ότι είναι μουσικός, 2 (6%) είπαν ότι είναι οικοδόμος, 1 (3%) απάντησε ότι είναι παραγωγός, 2 (6%) είπαν ότι ασχολείται με το ποδόσφαιρο, 1 (3%) ότι είναι προπονητής, 1 (3%) ότι είναι σερβιτόρος, 2 (6%) ότι είναι σιδεράς, 1 (3%) ότι είναι ταπελλογράφος, 1 (3%) ότι είναι υδραυλικός, 1 (3%) ότι είναι υπάλληλος και 1 (3%) απάντησε ότι ο σύζυγος απασχολείται σε ιδιωτικά φροντιστήρια.

Γράφημα 4.25: Καταγραφή 2^{ης} εργασίας συζύγου

4.2.26 Συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες

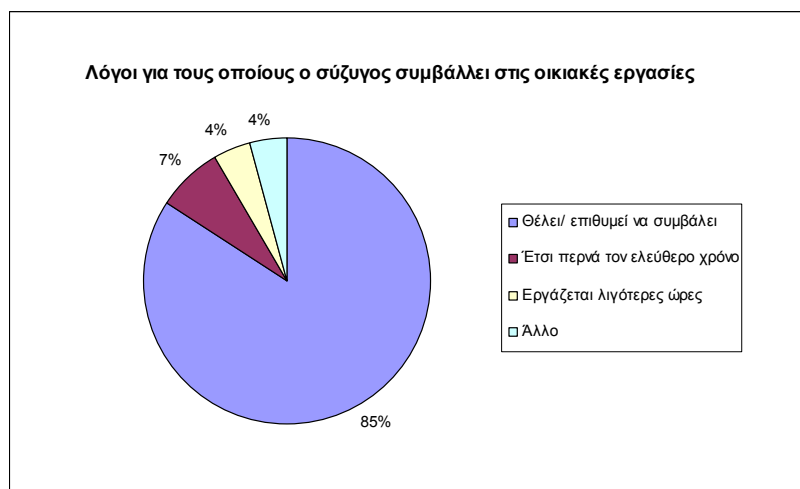
Στην ερώτηση πιστεύετε ότι ο σύζυγος συμβάλλει στις οικιακές εργασίες, το 58% (95 γυναίκες) απάντησε θετικά, δηλαδή ναι και το υπόλοιπο 42% (69 γυναίκες) απάντησε αρνητικά, δηλαδή όχι.

Γράφημα 4.26: Συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες

4.2.27 Λόγοι για τους οποίους ο σύζυγος συμβάλλει στις οικιακές εργασίες

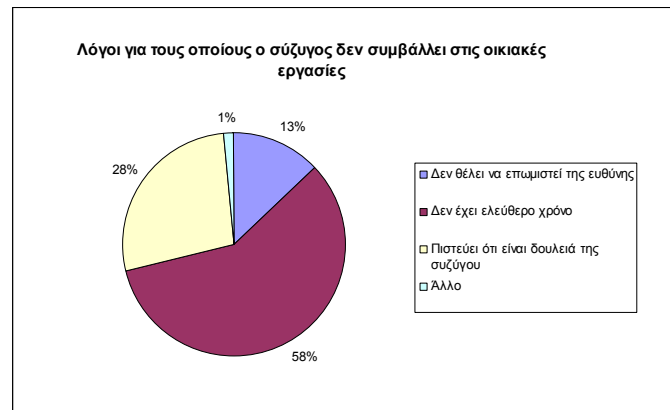
Στο ερώτημα για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ο σύζυγος συμβάλλει στις οικιακές εργασίες, από τις 95 γυναίκες που απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση, 85% (80 γυναίκες) απάντησε ότι ο σύζυγος θέλει/ επιθυμεί να συμβάλει, 7% (7 γυναίκες) απάντησε ότι έτσι περνά τον ελεύθερο χρόνο, 4% (4 γυναίκες) απάντησε ότι εργάζεται λιγότερες ώρες και 4% (4 γυναίκες) απάντησε άλλο.

Γράφημα 4.27: Λόγοι για τους οποίους ο σύζυγος συμβάλλει στις οικιακές εργασίες

4.2.28 Λόγοι για τους οποίους ο σύζυγος δεν συμβάλλει στις οικιακές εργασίες

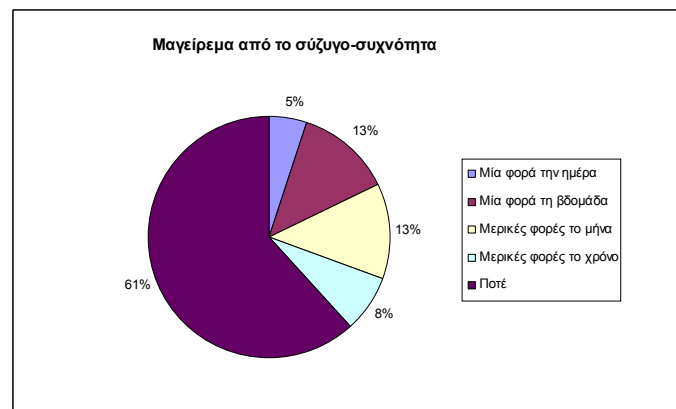
Από τις 69 γυναίκες που απάντησαν ότι ο σύζυγος δεν συμβάλλει στις οικιακές εργασίες, 13% (9 γυναίκες) απάντησε ότι ο σύζυγος δεν θέλει να επωμιστεί της ευθύνης, 58% (40 γυναίκες) απάντησε ότι δεν έχει ελεύθερο χρόνο, 28% (19 γυναίκες) απάντησε ότι ο σύζυγος πιστεύει ότι είναι δουλειά της συζύγου και 1% (1 γυναίκα) απάντησε άλλο.

Γράφημα 4.28: Λόγοι για τους οποίους ο σύζυγος δεν συμβάλλει στις οικιακές εργασίες

4.2.29 Μαγείρεμα από το σύζυγο-συχνότητα

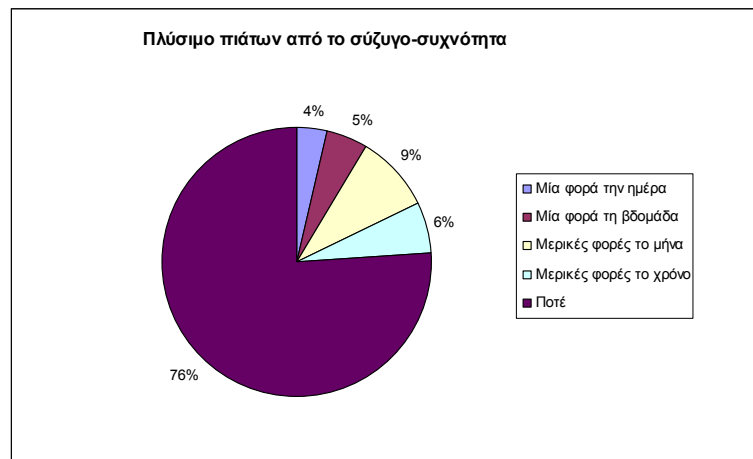
Στην ερώτηση πόσο συχνά μαγειρεύει ο σύζυγος, 5% (8 γυναίκες) απάντησε μία φορά την ημέρα, 13% (21 γυναίκες) απάντησε μία φορά τη βδομάδα, 13% (21 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 8% (13 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο και 61% (101 γυναίκες) απάντησε ποτέ.

Γράφημα 4.29: Μαγείρεμα από το σύζυγο-συχνότητα

4.2.30 Πλύσιμο πιάτων από το σύζυγο-συχνότητα

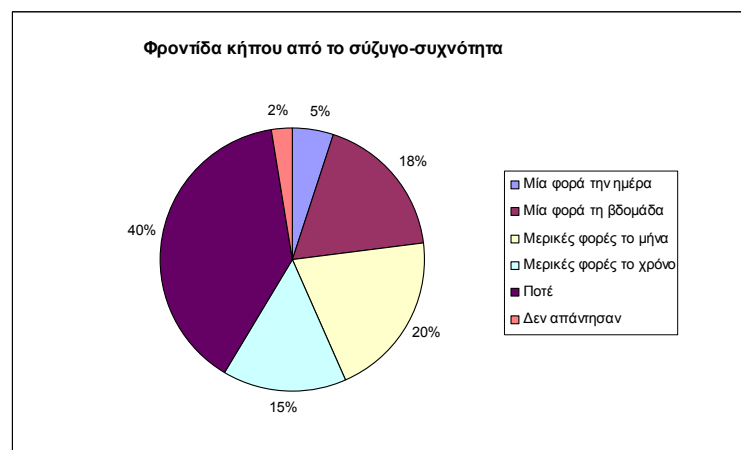
Στην ερώτηση πόσο συχνά πλένει τα πιάτα ο σύζυγος, 4% (6 γυναίκες) απάντησε μία φορά την ημέρα, 5% (8 γυναίκες) απάντησε μία φορά τη βδομάδα, 9% (15 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 6% (10 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο και 76% (125 γυναίκες) απάντησε ποτέ.

Γράφημα 4.30: Πλύσιμο πιάτων από το σύζυγο-συχνότητα

4.2.31 Φροντίδα κήπου από το σύζυγο-συχνότητα

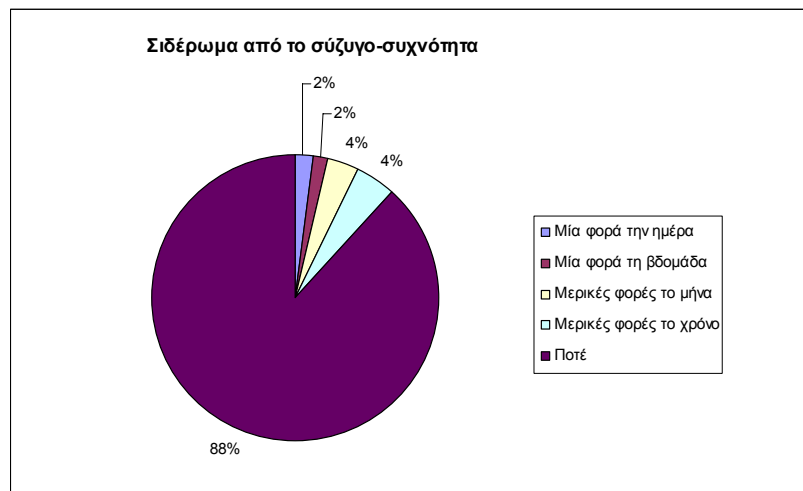
Για το πόσο συχνά φροντίζει τον κήπο ο σύζυγος, 5% (8 γυναίκες) απάντησε μία φορά την ημέρα, 18% (30 γυναίκες) απάντησε μία φορά τη βδομάδα, 20% (33 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 15% (25 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο, 40% (64 γυναίκες) απάντησε ποτέ και 2% (4 γυναίκες) δεν έδωσε καμία απάντηση.

Γράφημα 4.31: Φροντίδα κήπου από το σύζυγο-συχνότητα

4.2.32 Σιδέρωμα από το σύζυγο-συχνότητα

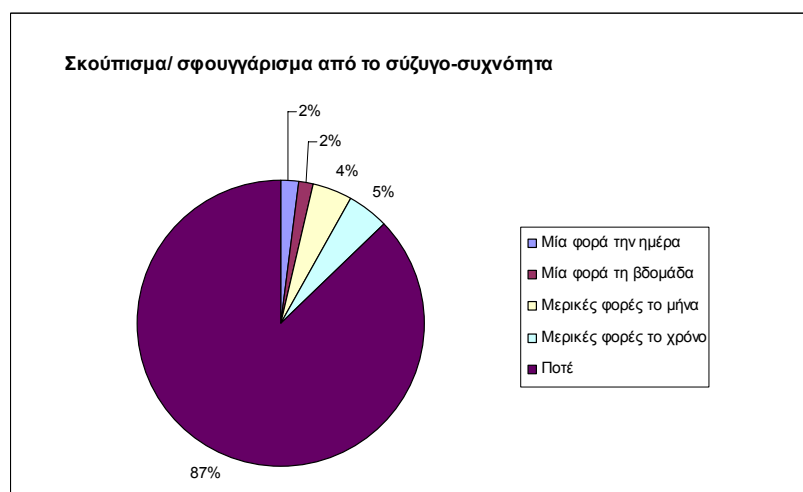
Στην ερώτηση πόσο συχνά ασχολείται ο σύζυγος με το σιδέρωμα των ρούχων, 2% (3 γυναίκες) απάντησε μία φορά την ημέρα, 2% (3 γυναίκες) απάντησε μία φορά τη βδομάδα, 4% (6 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 4% (7 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο και 88% (145 γυναίκες) απάντησε ποτέ.

Γράφημα 4.32: Σιδέρωμα από το σύζυγο-συχνότητα

4.2.33 Σκούπισμα/σφουγγάρισμα από το σύζυγο-συχνότητα

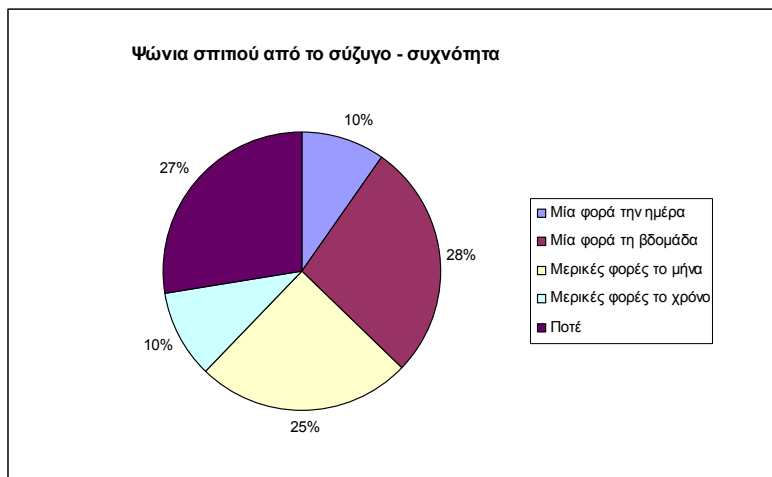
Για το πόσο συχνά σκουπίζει/σφουγγαρίζει ο σύζυγος, 2% (3 γυναίκες) απάντησε μία φορά την ημέρα, 2% (3 γυναίκες) απάντησε μία φορά τη βδομάδα, 4% (7 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 5% (8 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο και 87% (143 γυναίκες) απάντησε ποτέ.

Γράφημα 4.33: Σκούπισμα/σφουγγάρισμα από το σύζυγο-συχνότητα

4.2.34 Ψώνια σπιτιού από το σύζυγο-συχνότητα

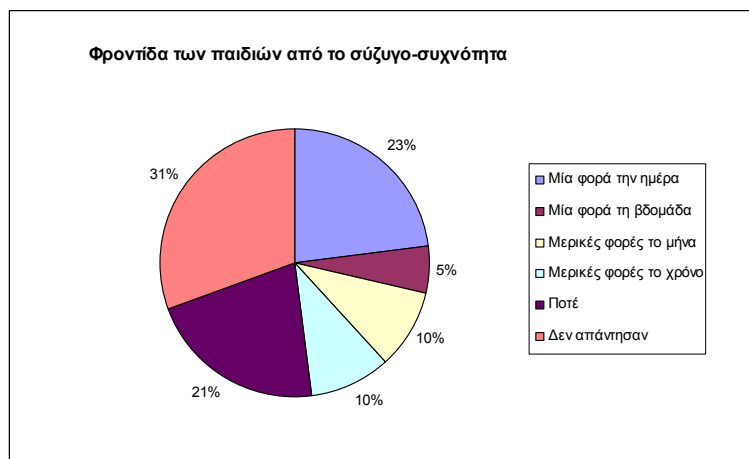
Στην ερώτηση πόσο συχνά κάνει τα ψώνια του σπιτιού ο σύζυγος, 10% (16 γυναίκες) απάντησε μία φορά την ημέρα, 28% (45 γυναίκες) απάντησε μία φορά τη βδομάδα, 25% (41 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 10% (17 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο και 27% (45 γυναίκες) απάντησε ποτέ.

Γράφημα 4.34: Ψώνια σπιτιού από το σύζυγο-συχνότητα

4.2.35 Φροντίδα των παιδιών από το σύζυγο-συχνότητα

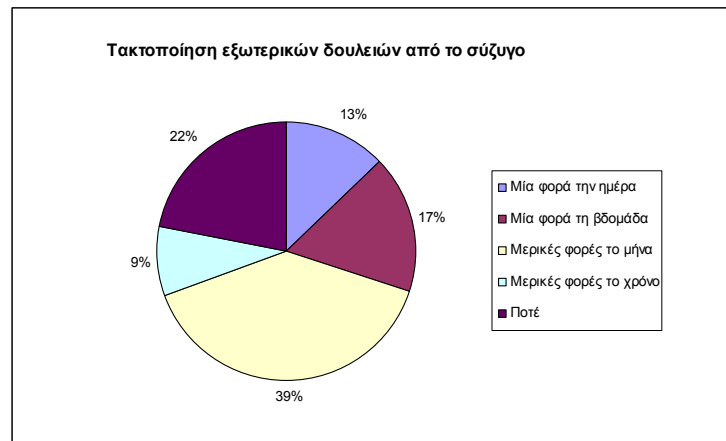
Στην ερώτηση πόσο συχνά φροντίζει τα παιδιά ο σύζυγος, 23% (38 γυναίκες) απάντησε μία φορά την ημέρα, 5% (9 γυναίκες) απάντησε μία φορά τη βδομάδα, 10% (16 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 10% (16 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο, 21% (35 γυναίκες) απάντησε ποτέ και 31% (50 γυναίκες) δεν απάντησαν (δεν έχουν παιδιά ή έχουν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας).

Γράφημα 4.35: Φροντίδα των παιδιών από το σύζυγο-συχνότητα

4.2.36 Τακτοποίηση εξωτερικών δουλειών από το σύζυγο

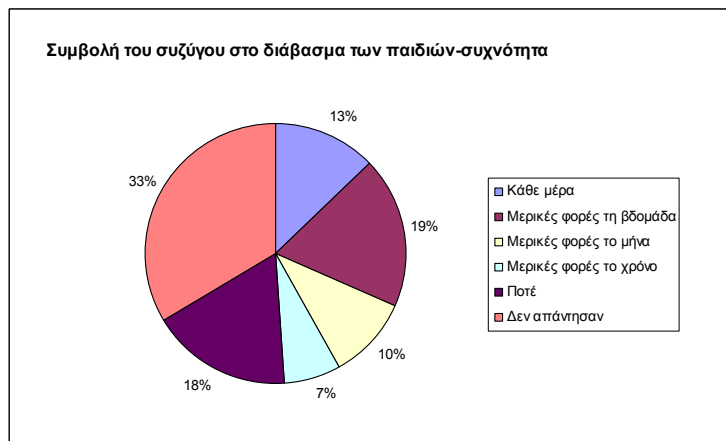
Για το πόσο συχνά ασχολείται ο σύζυγος με την τακτοποίηση εξωτερικών δουλειών, 13% (21 γυναίκες) απάντησε μία φορά την ημέρα, 17% (28 γυναίκες) απάντησε μία φορά τη βδομάδα, 39% (65 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 9% (14 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο και 22% (36 γυναίκες) απάντησε ποτέ.

Γράφημα 4.36: Τακτοποίηση εξωτερικών δουλειών από το σύζυγο

4.2.37 Συμβολή του συζύγου στο διάβασμα των παιδιών-συχνότητα

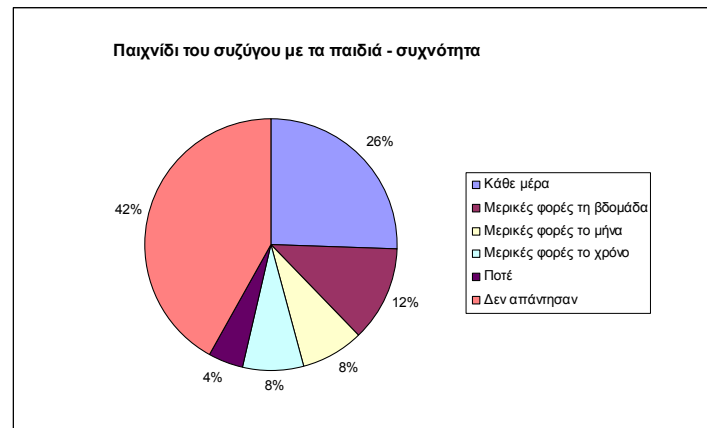
Στο ερώτημα πόσο συχνά ασχολείται ο σύζυγος με το διάβασμα των παιδιών, 13% (21 γυναίκες) απάντησε κάθε μέρα, 19% (31 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές τη βδομάδα, 10% (17 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 7% (11 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο, 18% (29 γυναίκες) απάντησε ποτέ και 33% (55 γυναίκες) δεν απάντησαν (δεν έχουν παιδιά ή έχουν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας).

Γράφημα 4.37: Συμβολή του συζύγου στο διάβασμα των παιδιών-συχνότητα

4.2.38 Παιχνίδι του συζύγου με τα παιδιά-συχνότητα

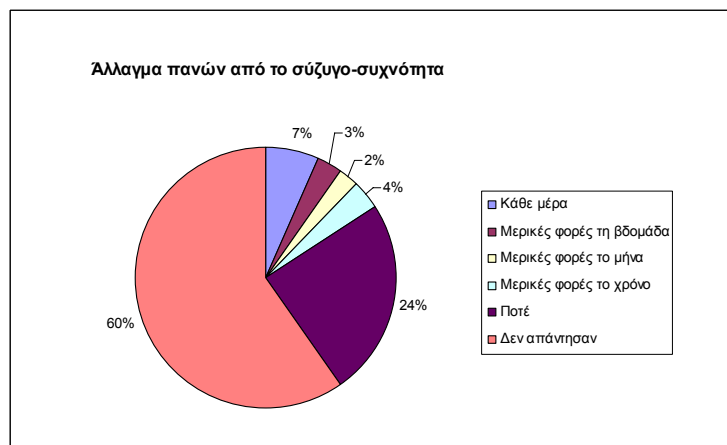
Στην ερώτηση πόσο συχνά παίζει ο σύζυγος με τα παιδιά, 26% (42 γυναίκες) απάντησε κάθε μέρα, 12% (20 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές τη βδομάδα, 8% (13 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 8% (13 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο, 4% (7 γυναίκες) απάντησε ποτέ και 42% (69 γυναίκες) δεν απάντησαν (δεν έχουν παιδιά ή έχουν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας).

Γράφημα 4.38: Παιχνίδι του συζύγου με τα παιδιά-συχνότητα

4.2.39 Αλλαγμα πανών από το σύζυγο-συχνότητα

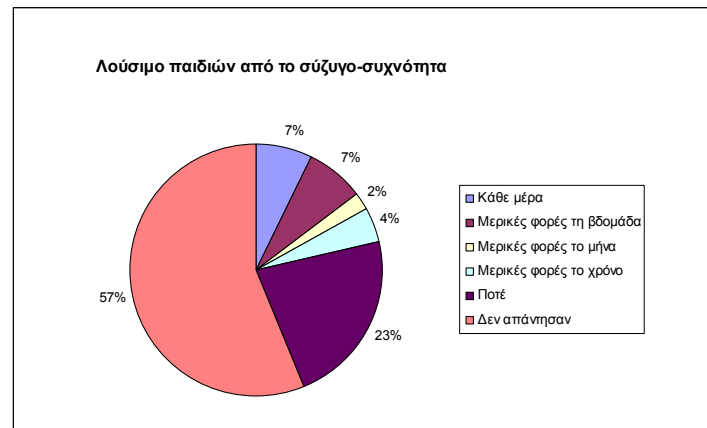
Για το πόσο συχνά ο σύζυγος αλλάζει τις πάνες των παιδιών, 7% (11 γυναίκες) απάντησε κάθε μέρα, 3% (5 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές τη βδομάδα, 2% (4 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 4% (6 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο, 24% (40 γυναίκες) απάντησε ποτέ και 60% (98 γυναίκες) δεν απάντησαν (δεν έχουν παιδιά ή έχουν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας).

Γράφημα 4.39: Αλλαγμα πανών από το σύζυγο-συχνότητα

4.2.40 Λούσιμο παιδιών από το σύζυγο-συχνότητα

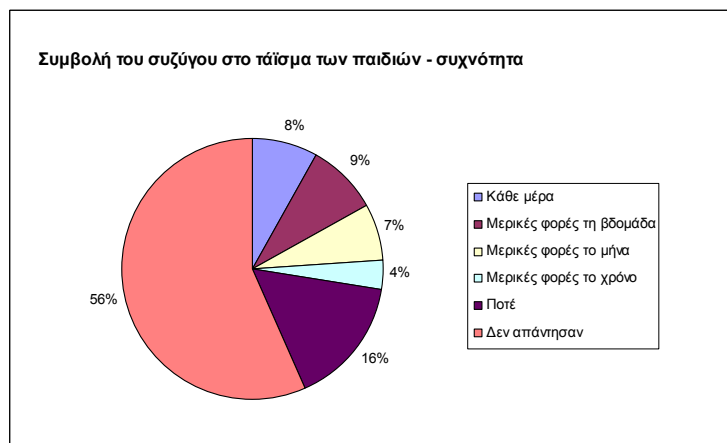
Στην ερώτηση πόσο συχνά ο σύζυγος λούζει τα παιδιά, 7% (12 γυναίκες) απάντησε κάθε μέρα, 7% (12 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές τη βδομάδα, 2% (4 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 4% (7 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο, 23% (37 γυναίκες) απάντησε ποτέ και 57% (92 γυναίκες) δεν απάντησαν (δεν έχουν παιδιά ή έχουν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας).

Γράφημα 4.40: Λούσιμο παιδιών από το σύζυγο-συχνότητα

4.2.41 Συμβολή του συζύγου στο τάισμα των παιδιών-συχνότητα

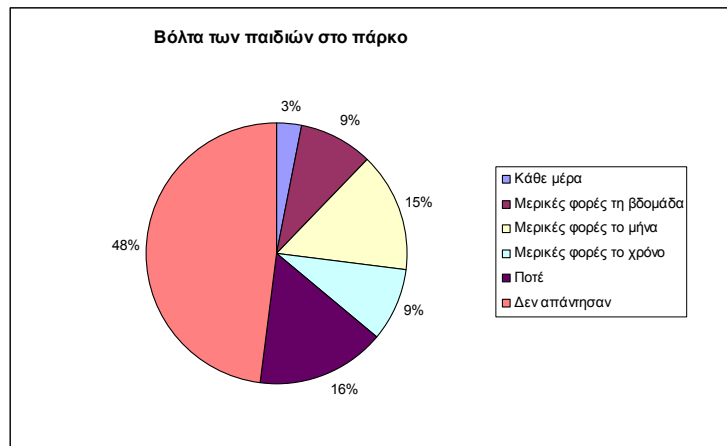
Στην ερώτηση πόσο συχνά ο σύζυγος συμβάλλει στο τάισμα των παιδιών, 8% (13 γυναίκες) απάντησε κάθε μέρα, 9% (15 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές τη βδομάδα, 7% (11 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 4% (6 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο, 16% (26 γυναίκες) απάντησε ποτέ και 56% (93 γυναίκες) δεν απάντησαν (δεν έχουν παιδιά ή έχουν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας).

Γράφημα 4.41: Συμβολή του συζύγου στο τάισμα των παιδιών-συχνότητα

4.2.42 Βόλτα των παιδιών στο πάρκο

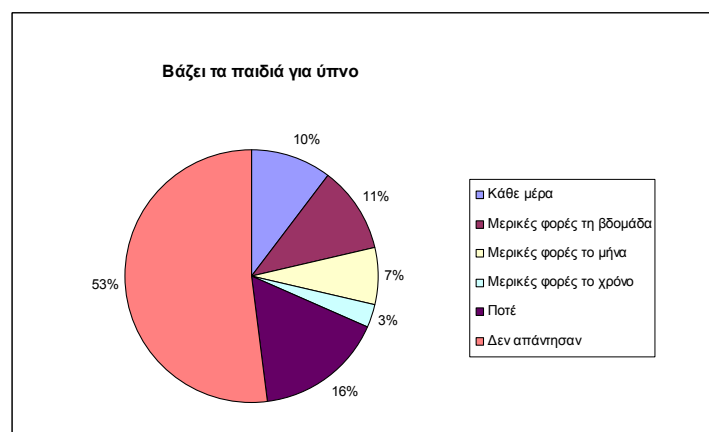
Στην ερώτηση πόσο συχνά ο σύζυγος πηγαίνει τα παιδιά στο πάρκο, 3% (5 γυναίκες) απάντησε κάθε μέρα, 9% (15 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές τη βδομάδα, 15% (24 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 9% (15 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο, 16% (26 γυναίκες) απάντησε ποτέ και 48% (79 γυναίκες) δεν απάντησαν (δεν έχουν παιδιά ή έχουν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας).

Γράφημα 4.42: Βόλτα των παιδιών στο πάρκο

4.2.43 Ο σύζυγος βάζει τα παιδιά για ύπνο

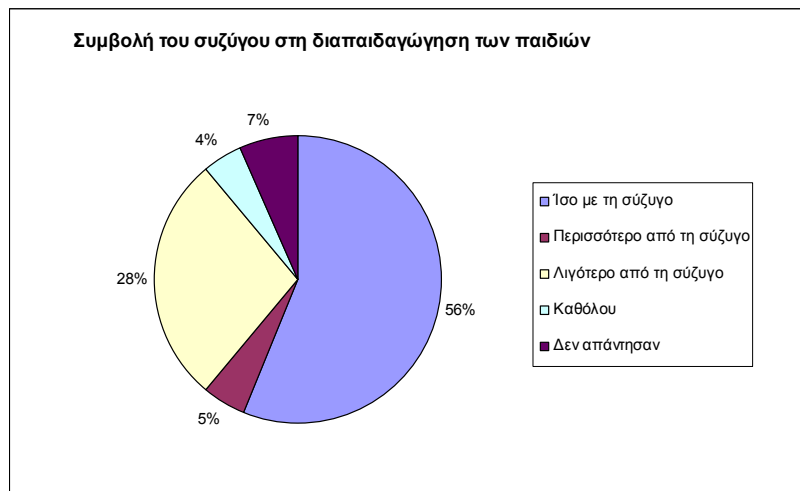
Για το πόσο συχνά ο σύζυγος βάζει τα παιδιά για ύπνο, 10% (17 γυναίκες) απάντησε κάθε μέρα, 11% (18 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές τη βδομάδα, 7% (12 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το μήνα, 3% (5 γυναίκες) απάντησε μερικές φορές το χρόνο, 16% (27 γυναίκες) απάντησε ποτέ και 53% (85 γυναίκες) δεν απάντησαν (δεν έχουν παιδιά ή έχουν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας).

Γράφημα 4.43: Βάζει τα παιδιά για ύπνο

4.2.44 Συμβολή του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών

Στην ερώτηση σε ποιο βαθμό ο σύζυγος συμβάλλει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, 56% (92 γυναίκες) απάντησαν ότι συμβάλλει το ίδιο με τη σύζυγο, 5% (8 γυναίκες) απάντησαν ότι συμβάλλει περισσότερο από τη σύζυγο, 28% (46 γυναίκες) απάντησαν ότι συμβάλλει λιγότερο από τη σύζυγο, 4% (7 γυναίκες) απάντησαν καθόλου και 7% (11 γυναίκες) δεν απάντησαν (δεν έχουν παιδιά ή έχουν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας).

Γράφημα 4.44: Συμβολή του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών

4.2.45 Σχέσεις του συζύγου με τα παιδιά

Στην ερώτηση τι είδους σχέσεις αναπτύσσει ο σύζυγος με τα παιδιά, 88% (146 γυναίκες) απάντησε φιλική, 1% (1 γυναίκα) απάντησε ανταγωνιστική, 2% (4 γυναίκες) απάντησε αυταρχική, 1% (1 γυναίκα) απάντησε αδιάφορη-ουδέτερη, 1% (1 γυναίκα) απάντησε άλλη (όλα τα παραπάνω) και 7% (11 γυναίκες) δε έδωσε απάντηση (δεν έχουν παιδιά ή έχουν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας).

Γράφημα 4.45: Σχέσεις συζύγου με τα παιδιά

4.2.46 Συμφωνία συζύγων σχετικά με τις αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών

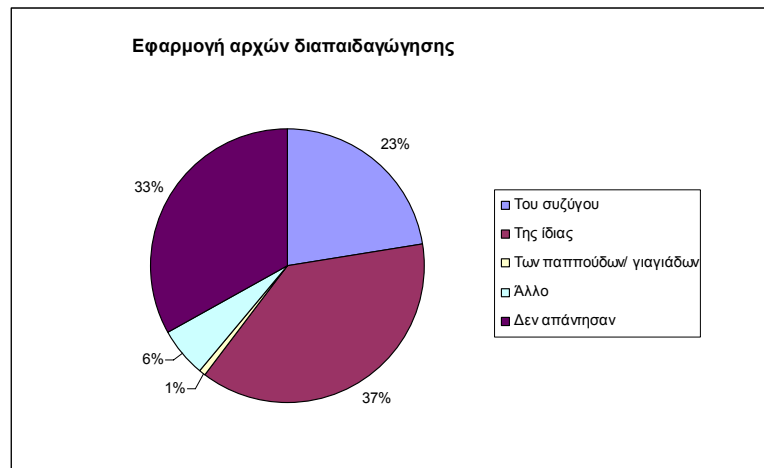
Στην ερώτηση κατά πόσον οι δύο σύζυγοι συμφωνούν σχετικά με τις αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών, 26% (43 γυναίκες) απάντησε ότι συμφωνεί απόλυτα με το σύζυγο, 53% (87 γυναίκες) είπε ότι συμφωνεί σε μεγάλο βαθμό, 12% (20 γυναίκες) είπε ότι συμφωνεί σε μικρό βαθμό, 2% (3 γυναίκες) είπε ότι δεν συμφωνεί καθόλου και 7% (11 γυναίκες) δεν απάντησαν (δεν έχουν παιδιά ή έχουν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας).

Γράφημα 4.46: Συμφωνία συζύγων σχετικά με τις αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών

4.2.47 Εφαρμογή αρχών διαπαιδαγώγησης

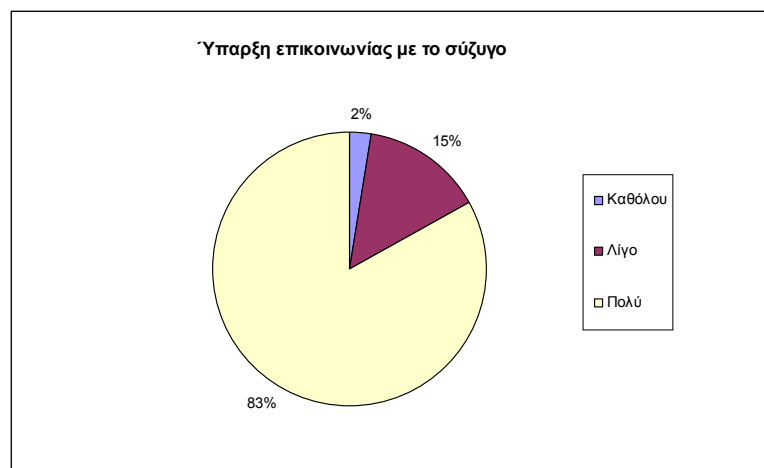
Στην ερώτηση ποιου τελικά οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται, 23% (37 γυναίκες) απάντησε του συζύγου, 37% (62 γυναίκες) απάντησε της ίδιας της γυναίκας, 1% (1 γυναίκα) απάντησε των παππούδων/ γιαγιάδων, 6% (10 γυναίκες) απάντησε άλλο (π.χ και των δύο) και 33% (54 γυναίκες) δεν απάντησαν (δεν έχουν παιδιά ή έχουν παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας).

Γράφημα 4.47: Εφαρμογή αρχών διαπαιδαγώγησης

4.2.48 Επικοινωνία μεταξύ συζύγων

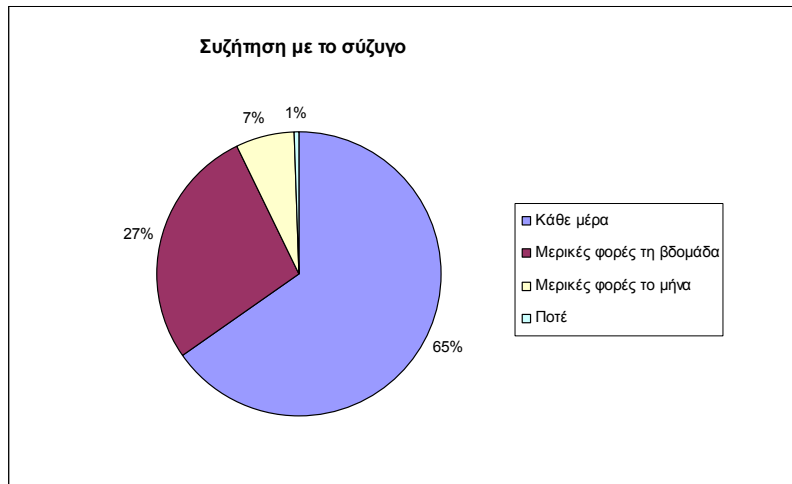
Στην ερώτηση αν υπάρχει επικοινωνία μεταξύ των συζύγων, 2% (4 γυναίκες) απάντησαν ότι δεν υπάρχει καθόλου επικοινωνία, 15% (24 γυναίκες) απάντησαν ότι υπάρχει επικοινωνία σε μικρό βαθμό και 83% (136 γυναίκες) απάντησαν ότι υπάρχει επικοινωνία σε μεγάλο βαθμό.

Γράφημα 4.48: Υπαρξη επικοινωνίας μεταξύ συζύγων

4.2.49 Συζήτηση μεταξύ συζύγων

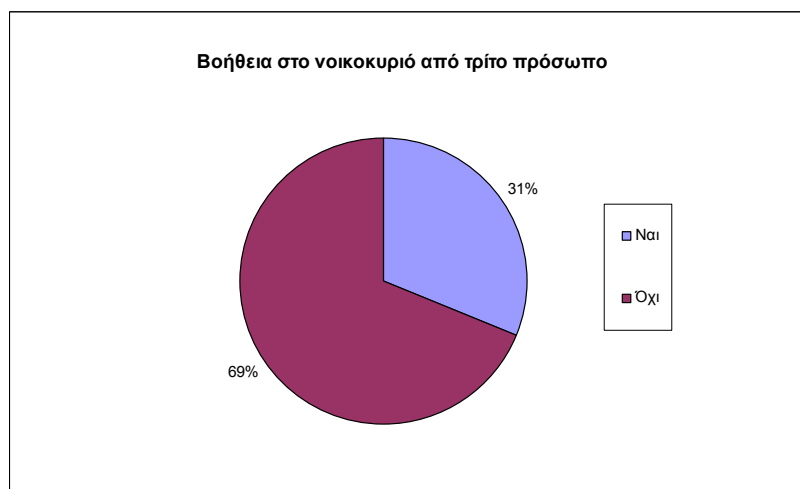
Στην ερώτηση αν οι γυναίκες συζητούν με το σύζυγό τους για διάφορα θέματα που τις απασχολούν, 65% (107 γυναίκες) απάντησαν ότι συζητούν κάθε μέρα, 27% (45 γυναίκες) απάντησαν ότι συζητούν μερικές φορές τη βδομάδα, 7% (11 γυναίκες) απάντησαν ότι συζητούν μερικές φορές το μήνα και 1% (1 γυναίκα) απάντησε ποτέ.

Γράφημα 4.49: Συζήτηση μεταξύ συζύγων

4.2.50 Βοήθεια στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο

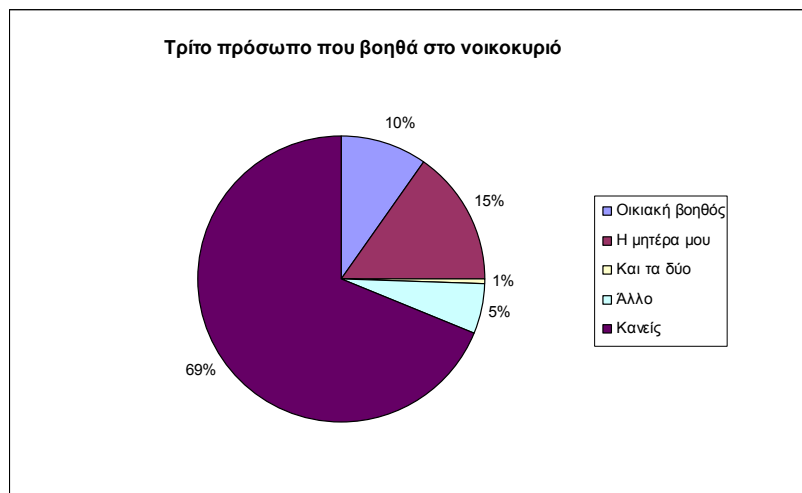
Στην ερώτηση αν υπάρχει κάποιο τρίτο πρόσωπο που βοηθά στο νοικοκυριό (εκτός από το σύζυγο), 31% (51 γυναίκες) απάντησαν ναι και 69% (113 γυναίκες) απάντησαν όχι.

Γράφημα 4.50: Βοήθεια στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο

4.2.51 Ποιο είναι το τρίτο πρόσωπο που βοηθά στο νοικοκυριό

Στην ερώτηση ποιο είναι το τρίτο πρόσωπο που βοηθά στο νοικοκυριό, 10% (16 γυναίκες) απάντησαν ότι υπάρχει οικιακή βοηθός, 15% (25 γυναίκες) απάντησαν ότι η μητέρα τους βοηθά στο νοικοκυριό, 1% (1 γυναίκα) απάντησαν ότι τόσο η μητέρα όσο και οικιακή βοηθός βοηθούν στο νοικοκυριό, 5% απάντησαν άλλο (9 γυναίκες) π.χ τα παιδιά και 69% (113 γυναίκες) ότι δεν υπάρχει κάποιο τρίτο πρόσωπο που να βοηθά στο νοικοκυριό.

Γράφημα 4.51: Ποιο είναι το τρίτο πρόσωπο που βοηθά στο νοικοκυριό

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΗΣ-ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Από την επεξεργασία των δεδομένων των ερωτηματολογίων της έρευνας, προκύπτει και το προφίλ της παντρεμένης και εργαζόμενης γυναίκας.

Από τις 164 γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα, το μεγαλύτερο ποσοστό (83% - 137) διαμένουν μέσα στην πόλη της Πάφου (Γράφημα 4.1). Το 62% είχαν ηλικία 31-45 ετών (102 γυναίκες), με μέσο όρο τα 38 έτη (Γράφημα 4.2). Το 48% (78) των συζύγων των ερωτώμενων γυναικών ήταν επίσης ηλικίας 31-45 ετών, με μέσο όρο τα 43 έτη (Γράφημα 4.3).

Όσον αφορά το αν έχουν παιδιά, το 95% (155) των οικογενειών έχουν παιδιά (Γράφημα 4.4). Από αυτές τις 155 οικογένειες, το 44% (68) έχουν δύο παιδιά. Ακολουθούν με 32% (50) οι οικογένειες που έχουν τρία παιδιά (Γράφημα 4.5). Σχετικά με τις ηλικίες των παιδιών, 38% (59) απάντησαν ότι το πρώτο τους παιδί είναι 19 χρονών και άνω (Γράφημα 4.6), ενώ από το σύνολο των οικογενειών που έχουν 2-5 παιδιά 30% (40) είπαν ότι το δεύτερο παιδί είναι ηλικίας 13-18 χρονών (Γράφημα 4.7).

Σχετικά με το επίπεδο μόρφωσης των ερωτώμενων γυναικών, το 53% (86) απάντησαν ότι είναι απόφοιτοι γυμνασίου-λυκείου. Ακολουθούν με 20% (33) οι γυναίκες που είναι απόφοιτοι Α.Ε.Ι/ Τ.Ε.Ι (Γράφημα 4.10). Για το επίπεδο μόρφωσης του συζύγου τους, τα αποτελέσματα είναι ανάλογα. Δηλαδή το 54% (90) απάντησαν ότι ο σύζυγός τους είναι απόφοιτος γυμνασίου/λυκείου και ακολουθούν με 23% (38) οι γυναίκες που απάντησαν ότι ο σύζυγος είναι απόφοιτος Α.Ε.Ι/Τ.Ε.Ι (Γράφημα 4.11).

Στην ερώτηση που αφορά το επάγγελμα, το 52% (84) απάντησαν ότι εργάζονται ως ιδιωτικοί υπάλληλοι. Αρκετά μεγάλο ποσοστό, 34% (56) απάντησαν ότι εργάζονται ως δημόσιοι υπάλληλοι (Γράφημα 4.12). Για το επάγγελμα του συζύγου, το 44% (72) των ερωτηθέντων γυναικών απάντησαν ότι ο σύζυγος εργάζεται ως ιδιωτικός υπάλληλος. Ακολουθεί με 35% (58) το ποσοστό των συζύγων που εργάζονται ως δημόσιοι υπάλληλοι (Γράφημα 4.13).

Αναφορικά με το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα, το 36% (59) δήλωσαν πως το μηνιαίο προσωπικό τους εισόδημα είναι £300-500. Ακολουθούν με 21% (34) οι γυναίκες που δήλωσαν ότι το μηνιαίο προσωπικό τους εισόδημα είναι £500-800

(Γράφημα 4.14). Το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων (61%, 101 γυναίκες) δήλωσαν ότι το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα είναι £12.000-18.000 (Γράφημα 4.15).

Στην ερώτηση «ποιος εργάζεται περισσότερες ώρες», 65% (107) απάντησαν ο σύζυγος είναι αυτός που εργάζεται περισσότερες ώρες (Γράφημα 4.16). Ακολούθως, στην ερώτηση για το πόσες ώρες εργάζονται οι γυναίκες εβδομαδιαίως, η πλειονότητα (75%, 123) απάντησε ότι εργάζονται 21-40 ώρες (Γράφημα 4.17). Για το πόσες ώρες εργάζεται ο σύζυγος εβδομαδιαίως, το 53% (86) απάντησε ότι ο σύζυγος εργάζεται 21-40 ώρες (Γράφημα 4.18).

Όσον αφορά το εάν οι γυναίκες έχουν δεύτερη/συμπληρωματική εργασία/απασχόληση, το 96% (158) απάντησε αρνητικά (Γράφημα 4.19). Ακολούθως, ζητήθηκε από το 4% (6) που έχουν συμπληρωματική εργασία, να την καταγράψουν. Από αυτές τις 6 γυναίκες, οι 2 (32%), είπαν ότι ασχολούνται με τη γεωργία (Γράφημα 4.20). Επίσης, στο ερώτημα εάν ο σύζυγος έχει 2^η εργασία, το 81% (133) απάντησαν όχι (Γράφημα 4.24). Από το υπόλοιπο 19% (31) ζητήθηκε να καταγράψουν τη δεύτερη/συμπληρωματική εργασία του συζύγου. Το 26% (8) απάντησαν ότι ο σύζυγος ασχολείται με τη γεωργία (Γράφημα 4.25).

Για το εάν οι εργαζόμενες γυναίκες έχουν ελεύθερο χρόνο, το 56% (92) απάντησε θετικά (Γράφημα 4.21). Ακολούθως, οι γυναίκες αυτές, ερωτήθηκαν πως περνούν το ελεύθερό τους χρόνο και τους ζητήθηκε να καταγράψουν 2 ασχολίες κατά σειρά προτίμησης. Για την πρώτη επιλογή, το 40% (37) απάντησαν ότι διαβάζουν βιβλία. Ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό 29% (27 γυναίκες) απάντησαν άλλο (π. χ δουλειές του σπιτιού, παρακολούθηση τηλεόρασης) (Γράφημα 4.22). Για την καταγραφή δεύτερης επιλογής, απάντησαν 36 γυναίκες. Από αυτές, το μεγαλύτερο ποσοστό, 34% (12) είπε ότι πηγαίνει εκδρομές (Γράφημα 4.23).

Για το θέμα της συμβολής του συζύγου στις οικιακές εργασίες, στην ερώτηση «πιστεύετε ότι ο σύζυγός σας συμβάλλει στις οικιακές εργασίες», το 58% (95) απάντησε θετικά, δηλαδή ναι (Γράφημα 4.26). Από τις 95 γυναίκες που απάντησαν θετικά, η πλειονότητα, δηλαδή το 85% (80) δήλωσε ότι ο σύζυγος θέλει/επιθυμεί να συμβάλει (Γράφημα 4.27). Από τις 69 γυναίκες που απάντησαν ότι ο σύζυγος δεν συμβάλλει στις οικιακές εργασίες, το 58% (40) δήλωσε ότι ο σύζυγος δεν έχει ελεύθερο χρόνο. Επίσης 28% (19) δήλωσε ότι ο σύζυγος δεν συμβάλλει στις οικιακές εργασίες λόγω του ότι θεωρεί ότι αφορούν αποκλειστικά τη γυναίκα (Γράφημα 4.28).

Ακολούθως, ζητήθηκε από τις γυναίκες να καταγράψουν ποιες οικιακές εργασίες αναλαμβάνει ο σύζυγος. Επιπλέον ζητήθηκε να καταγράψουν τη συχνότητα

με την οποία ο σύζυγος κάνει τις συγκεκριμένες εργασίες. 61% (101) δήλωσε ότι ο σύζυγος δεν αναλαμβάνει ποτέ το μαγείρεμα. Όμως 13% (21) απάντησε ότι ο σύζυγος μαγειρεύει μία φορά τη βδομάδα, 13% (21) απάντησε μερικές φορές το μήνα και 5% (8) απάντησε μία φορά την ημέρα (Γράφημα 4.29). Στην ερώτηση πόσο συχνά πλένει τα πιάτα ο σύζυγος, 76% (125) απάντησε ποτέ και 9% (15) απάντησε μερικές φορές το μήνα (Γράφημα 4.30). Για το πόσο συχνά φροντίζει τον κήπο ο σύζυγος, 40% (64) απάντησε ποτέ και 20% (33) απάντησε μερικές φορές το μήνα (Γράφημα 4.31). Στην ερώτηση πόσο συχνά κάνει τα ψώνια του σπιτιού ο σύζυγος, 28% (45 γυναίκες) απάντησε μία φορά τη βδομάδα (Γράφημα 4.34). Για το πόσο συχνά ασχολείται ο σύζυγος με την τακτοποίηση εξωτερικών δουλειών, 39% (65) απάντησε μερικές φορές το μήνα (Γράφημα 4.36).

Όσον αφορά το κατά πόσον ο σύζυγος συμβάλλει στη φροντίδα των παιδιών 23% (38) απάντησε μία φορά την ημέρα και 21% (35) απάντησε ποτέ (Γράφημα 4.35). Στο ερώτημα πόσο συχνά ασχολείται ο σύζυγος με το διάβασμα των παιδιών 19% (31) απάντησε μερικές φορές τη βδομάδα (Γράφημα 4.37). Στην ερώτηση πόσο συχνά παίζει ο σύζυγος με τα παιδιά, 26% (42) απάντησε κάθε μέρα (Γράφημα 4.38). Για το πόσο συχνά ο σύζυγος αλλάζει τις πάνες των παιδιών, 24% (40) απάντησε ποτέ και 7% (11 γυναίκες) απάντησε κάθε μέρα (Γράφημα 4.39). Στην ερώτηση πόσο συχνά ο σύζυγος λούζει τα παιδιά, 23% (37) απάντησε ποτέ, ενώ 7% (12) απάντησε κάθε μέρα και 7% (12) απάντησε μερικές φορές τη βδομάδα (Γράφημα 4.40). Στην ερώτηση πόσο συχνά ο σύζυγος συμβάλλει στο τάϊσμα των παιδιών 16% (26) απάντησε ποτέ και 9% (15) απάντησε μερικές φορές τη βδομάδα (Γράφημα 4.41). Στην ερώτηση πόσο συχνά ο σύζυγος πηγαίνει τα παιδιά στο πάρκο, 16% (26) απάντησε ποτέ και 15% (24) απάντησε μερικές φορές το μήνα (Γράφημα 4.42). Για το πόσο συχνά ο σύζυγος βάζει τα παιδιά για ύπνο, 16% (27) απάντησε ποτέ και 11% (18) απάντησε μερικές φορές τη βδομάδα (Γράφημα 4.43).

Σχετικά με το βαθμό της συμβολής του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, 56% (92) απάντησε ότι συμβάλλει το ίδιο με τη σύζυγο. Σημαντικό ποσοστό, 28% (46) απάντησε ότι συμβάλλει λιγότερο από τη σύζυγο (Γράφημα 4.44). Στην ερώτηση τι είδους σχέσεις αναπτύσσει ο σύζυγος με τα παιδιά, το 88% (146 γυναίκες) απάντησε φιλική (Γράφημα 4.45). Για το κατά πόσον οι δύο σύζυγοι συμφωνούν σχετικά με τις αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών, 26% (43) απάντησε ότι συμφωνεί απόλυτα, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό, 53% (87) είπε ότι συμφωνεί σε μεγάλο βαθμό (Γράφημα 4.46). Στην ερώτηση ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές

διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται τελικά, το 37% (62) απάντησε της ίδιας της γυναίκας (Γράφημα 4.47).

Στο θέμα της επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων, το 83% (136) απάντησε ότι υπάρχει επικοινωνία σε μεγάλο βαθμό (Γράφημα 4.48). Στην ερώτηση αν οι γυναίκες συζητούν με το σύζυγό τους για διάφορα θέματα που τις απασχολούν, 65% (107) απάντησε ότι συζητούν κάθε μέρα. Μόνο 1% (1 γυναίκα) απάντησε ποτέ (Γράφημα 4.49).

Τέλος, στην ερώτηση αν υπάρχει κάποιο τρίτο πρόσωπο που βοηθά στο νοικοκυριό (εκτός από το σύζυγο), 69% (113) απάντησε αρνητικά, δηλαδή όχι (Γράφημα 4.50). Από το υπόλοιπο 31% που απάντησε ότι υπάρχει κάποιο τρίτο πρόσωπο που βοηθά στο νοικοκυριό, στην ερώτηση ποιο είναι το τρίτο πρόσωπο που βοηθά στο νοικοκυριό, το 15% (25) απάντησε ότι η μητέρα τους είναι αυτή που τις βοηθά στο νοικοκυριό (Γράφημα 4.51).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ

Θεωρητικό μοντέλο

Για να διαπιστωθεί αν υπάρχει εξάρτηση μεταξύ δύο μεταβλητών X και Ψ , χρησιμοποιήθηκε ο έλεγχος ανεξαρτησίας X^2 . Η διατύπωση κάθε ελέγχου υποθέσεων περιλαμβάνει τη μηδενική (H_0) και την εναλλακτική υπόθεση (H_1) και έχει την ακόλουθη μορφή:

- (H_0): Τα χαρακτηριστικά X και Ψ του δείγματος κατανέμονται ανεξάρτητα στον πληθυσμό, δηλαδή οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες.
- (H_1): Τα χαρακτηριστικά X και Ψ του δείγματος δεν κατανέμονται ανεξάρτητα στον πληθυσμό, δηλαδή οι μεταβλητές είναι εξαρτημένες.

Υπολογιστικό μοντέλο

Η τιμή της στατιστικής X^2 συγκρίνεται με την πιθανότητα παρατήρησης της τιμής αυτής (P-value) και οδηγεί στα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Εάν $P\text{-value} > 0,10$ τότε αποδεχόμαστε τη μηδενική υπόθεση (H_0), δηλαδή οι μεταβλητές είναι ανεξάρτητες.
- Εάν $P\text{-value} < 0,10$ τότε αποδεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H_1), δηλαδή οι μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 10%.
- Εάν $P\text{-value} < 0,05$ τότε αποδεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H_1), δηλαδή οι μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%.
- Εάν $P\text{-value} < 0,01$ τότε αποδεχόμαστε την εναλλακτική υπόθεση (H_1), δηλαδή οι μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%.

6.1 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 με βάση την ηλικία της γυναίκας

6.1.1 Η ηλικία της γυναίκας σε σχέση με τη φροντίδα των παιδιών από το σύζυγο

Με συσχέτιση των μεταβλητών «ηλικία γυναίκας» και «φροντίδα παιδιών από το σύζυγο», βρέθηκε $p\text{-value} < 0,05$. Αυτό σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%. Στο γράφημα 1 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «φροντίδα παιδιών από το σύζυγο» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ηλικία γυναίκας». Αυτό που παρατηρούμε από το γράφημα 1 (παράρτημα) είναι ότι όταν η γυναίκα είναι κάτω των 30 ετών, τότε το μεγαλύτερο ποσοστό (38.71%) των συζύγων φροντίζουν τα παιδιά τους σε καθημερινή βάση. Μόνο ένα μικρό ποσοστό (19.35%) δήλωσε ότι ο σύζυγος ασχολείται μερικές φορές το χρόνο ή ποτέ με τη φροντίδα των παιδιών. Όταν η γυναίκα είναι 31-45 χρονών τότε το ποσοστό των συζύγων που δεν ασχολούνται ποτέ ή μόνο μερικές φορές το χρόνο με τη φροντίδα των παιδιών, αυξάνεται σε σημαντικό βαθμό. Συγκεκριμένα στην περίπτωση που η γυναίκα είναι 31-45 χρονών, τότε σε ποσοστό 37.25% ο σύζυγος δεν ασχολείται ποτέ με τη φροντίδα των παιδιών ή ασχολείται μερικές φορές το χρόνο. Παρόλα αυτά 21.57% των συζύγων φροντίζουν καθημερινά τα παιδιά. Στις περιπτώσεις γυναικών μεγαλύτερων ηλικιών (άνω των 46 ετών), τότε τα ποσοστά είναι ανάλογα. 12.90% των συζύγων φροντίζουν τα παιδιά κάθε μέρα, ενώ 22.58% ποτέ ή μόνο μερικές φορές το χρόνο.

6.1.2 Η ηλικία της γυναίκας σε σχέση με το βαθμό συμφωνίας με το σύζυγο για τις αρχές διαπαιδαγώγησης που εφαρμόζονται

Με συσχέτιση των μεταβλητών «ηλικία γυναίκας» και «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης», προέκυψε $p\text{-value}^1 < 0,01$ το οποίο μας δείχνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 2 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής

¹ Εάν 20% και λιγότερο των κελιών από τον πίνακα συχνοτήτων έχουν $p_n < 5$ δεχόμαστε τη συσχέτιση

«ηλικία γυναίκας». Όπως φαίνεται στο γράφημα 2 (παράρτημα), οι γυναίκες που είναι ηλικίας κάτω των 30 ετών συμφωνούν απόλυτα ή σε μεγάλο βαθμό με το σύζυγο για τις αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών σε ποσοστό 61.29%. Μόνο 12.90% συμφωνούν σε μικρό βαθμό ή καθόλου σχετικά με τις αρχές διαπαιδαγώγησης. Για τις ηλικίες 31-45 χρονών το μεγαλύτερο ποσοστό (80.39%) συμφωνούν απόλυτα ή σε μεγάλο βαθμό με το σύζυγο για τις αρχές διαπαιδαγώγησης. Σημαντικό ποσοστό, 16.67% των γυναικών αυτών των ηλικιών συμφωνεί σε μικρό βαθμό ή καθόλου με το σύζυγο για τις αρχές διαπαιδαγώγησης. Τέλος, για τις μεγαλύτερες ηλικίες (άνω των 46 χρονών) βρέθηκε ότι 93.55% συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό ή απόλυτα.

6.2 Έλεγχοι ανεξαρτησίας χ^2 με βάση την ηλικία του συζύγου

6.2.1 Η ηλικία του συζύγου σε σχέση με τη συμβολή του στη φροντίδα των παιδιών

Η επόμενη συσχέτιση που έγινε ανάμεσα στις μεταβλητές «ηλικία συζύγου» και «συμβολή συζύγου στη φροντίδα των παιδιών» έδωσε $p\text{-value} < 0,01$. Αυτό σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 3 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «συμβολή συζύγου στη φροντίδα των παιδιών» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ηλικία συζύγου». Όπως φαίνεται και στο γράφημα 3 (παράρτημα) όταν ο σύζυγος είναι κάτω από 30 χρονών, σχεδόν όλο το ποσοστό του δείγματος (47.06%) φροντίζει τα παιδιά καθημερινά. Όταν ο σύζυγος έχει ηλικία 31-45 χρονών, τότε 28.21% ασχολείται καθημερινά με τη φροντίδα των παιδιών. Ωστόσο, μεγαλύτερο ποσοστό 33.33% φαίνεται ότι δεν ασχολείται ποτέ ή ασχολείται μερικές φορές το χρόνο. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στις μεγαλύτερες ηλικίες. Δηλαδή, στις περιπτώσεις συζύγων άνω των 46 ετών, το μεγαλύτερο ποσοστό (34.78%) δεν ασχολείται ποτέ ή ασχολείται μόνο μερικές φορές το χρόνο και μόλις 11.59% των συζύγων ασχολούνται καθημερινά με τη φροντίδα των παιδιών.

6.2.2 Η ηλικία του συζύγου σε σχέση με τη συμβολή του στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών

Συσχετίζοντας τις μεταβλητές «ηλικία συζύγου» και «συμβολή του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών», βρέθηκε $p\text{-value}^2 < 0,01$ το οποίο μας δείχνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 4 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «συμβολή συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ηλικία συζύγου». Βλέποντας και το γράφημα 4, (παράρτημα) παρατηρούμε ότι στις περιπτώσεις που ο σύζυγος είναι κάτω από 30 χρονών, σχεδόν στο σύνολο του δείγματος, (41.18%) η συμβολή και των δύο συζύγων είναι η ίδια όσον αφορά τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Όταν ο σύζυγος είναι 31-45 χρονών, τότε 60.26% συμβάλλει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών σε ίσο βαθμό με τη σύζυγο και 35.90% συμβάλλει λιγότερο από τη σύζυγο ή καθόλου. Στις περιπτώσεις που ο σύζυγος είναι 46 χρονών και άνω, παρατηρούνται παρόμοια αποτελέσματα. Δηλαδή, 55.07% των συζύγων συμβάλλουν σε ίσο βαθμό με τη σύζυγο στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών και 33.33% συνεισφέρουν λιγότερο από τη σύζυγο ή καθόλου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Παρόλα αυτά παρατηρούμε ότι σημαντικό ποσοστό των συζύγων αυτών των ηλικιών (10.14%) συμβάλλουν στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών περισσότερο από τη σύζυγο.

6.2.3 Η ηλικία του συζύγου σε σχέση με το βαθμό συμφωνίας με τη σύζυγο για τις αρχές διαπαιδαγώγησης

Η συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών «ηλικία συζύγου» και «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης» έδωσε $p\text{-value}^3 < 0,01$ το οποίο σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 5 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ηλικία συζύγου». Αυτό που παρατηρούμε και από το γράφημα 5 (παράρτημα), είναι ότι όταν ο σύζυγος είναι κάτω των 30 ετών, στο μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος

² Ο. π

³ Ο. π

(47.06%) που ανήκει σε αυτή την ηλικιακή κατηγορία, οι δύο σύζυγοι συμφωνούν απόλυτα ή σε μεγάλο βαθμό. Όταν ο σύζυγος είναι 31-45 ετών, τότε σε ποσοστό 82.05%, οι δύο σύζυγοι συμφωνούν απόλυτα ή σε μεγάλο βαθμό για τις αρχές διαπαιδαγώγησης και σε ποσοστό 15.38% οι δύο σύζυγοι συμφωνούν σε μικρό βαθμό ή καθόλου. Παρόμοια, όταν ο σύζυγος είναι άνω των 46 ετών, ποσοστό 84.06% των συζύγων συμφωνούν απόλυτα ή σε μεγάλο βαθμό και 14.49% των συζύγων συμφωνούν σε μικρό βαθμό ή καθόλου για τις αρχές διαπαιδαγώγησης.

6.2.4 Η ηλικία του συζύγου σε σχέση με το ποιου οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται

Συσχετίζοντας τις μεταβλητές «ηλικία συζύγου» και «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται», πήραμε $p\text{-value} < 0,05$, το οποίο σημαίνει ότι οι μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%. Στο γράφημα 6 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ηλικία συζύγου». Παρατηρώντας το γράφημα 6 (παράρτημα), βλέπουμε ότι στις περιπτώσεις που ο σύζυγος είναι κάτω από 30 χρονών τότε στο σύνολο του δείγματος εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της συζύγου (35.29%). Όταν ο σύζυγος είναι 31-45 χρονών, στο μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (37.18%), εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της συζύγου και σε μικρότερο ποσοστό (29.49%), εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου. Στις περιπτώσεις που ο σύζυγος είναι πάνω από 46 χρονών, σε ποσοστό 39.13% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της συζύγου και σε ποσοστό 20.29% του συζύγου.

6.3 Έλεγχοι ανεξαρτησίας χ^2 με βάση τον αριθμό των παιδιών

6.3.1 Ο αριθμός των παιδιών σε σχέση με το αν η γυναίκα έχει ελεύθερο χρόνο

Η επόμενη συσχέτιση αφορά τις μεταβλητές «αριθμός παιδιών» και «ελεύθερος χρόνος για τη γυναίκα». Η συσχέτιση των μεταβλητών αυτών έδωσε $p\text{-value} < 0,05$ που σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%. Στο γράφημα 7 του παραρτήματος, οι Row Total

υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «αριθμός παιδιών» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ελεύθερος χρόνος για τη γυναίκα». Σύμφωνα και με το γράφημα 7, παρατηρούμε ότι στις περιπτώσεις οικογενειών με δύο παιδιά, τότε το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών του δείγματος (69.12%) έχει ελεύθερο χρόνο. Το υπόλοιπο ποσοστό (30.88%) γυναικών με δύο παιδιά, δεν έχει ελεύθερο χρόνο. Στις περιπτώσεις που υπάρχουν τρία παιδιά στην οικογένεια, τότε τα ποσοστά γυναικών που έχουν ελεύθερο χρόνο μειώνονται (54%) και αυξάνονται τα ποσοστά των γυναικών που δεν έχουν ελεύθερο χρόνο (46%). Όταν υπάρχουν τέσσερα ή πέντε παιδιά στην οικογένεια, τότε η διαφορά των ποσοστών είναι μεγαλύτερη. Δηλαδή σε μεγαλύτερο ποσοστό (70.59%) οι γυναίκες δεν έχουν ελεύθερο χρόνο και σε μικρότερο ποσοστό (29.41%) οι γυναίκες έχουν ελεύθερο χρόνο.

6.4 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 με βάση την μόρφωση της γυναίκας

6.4.1 Η μόρφωση της γυναίκας σε σχέση με το εάν ο σύζυγος συμβάλλει στις οικιακές εργασίες

Η συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών «μόρφωση της γυναίκας» και «συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες» έδωσε p-value < 0,05 που σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%. Στο γράφημα 8 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «μόρφωση της γυναίκας» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες». Όπως φαίνεται και στο γράφημα 8 (παράρτημα), στις περιπτώσεις γυναικών που είναι απόφοιτοι δημοτικού τότε στο μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (83.33%) ο σύζυγος δεν συμβάλλει στις οικιακές εργασίες και πολύ μικρότερο ποσοστό (16.67%) φαίνεται να συμβάλλει. Παρατηρείται ότι με άνοδο του επιπέδου μόρφωσης της γυναίκας, αυξάνεται και το ποσοστό των συζύγων που συνεισφέρουν στις οικιακές εργασίες. Όταν η γυναίκα είναι απόφοιτος γυμνασίου/λυκείου, το ποσοστό των συζύγων που συμβάλλουν είναι 56.98% και το ποσοστό των συζύγων που δεν συμβάλλουν στις οικιακές εργασίες είναι 43.02%. Στις περιπτώσεις που η γυναίκα είναι απόφοιτος Α.Ε.Ι /Τ.Ε.Ι τότε 66.66% των συζύγων συμβάλλουν στις οικιακές εργασίες και το υπόλοιπο ποσοστό (33.33%), όχι. Τέλος, όταν η γυναίκα είναι κάτοχος μεταπτυχιακού/διδακτορικού

διπλώματος, 77.78% των συζύγων του δείγματος συμβάλλουν και 22.22% των συζύγων δεν συμβάλλουν στις οικιακές εργασίες.

6.4.2 Η μόρφωση της γυναίκας σε σχέση με το ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται

Με συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών «μόρφωση της γυναίκας» και «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται», πήραμε $p\text{-value}^4 < 0,05$, το οποίο σημαίνει ότι οι μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%. Στο γράφημα 9 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «μόρφωση της γυναίκας» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται». Παρατηρώντας και το γράφημα 9 (παράρτημα) συμπεραίνουμε ότι όταν η γυναίκα είναι απόφοιτος γυμνασίου/λυκείου, στο μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, (37.21%) εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και σε μικρότερο ποσοστό (29.07%) οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου. Στις περιπτώσεις που η γυναίκα είναι απόφοιτος Α.Ε.Ι /Τ.Ε.Ι τότε η διαφορά ανάμεσα στα δύο ποσοστά μεγαλώνει. Δηλαδή σε ποσοστό 39.39% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και σε ποσοστό μόλις 6.06% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου.

6.5 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 με βάση την μόρφωση του συζύγου

6.5.1 Η μόρφωση του συζύγου σε σχέση με το ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται

Η συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών «μόρφωση του συζύγου» και «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται», έδωσε $p\text{-value}^5 < 0,05$. Αυτό σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%. Στο γράφημα 10 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «μόρφωση του συζύγου» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές

⁴ Ο. π

⁵ Ο. π

διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται». Όπως φαίνεται και στο γράφημα 10 (παράρτημα), όταν ο σύζυγος είναι απόφοιτος γυμνασίου/λυκείου, τότε σε ποσοστό 37.78% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της συζύγου και σε ποσοστό 23.33%, του συζύγου. Στην περίπτωση που ο σύζυγος είναι απόφοιτος Α.Ε.Ι /Τ.Ε.Ι, σε ποσοστό 44.74% του δείγματος εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της συζύγου και σε ποσοστό 10.53%, του συζύγου. Αντίθετα, όταν ο σύζυγος είναι κάτοχος μεταπτυχιακού /διδακτορικού διπλώματος, τότε σε ποσοστό 33.33% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου και δεν υπάρχει περίπτωση στο δείγμα μας, που να εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της συζύγου.

6.6 Έλεγχοι ανεξαρτησίας χ^2 με βάση το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας

6.6.1 Το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας σε σχέση με τη συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες

Η συσχέτιση που έγινε μεταξύ των μεταβλητών «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και «συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες», έδωσε $p\text{-value} < 0,01$. Αυτό σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 11 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες». Σύμφωνα και με το γράφημα 11 (παράρτημα), μόνο στις περιπτώσεις του χαμηλότερου μηνιαίου προσωπικού εισοδήματος της γυναίκας (κάτω από £300), το μεγαλύτερο ποσοστό των συζύγων (68%) δεν συμβάλλει στις οικιακές εργασίες και το υπόλοιπο ποσοστό των συζύγων (32%) συμβάλλει στις οικιακές εργασίες. Όταν το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας, είναι £300-500, τότε 52.54% των συζύγων συμβάλλει και 47.46% των συζύγων δεν συμβάλλει στις οικιακές εργασίες. Στις περιπτώσεις που το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας, είναι £500-800, το ποσοστό των συζύγων που συμβάλλουν στις οικιακές εργασίες είναι 73.53% και το ποσοστό των συζύγων που δεν συμβάλλουν είναι αρκετά μικρότερο (26.47%). Όταν το προσωπικό εισόδημα της γυναίκας είναι £800-1000, το ποσοστό των συζύγων που βοηθούν στις οικιακές εργασίες είναι 86.67% και το ποσοστό συζύγων που δεν συνεισφέρουν στις οικιακές εργασίες είναι μόλις 13.33%. Αντίθετα, στα υψηλότερα εισοδήματα (£1000 και άνω)

το ποσοστό των συζύγων που δεν συμβάλλουν είναι μεγαλύτερο από τις προηγούμενες περιπτώσεις (41.94%). Παρόλα αυτά σε μεγαλύτερο ποσοστό, 58.06% οι γυναίκες δήλωσαν ότι ο σύζυγος συμβάλλει στις οικιακές εργασίες.

6.6.2 Το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας σε σχέση με τη φροντίδα των παιδιών από το σύζυγο

Με τη συσχέτιση των μεταβλητών «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και «φροντίδα των παιδιών από το σύζυγο», πήραμε $p\text{-value}^6 < 0,01$ που σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 12 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «φροντίδα των παιδιών από το σύζυγο». Παρατηρώντας το γράφημα 12 (παράρτημα), φαίνεται ότι στα χαμηλότερα εισοδήματα των γυναικών (κάτω από £300), το μεγαλύτερο ποσοστό των συζύγων (64%), ασχολείται μερικές φορές το χρόνο ή δεν ασχολείται ποτέ με τη φροντίδα των παιδιών. Για μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας £300-500 και πάλι το μεγαλύτερο ποσοστό των συζύγων (28.81%), ασχολείται μερικές φορές το χρόνο ή δεν ασχολείται ποτέ με τη φροντίδα των παιδιών. Όμως ένα μεγάλο ποσοστό (16.95%) των συζύγων ασχολείται καθημερινά με τη φροντίδα των παιδιών. Όταν η γυναίκα έχει μηνιαίο προσωπικό εισόδημα £500-800, τότε υπάρχει μια ισότητα μεταξύ του ποσοστού των συζύγων που ασχολούνται καθημερινά και του ποσοστού των συζύγων που ασχολούνται μερικές φορές το χρόνο ή ποτέ με τη φροντίδα των παιδιών. Δηλαδή, 26.47% των συζύγων φροντίζουν καθημερινά τα παιδιά και 26.47% δεν ασχολούνται ποτέ ή ασχολούνται μόνο μερικές φορές το χρόνο με τη φροντίδα των παιδιών. Όταν το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας είναι £800-1000 τότε 46.67% των συζύγων ασχολούνται καθημερινά με τη φροντίδα των παιδιών. Τέλος όταν το γυναικείο μηνιαίο εισόδημα είναι £1000 και άνω, τότε το μεγαλύτερο ποσοστό των συζύγων, (29.03%) δεν ασχολείται ποτέ ή ασχολείται μόνο μερικές φορές το χρόνο. Ωστόσο, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των συζύγων (25.81%) φροντίζουν καθημερινά τα παιδιά.

⁶ Ο. π

6.6.3 Το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας σε σχέση με την ύπαρξη επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων

Η συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και «ύπαρξη επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων», έδωσε $p\text{-value}^7 < 0,01$ που σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 13 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ύπαρξη επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων». Όπως φαίνεται από το γράφημα 13 (παράρτημα) σε όλα τα επίπεδα προσωπικού εισοδήματος της γυναίκας, τα μεγαλύτερα ποσοστά δείχνουν ότι υπάρχει επικοινωνία μεταξύ των συζύγων σε μεγάλο βαθμό. Η διαφορά είναι ότι στα μέγιστα εισοδήματα £1000 και άνω παρατηρείται ότι αυξάνεται το ποσοστό της επικοινωνίας μεταξύ συζύγων σε μικρό βαθμό ή καθόλου (38.71%), ενώ σε ποσοστό 61.29% υπάρχει επικοινωνία σε μεγάλο βαθμό.

6.6.4 Το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας σε σχέση με την ύπαρξη βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο

Η επόμενη συσχέτιση αφορά τις μεταβλητές «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και «ύπαρξη βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο». Από τη συσχέτιση αυτή πήραμε $p\text{-value} < 0,10$, το οποίο σημαίνει ότι οι μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 10%. Στο γράφημα 14 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ύπαρξη βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο». Σύμφωνα και με το γράφημα 14 (παράρτημα), όταν το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας είναι £1000 και άνω, τότε σε αρκετά μεγάλο ποσοστό (48.39%) υπάρχει κάποιο τρίτο πρόσωπο που βοηθά στο νοικοκυριό. Εντούτοις, στο μεγαλύτερο ποσοστό (51.61%) δεν υπάρχει βοήθεια από τρίτο πρόσωπο στο νοικοκυριό. Στα υπόλοιπα εισοδήματα, τα μεγαλύτερα ποσοστά δείχνουν επίσης ότι δεν υπάρχει βοήθεια στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο-πλην του συζύγου.

⁷ Ο. π

6.7 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 με βάση το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

6.7.1 Το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα σε σχέση με το αν η γυναίκα έχει ελεύθερο χρόνο

Η συσχέτιση των μεταβλητών «ετήσιο οικογενειακό εισόδημα» και «ελεύθερος χρόνος για τη γυναίκα» έδωσε $p\text{-value} < 0,05$ που σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 5%. Στο γράφημα 15 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ετήσιο οικογενειακό εισόδημα» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ελεύθερος χρόνος για τη γυναίκα». Αυτό που παρατηρούμε από το γράφημα 15 (παράρτημα) είναι ότι στα ετήσια οικογενειακά εισοδήματα κάτω από £12.000 το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών δεν έχει ελεύθερο χρόνο (65.52%) ενώ το υπόλοιπο ποσοστό (34.48%) φαίνεται να έχει ελεύθερο χρόνο. Όταν το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα είναι £12.000-18.000, το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών έχει ελεύθερο χρόνο (64.36%) ενώ μικρότερο ποσοστό (35.64%) δεν έχει ελεύθερο χρόνο. Όταν το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα είναι πάνω από £18.000, τότε το ποσοστό των γυναικών που έχουν ελεύθερο χρόνο (50%) φαίνεται να είναι ίσο με το ποσοστό των γυναικών που δεν έχουν ελεύθερο χρόνο (50%).

6.7.2 Το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα σε σχέση με την ύπαρξη επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων

Η επόμενη συσχέτιση αφορά τις μεταβλητές «ετήσιο οικογενειακό εισόδημα» και «ύπαρξη επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων». Από τη συσχέτιση μεταξύ αυτών των δύο μεταβλητών προέκυψε $p\text{-value} < 0,01$ που σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 16 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ετήσιο οικογενειακό εισόδημα» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ύπαρξη επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων». Αυτό που βλέπουμε και στο γράφημα 16 (παράρτημα), είναι ότι και στα τρία επίπεδα εισοδημάτων, τα μεγαλύτερα ποσοστά συζύγων έχουν επικοινωνία σε μεγάλο βαθμό. Όταν το εισόδημα είναι κάτω από £12.000, τότε σε ποσοστό 17.24% υπάρχει επικοινωνία σε μικρό βαθμό ή δεν υπάρχει καθόλου επικοινωνία μεταξύ των συζύγων. Στις

περιπτώσεις ετήσιου οικογενειακού εισοδήματος £12.000-18.000, τότε σε ποσοστό 10.89% δεν υπάρχει καθόλου επικοινωνία μεταξύ συζύγων ή υπάρχει επικοινωνία σε μικρό βαθμό. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται σημαντικά στα υψηλότερα εισοδήματα. Δηλαδή όταν το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα είναι πάνω από £18.000, τότε το ποσοστό των συζύγων που δεν έχουν καθόλου επικοινωνία ή έχουν επικοινωνία σε μικρό βαθμό είναι 35.29%.

6.7.3 Το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα σε σχέση με την ύπαρξη βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο

Η συσχέτιση ανάμεσα στις μεταβλητές «ετήσιο οικογενειακό εισόδημα» και «ύπαρξη βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο» (πλην του συζύγου) έδωσε $p\text{-value} < 0,10$. Αυτό σημαίνει ότι οι μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 10%. Στο γράφημα 17 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ετήσιο οικογενειακό εισόδημα» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ύπαρξη βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο». Παρατηρώντας το γράφημα 17 (παράρτημα) βλέπουμε ότι με αύξηση του ετήσιου οικογενειακού εισοδήματος αυξάνεται και το ποσοστό ύπαρξης βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο. Στις περιπτώσεις ετήσιου οικογενειακού εισοδήματος κάτω από £12.000, ποσοστό 31.03% φαίνεται ότι έχει βοήθεια από τρίτο πρόσωπο και το υπόλοιπο ποσοστό 68.97% των γυναικών δεν έχει βοήθεια στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο. Όταν το οικογενειακό εισόδημα είναι £12.000-18.000, τότε σε ποσοστό 25.74% υπάρχει βοήθεια στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο, ενώ σε ποσοστό 74.26% δεν υπάρχει βοήθεια. Τέλος, όταν το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα είναι πάνω από £18.000, τότε σε ποσοστό 47.06% υπάρχει βοήθεια στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο και σε ποσοστό 52.94% δεν υπάρχει βοήθεια από τρίτο.

6.8 Έλεγχοι ανεξαρτησίας X^2 μεταξύ άλλων μεταβλητών

6.8.1 Η συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες σε σχέση με τη συζήτηση μεταξύ των συζύγων

Η συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών «συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες» και «συζήτηση μεταξύ των συζύγων», έδωσε $p\text{-value} < 0,01$ που σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 18 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «συζήτηση μεταξύ των συζύγων». Από το γράφημα 18 (παράρτημα), φαίνεται ότι στις περιπτώσεις που ο σύζυγος συμβάλλει στις οικιακές εργασίες, τότε σε ποσοστό 73.68% υπάρχει συζήτηση μεταξύ των συζύγων καθημερινά. Σε ποσοστό 24.21%, οι δύο σύζυγοι συζητούν για διάφορα θέματα που τους απασχολούν μερικές φορές τη βδομάδα και σε ποσοστό 2.11%, οι δύο σύζυγοι συζητούν μερικές φορές το μήνα ή ποτέ. Στις περιπτώσεις που ο σύζυγος δεν συμβάλλει στις οικιακές εργασίες, τότε ποσοστό 53.62% των συζύγων συζητούν κάθε μέρα, 31.88% συζητούν μερικές φορές τη βδομάδα και τέλος, 14.49% των συζύγων συζητούν μερικές φορές το μήνα ή ποτέ για διάφορα θέματα που τους απασχολούν.

6.8.2 Η συμβολή του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών σε σχέση με το ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται

Από τη συσχέτιση των μεταβλητών «συμβολή του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών» και «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται» πήραμε $p\text{-value}^8 < 0,01$ που σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 19 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «συμβολή του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται». Παρατηρώντας το γράφημα 19 (παράρτημα)

⁸ Ο. π

βλέπουμε ότι στις περιπτώσεις που ο σύζυγος συμβάλλει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών σε ίσο βαθμό με τη σύζυγο, σε ποσοστό 30.43% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και σε ποσοστό 27.17% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου. Όταν ο σύζυγος συνεισφέρει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών περισσότερο από τη σύζυγο, τότε σε ποσοστό 37.50% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και σε ποσοστό 12.50%, του συζύγου. Όταν ο σύζυγος συνεισφέρει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών λιγότερο από τη σύζυγο ή καθόλου, σε ποσοστό 58.49% εφαρμόζονται οι αρχές της γυναίκας και σε ποσοστό 20.75% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου.

6.8.3 Ο βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης σε σχέση με το ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται

Η επόμενη συσχέτιση αφορά τις μεταβλητές «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης» και «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται». Από τη συγκεκριμένη συσχέτιση προκύπτει $p\text{-value}^9 < 0,01$ που σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 20 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται». Σύμφωνα με το γράφημα 20 (παράρτημα) όταν οι δύο σύζυγοι συμφωνούν για τις αρχές διαπαιδαγώγησης απόλυτα ή σε μεγάλο βαθμό, τότε σε ποσοστό 36.92% επικρατούν οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και σε ποσοστό 23.85%, εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου. Όταν οι δύο σύζυγοι συμφωνούν για το συγκεκριμένο θέμα σε μικρό βαθμό ή καθόλου, τότε σε ποσοστό 60.87% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και σε ποσοστό 26.09% του συζύγου.

⁹ Ο. π

6.8.4 Ο βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης σε σχέση με τη συζήτηση μεταξύ των συζύγων

Ακολούθως, έγινε συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης» και «συζήτηση μεταξύ των συζύγων», η οποία έδωσε $p\text{-value}^{10} < 0,01$. Αυτό σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 21 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «συζήτηση μεταξύ των συζύγων». Όπως φαίνεται και στο γράφημα 21 (παράρτημα), όταν οι σύζυγοι συμφωνούν απόλυτα ή σε μεγάλο βαθμό για τις αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών, τότε σε ποσοστό 66.92% συζητούν κάθε μέρα και σε ποσοστό 28.46% συζητούν μερικές φορές τη βδομάδα. Στις περιπτώσεις που οι δύο σύζυγοι συμφωνούν σε μικρό βαθμό ή καθόλου για τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, ποσοστό 47.83% συζητούν κάθε μέρα, 26.09% συζητούν μερικές φορές τη βδομάδα και 26.09% συζητούν μερικές φορές το μήνα ή ποτέ.

6.8.5 Ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται σε σχέση με τη συζήτηση μεταξύ των συζύγων

Η τελευταία συσχέτιση αφορά τις μεταβλητές «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται» και «συζήτηση μεταξύ των συζύγων». Από τη συσχέτιση μεταξύ αυτών των δύο μεταβλητών, προέκυψε $p\text{-value}^{11} < 0,01$. Αυτό σημαίνει ότι οι μεταβλητές συσχετίζονται σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Στο γράφημα 22 του παραρτήματος, οι Row Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται» και οι Column Total υποδηλώνουν την εμφάνιση της μεταβλητής «συζήτηση μεταξύ των συζύγων». Όπως βλέπουμε στο γράφημα 22 (παράρτημα), όταν εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου, τότε οι σύζυγοι συζητούν καθημερινά σε ποσοστό 59.46%, μερικές φορές τη βδομάδα σε ποσοστό

¹⁰ Ο. π

¹¹ Ο. π

32.43% και μερικές φορές το μήνα ή ποτέ σε ποσοστό 8.11%. Όταν εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας, τότε 51.61% των συζύγων συζητούν κάθε μέρα, 35.48% συζητούν μερικές φορές τη βδομάδα και 12.90% συζητούν μερικές φορές το μήνα ή ποτέ για διάφορα θέματα που τους απασχολούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Από τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας, προκύπτουν και ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με την εργαζόμενη γυναίκα και τη συμβολή του συζύγου, πάντα όσον αφορά την περιοχή της πόλη της Πάφου. Τα συμπεράσματα αυτά παρουσιάζονται παρακάτω. Ταυτόχρονα, γίνονται ορισμένες γενικές προτάσεις.

Στην ερώτηση εάν οι γυναίκες έχουν ελεύθερο χρόνο, η πλειοψηφία (56%) των γυναικών απάντησε ότι έχει ελεύθερο χρόνο. Από τις συσχετίσεις προκύπτει ότι με την αύξηση του αριθμού των παιδιών στην οικογένεια, μειώνεται ο ελεύθερος για τη γυναίκα. Όταν στην οικογένεια υπάρχουν δύο παιδιά, τότε το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών του δείγματος (69.12%) έχει ελεύθερο χρόνο, ενώ μικρότερο ποσοστό (30.88%), δεν έχει ελεύθερο χρόνο. Στις περιπτώσεις που υπάρχουν τρία παιδιά στην οικογένεια, τότε τα ποσοστά γυναικών που έχουν ελεύθερο χρόνο μειώνονται (54%) και αυξάνονται τα ποσοστά των γυναικών που δεν έχουν ελεύθερο χρόνο (46%). Η διαφορά μεταξύ των ποσοστών που αφορούν τον ελεύθερο χρόνο αυξάνεται ακόμα περισσότερο όταν υπάρχουν τέσσερα ή πέντε παιδιά στην οικογένεια. Δηλαδή σε μεγαλύτερο ποσοστό (70.59%) οι γυναίκες δεν έχουν ελεύθερο χρόνο και σε μικρότερο ποσοστό (29.41%) οι γυναίκες έχουν ελεύθερο χρόνο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση φαίνεται καθαρά ότι ο ελεύθερος χρόνος για τις γυναίκες επηρεάζεται σημαντικά από τον αριθμό των παιδιών. Επιπλέον, ο ελεύθερος χρόνος για τη γυναίκα επηρεάζεται και από το οικογενειακό εισόδημα. Στα χαμηλά εισοδήματα (κάτω από £12.000), το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών δεν έχει ελεύθερο χρόνο (65.52%) ενώ μικρότερο ποσοστό (34.48%) έχει ελεύθερο χρόνο. Στα μεσαία εισοδήματα, (£12.000-18.000), το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών έχει ελεύθερο χρόνο (64.36%) ενώ μικρότερο ποσοστό (35.64%) δεν έχει ελεύθερο χρόνο. Βέβαια δεν μπορούμε να πούμε ότι όσο αυξάνεται το εισόδημα, αυξάνεται και ο ελεύθερος χρόνος για τη γυναίκα, αφού στα ανώτερα εισοδήματα (πάνω από £18.000), το ποσοστό των γυναικών που έχουν ελεύθερο χρόνο (50%) είναι ίσο με το ποσοστό των γυναικών που δεν έχουν ελεύθερο χρόνο (50%). Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στα ανώτερα εισοδήματα οι γυναίκες πιθανόν να έχουν περισσότερες επαγγελματικές και κοινωνικές υποχρεώσεις. Γενικά, οι διευρυμένοι ρόλοι της γυναίκας (οικογένεια/σπίτι, εργασία, κοινότητα) εξαντλούν το χρόνο της ή ακόμα και τον επιμηκύνουν σε

βάρος της ξεκούρασής της αλλά και της προσωπικής της ανάπτυξης. Η αναγνώριση αυτού του διευρυμένου ρόλου της γυναίκας επιβάλλει και αναγνώριση των αναγκών της στη διαμόρφωση πολιτικής και τη λήψη αποφάσεων σε θέματα που αφορούν την οικογένεια.

Ακολούθως, οι γυναίκες ερωτήθηκαν εάν πιστεύουν ότι ο σύζυγός τους συμβάλλει στις οικιακές εργασίες. Η πλειοψηφία (58%) απάντησε θετικά, δηλαδή ότι ο σύζυγος συμβάλλει στις οικιακές εργασίες. Όσον αφορά τους λόγους για τους οποίους ο σύζυγος συμβάλλει στις οικιακές εργασίες, 85% του δείγματος δήλωσε ότι ο σύζυγος θέλει/ επιθυμεί να συμβάλει. Από τους ελέγχους ανεξαρτησίας, παρατηρήθηκε ότι η συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες εξαρτάται από το επίπεδο μόρφωσης της γυναίκας. Στις περιπτώσεις γυναικών που είναι απόφοιτοι δημοτικού τότε στο μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (83.33%) ο σύζυγος δεν συμβάλλει στις οικιακές εργασίες και μικρότερο ποσοστό (16.67%) συμβάλλει. Όταν η γυναίκα είναι απόφοιτος γυμνασίου/λυκείου, το ποσοστό των συζύγων που συμβάλλουν είναι 56.98% και το ποσοστό των συζύγων που δεν συμβάλλουν στις οικιακές εργασίες είναι 43.02%. Στις περιπτώσεις που η γυναίκα είναι απόφοιτος Α.Ε.Ι /Τ.Ε.Ι τότε 66.67% των συζύγων συμβάλλουν στις οικιακές εργασίες και μικρότερο ποσοστό (33.33%), όχι. Τέλος, όταν η γυναίκα είναι κάτοχος μεταπτυχιακού/διδακτορικού διπλώματος, 77.78% των συζύγων του δείγματος συμβάλλουν και 22.22% των συζύγων δεν συμβάλλουν στις οικιακές εργασίες. Το φαινόμενο αυτό ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι σε ανώτερα μορφωτικά επίπεδα, ενδεχομένως να υπάρχουν πιο «προοδευτικές» αντιλήψεις και άλλη νοοτροπία όσον αφορά την ενασχόληση του άντρα με τις οικιακές εργασίες. Βέβαια, με το πέρασμα των χρόνων και όσο οι γυναίκες αποκτούν επιπλέον μόρφωση, ίσως οι νοοτροπίες να αλλάξουν εντελώς και να προσανατολιστούν θετικά ως προς την αναγκαιότητα της ενασχόλησης του άντρα με τις οικιακές εργασίες. Επιπλέον, η συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες, συσχετίζεται με το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας. Μόνο στις περιπτώσεις του χαμηλότερου μηνιαίου προσωπικού εισοδήματος της γυναίκας (κάτω από £300), το μεγαλύτερο ποσοστό των συζύγων (68%) δεν συμβάλλει στις οικιακές εργασίες και ένα μικρότερο ποσοστό των συζύγων (32%) συμβάλλει στις οικιακές εργασίες. Όταν το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας, είναι £300-500, τότε 52.54% των συζύγων συμβάλλει και 47.46% των συζύγων δεν συμβάλλει στις οικιακές εργασίες. Στις περιπτώσεις που το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας, είναι £500-800, το ποσοστό των συζύγων

που συμβάλλουν στις οικιακές εργασίες είναι 73.53% και το ποσοστό των συζύγων που δεν συμβάλλουν είναι αρκετά μικρότερο (26.47%). Όταν το προσωπικό εισόδημα της γυναίκας είναι £800-1000, το ποσοστό των συζύγων που βοηθούν στις οικιακές εργασίες είναι 86.67% και το ποσοστό συζύγων που δεν συνεισφέρουν στις οικιακές εργασίες είναι μόλις 13.33%. Και πάλι μπορούμε να πούμε ότι με την αύξηση του εισοδήματος πιθανόν να διαφοροποιούνται οι νοοτροπίες σχετικά με την ενασχόληση των αντρών με τις οικιακές εργασίες. Ακόμη η συμβολή του συζύγου συσχετίζεται με το αν υπάρχει συζήτηση μεταξύ των συζύγων. Στις περιπτώσεις που ο σύζυγος συμβάλλει στις οικιακές εργασίες, τότε το μεγαλύτερο ποσοστό των ζευγαριών (73.68%), συζητούν καθημερινά για διάφορα θέματα που τους απασχολούν. Μπορούμε να πούμε ότι όταν υπάρχει επικοινωνία και συζήτηση μεταξύ των συζύγων, τότε ο σύζυγος περισσότερο πρόθυμος να συμβάλει στις οικιακές εργασίες. Άρα, θα πρέπει τα ζευγάρια να στοχεύουν στο να υπάρχει επικοινωνία και συζήτηση, ούτως ώστε μέσα από τη συζήτηση να «πεισθεί» ο σύζυγος να συμμετέχει περισσότερο στις δουλειές του σπιτιού.

Σχετικά με το πόσο συχνά ασχολείται ο σύζυγος με τη φροντίδα των παιδιών, το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (23%) απάντησε καθημερινά. Από τους ελέγχους ανεξαρτησίας προκύπτει ότι η ηλικία της γυναίκας σχετίζεται με το αν ο σύζυγος φροντίζει τα παιδιά. Όταν η γυναίκα είναι κάτω των 30 ετών, τότε το μεγαλύτερο ποσοστό (38.71%) των συζύγων φροντίζουν τα παιδιά τους σε καθημερινή βάση. Μόνο ένα μικρό ποσοστό (19.35%) δήλωσε ότι ο σύζυγος δεν ασχολείται ποτέ ή ασχολείται μερικές φορές το χρόνο με τη φροντίδα των παιδιών. Όταν η γυναίκα είναι 31-45 χρονών τότε το ποσοστό των συζύγων που δεν ασχολούνται ποτέ με τη φροντίδα των παιδιών, αυξάνεται σε σημαντικό βαθμό. Συγκεκριμένα σε αυτή την ηλικιακή κατηγορία, σε ποσοστό 37.25% ο σύζυγος δεν ασχολείται ποτέ ή ασχολείται μόνο μερικές φορές το χρόνο με τη φροντίδα των παιδιών. Παρόλα αυτά 21.57% των συζύγων φροντίζουν καθημερινά τα παιδιά. Στις περιπτώσεις γυναικών μεγαλύτερων ηλικιών (άνω των 46 ετών), τότε τα ποσοστά είναι ανάλογα. 12.90% των συζύγων φροντίζουν τα παιδιά κάθε μέρα, ενώ 22.58% μερικές φορές το χρόνο ή ποτέ. Από αυτά μπορούμε να συμπεράνουμε ότι γενικά στα νεότερα ζευγάρια, οι πατέρες ασχολούνται περισσότερο με τη φροντίδα των παιδιών τους. Επίσης, από τους ελέγχους ανεξαρτησίας, φαίνεται ότι η συμβολή του άντρα στη φροντίδα των παιδιών σχετίζεται με το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας. Στα χαμηλότερα εισοδήματα των γυναικών (κάτω από £300), το μεγαλύτερο ποσοστό των συζύγων

(64%), ασχολείται μερικές φορές το χρόνο ή δεν ασχολείται ποτέ με τη φροντίδα των παιδιών. Για μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας £300-500 και πάλι το μεγαλύτερο ποσοστό των συζύγων (28.81%), ασχολείται μερικές φορές το χρόνο ή δεν ασχολείται ποτέ με τη φροντίδα των παιδιών. Όμως ένα μεγάλο ποσοστό (16.95%) των συζύγων ασχολείται καθημερινά με τη φροντίδα των παιδιών. Όταν η γυναίκα έχει μηνιαίο προσωπικό εισόδημα £500-800, τότε το ποσοστό των συζύγων που συνεισφέρουν καθημερινά στη φροντίδα των παιδιών, είναι ίσο με το ποσοστό των συζύγων που ασχολούνται μερικές φορές το χρόνο ή δεν ασχολούνται ποτέ με τη φροντίδα των παιδιών και το συγκεκριμένο ποσοστό είναι 26.47%. Όταν το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας είναι £800-1000, τότε σχεδόν ολόκληρο το ποσοστό του δείγματος (46.67%) δήλωσε ότι ο σύζυγος ασχολείται καθημερινά με τη φροντίδα των παιδιών. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι με αύξηση του προσωπικού εισοδήματος της γυναίκας, αυξάνεται και η συμβολή του συζύγου στη φροντίδα των παιδιών, ίσως λόγω περισσότερων υποχρεώσεων που έχουν οι γυναίκες με μεγαλύτερα εισοδήματα.

Στη συνέχεια, οι γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα ερωτήθηκαν σε ποιο βαθμό συνεισφέρει ο σύζυγος στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. 56% δήλωσαν ότι συνεισφέρει στον ίδιο βαθμό με τη σύζυγο. Σύμφωνα και με τους ελέγχους ανεξαρτησίας που πραγματοποιήθηκαν παρατηρούμε ότι στις περιπτώσεις που ο σύζυγος είναι κάτω από 30 χρονών, σχεδόν στο σύνολο του δείγματος αυτής της ηλικίας, (41.18%) η συμβολή και των δύο συζύγων είναι η ίδια όσον αφορά τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Όταν ο σύζυγος είναι 31-45 χρονών, τότε 60.26% συμβάλλει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών σε ίσο βαθμό με τη σύζυγο και 35.90% συμβάλλει λιγότερο από τη σύζυγο ή καθόλου. Στις περιπτώσεις που ο σύζυγος είναι 46 χρονών και άνω, παρατηρούνται παρόμοια αποτελέσματα. Δηλαδή, 55.07% των συζύγων συμβάλλουν σε ίσο βαθμό με τη σύζυγο στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών και 33.33% συνεισφέρουν λιγότερο από τη σύζυγο ή καθόλου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι στις μεγαλύτερες ηλικίες αυξάνεται το ποσοστό των συζύγων που συνεισφέρουν στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών λιγότερο από τις συζύγους. Και εδώ μπορούμε να πούμε αυτό που αναφέρθηκε και παραπάνω, δηλαδή θα πρέπει οι άντρες να συνειδητοποιήσουν το ρόλο τους. Όσο μεγαλώνουν τα παιδιά, η παρουσία και των δύο γονιών στην καθημερινότητά τους και στα προβλήματα που τους απασχολούν, είναι εξίσου σημαντική. Επιπλέον με συσχέτιση των μεταβλητών «συμβολή του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών» και

«ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται», παρατηρούνται τα εξής: στις περιπτώσεις που ο σύζυγος συμβάλλει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών σε ίσο βαθμό με τη σύζυγο, σε ποσοστό 30.43% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και σε ποσοστό 27.17% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου. Όταν ο σύζυγος συνεισφέρει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών περισσότερο από τη σύζυγο, τότε σε ποσοστό 37.50% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και σε ποσοστό 12.50%, του συζύγου. Όταν ο σύζυγος συνεισφέρει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών λιγότερο από τη σύζυγο ή καθόλου, σε ποσοστό 58.49% εφαρμόζονται οι αρχές της γυναίκας και σε ποσοστό 20.75% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου. Εξάγεται λοιπόν το συμπέρασμα ότι ανεξάρτητα από το βαθμό συνεισφοράς του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, εφαρμόζονται κυρίως οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας, ακόμα και όταν ο σύζυγος συνεισφέρει περισσότερο από τη σύζυγο στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

Για το θέμα της συμφωνίας μεταξύ των συζύγων σχετικά με τις αρχές διαπαιδαγώγησης που εφαρμόζουν, το μεγαλύτερο ποσοστό (53%) δηλώνουν ότι υπάρχει συμφωνία σε μεγάλο βαθμό. Σύμφωνα με τους ελέγχους ανεξαρτησίας, οι γυναίκες που είναι ηλικίας κάτω των 30 ετών συμφωνούν απόλυτα ή σε μεγάλο βαθμό με το σύζυγο για τις αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών σε ποσοστό 61.29%. Μόνο 12.90% συμφωνούν σε μικρό βαθμό ή δε συμφωνούν καθόλου. Για τις ηλικίες 31-45 χρονών το μεγαλύτερο ποσοστό (80.39%) συμφωνούν απόλυτα ή σε μεγάλο βαθμό με το σύζυγο για τις αρχές διαπαιδαγώγησης. Σημαντικό ποσοστό, 16.67% συμφωνεί σε μικρό βαθμό ή δεν συμφωνεί καθόλου με το σύζυγο για τις αρχές διαπαιδαγώγησης. Τέλος, για τις μεγαλύτερες ηλικίες (άνω των 46 χρονών) βρέθηκε ότι 93.55% συμφωνούν απόλυτα ή σε μεγάλο βαθμό, ενώ 6.45% των γυναικών αυτών των ηλικιών συμφωνούν σε μικρό βαθμό ή καθόλου. Μπορούμε να πούμε ότι ο βαθμός συμφωνίας για τις αρχές διαπαιδαγώγησης, αυξάνεται αναλογικά με την αύξηση της ηλικίας της γυναίκας. Η συμφωνία δηλαδή, για τις αρχές διαπαιδαγώγησης, μπορεί να σχετίζεται και με την ωριμότητα, τις εμπειρίες του ζευγαριού κ.λπ. Σχετικά με την ηλικία του συζύγου, παρατηρούνται τα εξής: όταν ο σύζυγος είναι κάτω των 30 ετών, στο μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (47.06%) που ανήκει σε αυτή την ηλικιακή κατηγορία, οι δύο σύζυγοι συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό ή απόλυτα. Όταν ο σύζυγος είναι 31-45 ετών, τότε σε ποσοστό 82.05%, οι δύο σύζυγοι συμφωνούν απόλυτα ή σε μεγάλο βαθμό για τις αρχές διαπαιδαγώγησης.

Παρόμοια, όταν ο σύζυγος είναι άνω των 46 ετών, ποσοστό 84.06% των συζύγων συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό ή συμφωνούν απόλυτα για τις αρχές διαπαιδαγώγησης. Το συμπέρασμα είναι ανάλογο με το προηγούμενο, που αφορά τη σχέση μεταξύ της ηλικίας της γυναίκας και το βαθμό συμφωνίας των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης. Δηλαδή, ο βαθμός συμφωνίας για τις αρχές διαπαιδαγώγησης, αυξάνεται αναλογικά με την αύξηση της ηλικίας του συζύγου. Επίσης με συσχέτιση των μεταβλητών «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης» και «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται», προκύπτουν τα εξής: όταν οι δύο σύζυγοι συμφωνούν για τις αρχές διαπαιδαγώγησης σε μεγάλο βαθμό ή απόλυτα, τότε σε ποσοστό 36.92% επικρατούν οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και σε ποσοστό 23.85%, εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου. Όταν οι δύο σύζυγοι συμφωνούν για το συγκεκριμένο θέμα σε μικρό βαθμό ή καθόλου, τότε σε ποσοστό 60.87% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και σε ποσοστό 26.09% του συζύγου. Δηλαδή, ανεξάρτητα από το αν οι δύο σύζυγοι συμφωνούν σε μεγάλο ή μικρό βαθμό για τις αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών, εφαρμόζονται οι αρχές που υποστηρίζει η γυναίκα. Και πάλι φαίνεται ότι ο άντρας θα πρέπει να συνειδητοποιήσει όπως αναφέρθηκε και παραπάνω ότι πρέπει να έχει πιο ενεργό ρόλο στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Ακόμη, η συσχέτιση που έγινε ανάμεσα στις μεταβλητές «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης» και «συζήτηση μεταξύ των συζύγων» δείχνει ότι: όταν οι σύζυγοι συμφωνούν απόλυτα ή σε μεγάλο βαθμό για τις αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών, τότε σε ποσοστό 66.92% συζητούν κάθε μέρα και σε ποσοστό 28.46% συζητούν μερικές φορές τη βδομάδα. Τέλος, όταν οι δύο σύζυγοι συμφωνούν σε μικρό βαθμό ή δεν συμφωνούν καθόλου για τις αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών, 47.83% συζητούν καθημερινά, 26.09% συζητούν μερικές φορές τη βδομάδα και 26.09% συζητούν μερικές φορές το μήνα ή ποτέ για διάφορα θέματα που τους απασχολούν. Δηλαδή, όσο περισσότερο οι δύο σύζυγοι συμφωνούν για τις αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών, τόσο περισσότερο συζητούν για διάφορα θέματα που τους απασχολούν. Από αυτά μπορεί να υποστηριχθεί και το αντίστροφο το οποίο μάλλον ισχύει πρακτικά, δηλαδή όσο περισσότερο οι σύζυγοι συζητούν μεταξύ τους, τόσο περισσότερο συμφωνούν και για τις αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών τους.

Στο ερώτημα ποιού από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται, 37% απάντησε της ίδιας της γυναίκας. Σύμφωνα με τον έλεγχο

ανεξαρτησίας μεταξύ των μεταβλητών «ηλικία συζύγου» και «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται», πήραμε τα εξής αποτελέσματα: στις περιπτώσεις που ο σύζυγος είναι κάτω από 30 χρονών τότε στο σύνολο του δείγματος αυτής της ηλικίας εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της συζύγου (35.29%). Όταν ο σύζυγος είναι 31-45 χρονών, στο μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (37.18%), εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της συζύγου και σε μικρότερο ποσοστό (29.49%), εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου. Στις περιπτώσεις που ο σύζυγος είναι πάνω από 46 χρονών, σε ποσοστό 39.13% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της συζύγου και σε ποσοστό 20.29% του συζύγου. Μπορούμε να πούμε ότι στις ηλικίες 31-45 αυξάνεται το ποσοστό των αντρών των οποίων εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης. Σε σύγκριση με το επίπεδο μόρφωσης της γυναίκας, παρατηρούμε τα εξής: όταν η γυναίκα είναι απόφοιτος γυμνασίου/λυκείου, στο μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, (37.21%) εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και σε μικρότερο ποσοστό (29.07%) οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου. Στις περιπτώσεις που η γυναίκα είναι απόφοιτος Α.Ε.Ι /Τ.Ε.Ι τότε η διαφορά ανάμεσα στα δύο ποσοστά μεγαλώνει. Δηλαδή σε ποσοστό 39.39% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας και σε ποσοστό μόλις 6.06% εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι με την αύξηση του μορφωτικού επιπέδου της γυναίκας, αυξάνεται και η πιθανότητα να εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης που υποστηρίζει η ίδια. Επιπρόσθετα μέσα από τους ελέγχους ανεξαρτησίας μεταξύ των μεταβλητών «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται» και «συζήτηση μεταξύ των συζύγων», προκύπτουν τα εξής: όταν εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης του συζύγου, τότε οι σύζυγοι συζητούν καθημερινά σε ποσοστό 59.46%, μερικές φορές τη βδομάδα σε ποσοστό 32.43% και μερικές φορές το μήνα ή ποτέ σε ποσοστό 8.11%. Όταν εφαρμόζονται οι αρχές διαπαιδαγώγησης της γυναίκας, τότε 51.61% των συζύγων συζητούν κάθε μέρα, 35.48% συζητούν μερικές φορές τη βδομάδα, 12.90% συζητούν μερικές φορές το μήνα ή ποτέ για διάφορα θέματα που τους απασχολούν.

Ακολούθως, οι γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα, ερωτήθηκαν εάν πιστεύουν ότι υπάρχει επικοινωνία με το σύζυγό τους. 83% απάντησε ότι υπάρχει επικοινωνία σε μεγάλο βαθμό. Από τη συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και «ύπαρξη επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων», προκύπτει ότι: σε όλα τα επίπεδα προσωπικού εισοδήματος της γυναίκας, τα

μεγαλύτερα ποσοστά δείχνουν ότι υπάρχει επικοινωνία μεταξύ των συζύγων σε μεγάλο βαθμό ή απόλυτα. Η διαφορά είναι ότι στα μέγιστα εισοδήματα £1000 και άνω παρατηρείται ότι αυξάνεται το ποσοστό της επικοινωνίας μεταξύ συζύγων σε μικρό βαθμό ή δεν υπάρχει καθόλου επικοινωνία (38.71%), ενώ σε ποσοστό 61.29% υπάρχει επικοινωνία σε μεγάλο βαθμό. Μπορούμε να πούμε ότι στα υψηλότερα προσωπικά εισοδήματα των γυναικών, ίσως οι σύζυγοι να έχουν περισσότερες επαγγελματικές και κοινωνικές υποχρεώσεις, με αποτέλεσμα να αυξάνεται το ποσοστό των ζευγαριών που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της έλλειψης επικοινωνίας. Ανάλογα αποτελέσματα παρατηρούνται όσον αφορά και το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα. Όταν το εισόδημα είναι κάτω από £12.000, τότε σε ποσοστό 17.24% υπάρχει επικοινωνία σε μικρό βαθμό ή δεν υπάρχει καθόλου επικοινωνία, ενώ σε ποσοστό 82.76% υπάρχει επικοινωνία σε μεγάλο βαθμό. Στις περιπτώσεις ετήσιου οικογενειακού εισοδήματος £12.000-18.000, τότε σε ποσοστό 10.89% δεν υπάρχει καθόλου επικοινωνία μεταξύ συζύγων ή υπάρχει επικοινωνία σε μικρό βαθμό. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται στα υψηλότερα εισοδήματα. Δηλαδή όταν το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα είναι πάνω από £18.000, τότε το ποσοστό των συζύγων που δεν έχουν καθόλου επικοινωνία ή έχουν επικοινωνία σε μικρό βαθμό είναι 35.29%.

Στο ερώτημα εάν υπάρχει κάποιος άλλος-πλην του συζύγου-που βοηθά στο νοικοκυριό, 31% απάντησε ναι και 69% απάντησε όχι. Από τη συσχέτιση που έγινε μεταξύ των μεταβλητών «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και «ύπαρξη βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο», παρατηρήθηκαν τα εξής: όταν το μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας είναι £1000 και άνω, τότε σε αρκετά μεγάλο ποσοστό (48.39%) υπάρχει κάποιο τρίτο πρόσωπο που βοηθά στο νοικοκυριό, ενώ σε μεγαλύτερο ποσοστό (51.61%) δεν υπάρχει βοήθεια από τρίτο πρόσωπο στο νοικοκυριό. Στα υπόλοιπα εισοδήματα, τα μεγαλύτερα ποσοστά δείχνουν επίσης ότι δεν υπάρχει βοήθεια στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο-πλην του συζύγου. Η διαφορά είναι ότι σε όλα τα υπόλοιπα επίπεδα εισοδήματος, το ποσοστό που δείχνει ότι δεν υπάρχει βοήθεια στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο, είναι κατά πολύ μεγαλύτερο από το ποσοστό που δείχνει ότι υπάρχει βοήθεια στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι σε μεγαλύτερα εισοδήματα γυναικών υπάρχει βοήθεια από τρίτο πρόσωπο ίσως και εξαιτίας της έλλειψης χρόνου της γυναίκας λόγω επαγγελματικών και άλλων υποχρεώσεων. Σε σύγκριση με το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα παρατηρούνται παρόμοια αποτελέσματα. Δηλαδή, με αύξηση

του ετήσιου οικογενειακού εισοδήματος αυξάνεται και το ποσοστό ύπαρξης βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο. Από αυτό μπορούμε να συμπεράνουμε είναι ότι με αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος πιθανόν η ύπαρξη τρίτου προσώπου που βοηθά στο νοικοκυριό να αποτελεί πολυτέλεια, πέρα από το γεγονός ότι υπάρχει βοήθεια από τρίτο πρόσωπο εξαιτίας της έλλειψης χρόνου της γυναίκας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αποστολόπουλος, Κ., (1998), *Μαθήματα Κοινωνιολογίας της οικογένειας*, Αθήνα.
2. Βουτυράς, Σ., (1981), *Η Γυναίκα στη μισθωτή εργασία*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
3. Bottomore T, B., (1997), *Κοινωνιολογία-Κεντρικά προβλήματα και βασική βιβλιογραφία*, Εισαγωγή, Μετάφραση και Επιμέλεια Δ. Γ. Τσαούση, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
4. Burstein, P., *Equal Employment Opportunity, Labor Market Discrimination and Public Policy*, New York, Aldine Gruyter.
5. Γαλατά, Β., (1996), *Το επίπεδο κατάρτισης, η απασχόληση και η επαγγελματική εξέλιξη των γυναικών*, Αθήνα.
6. Daly J, K., (1996) *Families and Time, Keeping Pace in a Hurried Culture*, London: Sage Publications.
7. Darity William, Jr (1993), *Labor Economics: Problems in Analyzing Labor Markets*, Boston/ Dordrecht/ London: Kluwer Academic Publishers.
8. Davis, P., (2000) *Labour and the family, New directions for cooperative associations of labour-Εργασία και οικογένεια, Νέες κατευθύνσεις για συνεταιρισμούς εργασίας*, Αθήνα: Επιμέλεια έκδοσης Κ. Δ. Αποστολόπουλος, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.
9. Δουλκέρη, Τ., (1986), *Η συμμετοχή της ελληνίδας στην οικογένεια και στην εργασία*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα.
10. Δουλκέρη, Τ., (1990), *Ισότητα των δύο φύλων στις εργασιακές σχέσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
11. Θεοδωροπούλου, Ε., (2004), *Κοινωνιολογία της οικογένειας*, Αθήνα.
12. Gill K, G., *The Third Job-Employed couples' management of household work contradictions*, England: Ashgate Publishing Limited.
13. Kazutoshi Koshiro, (1992), *Employment security and labor market flexibility, An International Perspective*, Detroit: Wayne State University Press
14. Καβουνίδη, Τ., (1996), *Οικογένεια και Εργασία στην Αθήνα*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα.
15. Μαράτου-Αλιμπράντη, Λ., (1999), *Η Οικογένεια στην Αθήνα. Οικογενειακά Πρότυπα και Συζυγικές Πρακτικές*, ΕΚΚΕ, Αθήνα.

16. Μισέλ, Α., (1987) *Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου*, Μετάφραση-Επιμέλεια: Λ.Μ Μούσουρου, Βασικά στοιχεία για την ελληνική οικογένεια, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
17. Μιχαηλίδη Μ, Α., (1989) *Πάφος, το παλιό Κτήμα*, Λευκωσία.
18. Morris, L., (1990), *The Workings of the Household*.
19. Μούσουρου Μ, Α., (1989), *Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
20. Νικολάου-Σμοκοβίτη, Α., (1994), *Κοινωνιολογία-κοινωνία και κοινωνική ζωή*, Αθήνα: Εκδόσεις Α. Σταμούλης.
21. Τσαούσης Γ, Α., (1998), *Η κοινωνία του ανθρώπου, Εισαγωγή στην κοινωνιολογία*, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
22. Τσαούσης Γ, Α., (1997), *Η Κοινωνία μας-Οργάνωση, λειτουργία, δυναμική*, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
23. Τσαρδάκης, Δ., (1993), *Η γένεση του κοινωνικού ανθρώπου*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
24. Χουρδάκη, Μ., Μαρούδα, Α., Σταύρου, Μ., (1989), *Θέματα Προετοιμασίας για γάμο-συμβίωση και σχέσεις στην οικογένεια*, Αθήνα.
25. Watson J, T., (1995) *Κοινωνιολογία, εργασία και βιομηχανία-Sociology, Work and Industry*, Εισαγωγή-επιμέλεια Ιορδάνης Ψημμένος, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
26. Χατζηδημητρίου, Κ., *Ιστορία της Κύπρου*, Λευκωσία.
27. Εγκυκλοπαίδεια Φιλόκυπρος (1989), Λευκωσία: Φιλόκυπρος Εκδοτική Εταιρία ΑΤΔ.
28. Εγκυκλοπαίδεια Οικογενειακός Σύμβουλος (1996), Αθήνα: Εκδόσεις Δομική.
29. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, (2002), *Οικογένειες και Κράτος Πρόνοιας στην Ευρώπη-Τάσεις και προκλήσεις στον εικοστό πρώτο αιώνα*, Επιμέλεια-εισαγωγή Α. Μαράτου-Αλιπράντη, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
30. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, (1998), Κασιμάτη, Κ., Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης, Μελέτη Ι Η Επιλογή του Επαγγέλματος (Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρική Διερεύνηση), Αθήνα.
31. Ομάδα Ψυχοκοινωνικών Ερευνών, (1982) *Η Κύπρια Γυναίκα*, (έρευνα)
32. Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική σ' ένα μεταβαλλόμενο κόσμο, (1994), (εισηγήσεις ολομελειών και ομάδων εργασίας από πανελλήνιο συνέδριο), Αθήνα: Εκδόσεις Επτάλοφος.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

1. <http://www.google.com>
2. <http://www.medlook.net>
3. <http://www.scirus.com>
4. <http://www.tyxikos.gr>
5. <http://www.cyprus.gov.cy>
6. <http://dias.aueb.gr>
7. <http://www.mof.gov.cy>
8. <http://www.simerini.com.cy>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «ηλικία της γυναίκας» και «φροντίδα των παιδιών από το σύζυγο»

				Row
	1	2	3	Total

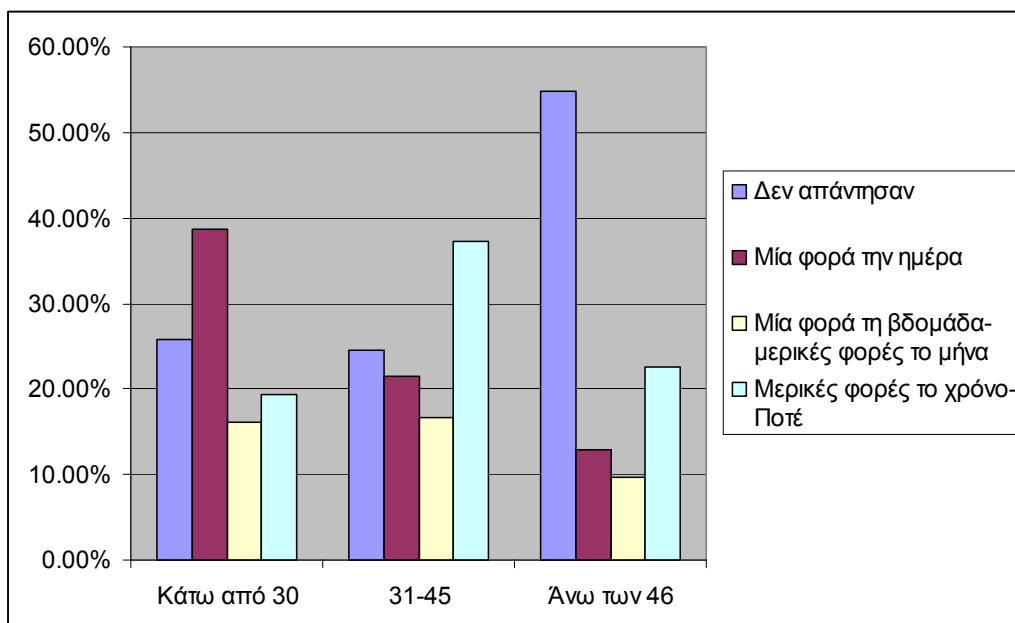
0	8	25	17	50
	4.88%	15.24%	10.37%	30.49%
	25.81%	24.51%	54.84%	

1	12	22	4	38
	7.32%	13.41%	2.44%	23.17%
	38.71%	21.57%	12.90%	

2	5	17	3	25
	3.05%	10.37%	1.83%	15.24%
	16.13%	16.67%	9.68%	

3	6	38	7	51
	3.66%	23.17%	4.27%	31.10%
	19.35%	37.25%	22.58%	

Column	31	102	31	164
Total	18.90%	62.20%	18.90%	100.00%

Γράφημα 1: Ηλικία της γυναίκας-Φροντίδα παιδιών από το σύζυγο

2) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «ηλικία της γυναίκας» και «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης»

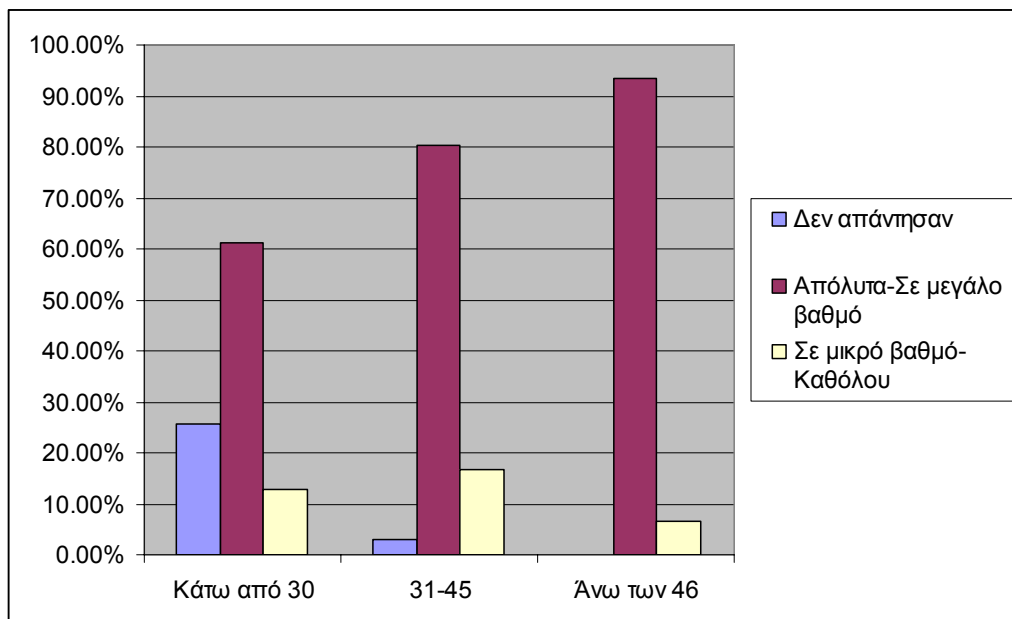
	Row			
	1	2	3	Total

0	8	3	0	11
	4.88%	1.83%	0.00%	6.71%
	25.81%	2.94%	0.00%	

1	19	82	29	130
	11.59%	50.00%	17.68%	79.27%
	61.29%	80.39%	93.55%	

2	4	17	2	23
	2.44%	10.37%	1.22%	14.02%
	12.90%	16.67%	6.45%	

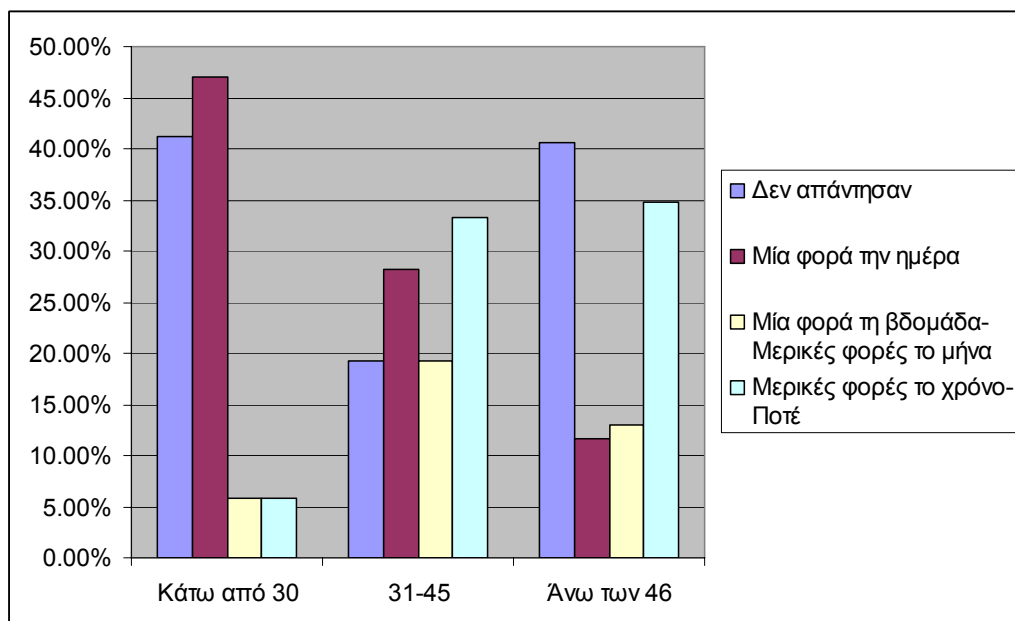
Column	31	102	31	164
Total	18.90%	62.20%	18.90%	100.00%

Γράφημα 2: Ηλικία της γυναίκας-Συμφωνία συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης

3) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «ηλικία του συζύγου» και «φροντίδα των παιδιών από το σύζυγο»

	1	2	3	Row Total
0	7 4.27% 41.18%	15 9.15% 19.23%	28 17.07% 40.58%	50 30.49%
1	8 4.88% 47.06%	22 13.41% 28.21%	8 4.88% 11.59%	38 23.17%
2	1 0.61% 5.88%	15 9.15% 19.23%	9 5.49% 13.04%	25 15.24%
3	1 0.61% 5.88%	26 15.85% 33.33%	24 14.63% 34.78%	51 31.10%
Column	17	78	69	164
Total	10.37%	47.56%	42.07%	100.00%

Γράφημα 3: Ηλικία του συζύγου-Φροντίδα παιδιών από το σύζυγο

4) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «ηλικία του συζύγου» και «συμβολή του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών»

				Row
	1	2	3	Total

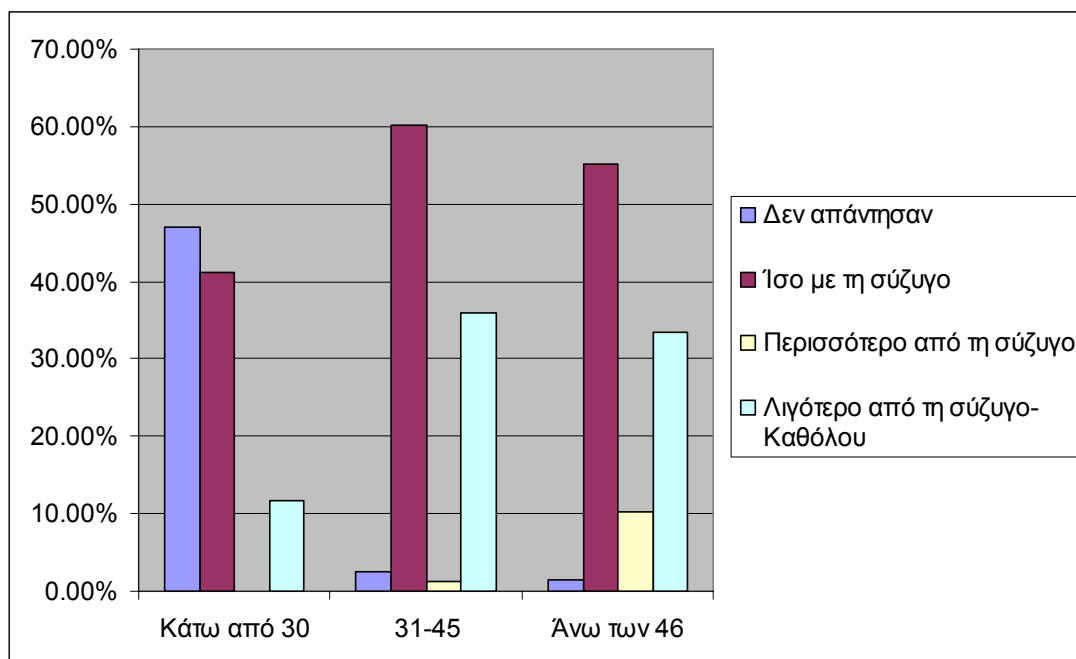
0	8	2	1	11
	4.88%	1.22%	0.61%	6.71%
	47.06%	2.56%	1.45%	

1	7	47	38	92
	4.27%	28.66%	23.17%	56.10%
	41.18%	60.26%	55.07%	

2	0	1	7	8
	0.00%	0.61%	4.27%	4.88%
	0.00%	1.28%	10.14%	

3	2	28	23	53
	1.22%	17.07%	14.02%	32.32%
	11.76%	35.90%	33.33%	

Column	17	78	69	164
Total	10.37%	47.56%	42.07%	100.00%

Γράφημα 4: Ηλικία του συζύγου-Συμβολή του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών

5) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «ηλικία του συζύγου» και «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης»

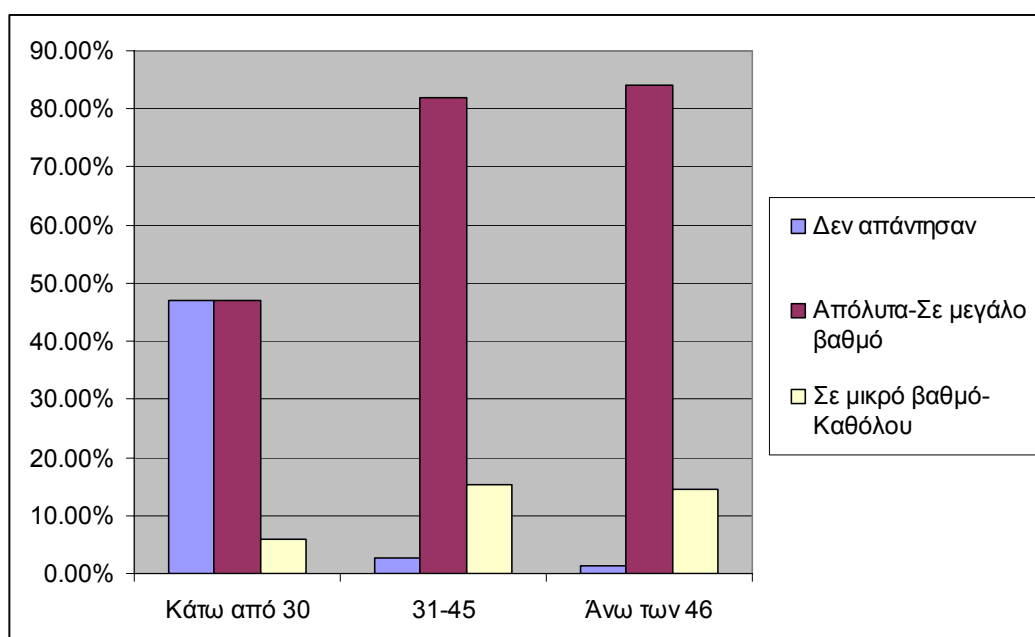
	Row			
	1	2	3	Total

0	8	2	1	11
	4.88%	1.22%	0.61%	6.71%
	47.06%	2.56%	1.45%	

1	8	64	58	130
	4.88%	39.02%	35.37%	79.27%
	47.06%	82.05%	84.06%	

2	1	12	10	23
	0.61%	7.32%	6.10%	14.02%
	5.88%	15.38%	14.49%	

Column	17	78	69	164
Total	10.37%	47.56%	42.07%	100.00%

Γράφημα 5: Ηλικία του συζύγου-Συμφωνία συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης

6) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «ηλικία του συζύγου» και «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται»

	Row			
	1	2	3	Total

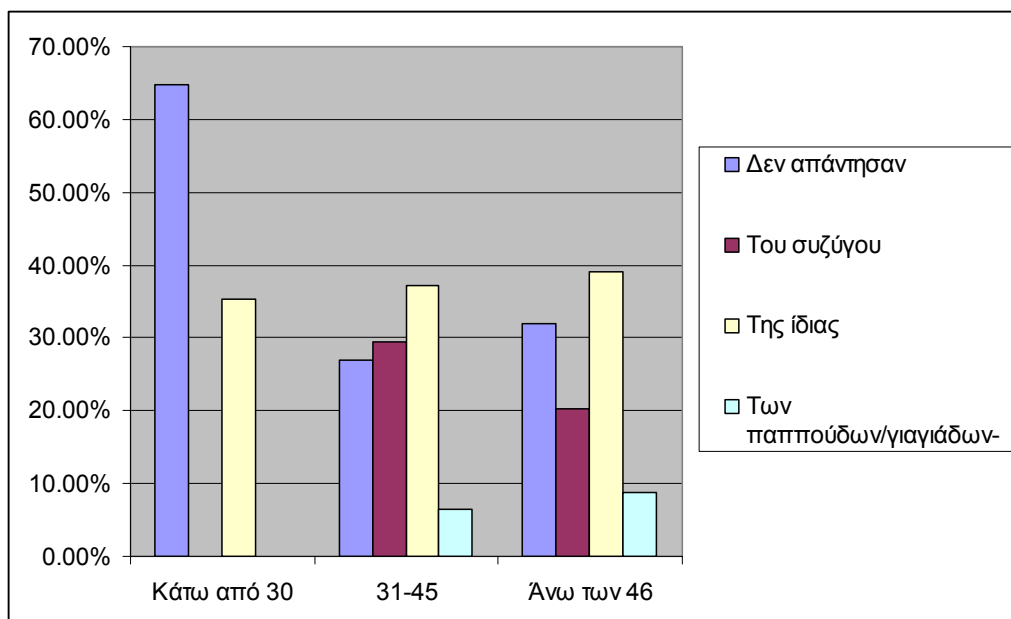
0	11	21	22	54
	6.71%	12.80%	13.41%	32.93%
	64.71%	26.92%	31.88%	

1	0	23	14	37
	0.00%	14.02%	8.54%	22.56%
	0.00%	29.49%	20.29%	

2	6	29	27	62
	3.66%	17.68%	16.46%	37.80%
	35.29%	37.18%	39.13%	

3	0	5	6	11
	0.00%	3.05%	3.66%	6.71%
	0.00%	6.41%	8.70%	

Column	17	78	69	164
Total	10.37%	47.56%	42.07%	100.00%

Γράφημα 6: Ηλικία του συζύγου-Ποιου από τους 2 συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται

7) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «αριθμός παιδιών» και «ελεύθερος χρόνος για τη γυναίκα»

	Row		
	1	2	Total

0	5	4	9
	3.05%	2.44%	5.49%
	55.56%	44.44%	

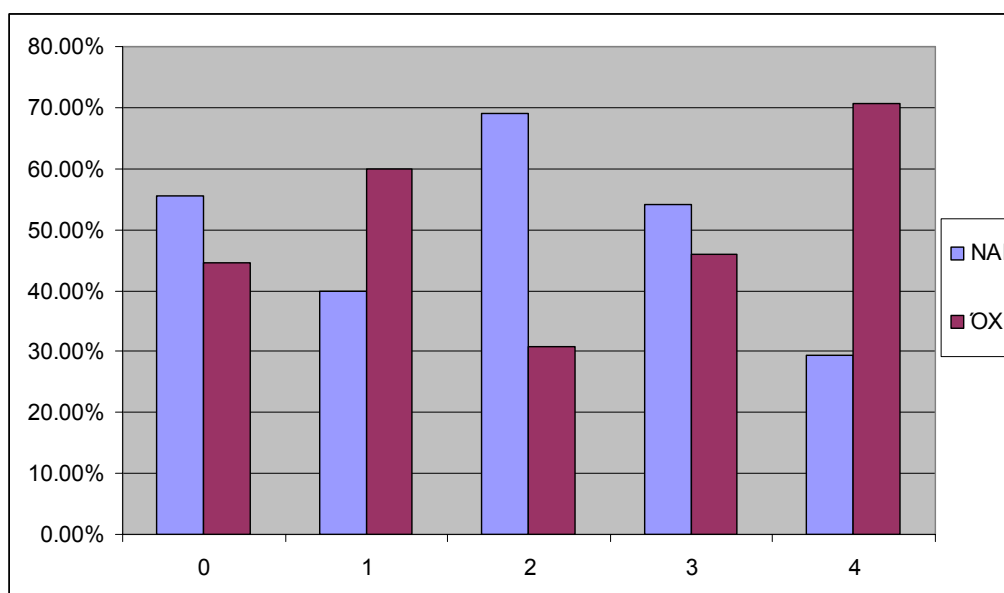
1	8	12	20
	4.88%	7.32%	12.20%
	40.00%	60.00%	

2	47	21	68
	28.66%	12.80%	41.46%
	69.12%	30.88%	

3	27	23	50
	16.46%	14.02%	30.49%
	54.00%	46.00%	

4	5	12	17
	3.05%	7.32%	10.37%
	29.41%	70.59%	

Column	92	72	164
Total	56.10%	43.90%	100.00%

Γράφημα 7: Αριθμός παιδιών-Ελεύθερος χρόνος γυναίκας

8) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «μόρφωση της γυναίκας» και «συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες»

	Row		
	1	2	Total

1	2	10	12
	1.22%	6.10%	7.32%
	16.67%	83.33%	

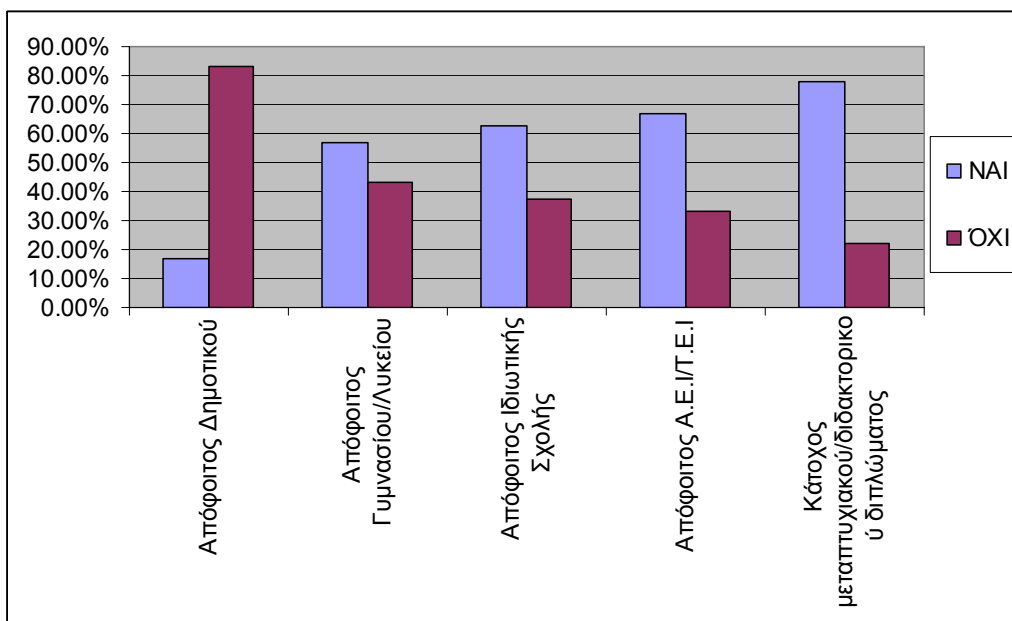
2	49	37	86
	29.88%	22.56%	52.44%
	56.98%	43.02%	

3	15	9	24
	9.15%	5.49%	14.63%
	62.50%	37.50%	

4	22	11	33
	13.41%	6.71%	20.12%
	66.67%	33.33%	

5	7	2	9
	4.27%	1.22%	5.49%
	77.78%	22.22%	

Column	95	69	164
Total	57.93%	42.07%	100.00%

Γράφημα 8: Μόρφωση γυναίκας-Συμβολή συζύγου στις οικιακές εργασίες

9) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «μόρφωση της γυναίκας» και «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται»

	Row				
	0	1	2	3	Total

1	2	5	5	0	12
	1.22%	3.05%	3.05%	0.00%	7.32%
	16.67%	41.67%	41.67%	0.00%	

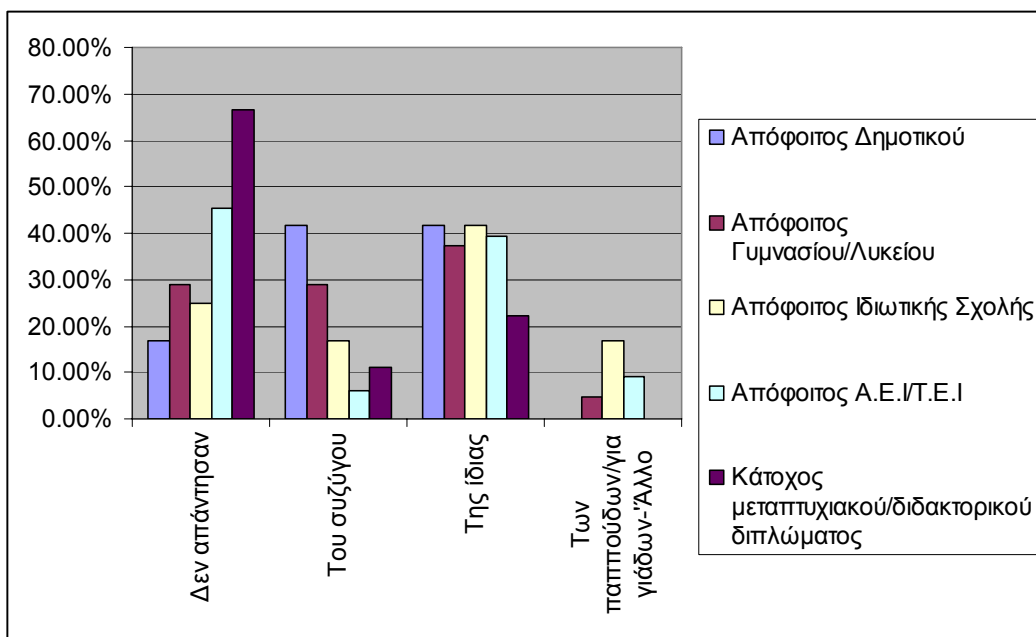
2	25	25	32	4	86
	15.24%	15.24%	19.51%	2.44%	52.44%
	29.07%	29.07%	37.21%	4.65%	

3	6	4	10	4	24
	3.66%	2.44%	6.10%	2.44%	14.63%
	25.00%	16.67%	41.67%	16.67%	

4	15	2	13	3	33
	9.15%	1.22%	7.93%	1.83%	20.12%
	45.45%	6.06%	39.39%	9.09%	

5	6	1	2	0	9
	3.66%	0.61%	1.22%	0.00%	5.49%
	66.67%	11.11%	22.22%	0.00%	

Column	54	37	62	11	164
Total	32.93%	22.56%	37.80%	6.71%	100.00%

Γράφημα 9: Μόρφωση γυναίκας- Ποιου από τους 2 συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται

10) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «μόρφωση του συζύγου» και «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται»

					Row
	0	1	2	3	Total

1	1	8	6	1	16
	0.61%	4.88%	3.66%	0.61%	9.76%
	6.25%	50.00%	37.50%	6.25%	

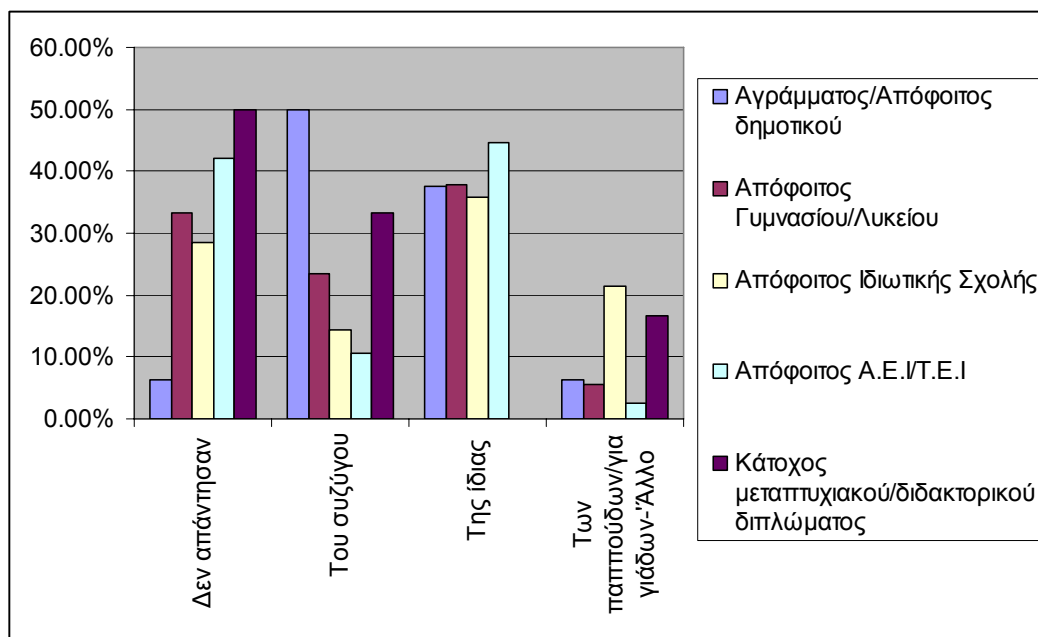
2	30	21	34	5	90
	18.29%	12.80%	20.73%	3.05%	54.88%
	33.33%	23.33%	37.78%	5.56%	

3	4	2	5	3	14
	2.44%	1.22%	3.05%	1.83%	8.54%
	28.57%	14.29%	35.71%	21.43%	

4	16	4	17	1	38
	9.76%	2.44%	10.37%	0.61%	23.17%
	42.11%	10.53%	44.74%	2.63%	

5	3	2	0	1	6
	1.83%	1.22%	0.00%	0.61%	3.66%
	50.00%	33.33%	0.00%	16.67%	

Column	54	37	62	11	164
Total	32.93%	22.56%	37.80%	6.71%	100.00%

Γράφημα 10: Μόρφωση συζύγου-Ποιου από τους 2 συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται

11) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και «συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες»

	Row		
	1	2	Total

1	8	17	25
	4.88%	10.37%	15.24%
	32.00%	68.00%	

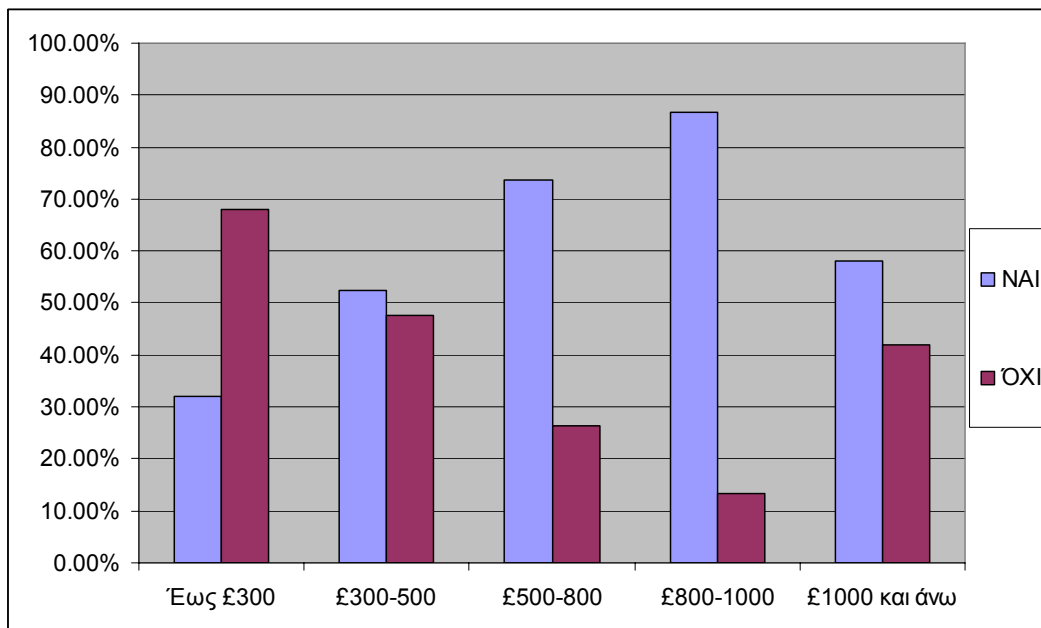
2	31	28	59
	18.90%	17.07%	35.98%
	52.54%	47.46%	

3	25	9	34
	15.24%	5.49%	20.73%
	73.53%	26.47%	

4	13	2	15
	7.93%	1.22%	9.15%
	86.67%	13.33%	

5	18	13	31
	10.98%	7.93%	18.90%
	58.06%	41.94%	

Column	95	69	164
Total	57.93%	42.07%	100.00%

Γράφημα 11: Μηνιαίο προσωπικό εισόδημα γυναίκας-Συμβολή συζύγου στις οικιακές εργασίες

12) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και «φροντίδα των παιδιών από το σύζυγο»

					Row
	0	1	2	3	Total

1	2	4	3	16	25
	1.22%	2.44%	1.83%	9.76%	15.24%
	8.00%	16.00%	12.00%	64.00%	

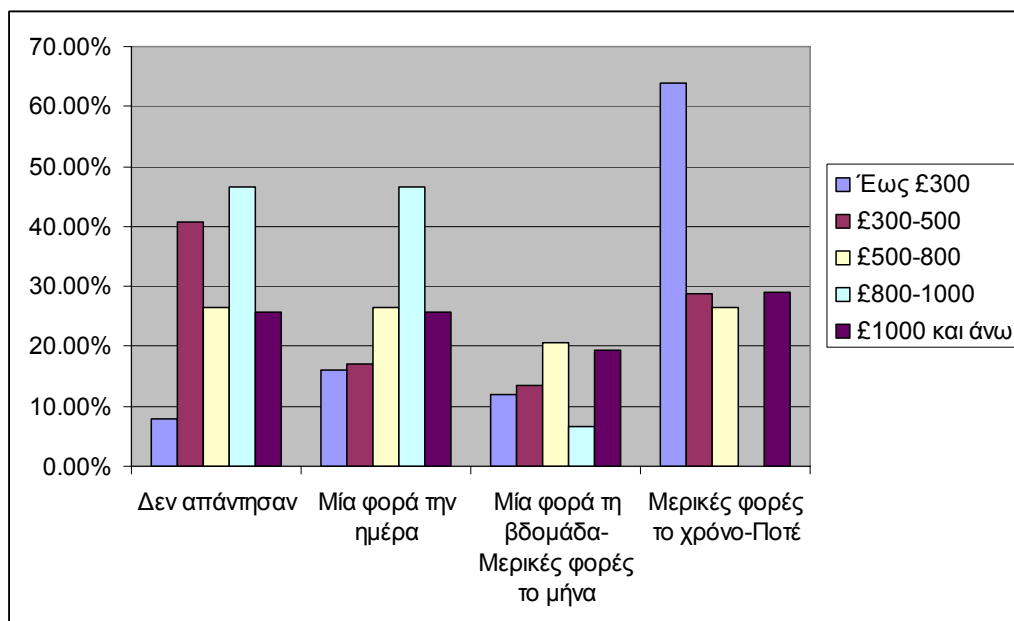
2	24	10	8	17	59
	14.63%	6.10%	4.88%	10.37%	35.98%
	40.68%	16.95%	13.56%	28.81%	

3	9	9	7	9	34
	5.49%	5.49%	4.27%	5.49%	20.73%
	26.47%	26.47%	20.59%	26.47%	

4	7	7	1	0	15
	4.27%	4.27%	0.61%	0.00%	9.15%
	46.67%	46.67%	6.67%	0.00%	

5	8	8	6	9	31
	4.88%	4.88%	3.66%	5.49%	18.90%
	25.81%	25.81%	19.35%	29.03%	

Column	50	38	25	51	164
Total	30.49%	23.17%	15.24%	31.10%	100.00%

Γράφημα 12: Μηνιαίο προσωπικό εισόδημα γυναίκας-Φροντίδα παιδιών από το σύζυγο

13) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και «ύπαρξη επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων»

	Row		
	1	2	Total

1	3	22	25
	1.83%	13.41%	15.24%
	12.00%	88.00%	

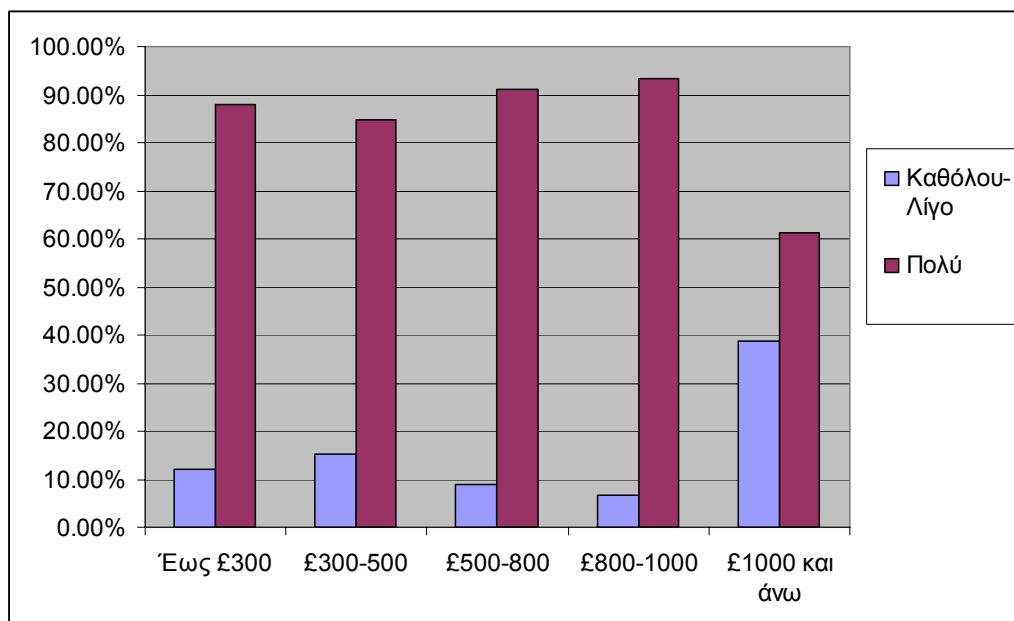
2	9	50	59
	5.49%	30.49%	35.98%
	15.25%	84.75%	

3	3	31	34
	1.83%	18.90%	20.73%
	8.82%	91.18%	

4	1	14	15
	0.61%	8.54%	9.15%
	6.67%	93.33%	

5	12	19	31
	7.32%	11.59%	18.90%
	38.71%	61.29%	

Column	28	136	164
Total	17.07%	82.93%	100.00%

Γράφημα 13: Μηνιαίο προσωπικό εισόδημα γυναίκας-Επικοινωνία μεταξύ συζύγων

14) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «μηνιαίο προσωπικό εισόδημα της γυναίκας» και «ύπαρξη βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο»

			Row
	1	2	Total

1	7	18	25
	4.27%	10.98%	15.24%
	28.00%	72.00%	

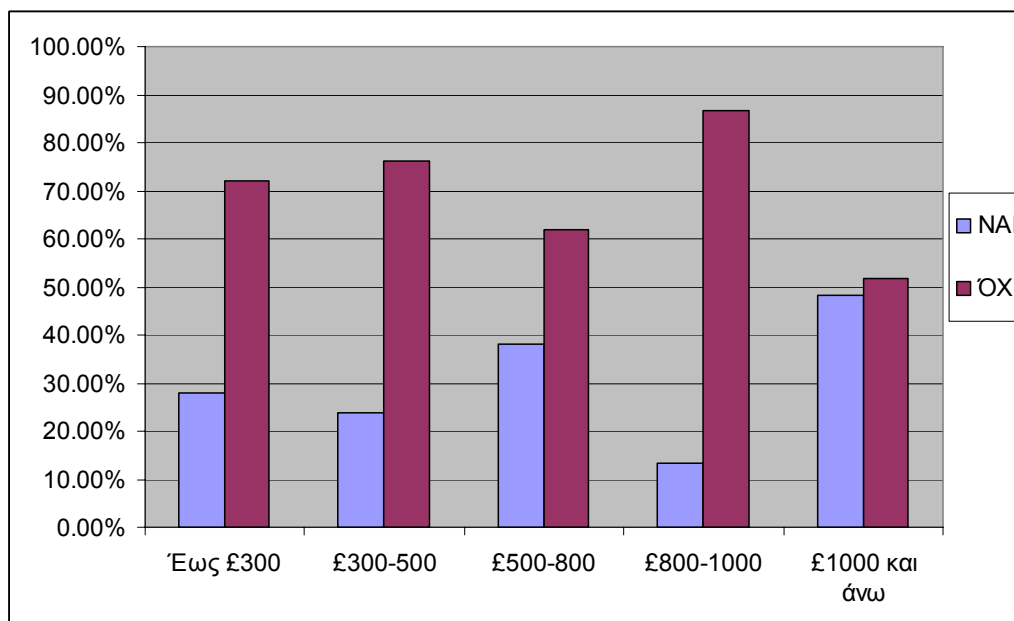
2	14	45	59
	8.54%	27.44%	35.98%
	23.73%	76.27%	

3	13	21	34
	7.93%	12.80%	20.73%
	38.24%	61.76%	

4	2	13	15
	1.22%	7.93%	9.15%
	13.33%	86.67%	

5	15	16	31
	9.15%	9.76%	18.90%
	48.39%	51.61%	

Column	51	113	164
Total	31.10%	68.90%	100.00%

Γράφημα 14: Μηνιαίο προσωπικό εισόδημα γυναίκας-Βοήθεια στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο

15) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «ετήσιο οικογενειακό εισόδημα» και «ελεύθερος χρόνος για τη γυναίκα»

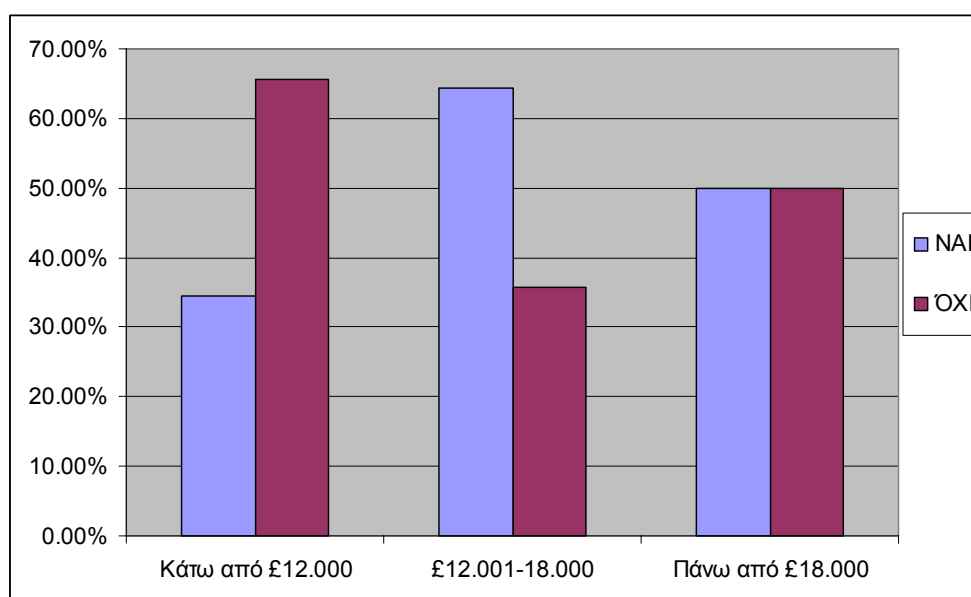
	Row		
	1	2	Total

1	10	19	29
	6.10%	11.59%	17.68%
	34.48%	65.52%	

2	65	36	101
	39.63%	21.95%	61.59%
	64.36%	35.64%	

3	17	17	34
	10.37%	10.37%	20.73%
	50.00%	50.00%	

Column	92	72	164
Total	56.10%	43.90%	100.00%

Γράφημα 15: Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα-Ελεύθερος χρόνος γυναίκας

16) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «ετήσιο οικογενειακό εισόδημα» και «ύπαρξη επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων»

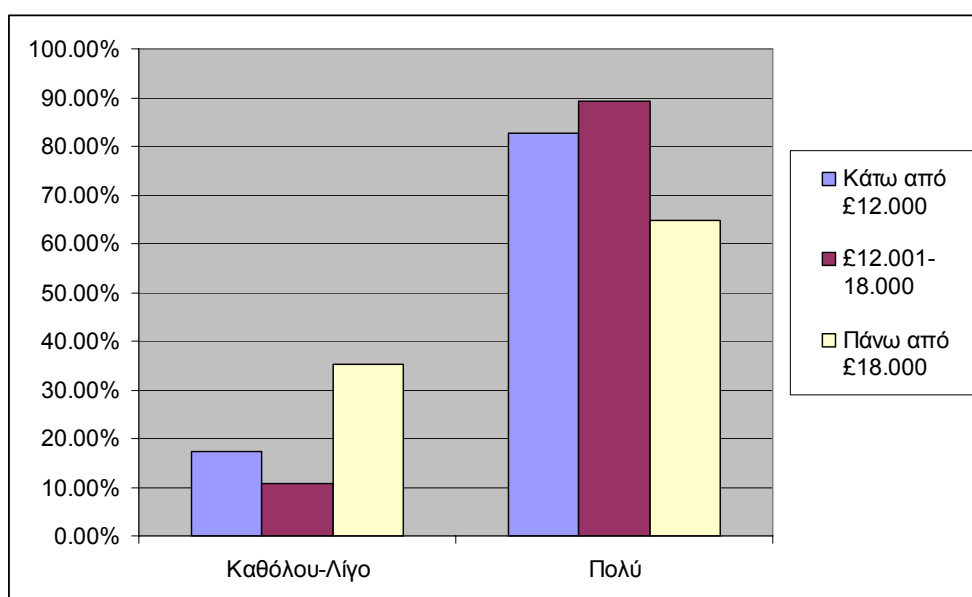
	Row		
	1	2	Total

1	5	24	29
	3.05%	14.63%	17.68%
	17.24%	82.76%	

2	11	90	101
	6.71%	54.88%	61.59%
	10.89%	89.11%	

3	12	22	34
	7.32%	13.41%	20.73%
	35.29%	64.71%	

Column	28	136	164
Total	17.07%	82.93%	100.00%

Γράφημα 16: Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα-Επικοινωνία μεταξύ συζύγων

17) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «ετήσιο οικογενειακό εισόδημα» και «ύπαρξη βοήθειας στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο»

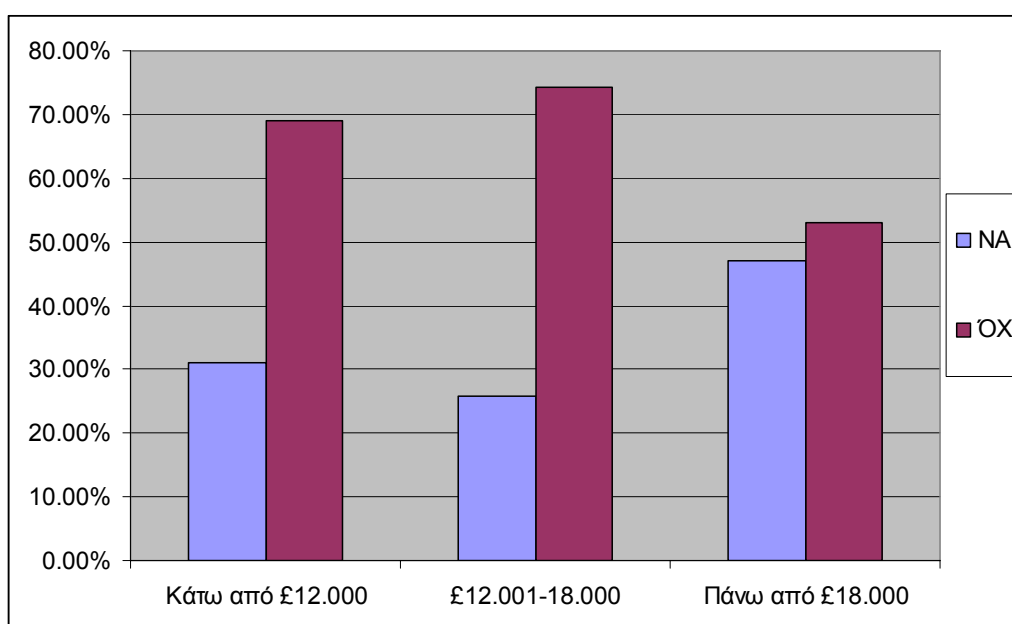
	Row		
	1	2	Total

1	9	20	29
	5.49%	12.20%	17.68%
	31.03%	68.97%	

2	26	75	101
	15.85%	45.73%	61.59%
	25.74%	74.26%	

3	16	18	34
	9.76%	10.98%	20.73%
	47.06%	52.94%	

Column	51	113	164
Total	31.10%	68.90%	100.00%

Γράφημα 17: Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα-Βοήθεια στο νοικοκυριό από τρίτο πρόσωπο

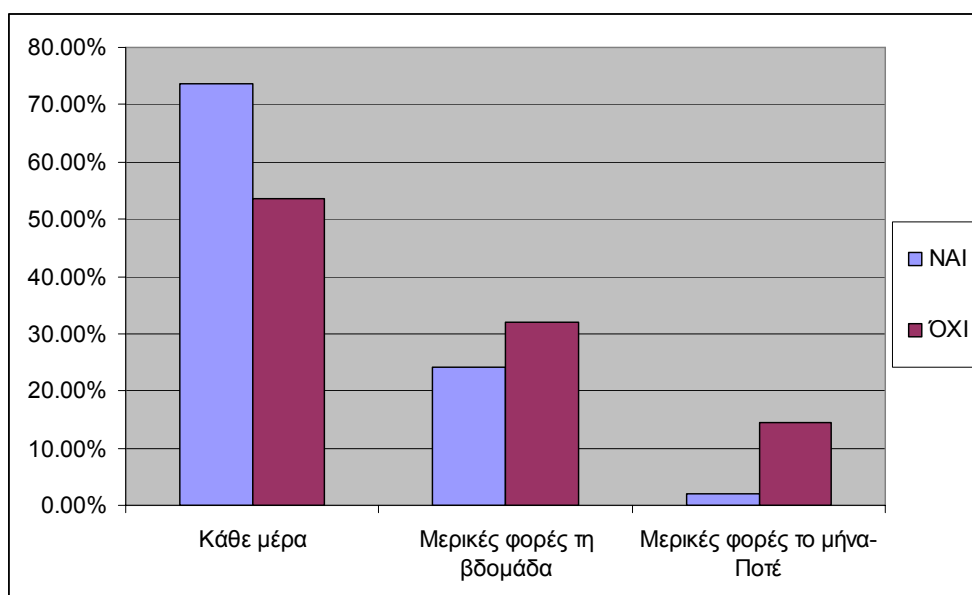
18) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «συμβολή του συζύγου στις οικιακές εργασίες» και «συζήτηση μεταξύ των συζύγων»

	Row			
	1	2	3	Total

1	70	23	2	95
	42.68%	14.02%	1.22%	57.93%
	73.68%	24.21%	2.11%	

2	37	22	10	69
	22.56%	13.41%	6.10%	42.07%
	53.62%	31.88%	14.49%	

Column	107	45	12	164
Total	65.24%	27.44%	7.32%	100.00%

Γράφημα 18: Συμβολή συζύγου στις οικιακές εργασίες-Συζήτηση μεταξύ συζύγων

19) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «συμβολή του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών» και «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται»

					Row
	0	1	2	3	Total

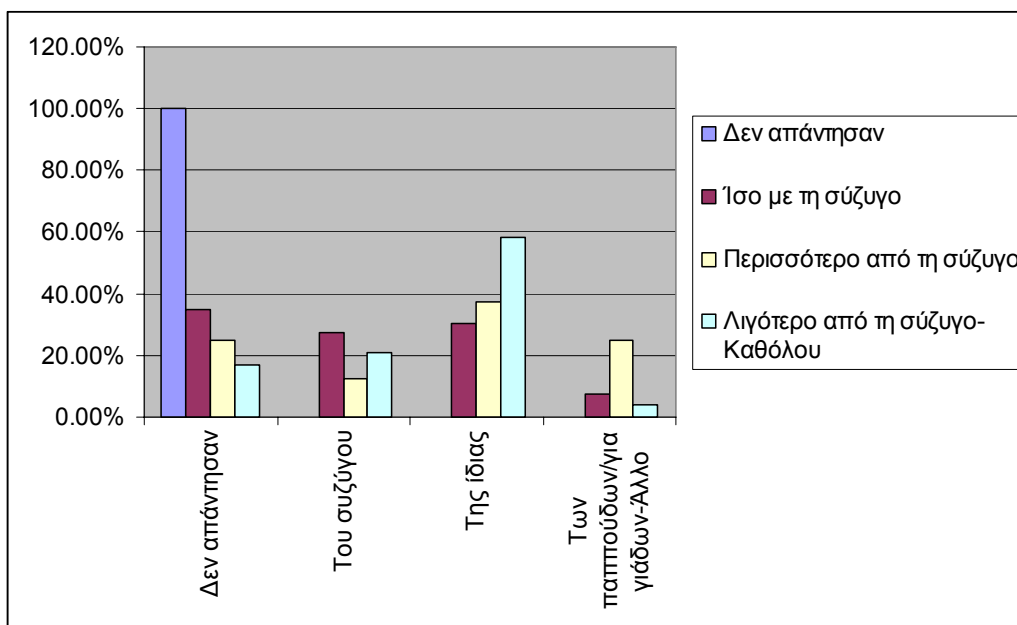
0	11	0	0	0	11
	6.71%	0.00%	0.00%	0.00%	6.71%
	100.00%	0.00%	0.00%	0.00%	

1	32	25	28	7	92
	19.51%	15.24%	17.07%	4.27%	56.10%
	34.78%	27.17%	30.43%	7.61%	

2	2	1	3	2	8
	1.22%	0.61%	1.83%	1.22%	4.88%
	25.00%	12.50%	37.50%	25.00%	

3	9	11	31	2	53
	5.49%	6.71%	18.90%	1.22%	32.32%
	16.98%	20.75%	58.49%	3.77%	

Column	54	37	62	11	164
Total	32.93%	22.56%	37.80%	6.71%	100.00%

Γράφημα 19: Συμβολή του συζύγου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών-Ποιου από τους 2 συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται

20) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης» και «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται»

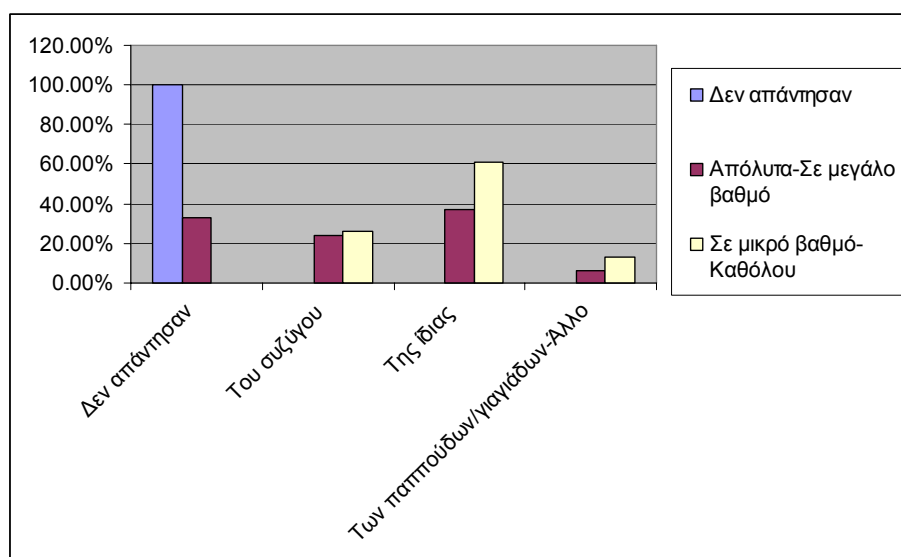
						Row
						Total
	0	1	2	3		

0	11	0	0	0	11	
	6.71%	0.00%	0.00%	0.00%	6.71%	
	100.00%	0.00%	0.00%	0.00%		

1	43	31	48	8	130	
	26.22%	18.90%	29.27%	4.88%	79.27%	
	33.08%	23.85%	36.92%	6.15%		

2	0	6	14	3	23	
	0.00%	3.66%	8.54%	1.83%	14.02%	
	0.00%	26.09%	60.87%	13.04%		

Column	54	37	62	11	164	
Total	32.93%	22.56%	37.80%	6.71%	100.00%	

Γράφημα 20: Συμφωνία συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης-Ποιου από τους 2 συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται

21) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «βαθμός συμφωνίας μεταξύ των συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης» και «συζήτηση μεταξύ των συζύγων»

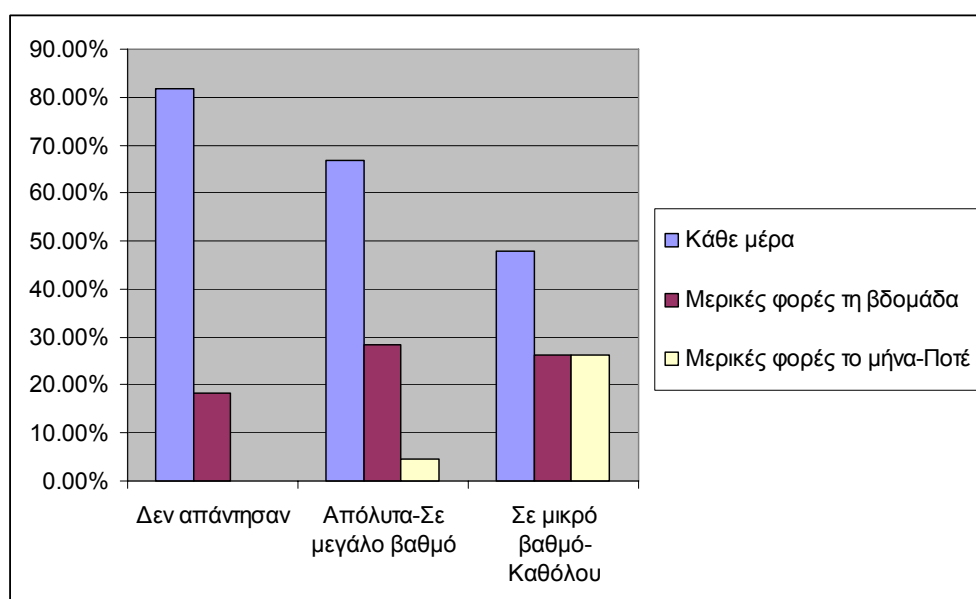
Row				
	1	2	3	Total

0	9	2	0	11
	5.49%	1.22%	0.00%	6.71%
	81.82%	18.18%	0.00%	

1	87	37	6	130
	53.05%	22.56%	3.66%	79.27%
	66.92%	28.46%	4.62%	

2	11	6	6	23
	6.71%	3.66%	3.66%	14.02%
	47.83%	26.09%	26.09%	

Column	107	45	12	164
Total	65.24%	27.44%	7.32%	100.00%

Γράφημα 21: Συμφωνία συζύγων για τις αρχές διαπαιδαγώγησης-Συζήτηση μεταξύ συζύγων

22) Πίνακας συχνοτήτων για τις μεταβλητές «ποιου από τους δύο συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται» και «συζήτηση μεταξύ των συζύγων»

				Row
	1	2	3	Total

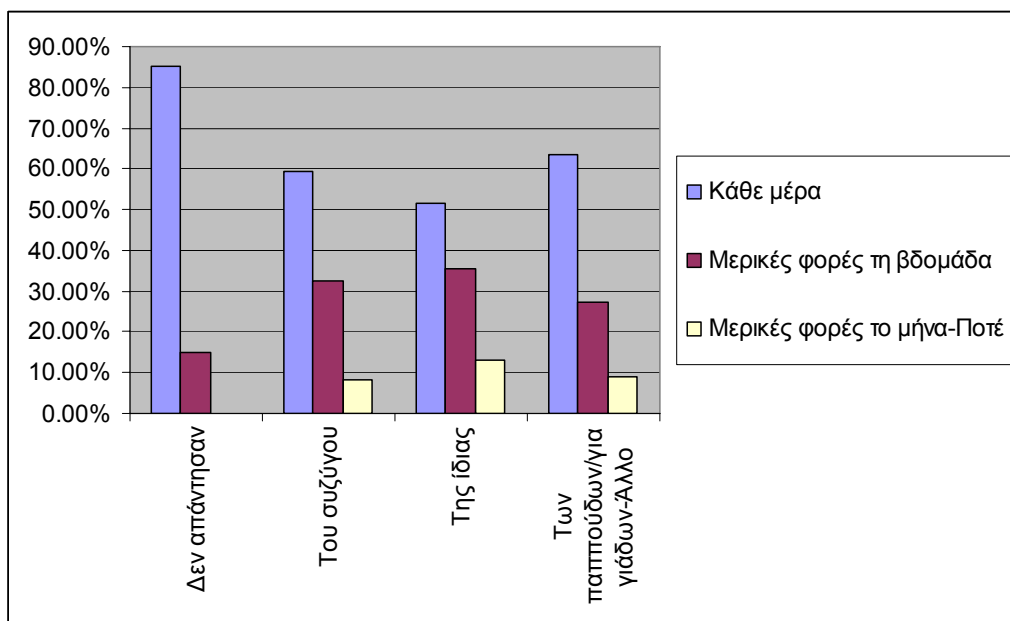
0	46	8	0	54
	28.05%	4.88%	0.00%	32.93%
	85.19%	14.81%	0.00%	

1	22	12	3	37
	13.41%	7.32%	1.83%	22.56%
	59.46%	32.43%	8.11%	

2	32	22	8	62
	19.51%	13.41%	4.88%	37.80%
	51.61%	35.48%	12.90%	

3	7	3	1	11
	4.27%	1.83%	0.61%	6.71%
	63.64%	27.27%	9.09%	

Column	107	45	12	164
Total	65.24%	27.44%	7.32%	100.00%

Γράφημα 22: Ποιου από τους 2 συζύγους οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται-
Συζήτηση μεταξύ συζύγων

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Τόπος διαμονής

2. Ηλικία

3. Ηλικία συζύγου

4. Έχετε παιδιά;

1) Ναι ☐

2) Όχι ☐

5. Αν ναι, πόσα παιδιά;

6. Ηλικία παιδιών

1^ο παιδί

2^ο παιδί

3^ο παιδί

4^ο παιδί

5^ο παιδί

7. Επίπεδο μόρφωσης

β.Συζύγου

• Αγράμματη/ος

☐ 1

• Απόφοιτος δημοτικού

☐ 2

• Απόφοιτος γυμνασίου/ λυκείου

☐ 3

• Απόφοιτος Ιδιωτικής Σχολής

☐ 4

• Απόφοιτος Α.Ε.Ι/ Τ.Ε.Ι

☐ 5

• Κάτοχος μεταπτυχιακού/ διδακτορικού διπλώματος

☐ 6

α.Ίδιας

☐☐☐☐☐☐

8. Ποιο είναι το επάγγελμά σας;

9. Ποιο είναι το επάγγελμα του συζύγου σας;

10. Σε ποια κατηγορία κατατάσσεται το επάγγελμά σας και σε ποια το επάγγελμα του συζύγου σας;

α.Ίδιας

β.Συζύγου

• Άνεργη/ ος

☐ 1

• Δημόσιος υπάλληλος

☐ 2

• Ιδιωτικός υπάλληλος

☐ 3

☐☐☐

- Ελεύθερος επαγγελματίας

☐

☐ 4

- Άλλο (συμπληρώστε)

.....

.....5

11. Μηνιαίο προσωπικό εισόδημα

- 1) Έως £300 ☐
- 2) £300-£500 ☐
- 3) £500-£800 ☐
- 4) £800-£1000 ☐
- 5) £1000-£1200 ☐
- 6) £1200 και άνω ☐

12. Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

- 1) Κάτω από £12.000 ☐
- 2) £12.001-£18.000 ☐
- 3) Πάνω από £ 18.000 ☐

13. Ποιος εργάζεται περισσότερες ώρες;

- 1) Εγώ ☐
- 2) Ο σύζυγος ☐

14. Πόσες ώρες εργάζεσθε εβδομαδιαίως;

15. Πόσες ώρες εργάζεται ο σύζυγος εβδομαδιαίως;

16. Έχετε δεύτερη/ συμπληρωματική εργασία/ απασχόληση;

- 1) Ναι ☐
- 2) Όχι ☐

17. Εάν ναι, καταγράψτε την

18. Έχετε ελεύθερο χρόνο;

- 1) Ναι ☐
- 2) Όχι ☐

19. Εάν ναι, πώς περνάτε τον ελεύθερο σας χρόνο;(αριθμήστε ανάλογα με τη σειρά προτίμησης-μπορείτε να επιλέξετε μέχρι 2 απαντήσεις)

- 1) Διαβάζω βιβλία ☐
- 2) Γυμναστήριο ☐
- 3) Χορό/ μουσική ☐
- 4) Εκδρομές ☐
- 5) Άλλο (συμπληρώστε).....

20. Ο σύζυγος έχει δεύτερη/ συμπληρωματική εργασία/ απασχόληση;

- 1) Ναι ☐
- 2) Όχι ☐

21. Εάν ναι, καταγράψτε την

22. Πιστεύετε ότι ο σύζυγός σας συμβάλλει στις οικιακές εργασίες;

1) Ναι ☐

2) Όχι ☐

23. Εάν ναι, γιατί; (επιλέξτε μόνο μία απάντηση)

1) Θέλει/ επιθυμεί να συμβάλει ☐

2) Έτσι περνά τον ελεύθερο χρόνο ☐

3) Εργάζεται λιγότερες ώρες ☐

4) Άλλο (συμπληρώστε).....

24. Εάν όχι, γιατί; (επιλέξτε μόνο μία απάντηση)

1) Δεν θέλει να επωμιστεί της ευθύνης ☐

2) Δεν έχει ελεύθερο χρόνο ☐

3) Πιστεύει ότι είναι δουλειά της συζύγου ☐

4) Άλλο (συμπληρώστε).....

25. Ποιες από τις παρακάτω οικιακές εργασίες αναλαμβάνει ο σύζυγος;

(σημειώστε με X στο αντίστοιχο κελί)

Εργασίες	Συχνότητα				
	(1) Μία φορά την ημέρα	(2) Μία φορά τη βδομάδα	(3) Μερικές φορές το μήνα	(4) Μερικές φορές το χρόνο	(5) Ποτέ
Μαγείρεμα					
Πλύσιμο πιάτων					
Φροντίδα κήπου					
Σιδέρωμα					
Σκούπισμα/ σφουγγάρισμα					
Ψώνια σπιτιού					
Φροντίδα παιδιών					
Εξωτερικές δουλειές (πληρ.λογ/σμων)					
Άλλο (σημειώστε στο αντίστοιχο κελί)					

26. Πόσο συμβάλλει ο σύζυγός σας στην ανατροφή των παιδιών;

(απαντήστε εφόσον έχετε παιδιά- σημειώστε με X στο αντίστοιχο κελί)

Συμβολή στην ανατροφή των παιδιών	Συχνότητα				
	(1) Κάθε μέρα	(2) Μερικές φορές τη βδομάδα	(3) Μερικές φορές το μήνα	(4) Μερικές φορές το χρόνο	(5) Ποτέ
Βοηθά στο διάβασμα					
Παίζει με τα παιδιά					
Αλλάζει πάνες					
Λούζει τα παιδιά					

Ταΐζει τα παιδιά					
Πηγαίνει τα παιδιά στο πάρκο					
Βάζει τα παιδιά για ύπνο					
Άλλο (σημειώστε στο αντίστοιχο κελί)					

26α. Σε ποιο βαθμό ο σύζυγος συνεισφέρει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών;

- 1) Ίσο με τη σύζυγο ☐
- 2) Περισσότερο από τη σύζυγο ☐
- 3) Λιγότερο από τη σύζυγο ☐
- 4) Καθόλου ☐

26β. Τι είδους σχέση αναπτύσσει ο σύζυγος με τα παιδιά; (επιλέξτε μόνο μία απάντηση)

- 1) Φιλική ☐
- 2) Ανταγωνιστική ☐
- 3) Αυταρχική ☐
- 4) Αδιάφορη-ουδέτερη ☐
- 5) Άλλη (συμπληρώστε).....

26γ. Συμφωνείτε με το σύζυγό σας σχετικά με τις αρχές διαπαιδαγώγησης που εφαρμόζετε;

- 1) Απόλυτα ☐
- 2) Σε μεγάλο βαθμό ☐
- 3) Σε μικρό βαθμό ☐
- 4) Καθόλου ☐

26δ. Ποιού οι αρχές διαπαιδαγώγησης εφαρμόζονται; (απαντήστε εφόσον έχετε επιλέξει 2, 3 ή 4 στην ερώτηση 26γ.)

- 1) Του συζύγου ☐
- 2) Της ίδιας ☐
- 3) Των παππούδων/ γιαγιάδων ☐
- 4) Άλλο (συμπληρώστε).....

27. Πιστεύετε ότι υπάρχει επικοινωνία με το σύζυγό σας;

- 1) Καθόλου ☐
- 2) Λίγο ☐
- 3) Πολύ ☐

28. Συζητάτε με το σύζυγό σας για διάφορα θέματα που σας απασχολούν;

- 1) Κάθε μέρα ☐
- 2) Μερικές φορές τη βδομάδα ☐
- 3) Μερικές φορές το μήνα ☐

4) Ποτέ

☐

29. Υπάρχει κάποιος άλλος-πλην του συζύγου- που βοηθά στο νοικοκυριό;

1) Ναι ☐

2) Όχι ☐

30. Εάν ναι, ποιος;

1) Οικιακή βοηθός

☐

2) Η μητέρα μου

☐

3) Και τα δύο

☐

4) Άλλο (συμπληρώστε).....